

ISSN 2411-8753 (Print)
ISSN 2710-3633 (Online)

АБЫЛҒАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

ХАБАРШЫСЫ

“ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
АЙМАҚТАНУ” СЕРИЯСЫ

ИЗВЕСТИЯ

КАЗАХСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛҒАЙ ХАНА

СЕРИЯ «МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ И
РЕГИОНОВЕДЕНИЕ»

BULLETIN

OF KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF
INTERNATIONAL RELATIONS AND
WORLD LANGUAGES

SERIES “INTERNATIONAL RELATIONS AND
REGIONAL STUDIES”

ISSN 2411-8753 (Print)
ISSN 2710-3633 (Online)

2 (52) 2023

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТИ
КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА
KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND
WORLD LANGUAGES

2 (52) 2023

ISSN 2411-8753 (Print)

ISSN 2710-3633 (Online)

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ

ХАБАРШЫСЫ

«ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР және
АЙМАҚТАНУ» сериясы

ИЗВЕСТИЯ

КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия «МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ и
РЕГИОНОВЕДЕНИЕ»

BULLETIN

of Ablai Khan KazUIRandWL
series “INTERNATIONAL RELATIONS and
REGIONAL STUDIES”

Алматы
«Полилингва» баспасы
2023

© «Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті» Акционерлік қоғамының «Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ Хабаршысы-Известия» ғылыми журналының «Халықаралық қатынастар және аймақтану» сериясы таралымы, Қазақстан Республикасының Инвестициялар мен даму жөніндегі министрліктің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде тіркелген. Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі № 674, 18.05.1999 ж. Тіркелу күзлігі 10.04.2015 жылғы № 15196-Ж

Бас редактор

Құнанбаева С.С., филология ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР ҰҒА-ның академигі, Алматы, Қазақстан

Жауапты редактор

Шайморданова З.Д., тарих ғылымдарының докторы, профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Редакция алқасы мүшелері

Аллез Г., PhD, Әлеуметтік ғылымдар жоғары мектебі, Париж, Франция

Антонио Алонсо Маркос, PhD, профессор, Католикалық университеті Сан-Пабло Мадрид, Испания

Аренова А.А., Алматы қаласындағы ҚР СІМ өкілдігінің саяси тобының жетекшісі, Алматы, Қазақстан

Байсұлтанова К.Ш., саясаттану ғылымдарының кандидаты, профессор, Абылай хан ат. ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Гессе Р., философия ғылымдарының докторы, хабилизиттік профессор, Фрайбург университеті, Фрайбург, Германия

Дронзина Т., саясаттану ғылымдары бойынша хабилизиттік доктор, Софиялық Әулие Климент Охридский университетінің профессоры, София, Болгария

Жабина Ж.Р., саясаттану ғылымдарының докторы, доцент, Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президенті – Елбасының кітапханасының Халықаралық қатынастар қызметі, Астана, Қазақстан

Зиркер Д., PhD, Вайкато Университеті, Гамильтон, Жаңа Зеландия

Исаева М. PhD, Биналы Иылдырым атындағы Эрзинджен Университеті, Эрзинджен, Турция

МакКленнен S., PhD, Пенсильвания Университеті, Филадельфия, АҚШ

Райчев Я., PhD, София университеті 'St. Климент Охридски, Қазіргі саяси оқиғалардың талдаушысы, София, Болгария

Семедов С.А., философия ғылымдарының докторы, профессор, басқару және өңірлік даму институты, РФ Президенті жанындағы РАНХиГС, (Ресей халық шаруашылығы және мемлекеттік басқару академиясы) Мәскеу қ., Ресей

Хорак С., PhD, Карлов Ун-ті, Прага, Чех Республикасы

Шукыжанова А.Н., PhD, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Демирчи Садат, PhD, Экономика және әкімшілік ғылымдар факультеті, халықаралық қатынастар бөлімі, Каратекин университеті, Чанкыры, Түркия

Шығарушы редактор

Джекебаева М.А., философия ғылымдарының кандидаты, қауымдаст. профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

© Научный журнал «Известия» КазУМОиМЯ имени Абылай хана, серия «Международные отношения и регионоведение» Акционерного общества «КазУМОиМЯ имени Абылай хана» зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан. Номер и дата первичной постановки на учет № 674, 18.05.1999 г. Регистрационное свидетельство № 15196-Ж от 10.04.2015 г.

Главный редактор

Кунанбаева С.С., ректор КазУМОиМЯ им. Абылай хана, академик НАН РК,
доктор филологических наук, Алматы, Казахстан

Ответственный редактор

Шайморданова З.Д., доктор исторических наук, профессор, КазУМОиМЯ
им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Члены редакционной коллегии

Аллез Г., PhD, Высшая школа социальных наук, Париж, Франция

Антонио Алонсо Маркос, PhD, профессор, Католический университет Сан-Пабло, Мадрид, Испания

Аренова А.А., руководитель политической группы Представительства МИД
РК в г.Алматы, Алматы, Казахстан

Байсултанова К.Ш., кандидат политических наук, профессор, КазУМОиМЯ
им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Гессе Р., PhD, хабилитированный доктор политических наук, профессор,
Фрайбургский университет, Фрайбург, Германия

Дронзина Т., хабилитированный доктор политологии, профессор Софийского
университета Святого Климента Охридского, София, Болгария

Жабина Ж.Р., доктор политических наук, доцент, Служба международных
связей Библиотеки Первого Президента Республики Казахстан - Елбасы,
Астана, Казахстан

Зиркер Д., PhD, Университет Вайкато, Гамильтон, Новая Зеландия

Исаева М. PhD, Университет Эрзинджен имени Биналы Иылдырым,
Эрзинджен, Турция

МакКленнен С., PhD, Пенсильванский Университет, Филадельфия, США

Райчев Я., PhD, Софийский университет «Святого Климента Охридского»,
София, Болгария

Семедов С.А., доктор философских наук, профессор, Институт управления
и регионального развития, РАНХиГС (Российская академия народного хозяйства и
государственной службы) при Президенте РФ, Москва, Россия

Хорак С. (Horak S.), PhD, Карлов Университет, Прага, Чешская Республика

Шукужанова А.Н., PhD, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Демирчи Сагат, PhD, факультет экономики и административных
наук, кафедры международных отношений Каратекинского университета,
Чанкыры, Турция

Выпускающий редактор

Джекебаева М.А., кандидат философских наук, ассоциированный профессор,
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

© Scientific journal «Bulletin» of Ablai khan KazUIR&WL. Series «International Relations and Regional Studies» of JSC “Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages” is registered in Communication, Informatization and Information Committee of Ministry for Investment and Development, Republic of Kazakhstan. Number and date of first registration №674, from 18.05.1999. Certificate N 15196 – G, 10.04.2015.

Editor in chief

Kunanbayeva S.S., Doctor of Philology, Professor,
Academician of NAS of the RK, Almaty, Kazakhstan

Executive Editor

Shaymordanova Z.D., doctor historical sciences, professor, Ablai khan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

Editorial team members

Hallez X., PhD, High school of social sciences, Paris, France

Antonio Alonso Marcos, PhD, Professor, Universidad San Pablo CEU, Madrid,
Spain

Arenova A.A., Chief of political group, Representation of MFA of the RK in Almaty,
Almaty, Kazakhstan

Baysultanova K.Sh., candidate of political science, professor, Ablai khan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

Hesse R., PhD, habilitated doctor of political sciences, Freiburg University,
Freiburg, Germany

Dronzina T., habilitated doctor of political sciences, professor, Sofia University St.
Kliment Ohridski, Sofia, Bulgaria

Zhabina Zh. R., Doctor of political science, associate professor, International
Cooperation Department, the Library of the First President of the Republic of Kazakhstan
– Elbassy, Astana, Kazakhstan

Zirker D., PhD, Waikato University, Hamilton, New Zealand

Issayeva M., PhD, Erzincan Binali Yildirim University, Erzincan, Turkey

McClennen S., PhD, University of Pennsylvania, Philadelphia, USA

Raychev Y., PhD, Sofia University ‘St. Kliment Ohridski’, Sofia, Bulgaria

Semedov S.A., Doctor of philosophical science, Professor, Institute of Management
and Regional Development, RANEPA under the President of the Russian Federation
(Russian Academy of National Economy and Public Administration), Moscow, Russia

Horak S., PhD, Charles University, Prague, Czech Republic

Shukyzhanova A., PhD, Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

Demirci Sadat, PhD, Faculty of Economics And Administrative Sciences,
Department of International Relations, Karatekin University, Çankırı, (Chankyry, Turkey)

Commissioning Editor

Jekebayeva M.A., candidate of philosophical science, associate professor, Ablai
khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

bulletin-irr.ablaikhan.kz

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

I БӨЛІМ.

ДҮНИЕЖҮЗІЛІК САЯСАТ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР

РАЗДЕЛ I.

МИРОВАЯ ПОЛИТИКА И МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

I PART.

WORLD POLITICS AND INTERNATIONAL RELATIONS

- Danova A., Kagazbaeva E.** Analyzing the factors influencing Iran – Azerbaijan relations in the wake of the nagorno – karabakh conflict8-18
- Данова А., Кагазбаева Э.** Анализ факторов, влияющих на Ирано-Азербайджанские отношения в ходе нагорно-карабахского конфликта8-18
- Данова А., Кагазбаева Э.** Таулы Қарабаққақтығысы кезіндегі Иран-Азербайжан қатынастарына әсер ететін факторларды талдау8-18
- Жұрынбаев Е.** Әлемдік саясаттағы көршінің бейнесі (Қазақстандағы Қытай бейнесі мысалында)19-32
- Журынбаев Е.** Образ соседа в мировой политике (на примере образа Китая в Казахстане)19-32
- Jurynbayev Ye.** The image of a neighbor in world politics (on the example of the image of China in Kazakhstan)19-32
- Аксакалова М.К., Абдулина А.Т.** Современные векторы внешней политики России в Центральной Азии в условиях политической турбулентности32-50
- Ақсақалова М.К., Абдулина А.Т.** Саяси турбуленттілік жағдайында Ресейдің Орталық Азиядағы сыртқы саясатының қазіргі векторлары32-50
- Axakalova M.K., Abdulina A.T.** Modern vectors of Russia's foreign policy in Central Asia in the context of political turbulence32-50

II БӨЛІМ.

ШЕТЕЛДІК ЗЕРТТЕУЛЕР

РАЗДЕЛ II.

ЗАРУБЕЖНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

PART II.

FORIEGN RESEARCHS

- Raychev Yavor.** Hybrid war in the context of foreign policy, national security concepts, and military doctrines of Russian Federation51-67
- Райчев Явор.** Ресей федерациясының сыртқы саясатының, ұлттық қауіпсіздік тұжырымдарының және әскери доктриналарының мэтметіндегі гибриді соғыс51-67

Райчев Явор. Гибридная война в контексте внешней политики, концепций национальной безопасности и военных доктрин российской федерации	51-67
Sabigazina S, Wu Airong. Analysis of research on the modernization of higher education as an indicator of China's reform and opening policy	67-78
Сабигазина С., У Айжонг. Қытайдың реформа және ашық есік саясатының көрсеткіші ретінде жоғары білім саласын модернизациялау жөніндегі зерттеулерге талдау жасау	67-78
Сабигазина С., У Айжонг. Анализ исследований модернизации высшего образования как индикатор политики реформ и открытости Китая	67-78

III. БӨЛІМ.
ГЕОСАЯСАТ ЖӘНЕ АЙМАҚТАНУ
РАЗДЕЛ III.
ГЕОПОЛИТИКА И РЕГИОНОВЕДЕНИЕ
PART III.
GEOPOLITICS AND REGIONAL STUDIES

Kukeyeva F.T., Baisalbek O.A., Ziyabekova A.Zh. New trends in regional integration and their impact on the countries of Central Asia	79-90
Кукеева Ф.Т., Байсалбек О.А., Зиябекова А.Ж. Аймақтық интеграцияның жаңа тенденциялары және олардың Орталық Азия елдеріне әсері	79-90
Кукеева Ф.Т., Байсалбек О.А., Зиябекова А.Ж. Новые тренды региональной интеграции и их влияние на страны центральной Азии	79-90
Байчигашева Д.Д., Сауданбекова Ш.Т. Оңтүстік Корея мен Қазақстан арасындағы даму жағдайындағы Корей толқыны.....	91-109
Байчигашева Д.Д., Сауданбекова Ш.Т. Корейская волна в контексте развития отношения между Южной Кореей и Казахстаном	91-109
Baichigasheva D.D., Saudanbekova Sh.T. Korean wave in the context of development of relations between South Korea and Kazakhstan	91-109
Тазабекова Г.Б., Рабилова А.С. Халықаралық аренада жаһандану үрдісіндегі Кореяның әлеуметтік-мәдени өзгеруі.....	109-122
Тазабекова Г.Б., Рабилова А.С. Социокультурные изменения Кореи с момента обретения независимости и в период модернизации	109-122

Tazabekova G.B., Rabilova A.S. Socio-cultural changes in Korea since independence and during the period of modernization.....	109-122
Maltabarov A.A., Sarybayev M.S. Digital transformation of the countries of the Central Asian region: the path to regional integration?.....	123-144
Малтабаров А.А., Сарыбаев М.С. Орталық Азия аймағы елдерінің цифрлық трансформациясы: өңірлік интеграцияға апарар жол ма?	123-144
Малтабаров А.А., Сарыбаев М.С. Цифровая трансформация стран Центрально-Азиатского региона: путь к региональной интеграции?	123-144
Жақай А.Қ., Уранхаева Г.Т., Серикқалиева А.Е. Энергетический шелковый путь: перспективы развития нефтегазового сотрудничества Китайской Народной Республикой и Республики Казахстан	145-163
Жақай А.Қ., Уранхаева Г.Т., Серікқалиева А.Е. Энергетикалық жібек жолы: Қытай Халық Республикасы мен Қазақстан Республикасы арасындағы мұнай-газ ынтымақтастығын дамыту перспективалары	145-163
Zhakaу A.K., Urankhayeva G.T., Serikkaliyeva A.E. Energy silk road: prospects for the development of oil and gas cooperation of the people's Republic of China and the Republic of Kazakhstan.....	145-163
Мовкебаева Г.А., Аужанова А.Р, Садид А. Взаимодействие России и Казахстана в образовательной сфере	164-175
Movkebaeva G.A., Auzhanova A.R, Sadid A. Cooperation between Russia and Kazakhstan in the educational field	164-175
Мовкебаева Г. А., Аужанова А. Р, Садид А. Ресей мен Қазақстан арасындағы білім берусаласындағы ынтымақтастық.....	164-175
Асхат Г., Даулетбаев А. Халықаралық қатынастар жүйесін дегі экологиялық проблемаларды зерттеудегі жаңа тәсілдер	176-190
Асхат Г., Даулетбаев А. Новые подходы к изучению экологических проблем в системе международных отношений.....	176-190
Askhat G., Dauletbaev A. New approaches to studying environmental problems in the system of international relations	176-190
Biali M., Sembayeva Zh.S. World security in the context of the formation of a multipolar system of international relations	190-198
Биәлі М., Сембаева Ж.С. Мировая безопасность в контексте формирования многополярной системы международных отношений	190-198
Биәлі М., Сембаева Ж.С. Халықаралық қатынастардың көшполярлы жүйесін қалыптастыру контекстіндегі әлемдік қауіпсіздік	190-198

**I БӨЛІМ.
ДҮНИЕЖҮЗІЛІК САЯСАТ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
РАЗДЕЛ I.
МИРОВАЯ ПОЛИТИКА И МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ
I PART.
WORLD POLITICS AND INTERNATIONAL RELATIONS**

UDC 32.019

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.001>

IRSTI 11.25.40

**ANALYZING THE FACTORS INFLUENCING IRAN –
AZERBAIJAN RELATIONS IN THE WAKE OF THE
NAGORNO – KARABAKH CONFLICT**

*Danova A¹., Kagazbaeva E.²

*¹PhD Student, Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: aidadanova95@gmail.com

²Candidate of Political Sciences, Professor, Ablai Khan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: Kagazbaeva.e@gmail.com

Annotation. This article analyzes the tumults Iran-Azerbaijan foreign relations, with a special focus on the factors that have shaped the historic trajectory of their relationship. This paper describes that Iran's covert support of Armenia in the Nagorno-Karabakh conflict has germinated differences between the two states, while also delving on the history of the Nagorno-Karabakh conflict. This paper shows with examples that it is realpolitik that drives the foreign policy of both the states, such as material or geo-strategic gains, than any ideological or religious motives.

The paper also analyses the role of global powers such as America, Russia, Israel and Turkey in shaping the trajectory of Iran-Azerbaijan relations. How a third country (Armenia) can play a pivotal role in the trajectory of foreign relations of two countries (Iran and Azerbaijan) has been elaborated with supporting evidence. It traces the historical roots of the paranoia that Iran and Azerbaijan have against each other, such as Iran's the fear of rising Azeri national consciousness in Iran and Azerbaijan's apprehensions related to Iran's expansionist aims.

The paper concludes on how relations can be improved between the two states, i.e., by solving the Nagorno-Karabakh conflict, fostering common interests and ideologies, and respecting each other's sovereignty.

Key words: Iran, Azerbaijan, Armenia, Nagorno-Karabakh Conflict, Nagorno-Karabakh, Azeri Nationalism, Middle East, Shia, Foreign Relations, Israel, Turkey, Soviet Union, America

Basic Provisions

Iran-Azerbaijan relations have been studied and analyzed by many experts such as Houman, A Sadri and Nader Entessar. The common argument is that their relations started as cordial that became hostile due to their different political agendas. Recently, Iran and Azerbaijani forces have conducted military drills in their borders to show their might and as a sign of their military power. However, their relations should not be considered as eternally bad, as both the countries have common history and culture and they follow the same sect of Islam (Shiism), which can help in improving their relations.

Introduction

After the dissolution of the former Soviet Union, Iran started fostering close relationships with newly formed northern neighbors and aimed at creating influence. Iran couldn't remain passive in the wake of changing security conditions in the region, as Iran perceived peace in the region as necessary for peace in Iran. Iran and Armenia, two newly independent countries of the Caspian, germinated a territorial dispute over the Nagorno-Karabakh region, leading them to war. Iran's relations with both countries resultantly have been greatly influenced by the conflict.

Iran's ambivalent role in the Nagorno-Karabakh conflict reveals the uncertainty and ambiguity in its policy circles regarding Azerbaijan. On the one hand, it is concerned about Azerbaijan's growing influence in the region and the fear of stirring Azeri nationalism within Iran, and on the other hand, its affinity with the country for being one of the only four countries in the world with Shia majority population (other two are Bahrain and Iraq) is evident. Moreover, Iran is facing the dilemma of containing Azerbaijan's influence in the region, while also keeping the country's population contented, who are pro-Azerbaijan in the Nagorno-Karabakh fiasco. Azerbaijan's close relations with Israel and Iran's de-facto support of Armenia in the Nagorno-Karabakh conflict have further alienated the Shia-majority countries from each other.

Description of materials and methods

This article has analyzed the Iran-Azerbaijan relations by digging into the history of their relations. This paper does qualitative analysis of the Iran-Azerbaijan relations based on secondary sources available. It uses

systematic and analytical methods to analyze the available information and gauging the authenticity of the secondary sources with another sources. It has used books, journal papers and newspaper articles for research purposes. The Authenticity of Houman. A Sadri and Nader Entessar's findings were examined with other sources such as Alex Vatanka and Professor Iram Khalid. Structuralist, functionalist, content analysis, and forecasting methods have been applied to this paper.

Results

Iran and Azerbaijan share a common border, history, culture, language and religion, and despite that their relations are not that much cordial. Present-day Azerbaijan was part of the Persian Empire until it was captured by the Russian Empire in the Russo-Persian Wars (1826-28). Moreover, Iran and Azerbaijan are two of the four Shia-majority countries in the world. Despite these similarities, they have been at loggerheads on most regional and international issues. Iran has adopted a theocratic form of government and has aligned with the Russian and Chinese bloc in the international political arena, whereas Azerbaijan has a secular outlook and is politically aligned with the Western bloc.

As mentioned, Iran and Azerbaijan share the same history, culture and beliefs; logically, they should have been natural allies. However, that is not the case. Initially, When the Republic of Azerbaijan was proclaimed in 1991, Iranians were swift to develop diplomatic relations with it, considering it a welcome prospect for another Shia state in the region and a fertile ground for *Vilayat-e-Faqih* (government of the jurists) [1]. Fearing Iran's scheming, Azerbaijan turned towards Turkey for strategic partnership and started vouching for greater Azerbaijan. Sensing Azerbaijan's intentions for a greater Azerbaijan, Iran's initial euphoria ended and it clandestinely allied itself with Armenia in the first war between the Caucus neighbors. When the name 'The Republic of Azerbaijan' was adopted, many in Iranian policy circles protested against the name, claiming that the name was never used for current Azerbaijan; though it was used for Iranian Azeri lands. It is aimed at, as nationalist Iranians claimed, creating Azeri National consciousness in Iran and to claim on the Iranian lands. Even before that, the division of the Azeri community had started under the Soviet Union. To counter Iranian and Shia influence from the Soviet Union, the Soviet Union tried to infiltrate atheism in Azerbaijan during their occupation of the country. The policy, however, failed to produce the desired results, but it was not counterproductive [2, p.62]. The current secular Azerbaijani authorities fear that the Iranian version of the Islamic government system, *Vilayat-e-Faqih* (government of the jurists), will claim its roots in Azerbaijan as the country has a predominant Shia population. Despite all these misapprehensions

of each other, both the Shia neighboring countries have many trade and diplomatic deals and cooperate on many issues.

Iran's relations with Azerbaijan have further soared after the 2020 War, as several issues (re)surfaced between the two countries. Both countries held military drills close to each other's borders and publicly proclaimed their capability to deal with any situation. Iran's major concern is that Turkey has used Azerbaijanian land to send Syrian fighters to fight in Armenia along the Iranian border [3]. Iran fears that the presence of terrorists on its border will have spillover effects and potentially could cross borders to threaten its security. Moreover, Iran is apprehensive that Israel is using Azerbaijan as a lynching pad against it. Iran has repeatedly claimed that it has crashed drones flying from Baku, and suspected Israeli attacks on its nuclear plants, especially on the Natanz Nuclear Complex in 2020, being operationalized from its northern neighbor, Azerbaijan.

Discussion

Iran-Azerbaijan relations have been primarily influenced by the Nagorno-Karabakh conflict between Azerbaijan and Armenia. Nagorno-Karabakh is a disputed region between Armenia and Azerbaijan, internationally recognized to be a part of Azerbaijan. The conflict existed for centuries but was contained by the Soviet occupation of both countries. The Soviet Union decided after the occupation of Armenia and Azerbaijan that the Zangezur region will be Armenia's, while Karabakh and Nakhichevan regions will be under Azerbaijan's control [4]. With the dismemberment of the former Soviet Union in 1988-91, the conflict resurfaced, resulting in the First Nagorno-Karabakh war in 1988-94. Azerbaijanis were expelled from their region as Armenia appeared to be successful, resulting in the formation of the Republic of Artsakh, which de-facto controlled most parts of the region, but remained unrecognized internationally. The First Nagorno-Karabakh War left 30,000 people dead and over a million people were displaced internally, with eighty percent of them being Azeris. Twenty percent of Azerbaijan's land was also captured by Armenia. The independent state of Artsakh was established, but it was not recognized internationally, even including Armenia, which de facto supported it. Azerbaijan retorted back in 2020 and Armenia was forced to cede the territories it had occupied in 1994. A truce was reached under Russia's tutelage to end the conflict. Although small skirmishes continue even today, with various foreign countries supporting different groups, the chance of bigger war is not likely.

One of the main countries entangled in the Nagorno-Karabakh conflict is Iran, neighbor to both Armenia and Azerbaijan, which is involved in almost all geo-political games in the region, especially in the Middle East and the Caucasus. Iran's Caucasus policy is driven by self-interest, such as financial and

geo-political, as opposed to any ideological war. Iran, although supports Azerbaijan officially, clandestinely supports Armenia in the conflict, which is Iran's one of closest trade partners [5, p. 160].

Iran's role in the Nagorno-Karabakh conflict is replete with contradictions, as the official stance of the state is drastically different from its practical moves in the region. Iran has close diplomatic relations with both Armenia and Azerbaijan, and it has reiterated its neutrality during times of escalation, especially during the First Nagorno-Karabakh War (1988-94) when Iran itself was embroiled in a war with Iraq. It has offered to facilitate peace negotiations and pressed upon both parties to solve the conflict amicably according to the United Nations guidelines. However, it came as an aberration to the official policy that in 2020, the Friday prayer leaders, appointed by Ayatollah Khamenei, in four Turkic-majority provinces (West Azerbaijan, Ardebil, East Azerbaijan and Zanjan) in Iran rallied in favor of Azerbaijan, calling it a 'Shia household country' and terming its actions to recapture its lost lands as religiously legitimate and lawful [6]. Even Ali Akbar Velayati, Khamenei's political advisor, equated Armenia's control of Azeri lands to Israel's occupation of the Palestinian territories and urged Armenia to evacuate Azeri lands. Although Iran officially rallied behind Azerbaijan, it gravitates in favor of Armenia to maintain status-quo in the region, as a strong Azerbaijan could hamper Iran's regional dominance.

Iran has its concerns concerning Azerbaijan's growing influence in the region. Firstly, Azerbaijan has close relations with Israel, Iran's main rival in the Middle East. Iran is at loggerheads with Israel on a number of international conflicts, primarily on the long-standing Israel-Palestine issue. Azerbaijan, a Shia-majority country like Iran, has close diplomatic and trade relations with Israel, and it has decided in 2023 to open its embassy in Israel for the first time. Israel imports forty percentage of its petroleum consumption from Azerbaijan, while Azerbaijan imports 60 percent of its weaponry from Israel [7]. Azerbaijan used Israel-made weapons against Armenia in the 2020 war, and Azerbaijan's president, Ilham Aliyev, has compared Azerbaijan-Israel to an iceberg, 90% of which remains under the surface.

Iran fears that Azerbaijani land and air bases would be used against it had there arisen a serious conflict with Israel. Moreover, Azerbaijan and its close ally, Turkey, can pose serious threats to Iran's regional hegemony. Iran's senior authorities have time and again blamed Turkey for creating instability in Caucasus for its material and geo-political gains. Iran's strategic goals are at loggerheads with Azerbaijan, which keeps religious affinity at bay. On the other hand, Armenia, Azerbaijan's main rival, is anti-Israel and its pro-Iran policy is evident, which Iran appreciates. When the former president of Iran Mehmood Ahmadinejad publicly denied the Holocaust, all

the countries criticized it except Armenia, which maintained that outsider issues (such as Holocaust) do not affect its relations with Iran [8, p.131]. Not surprisingly, Israel does not recognize the Armenian genocide of 1915 by the Turks, and sides with Erdogan's Turkey. It is crystal clear that Iran-Azerbaijan relations are dented by Azerbaijan's closeness with Israel and Turkey, and Iran's paranoia of the trio.

Another concern regarding Azerbaijan that Iran has is that Azerbaijan germinates and supports Azeri and Turkic nationalistic tendencies amongst the Azeri/Turkic population of northern Iran. The Azeri community is the largest ethnic minority in Iran, comprises of almost thirty percent of Iran's 83 million population, which outnumbers the Azeri population in Azerbaijan. With the formation of Independent Azerbaijan, Iran is fearful that voices for a unified Azerbaijan would arise; Iran has similar issues with Pakistan (Baluchistan) and Turkey as well. As Iran has a glorious history of conquests and it prides itself on its rich history, it wants to preserve its national coherence and unity. Azerbaijan, in the past, has provided hints that the Azeri community in Iran would be better off with it, as it was before the Soviet capture of present-day Azerbaijan. Especially, the first president of Azerbaijan, Abdulfaz Elchibey, had expressed such views that had greatly irked Iran [8, p.149]. Azerbaijan has in the recent past refrained from indulging in such expansionist tendencies, calling them unrealistic and undesirable. Iran, however, views Azerbaijan with suspicion. In the wake of Azerbaijan's successes in Armenia and elsewhere, Iran would like to contain the growing Azerbaijani/Turkic national consciousness, so that the Turkic/Azeri population of Iran does not support a united Azeri country. "An Azeri-Turkish military victory on the other side of the border is likely to boost the Ankara-Baku alliance's ethnocentric, sociopolitical influence across northwestern Iran and embolden secessionist forces at the expense of the central government in Tehran." [9]. As an outsider would suppose that Iran's foreign relations with its neighbors would be driven by religious sentiments, but realpolitik and strategic goals drive Iran's foreign relations.

Although Iran officially supported Azerbaijan in the 2020 Nagorno-Karabakh War, Iran has reacted angrily due to the prospects of Azerbaijan's control of the Zangezur Corridor in the aftermath of the war. Armenia has hesitantly agreed under the ceasefire agreement signed in 2020 with Azerbaijan and Russia to rebuild the Soviet-era routes and gives free passage to all the parties in the agreement. The trilateral ceasefire agreement signed in 2020 stated: "All economic and transport connections in the region shall be unblocked. The Republic of Armenia shall guarantee the security of transport connections between the western regions of the Republic of Azerbaijan and the Nakhchivan Autonomous Republic in

order to arrange unobstructed movement of persons, vehicles and cargo in both directions.” [10]. Nakhchivan is an autonomous region under Azerbaijan’s control; Armenia’s Zangezur Corridor disunites it from the rest of Azerbaijan. Azerbaijan (and Turkey) wants to enjoy unhampered trade through the corridor but is not ready to give trade access through its territories to Armenia. The proposed trade route will connect Azerbaijan with Turkey through the Armenian Syunik province. Azerbaijani president Ilham Aliyev exclaimed that the Zangezur Corridor will connect the Turkic nations with each other, and warned in a joint press conference with Recep Tayyip Erdogan that “both Turkey and Azerbaijan will take necessary steps for the realization of the Zangezur Corridor,” should Armenia not agree to it [11]. Iran analyzes the Zangezur Corridor as a pan-Turkist agenda that will connect all the Turkic nations. It can give Azeri national consciousness a boom in Iran. Moreover, Azerbaijan has taken over many of its territories from Armenia that it had to give up to Armenia in the first war, including the main highway linking Iran to Armenia, Russia and the Black Sea [12]. Azerbaijan has imposed heavy taxes on Iranian vehicles and arrested Iranian truck drivers in 2020 claiming that they had crossed the border illegally, thus effectively paralyzing trade between Iran and Armenia. Iran fears that even if Armenia struck a deal with Azerbaijan (and Russia), its interests would not be properly safeguarded. Moreover, Iran views Azerbaijan’s moves as a threat to the regional multi-billion project, International North South Transport Corridor (INST), a 7200 kilometers trade route that aims to connect the Indian Ocean and the Caspian Sea through the Persian Gulf, which will go up to Russia and North Europe [13].

No region in the world has been free of global superpowers wrestling for domination since World War Two, between the American-led capitalist faction and the Russian-backed ‘Socialist’ group. The Caucasus region is one of the main causalities of the power struggles during the Cold-War era, which is still being affected by it. During the post-Soviet breakup, some former Soviet suzerainties opted to join the Western camp, such as Azerbaijan. Iran-Azerbaijan relations have been determined greatly by the Russian-American rivalry. Iran’s policy concerning Caucasus has been cautiously designed not to infuriate the Russians, as the sanction-laden Islamist regime needs Russia’s support in the United Nations Security Council (UNSC) and the proxy wars in the Middle East and beyond. Azerbaijan, on the other side, has sided with the Western bloc, along with Turkey, to balance Russian secretive support of Armenia in the First Nagorno-Karabakh War. Moreover, Azerbaijan has skillfully played the card of ‘facing the dangers of Islamic radicalism’ to curry favor with the West, especially the United States of America [2, p.70]. Iran, along with Russia, aims to stop Western peacekeeping forces to come

into the region, which, in their view, can destabilize the Caucasus. Moreover, Americans want to keep an eye on China, Russia, and Central Asia from the Caucasus by establishing NATO units there. The Iran-Azerbaijan relations are likely to remain the way they are till the global power struggle between the two big blocs continues and the Nagorno-Karabakh conflict is not resolved.

Conclusion

Iran-Azerbaijan relations have been characterized by diplomatic and formal acceptance of each other, but harboring deep misunderstandings and misapprehensions clandestinely. The countries with a shared history and religious beliefs went on to follow different forms of government and outlooks on life, as secular Azerbaijan followed a radically different path when compared to theocratic Iran. The global power struggles between the US led capitalist bloc supports Azerbaijan and Turkey against the Russian-backed faction consisting of Iran and Armenia in the Caucasus. Iran-Azerbaijan relations remain torrid due to Azerbaijan's proximity with Israel, which is Iran's arch-rival in the Middle Eastern fiascos. Iran's can not tolerate its neighboring Shia country's closeness with the Israel, the eternal "enemy of Muslims", as the Irani religious circles call the Jewish state. Iran's fears that installing Israeli advanced technology near its borders in Azerbaijan is a security threat for the Islamist regime.

The fear of rising Azeri nationalism in Iran and Azerbaijan's apprehensions regarding Iran's alleged expansionist views in the region divide the two Shia-majority countries. Moreover, Iran views Azerbaijan's affinity with Turkey in the region as a Pan-Turkish agenda that could produce secessionist tendencies in Iran. Finally, the Nagorno-Karabakh conflict have shaped the historic trajectory of the Iran-Azerbaijan relationship. Iran has secretly sided with Christian Armenia against Shia Azerbaijan in the ongoing conflict to balance Azerbaijan's influence in the region, which has acted as a catalyst for increasing their mutual misunderstandings.

There have been repeatedly many attempts to resolve Iran-Azerbaijan relations, and all have failed to produce the desired results. The starting point of improving Iran-Azerbaijan relations is to find ways to resolve the Nagorno-Karabakh conflict, as it appears to be the main reason of the distorted relations between Iran and Azerbaijan. With the Russian-brokered deal between Armenia and Azerbaijan in 2020, it can be realistically hoped that both countries mend their ways and improve their relations. It can only be achieved if both countries let go of their expansionist aims and become more accommodating of the other. Following the United Nations Security Councils resolutions (822, 854, 874 and 884) regarding the Nagorno-Karabakh conflict and respecting the sanctity of the territorial sovereignty and autonomy of the other states is the way forward.

Iran-Azerbaijan can foster good relations as they have plenty in common, including history, culture, language, ethnicity and religion. If both countries vow to let go off their hegemonic ambitions and start negotiating with each other as equal stakeholders on all outstanding issues, they can make substantial progress in improving their relations. Their relations can improve on long-term basis if they increase Cultural exchange programs between the two states, cooperate in geo-strategic issues, bolster mutual trade and commerce, and finally, if they let go off their expansionist views and end their paranoia of each other. Only by improving their relations, the oil-rich neighboring countries can embark on a path of unhindered progress and prosperity.

REFERENCES

- [1] Vatanka A. Tangle in the Caucasus. www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2013-01-15/tangle-caucasus. 28.02.2023.
- [2] Houman A. Sadri and Nader Entessar. Iranian-Azeri Dynamic Relations // Conflict & Cooperation in Southern Caucasus. – 2019. – N. 301. – P. 59-79.
- [3] Cookman L. Syrians Make up Turkey’s Proxy Army in Nagorno-Karabakh // Foreign Policy. – 2020. – 5 Oct.
- [4] Khalid I. Nagorno-Karabakh Conflict // Journal of Political Studies. – 2020. – Vol. 7. – N.1. – P. 26–39.
- [5] Shaffer B. The Geopolitics of the Caucasus // The Brown Journal of World Affairs. – 2009. – Vol. 15. – N. 2. – P. 157-170.
- [6] Between a Rock and Hard Place: Iran’s Dilemma in Nagorno-Karabakh Conflict // www.al-monitor.com/originals/2020/10/iran-dilemma-nagorno-karabakh-azerbaijan-armenia-mediate.html. 27.02. 2023.
- [7] Shaffer B. Azerbaijan’s Cooperation with Israel Goes beyond Iran Tensions // The Washington Institute. – 2013. – 16 Apr.
- [8] Zarifian J. Christian Armenia, Islamic Iran: Two (Not so) Strange Companions Geopolitical Stakes and Significance of a Special Relationship // Iran & the Caucasus. – 2018. – Vol. 12. – N. 1. – P. 123-151.
- [9] Behravesht M., Hamidreza A. Iran and the Nagorno-Karabakh Conflict: Preserving the Status Quo // Gulf International Forum. – 2020. – October 16. – P. 55-78.
- [10] Statement by President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation. <https://reliefweb.int/report/armenia/statement-president-republic-azerbaijan-prime-minister-republic-armenia-and-president>. 08.02.2023.
- [11] Donmez B., Rehimov R. New Azerbaijani Connecting Corridor Set to Unite Entire Turkic World. www.aa.com.tr 06.12.2022.

[12] Agayev Z., Motevalli G. Analysis | Azerbaijan, Iran and Rising Tensions in the Caucasus // Washington Post. –2023. – 8 Feb.

[13] Cheema G. The International North-South Transport Corridor: Shifting Gears in Eurasian Connectivity // Modern Diplomacy – 2020. – September 24.

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ИРАНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В ХОДЕ НАГОРНО-КАРАБАХСКОГО КОНФЛИКТА

*Данова А.¹. Кагазбаева Э.²

*¹ PhD докторант 2 курса КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан, e-mail: aidadanova95@gmail.com

² Кандидат политических наук, профессор КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан, e-mail: kagazbaeva.e@gmail.com

Аннотация. В данной научной статье анализируются отношения между Исламской Республикой Иран и Азербайджаном. При этом особое внимание уделяется факторам, которые сформировали историческую траекторию их отношений. Данная работа описывает факт того, что негласная поддержка Ираном Армении в Нагорно – Карабахском конфликте привела к разногласиям между двумя государствами, а также углубляется в историю данного конфликта. Статья также показывает, что на стратегию внешней и региональной политики обеих стран в большей степени влияют материальная и геостратегическая выгода, нежели какие-либо идеологические или религиозные мотивы.

В статье также анализируется роль таких мировых держав, как Соединенные Штаты Америки, Россия, Израиль и Турция, в формировании траектории ирано-азербайджанских отношений. Было проанализировано то, как третья страна (Армения) может играть ключевую роль в траектории внешних отношений двух стран (Ирана и Азербайджана). В данной статье прослеживаются исторические корни паранойи, которую Иран и Азербайджан питают друг к другу, такие как страх Ирана перед ростом азербайджанского национального самосознания в Иране и опасения Азербайджана, связанные с экспансионистскими целями Ирана.

В статье приводятся выводы авторов о том, как можно улучшить отношения между двумя государствами, то есть путем решения Нагорно – Карабахского конфликта, поощрения общих интересов и идеологий, а также уважения суверенитета друг друга.

Ключевые слова. Иран, Азербайджан, Армения, Нагорно-Карабахский конфликт, Нагорный Карабах, азербайджанский

национализм, Ближний Восток, шииты, международные отношения, Израиль, Турция, Советский Союз, Америка

ТАУЛЫ ҚАРАБАҚ ҚАҚТЫҒЫСЫ КЕЗІНДЕГІ ИРАН- АЗЕРБАЙЖАН ҚАТЫНАСТАРЫНА ӘСЕР ЕТЕТІН ФАКТОРЛАРДЫ ТАЛДАУ

*Данова А.¹. Кагазбаева Ә.²

*¹ Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ PhD докторанты, Алматы, Қазақстан, e-mail: aidadanova95@gmail.com

² саяси ғылымдарының кандидаты, доцент, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, e-mail: Kagazbaeva.e@gmail.com

Андатпа: Бұл ғылыми мақалада Иран Ислам Республикасы мен Әзірбайжан арасындағы аласапыран қарым-қатынастары талданады. Бұл ретте ерекше назар қатынастарының тарихи траекториясын қалыптастырған факторларға аударылады. Бұл еңбек Таулы Қарабақ жанжалында Иранның Арменияға үнсіз қолдау көрсетуі екі мемлекет арасындағы келіспеушіліктерге әкелгенін сипаттайды, сонымен қатар осы қақтығыстың тарихына тереңірек үңіледі. Мақалада сондай-ақ екі елдің сыртқы және аймақтық саясатының стратегиясына кез келген идеологиялық немесе діни себептерден гөрі материалдық және геостратегиялық игіліктердің көбірек ықпал ететіні көрсетілген.

Мақалада сондай-ақ Америка Құрама Штаттары, Ресей, Израиль және Түркия сияқты әлемдік державалардың Иран-Әзербайжан қарым-қатынасының траекториясын қалыптастырудағы рөлі талданады. Екі елдің (Иран мен Әзірбайжан) сыртқы байланыстарының траекториясында үшінші елдің (Армения) қалай шешуші рөл атқара алатыны айтылады. Бұл мақала Иран мен Әзірбайжанның бір-біріне деген паранойясының тарихи тамырларын іздейді, мысалы, Иранның Ирандағы әзірбайжандық ұлттық сананың көтерілуінен қорқуы және Әзірбайжан Иранның экспансияшыл мақсаттарынан қорқуы. Мақалада екі мемлекет арасындағы қарым-қатынастарды, яғни Таулы Қарабақ жанжалын шешу, ортақ мүдделер мен идеологияларды ілгерілету, сондай-ақ бір-бірінің егемендігін құрметтеу арқылы қалай жақсартуға болатыны туралы авторлардың сақтық тұжырымдары берілген.

Тірек сөздер: Иран, Әзірбайжан, Армения, Таулы Қарабақ мәселесі, Таулы Қарабақ, Әзірбайжан ұлтшылдығы, Таяу Шығыс, шииттер, сыртқы байланыстар, Израиль, Түркия, Кеңес Одағы, Америка

Статья поступила 17.04.2023

ӘОЖ 32:316

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.002>

FTAMP 11.01.62

ӘЛЕМДІК САЯСАТТАҒЫ КӨРШІНІҢ БЕЙНЕСІ (ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚЫТАЙ БЕЙНЕСІ МЫСАЛЫНДА)

*Жұрынбаев Е.¹

*¹әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің докторанты,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: erlan.msk@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада автор Қазақстан-Қытай қарым-қатынастарының призмасы арқылы әлемдік саясаттағы көршісінің бейнесін қалыптастыру үдерісін қарастырады. Көршіні қабылдау мәселесі тату көршілік қатынастарды құру процесінде маңызды құрал болып табылады. Қазақстандық қоғамда Қытай елі мен қытай ұлтының бейнесі бір-біріне қарама-қайшы. Бұл мақалада автор екі жақты қатынастардың қалыптасуы мен дамуының негізгі кезеңдерін қарастыру арқылы Қытай бейнесін қабылдау эволюциясын қарастыруға тырысады. Қарастырылып отырған мәселенің өзі өзекті және қайшы тұстары жеткілікті. Бізге белгілі, Қытай негізінен теріс сипатта қалыптасты, бұл кеңестік-қытайлық қарама-қайшылықтың салдары, сондай-ақ тарихи түрде Қытай көшпелі халықтардың жаулары ретінде қабылданды. Көршінің бейнесін теріс қабылдау негізінен қатынастардың одан әрі дамуына әсер етеді, әрине, мемлекеттік деңгейде емес, жеке деңгейде.

Бұл мақаланың мақсаты Қазақстандағы синофобияның қалыптасу эволюциясының мәселелеріне шолу жасау. Мақалада қазіргі жарияланымдарда Бейжің өз азаматтарының шекара кеңістігін қоныстандыруға ниет білдіре отырып, кеңейту стратегиясын мақсатты түрде жүзеге асырады деген пікірлер туралы автор кеңінен тоқталған. Алайда, көптеген фактілер мен құжаттар бұл мәселені біржақты түсіндіруге мүмкіндік бермейтінін ғылыми тұрғыда зерттеу арқылы атап өткен.

Мақаланы жазу барысында тақырыпқа сәйкес Қытай мен АҚШ арасындағы сауда соғысының ұшығуы туралы ресми құжаттар мен дереккөздер пайдаланылып, қытай, қазақ, орыс және шетелдік ғалымдардың ғылыми көзқарастарына ғаламтор көзінен алынған мәліметтерге де талдау жасалды. Жұмыстың әдіснамасына келер болсақ, зерттеуді жүзеге асыру кезінде жүйелеу, жалпылау және тарихи-этнографиялық әдістер қолданылды.

Тірек сөздер: Қазақстан, Қытай, Синофобия, көрші, экономикалық экспансия, JEL кодтар: H83, D70, жұмсақ күш

Негізгі ережелер

Қытай Халық Республикасының экономикалық әлеуетінің артуы, оның көптеген аймақтарға деген экономикалық экспансиясының күшеюіне алып келіп отыр. Қытайдың капиталы, әртүрлі ірі компаниалардың әрекетімен, сонымен қоса кіші мекемелер арқылы, шағын және орта бизнес арқылы енуі байқалады. Қытайлық экономикалық және саяси үстемдігінің артуы көптеген аймақтарда синофобиялық пиғылдардың күшеюімен тұспа тұс келіп отыр. Коронавирус індетінің пандемиясы мен оған дейінгі орын алған маусымдық вирустардың шығуы тікелей қытайлықтарға деген фобияның күшеюіне әкелген болатын. Қазіргі халықаралық қатынастардың табиғатын ескере отырып, синофобиялық пиғылдардың пайда болуы негізінде саяси факторлардың болуы ықтимал. Әсіресе Қытай мен АҚШ арасындағы сауда соғысының ұшығуы кезінде кеңінен таралғандығы байқалады. Орталық Азиядағы синофобтық пиғылдар соңғы кезде белес алды. Алайда аймақтағы синофобия тарихының тарихы өте терең екендігін білеміз.

Синофобия (грек тілінен. Sinae-Қытай және φόβος-қорқыныш) - Қытайға, қытайлықтарға және барлық қытаймен байланыстыға деген дұшпандық, төзбеушілік, жеккөрушілік және менсінбеу болып табылады.

Кіріспе

Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін Америка Құрама Штаттары, әскери және саяси жағынан басымдыққа ие болған халықаралық қатынастар жүйесіндегі жалғыз супердержава ретінде қалды. Вашингтон “қырғи қабақ” соғыс аяқталғаннан кейін қалыптасқан бүкіл қазіргі халықаралық жүйені өзіне және оның мүдделеріне бейімдеуге жақсы мүмкіндік алғандағы белгілі. Осыған байланысты көптеген халықаралық сарапшылар әлем биполярлы құрылымнан бірполярлы құрылымға өзгерді деген пікір айтуда. Шын мәнінде, 90-жылдардың аяғында АҚШ әлемдегі барлық процестерге әсер ете алатын жалғыз күш болды деп түйіндеуге толықтай негіз бар. Бірақ 2001 жылғы 11 қыркүйектегі қайғылы оқиғалардан кейін АҚШ-тың держава ретіндегі имиджіне қатты соққы болды, содан кейін оның Ауғанстан мен Иракқа араласуы Вашингтонның халықаралық имиджге нұқсан келтіріп, басқа елдердің, ең алдымен Ресей мен Қытайдың үрейленуін күшейте түскені анық.

АҚШ - тың әлемдегі ықпалының күшеюі Қытай мен Ресейдің мұнай мен газдың бай қоры бар Орталық Азия мен Таяу Шығыс аймақтарына ерекше назар аудару бастауына себепкер болды. Бұл

әсіресе өткен ғасырдың 90-жылдарындағы азиялық экономикалық дағдарыстан кейінгі экономикалық өсу жағдайында әлемдік экономиканың энергияны тұтынудың артуымен өзекті болып отырғандығы мәлім. Осыған байланысты Қытай АҚШ-ты аймақтан ығыстыруға бағытталған белсенді саясат жүргізе бастауына себепкер болды. Ресми Бейжің ШЫҰ-ны өз саяси мақсатын іске асыруға мүмкіндік жасайтын саяси платформа ретінде қолдануына алып келді деп айтуға болады.

Қытайдың аймақтағы белсенділігінің күшеюі бірнеше факторларға байланысты, біріншісі, әрине, АҚШ-тың аймақтағы “сенімді елдер белдеуін” құруға тырысқан саясатының артуы. Аталмыш белдеудің басты мақсаты ретінде Қытайдың бұдан былай батысқа әрі қарай кеңеюіне жол бермеуі болып табылады. Орталық Азияны американдық ықпал ету аймағына интеграциялау жобасы “Үлкен Орталық Азия” [1] жоспары ретінде белгілі және бұл ұзақ уақыт бойы академиялық ортада көптеген пікірталастар тудырды. 2021 жылдың соңында американдық әскерлер Ауғанстаннан шығарылғаннан кейін, бұл жобаның күйрегендігін іс жүзінде білдірді, өйткені АҚШ аймақ елдеріне тікелей әсер ету мүмкіндігін жоғалтты, осылайша аймақ “геосаяси қамауда” немесе “геосаяси локдаунда” [2] қалғандығын білдірді. Сол себепті аталмыш жоба іс жүзінде Қытай мен Ресей жобаларына балама ретіндегі мүмкіндігін жоғалтты деп пайымдауға болады.

Қытай, Ресей және Үндістан секілді маңызды экономикалық дамуға қол жеткізген басқа акторлар антиамериканизм тұрғысынан әрекет етуге ұмтылыс жасауда және бұны АҚШ бастаған бір полярлы жүйеге білдірілген қарсылықты көрсеттеді деуге болады. Алайда жоғарыда аталған елдердің ешқайсысы өздігінен АҚШ-қа қарсы тұра алмайтындығы белгілі.

Жаһандану процесінің жеделдеуіне және әлемдік экономиканың өсу қарқынына байланысты индустрия саласында үлкен серпіліс орын алып жатқандығы белгілі. Бұл үрдістің маңызды құрамдас бөлігі энергия көздері деп санаймыз. Бұл ресурстарға мұқтаж маңызды елдердің бірі-аталған аймақпен ортақ шекаралары бар ҚХР. Мао Цзэдун қайтыс болғаннан кейін Қытай жүргізген экономикалық реформалардың арқасында Бейжің экономикалық тұрғыдан үлкен жетістіктерге жеткендігі анық. Қытай индустриясының өсуі мұнай мен газға тәуелділігі ресми Бейжіңнің Орталық Азиядағы қызығушылығының артуының екінші факторы деп айта аламыз.

Қазіргі кезеңде саяси ғылымда мемлекеттің халықаралық имиджін қалыптастыру және дамыту мәселесі өзектілігі артып келеді.

Жаһандану заманында көптеген елдер өздерінің ұлттық мүдделерін қорғаудың тиімді әрекеті ретінде “жұмсақ күштің” көмегіне жүгінуді жөн көретіндігі мәлім. Сол себепті мемлекеттер өздерінің сыртқы саяси стратегияларына “жұмсақ күш” енгізуді және оның ықпалын кеңейтуге әрекет жасауда.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Әлемдік саяси ғылымдағы көршінің бейнесін зерттеу мәселесі салыстырмалы түрде жаңа бағыт болып табылады деп айта аламыз. Жеке ғылыми бағыт ретінде ол әлі нақты қалыптаспағандығы белгіді, алайда ол “жұмсақ күшті” зерттеудің ажырамас бөлігі болып табылатындығы белгілі. Жоғарыда аталған терминнің негізін қалаушы және бірінші болып ғылыми айналымға еңгізген американдық ғалым Джозеф Най [3] екендігі баршамызға мәлім. Аталмыш зерттеуге сүйене отырып, біз осы зерттеуіміздің әдіснамалық негізі ретінде неолиберализм саяси мектебі жасаған принциптерді алуды жөн деп санадық.

Зерттеу әдістері ретінде біз талдау мен болжаудың жалпы ғылыми әдістерін, сонымен қоса екіжақты қатынастарды дамытудың негізгі кезеңдерін қарастыру аясында тарихилық әдісін қолдандық.

Қытай-қазақстан қатынастарының негізгі кезеңдері

Кейбір сарапшылар посткеңестік кеңістіктегі синофобия-бұл қоғамдық санадағы Қытай экспансионизмі идеясына негізделген өзін-өзі дамытатын құбылыс деп қарастырады. Қытайдың бейнесін теріс қабылдау 1960 жылдардың басынан бастап кеңестік үгіт-насихатпен қалыптасты деп айтуға негіз бар. Кезінде Қазақстан Қытаймен соғысқа дайындалып жатқан Кеңес Одағының Орта Азия әскери округінің құрамына болғандығы мәлім. Тиісінше, әскери дайындықтың бастауыш сыныптарындағы мектептен бастап, халық та осы қарсылыққа дайындалды. Сол кезде пайда болған кеңестік-қытайлық шекаралық қақтығыстар қытайлықтарға деген теріс көзқарастың санада орнығуына әкелді деп айта аламыз. Кейбір сарапшылар Қытай оппозициясының күшеюі Қытай мен Ресейдің саяси және экономикалық ықпалының өсуіне алаңдайтын және Батыстың Орталық Азиядағы бақылау стратегиясының бөлігі болып табылатын батыстық әлем қолдайды деп санайды.

Өмірбек Ханайдың пікірінше, синофобия мен Қазақстандағы Қытайдың теріс бейнесі екіжақты қарым-қатынастардың нашарлауына негіз бола алмайды [4]. Басқа авторлар қарама-қарсы көзқарасты ұстанады, атап айтқанда Ресейдің Еуропадағы халықаралық имиджінің

мәселелерін қарастыра отырып, зерттеу авторлары көршінің теріс қабылдауы екі жақты қатынастарға айтарлықтай әсер етуі мүмкін дейді [5].

Қазіргі жарияланымдарда Бейжің өз азаматтарының шекара кеңістігін қоныстандыруға ниет білдіре отырып, кеңейту стратегиясын мақсатты түрде жүзеге асырады деген пікірлерді жиі кездестіруге болады. Алайда, көптеген фактілер мен құжаттар бұл мәселені біржақты түсіндіруге мүмкіндік бермейді [6].

Журналист Әйгерім Мекішева китаизацияға қатысты қорқыныш тым асырылған және қоршаған ортаға қатысты бірқатар проблемалары бар Қазақстан үшін “ең үлкен” қытайлық” тәуекелдер дәл осы экологиялық салада деп санайды” [7].

Белгілі қытайтанушы ғалым Руслан Изимовтың айтуынша, “Қытайдан келген еңбек мигранттары туралы нақты мәліметтер алу қиын, және бұл тақырыпта зерттеулер жоқ. Сонымен, синофобияның күшеюі белгілі бір дәрежеде ұлттық қауіпсіздікке теріс әсер етуі мүмкін” [8].

Саяси ғылымдар докторы, стратегиялық бағалау және болжамдар орталығы бас директорының орынбасары Игорь Панкратенконың пікірінше, “Қытайға қарсы пікірлердің негізінде жатқан өзінің әлеуметтік-экономикалық жағдайына наразылықты басқа ойыншылар пайдаланбайды деп сену қисынсыз болар еді” [9].

1991 жылы тәуелсіздік алған алғашқы жылдары Қазақстан Қытай Халық Республикасымен қарым-қатынас орнатуда үлкен қиындықтарға тап болды. Кеңес Одағы құрамында болған кезде Қытаймен қарым-қатынас толығымен үзіліп, Горбачевтің қайта құру кезеңінде ішінара қалпына келтірілгенін білеміз. Қарым-қатынас құру тәжірибесінің жоқтығы және Қытай туралы білімнің жоқтығынан қарым-қатынас орнатуда алғашқы кезеңде қиындықтар орнатты деуге боламды. Көбінесе Қытайдың Қазақстанға деген қарым-қатынасы кеңестік идеологиялық қарама-қайшылық дәстүрінің рухында сипатталды, мысалы, адамдарға Қытай туралы бейнелі түрде келген бірінші нәрсе, бұл жағымсыздықпен байланысты болды. Кейбір ақпарат көздері жағдайды ушықтыру мақсатында көбінесе күмәнді ақпараттарды таратты, соның ішінде Қазақстанның кейбір аймақтары КХР деп белгіленген Қытайдың “жаңа карталары” туралы ақпарат. Жоғары эшелондарда бұған мән берілмеді, бірақ ғылыми ортада іс жүзінде бұл мәлімдемелердің түпнұсқалығына қызығушылық танытпады.

Экономикалық тұрғыдан алғанда, Тәуелсіздік алғаннан кейінгі алғашқы жылдары Қазақстанда және жалпы Орталық Азияда “Аспан асты елінің” экономикалық экспансиясының өсуі және оның жергілікті

экономикаға кіруі аймақ елдерінде ресми Бейжің экономикалық, саяси және әскери қауіп ретінде қабылдануына алып келді [10].

Нәтижелері

Қазақстан Қытай үшін Еуропа елдеріне дәліз ғана емес, Бейжіңнің энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету және қытай тауарларының маңызды нарығының болуы тұрғысынан да өте маңызды. Қытай 1992-да Орталық Азиядағы бес тәуелсіз мемлекетпен ресми дипломатиялық қарым-қатынас орнатқаннан бері, ол Орталық Азиямен саяси, сауда-экономикалық, әлеуметтік және мәдени байланыстардың кеңеюіне ықпал ететінін және аймақтағы бейбітшілік пен тұрақтылықты қамтамасыз ететінін атап өтіп, өзін “көрші және тату ел” ретінде көрсетуге тырысады [4].

ҚХР-ның Орталық Азия елдерінің, атап айтқанда Қазақстанның нарықтарына кіру әрекеттеріне қарамастан, қарым-қатынастар барынша азайтылды, дегенмен Қытай тұтыну тауарлары жергілікті нарықтарға көп мөлшерде түссе де, тауарлардың сапасы көп нәрсені қалады, сол кезде жаудың кеңестік кезеңде қалыптасқан бейнесінен басқа, қытайлықтарға қатысты сапасыз тауарлар өндірушінің стереотипі қосылғандығын айта кеткеніміз жөн. Қытайлықтарға деген осындай көзқарас көрші Ресейде де болды, бірақ сарапшылардың пікірінше, жақында қытайлықтар жасаған технологиялық серпіліс және екі жақты достық қарым-қатынас Ресейде Аспан асты елінің бейнесін өзгерте бастады, біз бұл құбылысты Орталық Азия елдеріне де қолдануға болады деп ойлаймыз. Ресейлік ғалым Ларин В.: “егер ресейліктердің басым көпшілігі абстрактілі сыртқы саяси идеяларға және алыс ел туралы үзінді білімге негізделген болса, олар ресми үгіт-насихатпен құрылған Қытайдың имиджіне бағытталған болса, онда шекара тұрғындары үшін өздерінің экономикалық және әлеуметтік тәжірибелері, Қытаймен және қытайлықтармен қарым-қатынастың жеке тәжірибесі ерекше маңызды. Іс жүзінде көршіліктің, Қытаймен экономикалық және гуманитарлық өзара іс-қимылдың пайдасын сезіне отырып, олар басқа елдерден басымдық бере отырып, онымен экономикалық ынтымақтастықты белсенді түрде қолдайды” [11] деп пайымдайды.

КСРО мен Қытай арасындағы мемлекеттік шекараны делимитациялаудың шешілмеген проблемасы Қазақстанға мұра ретінде қалды. Қытай Батыс нарықтарының белсенді дамуы үшін өзінің батысындағында жаңа көршілерімен қарым-қатынасты реттеу қажет екендігін түсінді. Қазақстан мен Қытайдың мемлекеттік шекарасын демимитациялау және демаркациялау процесі күрделі әрі ұзаққа созылған процестер болып шықты. Жұмыс топтары отырысының

құжаттары әлі күнге дейін жарияланған жоқ, бұл қазіргі биліктің сыншыларына осы мәселеге қатысты күпиялық теорияларының әртүрлі түрлерін қолдануға мүмкіндік береді. Кейбір БАҚ таратқан мәлімет басқа ақпарат болмаған жағдайда халық оны шындық ретінде қабылдайтындығы белгілі. Түрлі конспирологиялық ақпараттардан туындағаны Қытайдың Қазақстанды және басқа да көрші елдерді жұтуға тырысатын ел ретінде образы. Территориялық даулар екі ел парламенттерінің 1999 жылғы наурызда мемлекеттік шекара туралы келісімді ратификациялауымен аяқталды [12]. Шекаралық мәселелерді реттегеннен кейін 2002 жылғы 23 желтоқсандағы “Қазақстан мен Қытай арасындағы достық, ынтымақтастық және тату көршілік туралы шартқа” қол қойылды, ал ҚХР Төрағасы Ху Цзиньтаоның сапары барысында “Қазақстан мен Қытай арасындағы стратегиялық әріптестікті орнату және дамыту туралы бірлескен декларацияға” қол қойылды [13].

Өткен ғасырдың 90-жылдарының ортасында ҚХР-да “Батысты игеру” идеясы күшейе түсті (батыс образында көршілері, яғни Орталық Азия дегенді білдіреді). 1994 жылғы сәуірде Қытайдың премьер-министрі Ли Пен Орталық Азия республикаларына тарихи сапары кезінде алғаш рет Қытайдан Батыс Еуропаға дейін созылып жатқан Еуразиялық континенттер көпірі деп аталатын жаңа Жібек жолын жаңғырту жөніндегі республикалардың көшбасшыларымен кездесті және бұл туралы өз пікірін білдірді. Осы жолды қолдана отырып, Қытай Орталық Азиядан Еуропаға дейін созылуы мүмкін, ал Орталық Азия республикалары жолдың Қытай бөлігін пайдаланып, Тынық мұхиты аймағына жетуі мүмкіндігін атады. Қазір ҚХР Үкіметі Батысты игеру мемлекеттік саясат дәрежесіндегі жоспарын қабылдады.

Қытай капиталының Қазақстанға белсенді ену кезеңі жаңа ғасырдың басы болы табылады, ол Бейжіңге аймақ елдерінің саяси саласына белсенді қатысуға мүмкіндік беретін Шанхай келісіміне қол қоюмен тұспа-тұс келгендін ескергеніміз қажет. Радикалды исламның таралу қаупі мен терроризм қаупінің өсуі аймақ елдері үшін Қытай мен Ресейдің қауіп-қатерін екінші орынға ығыстырды. Саяси белсенділіктің артуымен қатар экономикалық экспансия да күшейе түсті. Қытай қазақстандық ресурстар мен шикізаттың негізгі сатып алушысына айналғандығы мәлім.

Екі жақты сауда көлемінің ұлғаюы әдетте Қазақстанның Қытайдан импортына байланысты болуы. Сонымен қатар, қытай тарапының тауарларды тасымалдауда пайдалану теңдік принципін бұзатын элементтердің бірі болып табылатындығы өкінішті. Ресми Бейжің қазақстандық ұшақтар үшін Қазақстанды Оңтүстік Азия елдерімен

байланыстыратын әуе кеңістігі мен құрлықтағы маршрутты жиі жауып оны экономикалық қыспақтың құралы ретінде пайдаланғандығын білеміз. Бұл қытай үшін бәсекелес болып саналатын Оңтүстік Азия елдерінде сапалы тауарлар өндірумен байланысты еді. Қытай Қазақстан үшін тиімді Оңтүстік Азия аймағымен қарым қатынастың ұлғаюын өзінің экономикалық мүдделеріне қауіп ретінде қарастырудың салдары еді.

Қазақстанның Қытайға экономикалық тәуелділігінің артуына қарай еңбек мигранттарының ағыны да ұлғайды. 2021 жылғы жағдай бойынша ҚХР-дан келген мигранттар саны бойынша бірінші орында [14]. Қазақстандағы кәсіпорындардағы қытайлық жұмысшылар ағынының артуы қоғамдағы Қытайға қарсы пиғылдардың өсуіне себеп болды. Көп жағдайда мигранттар бірлескен басқару кәсіпорындарында немесе қытай капиталының үлесі асып түсетін жұмыс орындарында еңбек етті [15]. Ресми тіркелген 15 мың еңбек мигрантының 4 мыңы Аспан асты елінің азаматтары болып табылады [16].

Мәселен, Тәуелсіздік таңында жұмыс күшінің негізгі ағымы Түркия, Ресей, Ұлыбритания және АҚШ-тан келген болса, кейін 2000 жылдан бастап қытай жұмысшыларының саны 9 есе өсті, ал шекарадан өткен мамандардың саны жалпы санмен салыстырғанда аз болды [17].

Талқылау

Салыстырмалы түрде шетелдердегі синофобия мәселесіне қатысты зерттеулерге тоқталсақ, Синофобия соңғы он жылдықтарда Гонконгта қалыпқа келтірілді және барған сайын күшейгендігі байқалады. Мұндай синофобия Гонконг бұқаралық ақпарат құралдарынан көрініп тұрғандай, қоғамдағы жергілікті нәрсені қорғау мақсаттарымен сәйкес келетінді айтылады. Мақалада синофобия ұғымы алғаш рет зерттелген деп мәлімделінеді. Содан кейін Гонконгтағы синофобияның тарихы Гонконг / Гонконг және материктік Қытай / материктік Қытай арасындағы шиеленісті түсіндіреді. Гонконгтағы бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі мен жергілікті бұқаралық ақпарат құралдарының сипатын егжей-тегжейлі қарастырғаннан кейін, аталмыш зерттеуде «Гонконгтың үш негізгі жаңалықтар көзіндегі китаефобиялық, стереотиптік және квази-нәсілшілдік дискурс зерттеледі. Гонконг мұрасын құрметтеу маңызды мақсат болғанымен, осы мақсаттардың кейбірімен бірге жүретін синофобия адамдар арасында өшпенділік тудыруы мүмкін» [18] деп пайымдайды.

Синофобияның туындауы немесе өршуінде тікелей геосаяси астар бар деген пікірді ұстанушылар ғалымдар арасында кездеседі. Батыс Қытайдың кейбір саясаткерлеріне олардың себептерін ақтауға немесе түсінуге, оларға балама көзқарастар табуға немесе өздерінің түрлі-түсті

тарихы туралы ойлауға тырыспай, кешірімсіз болды. «Шынында да, Батыстың араздығын айыптайтын кейбір комментаторлар Қытаймен жаңа қырғи қабақ соғыс туралы айтады. Егер синофобия бақыланбаса, бұл оның барлық апатты салдарымен соғысқа айналуы мүмкін» [19] дейді .

Көршілес Қырғыз Республикасында қытайлықтарға қатысты синофобия мәселесі өршіп тұр, зерттеушілердің пікірінше Қырғыз басшылары мен жергілікті шенеуніктер арасындағы қытайлықтарға деген саясат, әлсіздік белгісі немесе корупциялық әрекеттердің салдары деген тұжырымдар бар [20].

Қорытынды

Энергетика саласындағы қазақстан-қытай экономикалық әріптестігін сынаушылар саны артуда, қазақ ұлтшыл-патриоттар тарапынан бірнеше жыл бойы осы мәселе қозғалып келеді. Қазақ қоғамы тарапынан бұл сындар қолдауға ие болады. Олардың пайымдауынша Қазақстан үкіметінің Қытай алдындағы әлсіздігі ұлттық қауіпсіздік пен мемлекеттілікке қатты соққы. Сыншылар сондай-ақ Қазақстан экономикасы жыл сайын Қытайдың инвестициялары мен несиелерінің «қақпанына» көбірек түсетінін атап өтуде.

Бұл әр түрлі дәрежеде, Орталық Азияның барлық басқа мемлекеттеріне де қатысты құбылыс екендігін атағанымыз абзал.

Осы зерттеуді қорытындылай келе, синофобия 90-шы жылдары жасырын формада болғанын, ал қытайлық мигранттар ағынының ұлғаюымен және Қытайдың Қазақстанға экономикалық ықпал ету үлесінің артуымен ол жаңа формаларға ие болғанын атап өткен жөн.

Әсіресе, статистика көрсетіп отырғандай, бұл 2000 жылдан бергі кезеңге тән, әрине, ресми ақпараттың болмауы Қытайдың Қазақстанды басып алуы, халықтың ықтимал қытайлануы туралы көптеген құпиялық теорияларын туындатады. Шамадан тыс синофобия тату көршілік қарым-қатынастардың дамуына кедергі келтіруі мүмкін, бірақ тұтастай алғанда, Қытайдың көрші ретіндегі бейнесі әлі де терең зерттеуді қажет етеді.

Жоғарыда айтылғандарды негізге ала отырып, Қазақстанның мемлекеттік құрылымдары үшін кейбір ұсынымдар әзірлеуге болады:

- жергілікті мекемелерде, яғни қытайлық еңбек мигранттарының белгілі бір үлесі бар кәсіпорындарда түсіндіру жұмыстарын күшейту;
 - шетелден мамандар шақыру бойынша нақты тетіктер әзірлеу;
- (кәсіпорындардың көпшілігінде қытайлық жұмысшылар жергілікті жұмысшылар сияқты жұмыс істейді, біліктілікке қойылатын талапты күшейтілуі керек;

- тұруға ықтиярхат туралы құжаттардың берілуіне бақылауды күшейту, өйткені жалған неке қию жағдайлары өте жиі кездеседі.

ӘДЕБИЕТ

[1] Starr S.Frederick. A. «Greater Central Asia Partnership» for Afghanistan and Its Neighbors // Silk Road Paper. – 2005.

[2] Yermekbayev A. A., Zhekenov D. K., Uralbayev S. S. Afghanistan in the context of Russian and Chinese projects // Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н Гумилева. Серия «Политические науки. Регионоведение. Востоковедение». – 2021. - № 4. – Р. 61-67.

[3] Nye J. Soft Power: The Means to Success in World Politics. - New York: Public Affairs Group, 2004.

[4] Hanayi, Omirbek. Orta Asya'da sinofobi algisi // AsyAvrupa. – 2018. - № 35.

[5] Yermekbayev A., Akimbek D., Meng N. Issues of the international image of Russia in the modern world // Вестник КазНУ. Серия «Международные отношения и международное право». - 2020. 9 - № 4(2). – Р. 66-73.

[6] Кожирова С. Б. Китайская миграция и Казахстан // Казахстан Спектр. – 2016. - № 1 (75). – С. 43-63.

[7] Мекишева А. Синофобия: экспансия отменяется, а трудовая миграция – нет. www.factcheck.kz/mneniya/vse-o-faktorax-migracii-iz-kitaya-v-kazakhstan-partner-kradushhijsya-tigr-ili-zataivshijsya-dragon. 12.05.2022.

[8] Синофобия: Китай - реальная угроза или политическая игра? 2022. <https://ulysmidia.kz/news/879-sinofobiia-kitai-realnaia-ugroza-ili-politicheskaia-igra/> 10.05.2022.

[9] Казахстанцы взбунтовались против китайского влияния (2019) (доступно 11.05.2022)

[10] Жұрынбаев Е. Синофобия: история становления и проявления // Государственное управление и государственная служба. - 2022. – № 1 (80). С.75-83.

[11] Ларин В. Л., Ларина Л. Л. Особый взгляд на великого соседа: восприятие Китая и китайцев на юге Тихоокеанской России // Полис. Политические исследования. - 2022. - № 2. – Р.174-191.

[12] Қазақ-қытай қарым-қатынасының шегі. 2022. <https://e-history.kz/kz/news/show/260/> 12.05.2022.

[13] Kazakistan-Çin İlişkilerinin Siyasi ve Ekonomik Açından Analizi. 2022. <https://www.eurasian-research.org/publication/kazakistan-cin-iliskilerinin-siyasi-ve-ekonomik-acidan-analizi/?lang=tr> 12.05.2022.

[14] Трудовые мигранты приезжают в Казахстан в основном из

Китая. 2022. <https://kapital.kz/economic/97558/trudovyye-migranty-priyezzhayut-v-kazakhstan-v-osnovnom-iz-kitaya.html> 12.05.2022.

[15] Чжуаньсунь Цяочу. Трудовая миграция из Китая в Казахстан // Матер. XI ГПК молодых ученых факультета международных отношений БГУ. - Минск, 2021. - С.307-312.

REFERENCES

[1] Starr S.Frederick A. «Greater Central Asia Partnership» for Afghanistan and Its Neighbors. Silk Road Paper, 2005.

[2] Yermekbayev A. A., Zhekenov D. K., Uralbayev S. S. Afghanistan in the context of Russian and Chinese projects // Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Series: Political sciences. Regional studies. Oriental studies. (4), 2021, pp.61-67.

[3] Nye J. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs Group, 2004.

[4] Hanayi, Omirbek. Orta Asya'da sinofobi algisi. AsyAvrupa. – 2018. - № 35 [in Turkish].

[5] Yermekbayev A., Akimbek D., Meng N. Issues of the international image of Russia in the modern world. Bulletin of KazNU. International Relations and International Law Series, 2020, 94 (2), p. 66-73.

[6] Kozhirova S.B. Kitajskaya migracziya i Kazakhstan [Chinese migration in Kazakhstan]. Kazakhstan Spektr, 2016, № (1) (75) p. 43-63 [in Russ].

[7] Mekisheva A. Sinofobiya: ekspansiya otmenyaetsya, a trudovaya migracziya — net [Sinophobia: expansion is canceled, but labor migration is not]. www.factcheck.kz/mneniya/vse-o-faktorax-migracii-iz-kitaya-v-kazakhstan-partner-kradushhijsya-tigr-ili-zataivshijsya-dragon 12.05.2022. [in Russ].

[8] Sinofobiya: Kitaj - realnaya ugroza ili politicheskaya igra? [Sinophobia: Is China a Real Threat or a Political Game?]<https://ulysmidia.kz/news/879-sinofobii-kitai-realnaia-ugroza-ili-politicheskai-igra/> (accessed 10.05.2022) [In Russ].

[9] Kazakhstancy vzbuntovalis protiv kitajskogo vliyaniya [Kazakhs rebel against Chinese influence] https://www.ng.ru/cis/2019-09-05/1_7669_kazakhstan.html (accessed 11.05.2022) [In Russ].

[10] Zhurynbayev E. Sinofobiya: istoriya stanovleniya i proyavleniya. Gosudarstvennoe upravlenie i gosudarstvennaya sluzhba [Sinophobia: the history of formation and manifestation]. Public administration and civil service, 2022. # 1 (80), p.75-83 [in Russ].

[11] Larin V. L., Larina L. L. Osobyj vzglyad na velikogo soseda: vospriyatie Kitaya i kitajczev na Yuge Tikhookeanskoj Rossii [A Special

Look at the Great Neighbor: Perceptions of China and the Chinese in South Pacific Russia]. Polis. Politicheskie issledovaniya. 2022. № 2.h. 174-191. [in Russ].

[12] Qazaq - Qytaj qarym-qatynasynyn shegi [Limits of Kazakh-Chinese relations] <https://e-history.kz/kz/news/show/260/> 12.05.2022 [in Kaz].

[13] Kazakistan-Çin İlişkilerinin Siyasi ve Ekonomik Açıdan Analizi. <https://www.eurasian-research.org/publication/kazakistan-cin-iliskilerinin-siyasi-ve-ekonomik-acidan-analizi/?lang=tr> 12.05.2022 [in Turk.].

[14] Trudovye migranty priezhayut v Kazakhstan v osnovnom iz Kitaya [Labor migrants come to Kazakhstan mainly from China]. <https://kapital.kz/economic/97558/trudovyye-migranty-priezhayut-v-kazakhstan-v-osnovnom-iz-kitaya.html> 12.05.2022 [in Russ].

[15] Chzhuansun Czyaochu. Trudovaya migracziya iz Kitaya v Kazakhstan [Labor migration from China to Kazakhstan. Mater. XI CPC of young scientists of the Faculty of International Relations of BSU], 2021, p.307-312 [in Russ].

ОБРАЗ СОСЕДА В МИРОВОЙ ПОЛИТИКЕ (НА ПРИМЕРЕ ОБРАЗА КИТАЯ В КАЗАХСТАНЕ)

*Журынбаев Е.¹,

*¹докторант Казахского национального университета имени аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан, e-mail: erlan.msk@mail.ru

Аннотация. В данной статье автор рассматривает процесс формирования образа соседа в мировой политике сквозь призму казахстанско-китайских отношений. Вопрос восприятия соседа является важнейшим инструментом в процессе выстраивания добрососедских отношений. Образ Китая и китайцев очень противоречив в казахстанском социуме. В данной статье автор пытается рассмотреть вопрос эволюции восприятия образа Китая, через рассмотрение основных этапов становления и развития двухсторонних отношений. Сама рассматриваемая проблема является актуальной и весьма противоречивой. Как нам известно Китай в основном формировался в негативном образе, это и есть последствия советско-китайского противостояния, также исторически Китай воспринимался как недруг кочевых народов. Негативное восприятие образа соседа в основном влияет на дальнейшее развитие отношений, конечно не на государственном уровне, а в частном.

Целью данной статьи является обзор проблем эволюции формирования синофобии в Казахстане. В статье автор развивает

мнение о том, что в текущих публикациях Пекин целенаправленно реализует стратегию экспансии, выражая намерение заселить приграничное пространство своих граждан. Однако многие факты и документы не позволяют дать одностороннее объяснение этого вопроса, как это научно исследовано

В ходе написания статьи по теме использованы официальные документы и источники о начале торговой войны между Китаем и США, а также научные взгляды китайских, казахстанских, российских и ученых из сети Интернет. Что касается методологии работы, то в ходе исследования использовались методы систематизации, обобщения и историко-этнографический.

Ключевые слова: Казахстан, Китай, Синофобия, сосед, экономическая экспансия, JEL коды: H83, D70, мягкая сила

THE IMAGE OF A NEIGHBOR IN WORLD POLITICS (ON THE EXAMPLE OF THE IMAGE OF CHINA IN KAZAKHSTAN)

*Jurynbayev Yerlan¹

*¹Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: erlan.msk@mail.ru

Abstract. In this article, the author examines the process of forming the image of a neighbor in world politics through the prism of Kazakh-Chinese relations. The question of the perception of a neighbor is an important tool in the process of building good neighborly relations. The image of China and the Chinese is contradictory in the Kazakh society. In this article, the author tries to consider the question of the evolution of perception of the image of China, through consideration of the main stages of the formation and development of bilateral relations. The problem itself is relevant and very controversial. As we know, China was mainly formed in a negative image, this is the consequences of the Soviet-Chinese confrontation, and historically China was perceived as an enemy of nomadic peoples. The negative perception of the image of a neighbor mainly affects the further development of relations, of course not at the state level, but in private.

The purpose of this article is to review the problems of the evolution of the formation of sinophobia in Kazakhstan. In the article, the author elaborates on the opinion that in current publications, Beijing is purposefully implementing the strategy of expansion, expressing the intention to settle the border space of its citizens. However, many facts and documents do not allow for a one-sided explanation of this issue, as scientifically researched.

In the course of writing the article, according to the topic, official documents and sources about the start of the trade war between China and the USA were used, as well as the scientific views of Chinese, Kazakh, Russian and scientists from the Internet. As for the methodology of the work, systematization, generalization and historical-ethnographic methods were used during the research.

Key words: Kazakhstan, China, Sinophobia, neighbor, economic expansion, JEL codes: H83, D70, soft power

Статья поступила 27.05.2023

УДК 327+327.7

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.003>

МРНТИ 11.25.91

СОВРЕМЕННЫЕ ВЕКТОРЫ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РОССИИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В УСЛОВИЯХ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ТУРБУЛЕНТНОСТИ

*Аксакалова М.К.¹, Абдулина А.Т.²

*¹ к.полит.н., старший преподаватель, КазНацЖенПУ,
Алматы, Казахстан,
e-mail: madina.aksakal@mail.ru

² к.ист.н., заместитель директора по связям с общественностью
Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова,
Алматы, Казахстан,
e-mail: abd_aksunkar@mail.ru

Аннотация. В настоящее время в связи с военным конфликтом России с Украиной и санкциями евроатлантических держав в отношении нее для принуждения к миру, наш северный сосед активизировал интерес к государствам постсоветского пространства, в частности, Центральной Азии.

Основной целью статьи является выявление внешнеполитической стратегии России в отношении республик Центральной Азии для обеспечения собственной национальной безопасности и нейтрализации усилий НАТО на евразийском пространстве.

Научно-практическая значимость статьи заключается в выявлении зон возможного взаимовыгодного взаимодействия России

и стран Центральной Азии в условиях мировой конфронтации, поскольку три государства – Казахстан, Кыргызстан и Таджикистан являются членами ОДКБ и ЕАЭС (за исключением Таджикистана), что налагает на них обязательства договорного характера.

Основные методы научного исследования, использованные в статье, являются общенаучными – логического анализа, системный и сравнительный. Методология основывается на системном подходе к анализу международных отношений, который позволяет дать комплексную оценку всем разновекторным процессам в различных подсистемах.

В результате исследования было установлено, что Россия по-прежнему придерживается имперской проекции сохранения зоны влияния в Центральной Азии, в так называемом своём «подбрюшьё», откуда надо вытеснить других внешних игроков для обеспечения собственной национальной безопасности, экономической и логистической деятельности в условиях всеобъемлющих санкционных ограничений. В свою очередь государства Центральной Азии стремятся продемонстрировать Москве многовекторную политику, нацеленную на избежание вторичных санкций от западных стран, одновременно развивая с Россией отношения в тех сферах, в которых сохранился коридор возможностей, чтобы не раздражать ее и не провоцировать на невыгодные меры экономического нажима.

Ценность исследования видится в развитии истории международных отношений в разрезе регионалистики, поскольку и ретроспективно, и в перспективном плане Россия является очевидным фактором силы в регионе Центральной Азии, который надо учитывать в выстраивании региональных стратегий внешней политики. Результаты статьи найдут практическое применение у преподавателей вузов при чтении спецкурсов по международным отношениям, студентов профильных специальностей и пр.

Ключевые слова: безопасность, ОДКБ, постсоветское пространство, Россия, стратегическое партнёрство, Центральная Азия, ЕАЭС, Москва

Основные положения. В настоящее время в связи с военным конфликтом России с Украиной и санкциями евроатлантических держав в отношении нее для принуждения к миру, наш северный сосед активизировал интерес к государствам постсоветского пространства, в частности Центральной Азии. Здесь по-прежнему прослеживается имперская проекция сохранения зоны влияния в так называемом «подбрюшьё», откуда надо вытеснить других внешних игроков для

обеспечения собственной национальной безопасности, экономической и логистической деятельности в условиях всеобъемлющих санкционных ограничений. В свою очередь государства Центральной Азии стремятся продемонстрировать Москве многовекторную внешнюю политику, нацеленную на избежание вторичных санкций от западных стран, одновременно развивая с Россией отношения в тех сферах, в которых сохранился коридор возможностей, чтобы не раздражать ее и не провоцировать на невыгодные меры экономического нажима.

Введение. Вопросы поддержания международной безопасности на глобальном и региональном уровнях приобрели особую актуальность в связи с резким обострением международной напряженности по поводу «украинского кризиса» 2014 г., а затем началом в феврале 2022 г. полномасштабной войны РФ против суверенной Украины, объявленной Москвой «анти-Россией» и орудием в руках консолидированного Запада. Речь также идет о появлении нового «железного занавеса» и возобновлении «холодной войны» между США, старой сверхдержавой, их союзниками по НАТО, с одной стороны, и Россией, с другой, позиционирующей себя в последнее время как новая мировая военная держава и требующей перекройки миропорядка с учетом путинских идей реконструкции СССР на новом витке истории.

По существу президент России В.В. Путин желает воссоздать модель послевоенного мира, когда у Советского Союза и США были свои четкие сферы влияния и «красные линии», через которые оппоненту переступать не полагалось. Осенью 2021 г. такой «красной линией» для Москвы стал вопрос о размещении инфраструктуры НАТО на территории Украины. Однако расчет кремлевского руководства на разобщенность западных лидеров, начало якобы «заката» лидерства США, слабость Европы, ее энергетическую зависимость от России, неготовность Украины к войне и низкую компетентность ее молодого лидера В. Зеленского, силу и военную мощь собственной армии, оказался ошибочным. Неудачный ход специальной военной операции (СВО) РФ в соседней стране сильно ударил по престижу России как военной державы в мире, война и санкции приводят к экономической депрессии в РФ и поставили точку на ее экономической модернизации. В связи с этим вопрос о выживании России вынуждает ее переориентировать свою внешнеэкономическую деятельность, искать новых партнеров или усилить связи с традиционными. Отсюда мы видим возросший интерес к Центральной Азии, имеющей выходы на важные регионы мира, такие как в Китай, Передняя Азия, Турция и др.

Описание материалов и методов. Материалами для написания статьи являются официальные обзоры внешней политики России на

сайте МИДа РФ, документы на официальных сайтах ФСБ, ОДКБ, информационные сообщения в СМИ о событиях в отношении внешней политики России, государств Центральной Азии и внешних игроков, научные статьи политологов и аналитиков о международных отношениях в регионе, интервью лидеров государств и пр.

Основные методы научного исследования, использованные в статье, являются общенаучными – логического анализа, системный и сравнительный. Методология основывается на системном подходе к анализу международных отношений, который позволяет дать комплексную оценку всем разновекторным процессам в различных подсистемах евразийского пространства.

Результаты. До середины 2000-х годов, когда Россия была сосредоточена на строительстве рыночной экономики и разбиралась с внутренними конфликтами (в первую очередь, это две чеченские войны), ее руководство не имело четкой стратегии в отношении государств Центральной Азии. Этот регион считался периферией ее интересов, а в фокусе внимания были США, страны Западной Европы, на крупные финансовые вливания которых напрасно уповали в 1990-е годы в Кремле, а также Китай. Однако после теракта 11 сентября 2001 г. исламистских террористов в США, когда на повестку дня вышли вопросы международной и региональной безопасности, российское руководство обратило вновь свое внимание на Центрально-Азиатский регион (далее – ЦАР), непосредственно примыкающий к Афганистану и могущий предоставить логистические коридоры в другие регионы и площадки для обустройства военных баз. Увеличилось количество встреч на высшем уровне как в многостороннем формате по линии СНГ, ОДКБ и ШОС, так и в двустороннем – по линии договорного оформления отношений о границах с Казахстаном (от 18 января 2005 г.), о союзническом партнерстве с Узбекистаном (от 14 ноября 2005 г.).

Между тем в период суверенного развития пяти центральноазиатских государств – Казахстана, Узбекистана, Таджикистана, Кыргызстана и Туркменистана, начавшийся после распада Советского Союза, перед ними встали новые вызовы и сложные задачи, в частности по делимитации и демаркации границ, урегулированию водно-энергетического баланса, развитию торгово-экономических и культурных связей. Долгие годы большая часть обозначенных выше проблем оставалась неразрешенной, нередко вспыхивали инциденты на границах, сопровождавшиеся гибелью мирных жителей. Попытка создания интеграционного объединения (Центральноазиатское сотрудничество) в начале 2000-х годов осталась неудачной.

Однако положение изменилось после прихода к власти в Узбекистане в сентябре 2016 г. Ш.М. Мирзиёева. За короткое время были решены приграничные проблемы Узбекистана с Таджикистаном, Кыргызстаном, Казахстаном, значительно активизировались торговля и экономическое взаимодействие, осваиваются новые инфраструктурные проекты с Китаем. Государства Центральной Азии стали для Европейского Союза крупным поставщиком углеводородного сырья, на этом рынке также представлены интересы США, России, Китая и пр. Россия все более учитывает возрастающее для нее значение Центрально-Азиатского региона, примыкающего к Каспию, и стремится оттеснить своих геополитических конкурентов. Кроме того, если сравнивать важность региона Центральной Азии для США и РФ, то, конечно, для последней он является одним из главных приоритетов, тогда как США первой «скрипкой» рассматривают Азиатско-Тихоокеанский регион. В Концепции внешней политики России 2016 г. прямо указано: «Приоритетными направлениями внешней политики Российской Федерации являются развитие двустороннего и многостороннего сотрудничества с государствами-участниками Содружества Независимых Государств (СНГ) и дальнейшее укрепление действующих на пространстве СНГ интеграционных структур с российским участием» [1]. Итак, для России Центральная Азия видится как общее политико-экономическое и оборонное пространство.

Остановимся на главных факторах, способствующих приоритетности государств Центральной Азии для Российской Федерации. Во-первых, фактор геополитического положения: Казахстан имеет с Россией границу более 7000 км, гранича с 12-ю российскими субъектами (10 областями, Алтайским краем и Республикой Алтай). Это обуславливает целый комплекс приграничных связей – экономических, торговых, логистических, культурных и др. Во-вторых, исторические корни взаимодействия, которые привели к следующим важным факторам – социокультурная близость населения, наличие русскоязычного населения и русских диаспор во всех 5 государствах региона. Оказывает также влияние фактор наличия в РФ трудовых мигрантов из государств Центральной Азии, перечисляющих на родину значительные суммы на поддержание своих семей. Только для Таджикистана денежные переводы из российских заработков составляют около 30% ВВП страны [2], влияя на сохранение гражданского мира и стабильности.

В торгово-экономической сфере интересы России в ЦАР сосредоточены в поставке товаров (в основном древесины, машин, оборудования, продовольственных изделий и пр.) и услуг, в импорте центральноазиатского сырья, а также в прокладке транспортных коммуникаций и нефтегазовых трубопроводов, в размещении инвестиций в топливном секторе, цветной металлургии, банковской деятельности, урановой промышленности. На уровень товарооборота в регионе между Россией и государствами Центральной Азии даже не оказал существенного влияния военный конфликт 2022 г., где наблюдался рост в 14% [3]. Интересы внешней политики России в данный момент сосредоточены на расширении поставок в условиях свертывания торговли с так называемыми недружественными для нее странами Запада, а также успешной конкуренции с другими региональными акторами – Китаем, Турцией, Индией, Пакистаном, Ираном, товары которых всегда присутствовали на рынке ЦАР.

Политика России направлена в особенности на вовлечение Узбекистана и Таджикистана в ЕАЭС, функционирующий с 2015 г., а также на двусторонней основе расширение связей в газовом секторе с Туркменистаном, укрепление отношений со стабильными партнерами – Казахстаном и Кыргызстаном.

После смены политического руководства в Узбекистане в 2016 г. для России открылись новые возможности для интенсификации взаимодействия. В октябре 2018 г. президент Узбекистана Ш. Мирзиёев принимал в Ташкенте российского коллегу В.В. Путина с государственным визитом [4]. Президент РФ, учитывая узбекскую ориентацию на стратегическое партнёрство с Россией, прозондировал вопрос о возобновлении членства страны в ОДКБ и вступлении в ЕАЭС. У России очень крепкие торгово-экономические связи с Узбекистаном, намечено строительство Россией атомной электростанции в Узбекистане, расширение сотрудничества в оборонной сфере. Однако в отношении ЕАЭС Узбекистан остался на прежней позиции – не вступать в организацию для сохранения своего полного суверенитета во всех сферах, делать упор на двусторонние связи.

В конце 2022 г. во время визита Президента Казахстана К.-Ж.К. Токаева в Москву В.В. Путин инициировал создание «газового союза» с участием трех государств, включая Узбекистан. Казахстанская сторона уже пошла на подписание дорожной карты с Газпромом по сотрудничеству в газовой отрасли, несмотря на первоначально настороженную позицию в связи с опасениями появления у Москвы новых рычагов влияния на Астану [5]. Январский топливный кризис в Ташкенте в связи с ограничением

поставок туркменского газа, возможно, связан с договоренностью Кремля с Ашгабадом, чтобы побудить узбекское руководство к инициированному многостороннему газовому союзу.

В отношении нефтепроводов Россия также стремится остаться монополистом для Казахстана, нефть которого транспортируется через компанию «Каспийский трубопроводный консорциум» (КТК). Поломки на трубопроводе Тенгиз-Астрахань-Новороссийск в марте и августе прошедшего года показали уязвимость нашей страны перед трубопроводной «дубиной» Москвы, в результате чего казахстанский бюджет не досчитался около 100–150 млрд тенге [6]. Казахское правительство направляет усилия на диверсификацию поставок нефти в Европу в обход России через Азербайджан по нефтепроводу Баку-Тбилиси-Джейхан.

К стратегическим интересам России в экономике относится продолжение аренды космодрома «Байконур», позволяющего обеспечивать спутниковую связь, выполнение международных проектов космического сотрудничества и пр. [7, с. 47]. По случаю западных санкций проблемной зоной отношений России со странами Центральной Азии стала деятельность российских банков, многие из которых вынуждены были продать акции своих дочерних структур местным бизнесменам и государственным холдингам, к примеру, в Казахстане холдинг «Байтерек» приобрел дочку «Сбербанк-Казахстан» и переименовал его в «Bereke Bank». Россия весьма заинтересована в сохранении хотя бы ограниченной возможности деятельности платежной системы «Мир», которой стали пользоваться российские банки после отключения их от системы SWIFT и карточек Visa и Mastercard. Однако центральноазиатские страны разрешили в декабре 2022 г. транзакции релокантам из РФ через систему «Мир» только после соответствующего одобрения со стороны Министерства финансов США, которое контролирует недопустимость обхода банками третьих стран западных санкционных ограничений [8].

В области поддержания региональной безопасности Россия заинтересована в контроле над Центрально-Азиатским регионом ввиду его террористического потенциала, который базируется на приверженности большей части населения исламу, росте числа адептов фундаменталистских течений ислама, в частности салафизма, наличии террористических организаций «Исламское движение Узбекистана», «Солдаты Халифата» и др., спящих ячеек международной исламистской террористической организации ИГИЛ.

Особые риски возникли в приграничной зоне Таджикистана, Туркменистана и Узбекистана с Афганистаном, в связи с приходом

в августе 2021 г. к власти признанного в мире террористическим движения «Талибан». В случае обострения конфликтности в стране на фоне глубокой экономической депрессии, заморозки активов центрального банка Афганистана Министерством финансов США, отсутствия финансовой помощи Запада, могут возникнуть риски прорыва афганских террористов на территории государств Центральной Азии. В уязвимой позиции находится Туркменистан в связи со своим нейтральным статусом во внешней политике, отказом от членства в региональных организациях (СНГ, ОДКБ и ШОС), низким военным бюджетом и отсутствием сильной и многочисленной армии.

В свою очередь внешняя политика РФ после свержения правительства А. Гани и вывода американских войск была направлена на выстраивание с талибским правительством деловых и прагматичных отношений. В ноябре–декабре 2021 г. Россия доставила в Кабул срочную гуманитарную помощь для афганского народа: продовольствие, медикаменты и товары первой необходимости общим весом более 100 тонн. Незадолго до этого, 20 октября в Москве состоялось третье заседание Московского формата консультаций по Афганистану с участием России, Китая, Пакистана, Ирана, Индии, Казахстана, Кыргызстана, Туркменистана, Узбекистана и высокопоставленной делегации временного правительства Афганистана, по итогам которой прозвучала инициатива созыва международной донорской конференции по Афганистану под эгидой ООН [8, с. 22]. Возможно, эти действия носили превентивный характер в качестве дипломатической подготовки войны с Украиной, чтобы затем не отвлекать силы на угрозу с юга.

По-прежнему для России стоит на повестке дня вопрос о контроле над границами Афганистана с целью недопущения транзита наркотиков и оружия в государства Центральной Азии, а далее в Россию и Западную Европу. Совместное патрулирование российскими пограничниками границ в Кыргызстане и Туркменистане до конца 1990-х годов и в Таджикистане во середины 2000-х годов дало весьма ощутимые результаты. Так, с 1992 по 2004 г. на таджикско-афганской границе было изъято свыше 29 тонн наркотиков [10]. В последующие годы показатели конфискованных наркотиков в Таджикистане резко снизились: к примеру, в 2013–2018 гг. правоохранные органы из незаконного оборота изъяли 29147 кг наркотических средств [11, с. 99]. В настоящее время РФ стремится выполнить задачу по пресечению наркотрафика и незаконной миграции в основном посредством ШОС, располагающей Региональной антитеррористической структурой, ОДКБ, которая проводит регулярно операции «Канал» и

«Нелегал», оперативные учения «Гром» сил быстрого реагирования антинаркотических ведомств России и центральноазиатских государств. С этой же целью в 2001 г. в ОДКБ были созданы Коллективные силы быстрого развертывания в ЦАР численностью около 5000 чел., а в 2009 г. Коллективные силы оперативного реагирования с контингентами стран-участниц общей численности около 20 000 чел. [9].

В 2016 г. согласно новой Стратегии коллективной безопасности ОДКБ до 2025 г. был образован Центр кризисного реагирования ОДКБ по информационно-аналитической работе и обмену информацией между государствами-членами. В организации также проработаны вопросы совместной подготовки военных кадров, по стандартизации вооружения и военной техники в ОДКБ, сформирован единый список террористических организаций. Эти данные подтверждают статус ОДКБ как многофункциональной организации, направленной на обеспечение безопасности военными средствами и противостояние новым угрозам – наркотрафику, терроризму и организованной преступности, нелегальной миграции.

В области обеспечения военной безопасности Россия опять же уповает на Коллективные силы ОДКБ и созданные в 2009 г. Миротворческие силы ОДКБ, которые впервые были задействованы в обеспечении правопорядка по приглашению Президента Казахстана К.-Ж.К. Токаева во время январских событий 2022 г., что тогда невероятно высоко подняло их престиж и дало российскому руководству преференции в отношении Астаны, которая якобы не должна забывать, «кто спас режим от падения». Именно поэтому Россия в условиях СВО в Украине пытается оказывать давление на глав центральноазиатских государств, которые, по мнению Кремля, должны однозначно сделать выбор и голосовать в пользу России на площадках ООН и других организаций, а также через ОДКБ оказать ей посильную помощь в проведении операции в Украине. Однако главы ЦАР консолидировано не признали результаты референдумов самопровозглашенных ДНР и ЛНР о вхождении в состав РФ, уважая в соответствии с Уставом ООН территориальную целостность суверенной Украины. Официальный представитель МИД РК А. Смадияров донес до общественности позицию о невмешательстве ОДКБ в этот конфликт [10], хотя на сайте ОДКБ никаких официальных решений авторами не было найдено.

Между тем Россия считает необходимым расширить свою военную инфраструктуру в ЦАР за счет укрепления имеющихся военных баз в Кыргызстане, Таджикистане и Казахстане, а также открытия новых, например, в Узбекистане, хотя узбекское политическое руководство

такую возможность не допускает категорически. Напомним, что в 2012 г. Республика Узбекистан вновь (после 2006 г.) покинула ОДКБ в связи с курсом на нейтралитет, обозначенный в утвержденной тогда «Концепции внешнеполитической деятельности Республики Узбекистан» [11].

В своих действиях по линии ОДКБ, позиционируемого как инструмент коллективной безопасности от традиционных и нетрадиционных угроз в Евразии, Россия вынуждена оглядываться на Китай, который, несмотря на отсутствие глобалистских амбиций, не заинтересован в чрезмерном укреплении позиций РФ в регионе. Подтверждением этому является быстрый вывод миротворческих сил ОДКБ из Казахстана в январе 2022 г. после сдержанной реакции Китая, а в сентябре 2022 г. Синь Цзиньпин уже совершил государственный визит в нашу страну, подчеркнув значение суверенитета, безопасности и территориальной целостности в качестве главных государственных ценностей [12].

Зависимость от китайской позиции толкает Россию на расширение связей по линии ОДКБ-ШОС, членами которой в настоящее время являются не только Китай, но и Индия, Пакистан. 5 октября 2007 г. был подписан Меморандум о взаимопонимании между секретариатами ШОС и ОДКБ в сфере предотвращения трансграничных угроз [13]. ОДКБ, будучи военно-политическим блоком, может обеспечить Шанхайской организации сотрудничества в случае необходимости военное обеспечение. Кроме того, ОДКБ развивает координацию с другими межправительственными организациями, такими как ООН, ОБСЕ и др., и их структурами – Антитеррористическим центром государств-участников СНГ, Исполнительным комитетом Региональной антитеррористической структуры ШОС по вопросам борьбы с международным терроризмом и экстремизмом и др.

Сильным конкурентом планам Москвы в регионе являются США, действующие по дипломатической линии путем использования формата «С5+1», образованного в 2015 г., а также в военной сфере через сотрудничество в НАТО. Поскольку Соединенные Штаты Америки утратили свои военные базы на территории Узбекистана и Кыргызстана (в первом случае в силу решения Президента И.А. Каримова из-за охлаждения отношений после осуждения Западом Ташкента за подавление волнений в Андижане, а во втором – под нажимом России), то они направили свои усилия именно на ведение политического диалога с лидерами государств Центральной Азии, чтобы они в условиях войны в Восточной Европе строго придерживались санкций и дистанцировались от Москвы. Европейские союзники США

по Альянсу также совершали в 2022 г. визиты в республики ЦА для заключения контрактов на поставки углеводородного сырья в связи с отказом от российских энергоносителей.

Кроме того, продолжает оказывать свое влияние фактор военного сотрудничества государств региона с НАТО для модернизации вооружённых сил, обучения новым методам ведения войн, тактическим приемам, освоения передовых военных технологий и т.д. Причем, с 2004 г. НАТО ежегодно проводят командно-штабные учения «Региональное сотрудничество» с участием стран Центральной и Южной Азии, в 2022 г. такие учения были организованы в Таджикистане. Эта политика партнерства с Альянсом направлена на сохранение баланса в отношениях малых, по меркам геополитической структуры мира, государств ЦАР с крупными внешними акторами – США, КНР и РФ.

Ввиду значительного ослабления позиций России в регионе любые действия США и их европейских союзников рассматриваются настороженно, делаются попытки применения различных методов давления на политический истеблишмент своих партнеров по ОДКБ, включая словесную агрессию системных и несистемных деятелей через СМИ с навешиванием ярлыков «несостоявшихся государств» или квази-государств, не имеющих субъектности, и намеками на необходимость территориальных перекроек, как в отношении «северных» территорий Казахстана. Подобные экспертные мнения, звучащие с российских федеральных каналов, настораживают своей агрессивностью и отсутствием реакции со стороны официальных кругов Москвы, что может отразиться на двусторонних отношениях России со своими партнерами. Дипломатический формат регионального сотрудничества в Центральной Азии, помимо саммитов СНГ, ОДКБ и ШОС, дополняла работа диалогового механизма России с пятью странами региона («ЦА5+Россия») [14, с. 4].

Пока малоиспользуемым инструментом влияния России в регионе является «мягкая сила», т.е. укрепление взаимодействия в сфере образования и науки, СМИ и культуры. Долгое время Россия не имела финансовых средств для вливаний в эту важную нишу, полагаясь на советское наследие и высокие удельные доли русскоязычного населения. Но время показало, что любые институты надо развивать, чтобы они были жизнеспособными, поэтому в последние годы Россия стала уделять внимание вопросам открытия филиалов своих вузов в государствах Центральной Азии, поощрения к обучению в российских вузах и пр. Однако прогнозируемое оскудение российского бюджета может затормозить этот процесс. В отношении вещания российских телеканалов отметим, что общественность центральноазиатских

государств настойчиво требует полной остановки в целях защиты населения от российской пропаганды по поводу действующего конфликта России с Украиной и Западом. В области информационной политики Россия продолжает линию на удержание русскоязычной аудитории, давая сигналы правящим местным элитам, что запрет вещания будет расцениваться как явно недружественный шаг и повлечет определенные меры давления.

Обсуждение. Проблема внешней политики РФ на постсоветском пространстве, в том числе и в Центрально-Азиатском регионе, является достаточно востребованной и разработанной. Вопросы экономического и геополитического взаимодействия России, Китая, США с государствами Центральной Азии рассматриваются в работах Института Мировой экономики и международных отношений, Института экономики и Института Востоковедения Российской Академии наук. Можно отметить исследования российских ученых и политологов – К.Е. Мещерякова, Р.Г. Шамгунова и многих других, в которых обосновывается с исторических, геополитических и экономических позиций роль и значение России для бывших советских республик.

Тема евразийской безопасности, влияние на ее укрепление или дестабилизацию обстановки вызывает живой интерес в независимых государствах Центральной Азии. В нашей стране ряд исследователей занимаются изучением региона Центральной Азии. Так, изданный Казахстанским институтом стратегических исследований пятитомный труд М. Лаумулина представляет анализ современных политико-исторических тенденций в регионе, место ЦАР в мировой политике [15]. Новая книга М. Лаумулина освещает актуальные тенденции в регионе. Монография казахстанского ученого-политолога С. Кушкumbaева раскрывает основные этапы интеграционного объединения центрально-азиатских государств и влияние на эти процессы внешних сил.

Заключение. Таким образом, «путинская» Россия, в предвоенные годы опробовавшая свои ВКС в гражданской войне в Сирии, проведшая испытания новых видов стратегического вооружения, пока не имеющих аналогов у НАТО, выдвигала себя на роль «полицейского» евразийского пространства, ссылаясь на правопреемство от СССР. Москва крайне болезненно прореагировала на ориентацию Украины на ЕС и НАТО, поддерживая сепаратистские силы на ее территории и развязав военный конфликт в феврале 2022 г. Почти полная дипломатическая изоляция Кремля в западном направлении вынуждает его переориентироваться на азиатское направление, в первую очередь укрепляя контакты с государствами ЦАР, который традиционно считается зоной ее влияния.

В Центральной Азии РФ на дипломатическом уровне, а также путем экономического партнерства как на двусторонней основе, так и через с ЕАЭС с Казахстаном и Кыргызстаном прилагает усилия для увеличения показателей, несмотря на западные санкции. Между тем Россия в некоторых сферах вынуждена сворачивать свою деятельность, например в банковском секторе, но она ищет возможности для партнерства в новых проектах, в частности предлагая строительство атомных электростанций. Возникают опасения по распаду ЕАЭС, так как по мнению некоторых экспертов, сотрудничество в ней не носит эквивалентного и взаимовыгодного характера для малых стран, которые не могут противостоять российскому экономическому доминированию.

В военно-политической сфере Россия делает упор на партнерство в рамках ОДКБ и ШОС, но ее попытки через лидера Беларуси, своего ближайшего союзника, А.Г. Лукашенко, который на евразийских саммитах артикулирует необходимость солидаризированной политики по «украинскому вопросу», не допускающей многовекторности, остаются пока тщетными. Здесь надо отметить действия США и ЕС в отношении государств ЦА по противодействию консолидирующей политике Кремля, чтобы они смогли отстоять свою суверенность в вопросах внешней политики даже в случае более острого конфликта России с Западом.

Имеются сложности достижения консенсуса внутри ОДКБ по разрешению конфликтов в самих странах-членах, в частности это показал пограничный конфликт 2022 г. между Кыргызстаном и Таджикистаном. Россия противится вмешательству в региональные конфликты третьих сил, хотя, возможно, активизация взаимодействия ОДКБ с ООН и ОБСЕ для урегулирования сложносоставных региональных конфликтов, а также использование сил ОДКБ в операциях по мандатам этих международных структур. Кроме того, необходимо более интенсивное координирование деятельности параллельных структур ОДКБ, СНГ и ШОС в борьбе с международным терроризмом, наркотрафиком, нелегальной миграцией и пр. У государств Центральной Азии есть сомнения, что в общей структуре региональной стабильности ОДКБ может стать базовой структурой обеспечения безопасности в Евразии, некоторая часть элит патриотического толка настроена на выход из организации, считая ее инструментом Москвы.

Наш северный сосед предпринимает усилия по контролю за элитами центральноазиатских государств, особенно в случае предстоящего транзита власти. В случае смены политической власти в этих государствах в пользу «западников», Россия может оголить свои

тылы, поэтому она заинтересована в транзите власти в них на основе преемственности внешнеполитической линии. В связи с этим велика вероятность вмешательства России во внутренние дела соседних государств.

Внешняя политика России также направлена на нейтрализацию активности евроатлантического блока путем применения комплексных мер на всех уровнях взаимных отношений, но у российского руководства не хватает на это достаточных ресурсов. Казахстану и другим государствам Центральной Азии в условиях явной слабости РФ необходимо продвигать собственную повестку, нацеленную на реализацию национальных интересов и сохранение хрупкого баланса между интересами крупных игроков – Китая, России, США и Турции.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 30 ноября 2016г. https://mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1538901 26.01.2023.

[2] Притчин С. Россия и Центральная Азия: поиски форматов взаимодействия в новых геополитических условиях. 18.05.2022 <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/rossiya-i-tsentralnaya-aziya-poiski-formatov-vzaimodeystviya/> 26.01.2023.

[3] Чернышевская И. Как изменилась взаимная торговля Центральной Азии с Украиной и Россией? 12.07.2022. <https://cabar.asia/ru/kak-izmenilas-vzaimnaya-torgovlya-tsentralnoj-azii-s-ukrainoj-i-rossiej> 25.01.2023.

[4] Газовый союз оказался не так страшен: «Газпром» и Казахстан подписали дорожную карту. 18.01.2023 <https://eadaaily.com/ru/news/2023/01/18/gazovyy-soyuz-okazalsya-ne-tak-strashen-gazprom-i-kazahstan-podpisali-dorozhnuyu-kartu> 25.01.2023.

[5] Ущерб Казахстану от аварии на КТК оценили в 100-150 млрд тенге. 19.04.2022. <https://24.kz/ru/news/economy/item/539679-ushcherb-kazahstanu-ot-avarii-na-ktk-otsenili-v-100-150-mlrd-tenge> 25.01.2023.

[6] Кузьмина Е.М. Внешние факторы развития интеграционных процессов в Центральной Азии // Информационно-аналитический бюллетень ЦПГИ ИЭ РАН. – 2008. – № 1. – С. 37–51.

[7] Казахстанским банкам разрешили работать с картами МИР, 09.12.2022. <https://kapital.kz/finance/111170/kazahstanskim-bankam-razreshili-rabotat-s-kartami-mir.html> 25.01.2023.

[8] Внешнеполитическая и дипломатическая деятельность

Российской Федерации в 2021 году. Обзор МИД России. - М., 2022. - 74 с.

[9] Гриднева Г., Жуков В. Российские пограничники за 12 лет присутствия в Таджикистане изъяли на таджикско-афганской границе свыше 29 тонн наркотиков. <http://www.fsb.ru/fsb/comment/ufsb/single.htm%21id%3D10314986%40fsbComment.html/> 25.01.2023.

[10] Рустамзода З.Р. Незаконный оборот наркотических средств и психотропных веществ в Республике Таджикистан: проблемы и пути решения // Труды Академии управления МВД России. – 2019. – № 2 (50). – С. 97–104.

[11] История ОДКБ. <https://www.odkb-csto.org/30-let-odkb/istoriya/> 26.01.2023.

[12] В Концепцию внешнеполитической деятельности планируется внести изменения. 19.01.2021. <https://www.gazeta.uz/ru/2021/01/19/foreign-policy/> 26.01.2023.

[13] Мещеряков К.Е. Внешняя политика России в Центральной Азии: проблемы и тенденции развития, пути модернизации с целью повышения эффективности.– СПб.– 2012. 372 с.

[14] Лаумулин М. Центральная Азия в зарубежной политологии и мировой геополитике. – Алматы.– 2005.– 480с.

[15] Кушкумбаев С. Центральная Азия на путях интеграции: Геополитика. Этничность. Безопасность.– Алматы: Издательский дом Казахстан.– 2002. – 198 с.

REFERENCES

[1] Konceptsiya vneshnej politiki Rossijskoj Federacii (utverzhdena Prezidentom Rossijskoj Federacii V.V.Putinyim 30 noyabrya 2016 g.) [The concept of foreign policy of the Russian Federation] https://mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1538901/ 26.01.2023 [In Russ].

[2] Pritchins S. Rossiya i Central'naya Aziya: poiski formatov vzaimodejstviya v novykh geopoliticheskikh usloviyakh. 18.05.2022 [Russia and Central Asia: Searching for Formats of Cooperation in the New Geopolitical Conditions] <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/rossiya-i-tsentralnaya-aziya-poiski-formatov-vzaimodeystviya/> 26.01.2023 [In Russ].

[3] Chernyshevskaya I. Kak izmenilas' vzaimnaya trgovlya Central'noj Azii s Ukrainoj i Rossiej? 12.07.2022 [How has Central Asia's mutual trade with Ukraine and Russia changed?] <https://cabar.asia/ru/kak-izmenilas-vzaimnaya-torgovlya-tsentralnoj-azii-s-ukrainoj-i-rossiej> 25.01.2023 [In Russ].

[4] Gazovyj soyuz okazalsya ne tak strashen: «Gazprom» i Kazakhstan podpisali dorozhnuyu kartu [The gas union was not so terrible: Gazprom and

Kazakhstan signed a road map] <https://eadaaily.com/ru/news/2023/01/18/gazovyy-soyuz-okazalsya-ne-tak-strashen-gazprom-i-kazahstan-podpisali-dorozhnuyu-kartu> 25.01.2023[In Russ].

[5] Ushcherb Kazakhstanu ot avarii na KTK ocenili v 100-150 mlrd tenge [Damage to Kazakhstan from the accident at the CPC was estimated at 100-150 billion tenge] 19.04.2022 <https://24.kz/ru/news/economy/item/539679-ushcherb-kazakhstanu-ot-avarii-na-ktk-otsenili-v-100-150-mlrd-tenge> 25.01.2023[In Russ].

[6] Kuz'mina E.M. Vneshnie faktory razvitiya integracionnykh processov v Central'noj Azii[External Factors in the Development of Integration Processes in Central Asia]// Informacionno-analiticheskij byulleten' CPGI IEH RAN. – 2008. – № 1. – P. 37–51 [In Russ].

[7] Kazakhstanskim bankam razreshili rabotat' s kartami MIR, [Kazakh banks allowed to work with MIR cards] 09.12.2022 <https://kapital.kz/finance/111170/kazakhstanskim-bankam-razreshili-rabotat-s-kartami-mir.html> 25.01.2023[In Russ].

[8] Vneshnepoliticheskaya i diplomaticheskaya deyatel'nost' Rossijskoj Federacii v 2021 godu. Obzor MID Rossii [Foreign policy and diplomatic activity of the Russian Federation in 2021. Overview of the Russian Foreign Ministry] M., 2022. 74 s. <https://www.mid.ru/ru/activity/review/> 25.01.2023[In Russ].

[9] Gridneva G., Zhukov V. Rossijskie pogranichniki za 12 let prisutstviya v tadzhikistane iz'yali na tadzhiksko-afganskoj granice svyshe 29 tonn narkotikov[Russian border guards have seized over 29 tons of drugs on the Tajik-Afghan border for 12 years of presence in Tajikistan] <http://www.fsb.ru/fsb/comment/ufsb/single.htm%2lid%3D10314986%40fsbComment.htm> 25.01.2023 [In Russ].

[10] Rustamzoda Z.R. Nezakonnyĭ oborot narkoticheskikh sredstv i psikhotropnykh veshchestv v Respublike Tadzhikistan: problemy i puti resheniya [Illicit trafficking in narcotic drugs and psychotropic substances in the Republic of Tajikistan: problems and solutions How has Central Asia's mutual trade with Ukraine and Russia changed] Akademii upravleniya MVD Rossii. – 2019. – № 2 (50). – P. 97–104[In Russ].

[11] Istoriya ODKB [History of the CSTO]<https://www.odkb-csto.org/30-let-odkb/istoriya> 26.01.2023[In Russ].

[12] V Konceptiyu vneshnepoliticheskoy deyatel'nosti planiruetsya vnesti izmeneniya [It is planned to amend the Concept of Foreign Policy Activity]19.01.2021. <https://www.gazeta.uz/ru/2021/01/19/foreign-policy/> 26.01.2023 [In Russ].

[13] Meshheryakov K.E. Vneshnyaya politika Rossii v Czentral'noj Azii: problemy` i tendenczii razvitiya, puti modernizaczii s czel'yu

повышения эффективности. [Russia's Foreign Policy in Central Asia: Problems and Development Trends, Ways of Modernization to Increase Efficiency]. SPb.– 2012.- p.372. [In Russ].

[14] Laumulin M. Central'naya Aziya v zarubezhnoj politologii i mirovoj geopolitike. Almaty' [Central Asia in foreign political science and world geopolitics].– 2005.– p.480 [In Russ].

[15] Kushkumbaev S. Central'naya Aziya na putyakh integracii: Geopolitika. E'tnichnost'. Bezopasnost. [Central Asia on the Ways of Integration: Geopolitics. Ethnicity. Safety]. Almaty': Izdatel'skij dom Kazakhstan, 2002 – p.198. [In Russ].

САЯСИ ТУРБУЛЕНТТІЛІК ЖАҒДАЙЫНДА РЕСЕЙДІҢ ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ВЕКТОРЛАРЫ

*Ақсақалова М.Қ.¹, Абдулина А.Т.²

*¹Саясаттану ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан,
e-mail: madina.aksakal@mail.ru

²Тарих ғылымдарының кандидаты, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты директорының қоғаммен байланыс жөніндегі орынбасары, Алматы, Қазақстан,
e-mail: abd_aksunkar@mail.ru

Андатпа. Қазіргі уақытта Ресей мен Украина арасындағы әскери қақтығысқа және оған қарсы еуроатлантикалық державалардың бейбітшілікті қамтамасыз ету үшін салған санкцияларына байланысты солтүстік көршіміз посткеңестік кеңістіктегі мемлекеттерге, атап айтқанда Орталық Азияға қызығушылықты арттырды.

Мақаланың негізгі мақсаты – Ресейдің Орталық Азияның посткеңестік мемлекеттеріне қатысты өзінің ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету және НАТО мемлекеттерінің еуразиялық кеңістіктегі күш-жігерін бейтараптандыру үшін сыртқы саяси стратегиясын анықтау.

Мақаланың ғылыми-практикалық маңыздылығы әлемдік қақтығыс жағдайында Ресей мен Орталық Азия елдерінің өзара тиімді өзара іс-қимылының аймақтарын анықтау болып табылады, өйткені үш мемлекет – Қазақстан, Қырғызстан және Тәжікстан ҰҚШҰ мен ЕАЭО (Тәжікстанды қоспағанда) мүшелері бола тұра, оларға шарттық сипаттағы міндеттемелер жүктейді. Мақалада қолданылатын ғылыми зерттеудің негізгі әдістері жалпы: ғылыми-логикалық талдау, жүйелік және салыстырмалы. Әдістеме әртүрлі ішкі жүйелердегі барлық әртүрлі

векторлық процестерге жан-жақты баға беруге мүмкіндік беретін халықаралық қатынастарды талдаудың жүйелік тәсіліне негізделген.

Зерттеу нәтижесінде Ресей әлі де өзінің «іші» деп аталатын Орталық Азиядағы ықпал ету аймағын сақтаудың империялық проекциясын ұстанатыны анықталды, ол жерден өзінің ұлттық қауіпсіздігін, экономикалық және логистикалық қызметін жан-жақты санкциялық шектеулер жағдайында қамтамасыз ету үшін басқа сыртқы ойыншыларды ығыстыру қажет. Өз кезегінде, Орталық Азия мемлекеттері Мәскеуге Батыс елдерінің екінші реттік санкцияларын болдырмауға бағытталған көпвекторлы саясатты көрсетуге ұмтылуда, сонымен бірге оны тітіркендірмеу және экономикалық қысымның қолайсыз шараларын тудырмау үшін мүмкіндіктер дәлізі сақталған салаларда Ресеймен қарым-қатынасты дамытады.

Зерттеудің құндылығы аймақтану контекстіндегі халықаралық қатынастар тарихының дамуында көрінеді, өйткені ретроспективада да, ұзақ мерзімді перспективада да Ресей Орталық Азия аймағындағы күштің айқын факторы болып табылады, оны қабылдау қажет. аймақтық сыртқы саяси стратегияларды құруда ескеру. Мақаланың нәтижелері халықаралық қатынастар бойынша арнайы курстарды оқу кезінде ЖОО оқытушылары, бейіндік мамандықтар студенттері арасында және т.б. практикалық қолдануды табады.

Тірек сөздер: қауіпсіздік, ҰҚШҰ, посткеңестік кеңістік, Ресей, стратегиялық серіктестік, Орталық Азия, ЕАЭО, Мәскеу.

MODERN VECTORS OF RUSSIA'S FOREIGN POLICY IN CENTRAL ASIA IN THE CONTEXT OF POLITICAL TURBULENCE

*Axakalova M.K.¹, Abdulina A.T.²

^{*1} Candidate of political sciences, senior lecturer, Kazakh National Women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: madina.aksakal@mail.ru

² Candidate of Historical Sciences, deputy director of public relations of the Institute of History and Ethnology them. Ch.Ch. Valikhanov, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: abd_aksunkar@mail.ru

Annotation. At present, in connection with the military conflict between Russia and Ukraine and the sanctions of the Euro-Atlantic powers against it to enforce peace, our northern neighbor has stepped up interest in the states of the post-Soviet space, in particular Central Asia.

The main purpose of the article is to identify Russia's foreign policy strategy towards the post-Soviet states of Central Asia in order to ensure

its own national security and neutralize the efforts of NATO states in the Eurasian space.

The scientific and practical significance of the article lies in identifying areas of possible mutually beneficial interaction between Russia and the countries of Central Asia in the context of global confrontation, since three states – Kazakhstan, Kyrgyzstan and Tajikistan are members of the CSTO and the EAEU (excluding Tajikistan), which imposes contractual obligations on them. The main methods of scientific research used in the article are general scientific - logical analysis, systemic and comparative. The methodology is based on a systematic approach to the analysis of international relations, which allows for a comprehensive assessment of all multi-vector processes in various subsystems.

As a result of the study, it was found that Russia still adheres to the imperial projection of maintaining a zone of influence in Central Asia, in its so-called “underbelly”, from where it is necessary to oust other external players in order to ensure its own national security, economic and logistical activities in the context of comprehensive sanctions restrictions. In turn, the Central Asian states are striving to demonstrate to Moscow a multi-vector policy aimed at avoiding secondary sanctions from Western countries, while at the same time developing relations with Russia in those areas in which a corridor of opportunities has been preserved, so as not to irritate it and not provoke unfavorable measures of economic pressure.

The value of the study is seen in the development of the history of international relations in the context of regional studies, since both in retrospect and in the long term, Russia is an obvious factor of strength in the Central Asian region, which must be taken into account in building regional foreign policy strategies. The results of the article will find practical application among university teachers when reading special courses on international relations, students of specialized specialties, etc.

Key words: security, CSTO, post-Soviet space, Russia, strategic partnership, Central Asia, EAEU, Moscow

Статья поступила 17.03.2023

II БӨЛІМ.
ШЕТЕЛДІК ЗЕРТТЕУЛЕР
РАЗДЕЛ II.
ЗАРУБЕЖНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
II PART.
FORIEGN RESEARCHS

UDC 327

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.004>

IRSTI 11.1

**HYBRID WAR IN THE CONTEXT OF FOREIGN POLICY,
NATIONAL SECURITY CONCEPTS, AND MILITARY
DOCTRINES OF RUSSIAN FEDERATION**

*Raychev Yavor¹

¹PhD, Sofia University 'St. Kliment Ohridski', analyst of contemporary political events, Bulgaria, e-mail: raychev@gmail.com

Annotation. The foreign policy of the Russian Federation and the state of hybrid warfare are analyzed in detail from the point of view of politics in general and national security. The author gives his own view on the foreign policy of the Russian Federation and practical forms of hybrid warfare.

The article emphasizes that the analysis of the concept of hybrid warfare in the context of foreign policy, national security concepts and military doctrines of the Russian Federation helps to understand why Russia, to a greater extent than other countries, has made hybrid warfare an instrument of its foreign policy. The article describes in detail the repeated systematic pressure from Russia, revealing the hybrid war for four reasons: to get the necessary experience and make sure of its effectiveness (for example, during the war in Chechnya); the use of necessary resources (capabilities, specialists, technologies); low cost of hybrid operations; hybrid warfare has difficulties in identifying the aggressor.

All this is fully explained by the resource extraction model according to Ch. Taliaferro, which shows which strategies are at risk of being implemented in order to increase the likelihood of competitive advantage and survival.

The article gives various definitions of the problems of a hybrid society and how they relate to the international laws of war, suggesting that Russia,

faced with external threats, has chosen one of three balancing strategies: immutability, imitation and innovation, which requires the creation of completely new institutions, technologies or management methods.

Key words: hybrid warfare, international, Russia, immutability, emulation, innovation, strategy

Basic provisions

Russian views on international relations and foreign policy exclude intervention in the domestic affairs of third countries, including in the case of human rights, which is often labelled an instrument for intervention.

Together with the increased anti- Western sentiments, it is also noted the feeling of 'being under siege and pushed out in the periphery of international relations.

Introduction

Condemnation with moral arguments the increased influence of the Western countries in the system of the international relations. If the two previously mentioned points had strongly realist character, this one has to do with the messianic role of Russia, as well as with Soviet Union legacy, which led to a creation of a self-image of protector and defender of good counties'- those one which, according Russia, are victims of the reach and unjust West.

Doctrine of Information Security of the Russian Federation

The first Information Security Doctrine of the Russian Federation was approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on September 9, 2000. Based on it, the Doctrine of Information Security of the Russian Federation was approved by Decree of the President of the Russian Federation N. 646 of December 5, 2016. It came after the accusations of several countries that Russia wages cyber and information war against several countries. It outlines three main purposes: countering external threats; overcoming the international dis-crimination' of the Russian media; and eliminating the drawbacks and limitations faced by Russia in the domain of information technologies. Opinion exists that the Doctrine is much more aggressive that previous one: The first objective has a clear aim to establish full state control over the domestic information space.... The second objective is related to the Kremlin's growing despair over losing the benefits of its external propaganda, which cost a fortune and was designed to justify Moscow's unlawful actions at home and abroad to the world audience.... The final objective highlights Moscow's growing concerns that Russia is lagging behind other key players in the domain of IT and cyber security' [1]. In it, information sphere is defined as a combination of information, informatization objects, information systems and websites

within the information and telecommunications network of the Internet (herein-after referred to as the Internet'), communications networks, information technologies, entities involved in generating and processing information, developing and using the above technologies, and ensuring information security, as well as a set of mechanisms regulating public relations in the sphere' [1].

Description of materials and methods

As research methods, we used the general scientific methods of analysis and forecasting, as well as the historical method within the framework of considering the main stages of the development of bilateral relations. The article uses general scientific methods, such as the selection of literature and its systematization, which made it possible to create one level for the analysis of various approaches, opinions, and points of view of foreign experts about the hybrid war of the Russian Federation. Analysis as one of the main general logical methods is used to identify the problem posed. Selection of data, including official documents (for example, doctrines), analytical reports of research centers (for example, Rand Corporation), periodicals (The Journal of Slavic Military Studies), etc. we have compiled another level of methodological approaches. The synthesis method made it possible to collect various aspects of the studied issue into a single whole and to obtain research results and formulate conclusions.

Results

In its turn, information security is grasped as the information security of the Russian Federation (hereinafter referred to as the "information security") is the state of protection of the individual, society and the State against internal and external information threats, allowing to ensure the constitutional human and civil rights and freedoms, the decent quality and standard of living for citizens, the sovereignty, the territorial integrity and sustainable socio-economic development of the Russian Federation, as well as defense and security of the State' [1]. The need of such a strategy is motivated with the fact that according to the Doctrine, some foreign countries build their cyber capabilities for military purposes; because of the multiple intents of cyberespionage; because intents of destabilize internal political situation; because bad intention of some countries to present the events in Russia in a distorted way; Russian mass media often face blatant discrimination abroad, what does not allow Russian journalists are prevented from performing their professional duties; and finally, there is a growing information pressure on the population of Russia, primarily on the Russian youth, with the aim to erode Russian traditional spiritual and moral values.

At the end of the document an appeal to create 'a national system of managing the Russian segment of the Internet.' It woke up the fear that that

Putin's government will seek to increase control over content and use of the Internet; fear that proved to be reasonable.

Some final thoughts about the strategic documents

Finishing the analysis of strategic documents of Russia federation, I would like to summarize some - in my view - important issues.

There is no doubt that Russian foreign policy changed after the illegal annexation of Crimea. The basis for the change is the military doctrine (December 25, 2014), Security strategy (signed by Putin almost a year ago) and the Foreign policy concept (November 30, 2016). Despite of the fact that they deeply transformed the security context, they contain some characteristic for Russia elements: its pretensions to be respected as a great power; its view of a new polycentric world where it will have an important role; and the concept 'near abroad? - a belt of friendly states what warrants that it never will be attacked.

However, these three strategic documents contain also a set of newer elements. The first one is the perception that Russia's getting stronger meets hostile attitudes of other great powers which do not recognize its right to have its own foreign policy course. The second one is especially important for the hybrid wars - Russia recognizes that in the future world competition States will rely on a wider kit tool - political, financial, economic, information instruments, special services, etc. Thirdly, Russia's view that the intention of the West to maintain its leading positions under conditions of eroded political and economic world order leads to greater instability. Forth, Russia's concept that 'Western states and organizations [are] obstacles to the realization of its ambitions in former Soviet countries' [2].

There is a second issue I would like to call the attention. A conviction exists that EU is seen by Russia as a lesser evil than NATO. The careful reading of the strategic documents shows that this is not exactly the truth. There are quite a lot of reasons of Russia's hostile attitudes towards EU. It has been perceived negatively by Russia because of the waves of enlargement as well as because of the aggressive rhetoric of some of its members (Poland, Baltic States). Moreover, since a point of view of values, EU is the major competitor of Russia. It is not by chance that one of the cruelest Russian hybrid attacks aim at European values, in intent to prove that they are values of decadent civilization that go against the nature and God. Then, Russia felt offended by attitude of Brussels, with which it wants to develop relations based on equality, and not based on norms and standards imposed by Brussels.

Neither should not it be forgotten that Russia sees EU as a geopolitical rival in the post-soviet space: Russia is definitely concerned that its neighbors gradually absorbing EU norms and standards will lessen its

influence over them - an influence that often materializes through inter-elite channels, informal, sometimes corrupt economic and investment schemes.’ [2, p.19]. The same is the situation with the so called Eastern neighbourhood where Russia feeld threaten by EU. And finally, in addition, Russia sees the EU as a kind of a strategio continuation of the United States and NATO, which are associated with the notions of military challenges and hard security problems. The proposed rapprochement between the EU and NATO will hardly alter this Russian approach.’ [2, p.21].

A report of RAND corporation also confirms these conclusions. It outlines five general goals of Russian foreign policy that would most likely lead Russia to pursue hostile measures in Europe in the next five years [3].

1. Russia pursues its own security and the preservation of the regime.

This might be because of its geography and history- it lacks major natural bareers and has been attacked several times during his history. Other analysts hypothetize that information policy is an important vector of Russian security - at least because it can contribute to maintain the control over information internally [3, p.7].

2. Russia sees itself as a great power and seeks recognition as one of the world’s great powers. In case of peceived lack od respect,

“there are a wide range of hostile measures that Russia could use to bolster its influence, prestige, and autonomy along these lines.” [3, p.8].

3. Russia pursues influence within its neighborhood. Sociological surveys demonstrate that Russians consider that national interests of their country go beyond its borders (64% - 2008; 43,3% - 2012; 82,3 - 2018) [4, p.8].

This means at least control on its neighborhood, part of which is Europe. (Reynolds 2008: 8). But which territories covers this control? Some scholars consider these will be the three Baltic states; Dugin suggests Lithuania and Poland; the above-mentioned strategic documents and policies, however, show that ‘Russia has a more active policy in the non-Baltic former Soviet countries (including Central Asia, Be larus, Ukraine, Moldova, Georgia, Armenia, and Azerbaijan) than in the Baltics or other EU and NATO members’

Russia secks economic prosperity, which in turn, likely requires some level of cooperation, trade, and investment with Europe [3, p.10]. That’s why even in times of hardes rethoric against EU, Russian governing circles confirmed their readiness to cooperate with it.

Related to many of the aforementioned obiectives, Russia seeks to stop EU and NATO enlargement and to undermine EU and NATO activities in Russia’s perceived sphere of influence [3, p.12]. It has been expressed more than one time by several Russian politicians: Putin, for example, argued that the EU’s integration effort with Ukraine was mistakenly intended ‘to disrupt

an attempt to re-create the Soviet Union, while Deputy Prime Minister Dmitri Rogozin also connected Ukraine's decision to sign the Association Agreement with eventual NATO membership' [5]. (Aleksashenko, 2014)

6. Valery Gerasimov and doctrine on hybrid war

The ideas and theories on hybrid war, as well foreign policy concepts, doctrines for national security and the military doctrine of Russia, together with Doctrine of Information Security of the Russian Federation, provide that framework, in which it is possible to understand the ideas of Valery Gerasimov in a proper way. Such kind of contextualization is always, if no required, quite useful to catch the roots and the development of a given process or event. Is it by chance that three generation of Russian military and political analysts and practitioners, living under different regimes and forms of government, develop the same idea? I would rather answer negatively. Just the opposite - the fact that people with different political preferences and epochs but belonging to the same national political and strategic culture shows that some norms of the latter are so deeply interiorized, that could be nor impacted, neither eradicated by political change, whatever it be.

Speaking about the case of Doctrine Gerasimov, it should be said that connection between hybrid war and the name of Gerasimov was established by Western journalists. In practice, the doctrine was already in existence - systematized by Messner (under tsarism), developed by Isserson and others (during communist time, under one of the bloodiest regimes in the history of mankind - Stalinism and completed by Dugin (in postSoviet epoch).

Gen. Gerasimov, 57, was born in the city of Kazan, on the Volga River and capital of the ethnic Tatars. He began his military career in 1977 with the Northern Group of Forces. After serving in the Far Eastern and Baltic Military Districts, he became chief of staff of the 58 Army in the North Caucasus Military District in 1999. The journalist Anna Politkovskaya, a vocal critic of the Chechen conflict who was murdered in 2006, described him as a man who was able to preserve an officer's honor during the war. (BBC, 2012). In 2001, at the height of the Chechen conflict, Gen. Gerasimov was appointed commander of the 58th Army. In 2003-2005 he became chief of staff of the Far Eastern Military District.

Later he went on to serve as commander of the military districts covering St Petersburg and Moscow, before becoming deputy chief of general staff. The text which contains his main views in fact is a summary of his report, presented a bit earlier to the general assembly of the Academy of military sciences.

The 2000-word article, The Value of Science Is in the Foresight, was published in the weekly Russian trade paper Military-Industrial Courier on 26 February 2013. [6]. What is important to mention is that Gerasimov never

uses ‘hybrid war’ in it. Instead, he applies the term ‘indirect and asymmetric methods’, which was interpreted by Western scholars as hybrid war. In the article gen. Gerasimov searches answer to several questions: What is the modern war? What shall the army must be prepared for? How it should be armed? What forms and methods should be employed for the development of the armed forces?

The text begins with a claim that in the XXI century the differences between war and peace are blurred: In the 21st century we have seen a tendency toward blurring the lines between the states of war and peace.

Wars are no longer declared and having begun, proceed according to an unfamiliar template’. The recent experience from the military conflicts has demonstrated that even stable and flourishing countries can succumb in few months or weeks to enemy aggression and become arena of chaos, humanitarian catastrophe and civil war.

Gerasimov gives the Arab Spring as example of the modern war: it is a war with different rules, where non-military means are used to achieve political and strategic goals and they have proven to be very effective. So far military has never been interested in such type of con-Ricks, but for the future they should become their main interest and will probably set the model for the future war. The change of rule consists in the wide application of political, economic, information, humanitarian, and other similar measures, used together with the rebelling potential of the local population. Even when military measures are used, they are disguised. Gerasimov points out that ‘military means of a concealed character is ... carrying out actions of informational conflict and the actions of special-operations forces’. Together with this, he claims that ‘peacekeeping and crisis regulation’ are also disguised military.

Gerasimov tries as well to establish a connection between the technological advancement and the way the wars are carried out. According to him: New information technologies have enabled significant reductions in the spatial, temporal, and informational gaps between forces and control organs. Frontal engagements of large formations of forces at the strategic and operational level are gradually becoming a thing of the past. Long-distance, contactless actions against the enemy are becoming the main means of achieving combat and operational goals. The defeat of the enemy’s objects is conducted throughout the entire depth of his territory. The differences between strategic, operational, and tactical levels, as well as between offensive and defensive operations, are being erased. The application of high-precision weaponry is taking on a mass character. Weapons based on new physical principals and automatized systems are being actively incorporated into military activity’ [7].

Gerasimov also mentions the importance and the role of the asymmetric activities in the modern war, which allow to achieve superiority over stronger enemy. In this category, the author includes the use of Special Forces, the actions of the internal opposition and the information activities.

There are different views on Gerasimov's first article. Some people claim that it doesn't contain anything new and just openly states everything that the Russian army has always done. Other think that it legitimizes the imperial policy of Putin. Molly K. McKew describes it in the following way: 'The article is considered by many to be the most useful articulation of Russia's modern strategy, a vision of total warfare that places politics and war within the same spectrum of activities - philosophically, but also logistically' [8]. According to him, the main approach is guerrilla with rich arsenal of symmetric and asymmetric, military and non-military tools. What Gerasimov doctrine does, is to build a framework for those tools and clearly state that non-military instruments are not auxiliary to the kinetic, but the preferred ones. They are not a preparation of war, but war itself.

Roger N. McDermott argues in his article 'Does Russia Have a Gerasimov Doctrine?' that Gerasimov ideas and intentions were largely mis-understood, since Western scholars failed to take into account the specific Russian approaches, traditions, uniqueness and context. Examples of these include:

- 'Historically Russian army has avoided entering in a military conflict without careful preparation of the battlefield, which means conducting an analysis of the operational environment and making tangible efforts to shape it according to the requirements of the mission'

Russian officers are prone to examine the historical example of wars, especially the German invasion in Russia and the followed Great Patriotic War, to draw conclusions about the present-day and future operations and wars. This point is especially important for the Russian military thought and can be seen as well in Gerasimov, whose famous article which is widely believed to be the root of the Russian hybrid warfare is also within the historical framework of the Great Patriotic War and the need to be prepared for future conflicts in order not to be taken by surprise as it happened in 1941. As pointed out, one of the main tasks of the Russian military science is to gain foresight in terms of future conflicts. The historical framework of the Great Patriotic War, used by Gerasimov can also be explained by the context. The article comes shortly after the change Of the defense minister, who was removed from office together with other high ranked military officers in a corruption scandal and by writing it, Gerasimov wanted to establish himself as a supportive to Sergey Shoygu and to appeal to other military officers in attempt to repair the damage in their relations followed

the staff changes. The choice of media, (*Voyenno Promyshlennyy Kuryer*), also suggests that the targeted audience is very limited. The journal is mainly of interest to Russian military theorists, and the choice to publish there and not in other military journals which are more spread in other circles, also speaks clearly of the purpose of the article.

In his article Gerasimov does not speak of new approach for the Russian army. On the contrary, his logic leads to Alexandr Svechin's idea that 'war is difficult to predict'. Therefore Gen. Gerasimov points out the uniqueness of every conflict which requires understanding of the specific logic behind it. In this sense, rather than setting a new course for the Russian army (such as 'Hybrid warfare doctrine'), he advises Russian politicians and military personnel to be open for new ideas and new 'unconventional approaches, which are not limited to trying to link technology and power. He recommended measures aimed to produce counter-measures, able to expose enemy vulnerabilities. Instead of shaping the operations on a specific model such as hybrid model', he recommends shaping military operations according to the specific conditions.

Some scientists however consider that article should be seen as a direct guidelines for the development of Russian military capabilities by 2020: 1) from direct destruction to direct influence; 2) from direct annihilation of the opponent to its inner decay; 3) from a war with weapons and technology to a culture war; 4) from a war with conventional forces to specially prepared forces and commercial irregular groupings; 5) from the traditional (3D) battleground to information/psychological warfare and war of perceptions; 6) from direct clashes to contactless war; 7) from a superficial and compartmented war to a total war, including the enemy's internal side and base; 8) from war in the physical environment to a war in the human consciousness and in cyber-space; 9) from symmetric to asymmetric warfare by a combination of political, economic, information, technological, and ecological campaigns; 10) from war in a defined period of time, to a state of permanent war as the natural condition in national life [9].

In 2016 Gerasimov published his second article called "The hybrid war requires high tech weapon and scientific argumentation' [6]. This is the first time the term 'hybrid war' has been used and defined in the following way: 'It is more than clear that the development of the technologies for armed fight is not the only reason for the improvement of the forms and the means for action of the army or other armed forces. Today, in the age of globalization, weakened national borders, development of communication, the most important factor remains the changed forms of international conflicts. In the modern conflicts it has become more important to apply a

complex array of political, economic, information and other non-military means, made with strong back up of military means. This are the so-called hybrid wars’

Gerasimov presents a detailed description of their nature, underlining the following: ‘Their essence is not simply achieving political objectives with minimal use of military means against the enemy’. It happens mostly through undermining enemy’s military and economic potential, informational-psychological manipulation, active support for the internal opposition and partisan groups. This is possible thanks to the organization of ‘color revolutions’, which should lead to non-violent transition of power. The author is very critical about them: Every color revolution is in its nature a form of coup d’état staged from outside. In their basis lay the information technologies, carrying manipulations on the protest potential of the local population, combined with other non-military means’.

This is so, because with the time every information resource becomes a powerful weapon, and its use could allow any country to be shaken from inside in a matter of days. He advices, in the course of hybrid war, to make use of force only if the situation requires it as a last resort, under the form of peacekeeping missions or similar. The conclusion is that the indirect and asymmetric actions of the hybrid war will deprive the enemy of sovereignty without occupying its territory’. Gerasimov also underlines that if the methods of the classic wars are well-known, the methods of the indirect war can only be guessed. Nevertheless, it is obvious, according to him, that the state, victim of the hybrid war quickly falls into chaos, internal political crisis and economic collapse. The results of color revolutions on the other hand are visible in the murders carried out on national or religious motivation, increased crime, mass-immigration etc.

With the conflicts from Syria and Irag, Gerasimov proves that the hybrid war is not a ‘future war, it is already conducted one - in reality; in every military conflict in the world today there is a combination of military and non-military means and the scenario is always the same: the internal conflicts are transformed into violent or military actions of the opposition. These actions, with the help of foreign instructors, become organized. Later on, the terroristic organizations appear, with help from outside. Gerasimov claims that important part of the hybrid war is the falsification of the events and the usage of the mass-media for this purpose.

The effect of the mass-media, according to him, is equal with the effect of large-scale use of military force.

The third article of Gerasimov appeared in March 2017 and was published under the title Peace on the edge of the war’, again in the same newspaper (Герасимов, Мир на гранях войны, 2017). It starts with the

claiming that new classification of wars is needed. Hybrid wars are understood as actions during period, which can't be classified neither as peace, nor as war. According to Gerasimov, the Russian scholars have established far more balanced approach to the classification of the modern conflicts, which accounts for bigger number of indicators. Another interesting claim of gen. Gerasimov is that adopted the term 'hybrid war' has been accepted recently, after the experience of only few conflicts in the last decade such as the NATO operation in Yugoslavia, which opened the path for the wars without contact, or the operations in Libya and Syria, in which US and NATO applied 'hybrid strategies' since those are usually not considered a form of aggression. Gerasimov admits that in the beginning of the XXI century the transformation of the military conflicts is a fact. It is clear that the border between war and peace is blurred. The other side of the 'hybrid war' is its perception in peace time, when there is no open military aggression against a country, but its national security and sovereignty are threatened and can be destroyed. In the same time the spectrum of reasons for use of military force is being expanded. Today more and more we can see how wars are being fought for economic interests of specific country or countries, but under the disguise of 'defense of democracy' or democratic values. The non-military forms of war, through the technological advancement, become formidable and very dangerous means. Their use can lead to collapse of the bank system, economy, information, electricity or other systems, which are essential for any country. As example gen. Gerasimov gives the cyber-attacks on the Iranian energetic infrastructure in 2015. According to him, however, there is still no reason to give up on the use of military force in the wars, as in all of the upper mentioned conflicts the military force was used at some point and to some extent.

Implementing Russian hybrid war concept in practice

It would be a great mistake to think that what we see in Russian-Ukrainian crisis is only the implementation of modern doctrines, strategies, and concepts. The acts of Russian Federation show that it has strictly followed the views of fathers-founders of hybrid war - military and civil scholars. If it is so successful, it is also because of deeply rooted strategic culture that tolerates coups, insurgency and hidden action, and due to immense experience that Russian army has in the field. Almost all toolkit of hybrid warfare has been used and developed in this crisis. In what follows, I will mention some examples.

Open military force

Russian Federation applied openly military force only in 2018. It happened on November 25, when Russian warships opened fire on a group of Ukrainian warships. Russian authorities have arrested Ukrainian vessels

and seamen on charges of attempting to cross the Kerch Strait (the Kerch-Enikal Canal) illegally; Kerch Strait which connects the Black Sea with the Azov Sea. The crisis in the Sea of Azov is the first case since the beginning of the conflict to this day in which Russia attacks its smaller neighbor openly, with forces under the Russian flag, instead of green men' without distinctive military signs. Sea of Azov is important for both countries because here are the key ports of Donbass - Mariupol and Berdyansk. Russia began to impose itself in the Azov Sea in 2015 when construction of the long-planned bridge over the Kerch Strait began. At the same time, Moscow introduced a restrictive regime for the entry of ships into the Azov Sea and the Kerch Strait and adopted tonnage limits for passing ships. The bridge extended from Russia to the territory of Eastern Crimea, annexed sovereign part of Ukraine. The purpose of the facility was to help ship even more weapons, soldiers, and equipment to the Peninsula. Russia designs the bridge in such a way as to limit the movement of ships between north and south, i.e. from and to the Ukrainian ports of Mariupol and Berdyansk, which are crucial for the Ukrainian export of grain and steel. The Kerch Bridge is only 33 meters high, which virtually prevents the passage of larger ships at full load. The strait itself is narrow, even before the bridge was built, ships often had to wait before they could cross. As a result, traffic dropped by a quarter and Kiev estimated its losses at \$ 38.5 million.

Discussions

Hidden use of military force

Since the very beginning, Russian Federation makes use of hidden military force. In a joined publication, Sweden defense University, Center for asymmetric studies and The European Centre of Excellence for countering hybrid threats describe in the next way the taking of Crimea:

On February 22, 2014, battalions of Spetsnaz (elite Russian military intelligence infantry) and Vozdushno-Desantnye Voyska (Airborne Forces or VDV) began mobilization. Two days later, the city council of Sevastopol installed Aleksei Chaliy, a Russian citizen and businessman, as mayor. Naval units arrived in the city square in armed personnel carriers and 200 Special Forces arrived on February 25 by way of Alligator-class landing ship. These troops were Special Operations Command [KSO], a small unit designed to operate 'independently and abroad.' In order to mask further movement of troops, Russia launched a snap exercise...

The next day, KSO special forces, VDV, and Spetsnaz, claiming to be a local 'self-defense militia', barricaded themselves inside the Crimean Parliament building and raised the Russian flag' (Treverton, G. et al., 2017). Unmarked Special Forces extended their control on Belbek air base, Simferopol airport, Ukrainian naval air base at Novofedorovka,

and closing Crimean border crossings. Nowadays they continue fighting in illegal Donetsk and Lugansk Republics. Russia never recognized their engagement, despite the fact that the International Volunteer Community

‘Inform Napalm’ identified in Donbas war invasion of the artillerymen of the 136th Separate Motorized Rifle Brigade (MRB of the Russian Armed Forces into Ukraine in August 2014; 291st Artillery Brigade of the 58th Field Army, invading the territory of Ukraine in summer and autumn 2014, which led to deaths of hundreds of Ukrainian citizens (Inform Napalm, 2017); Artillerymen of the Russian 7th Military Base involved in the cross-border shelling of Ukraine in September-November 2014 have been also identified.

Lawfare

The conflict in the Sea of Azov has shifted to the legal front as well.

The status of the sea is the subject of several agreements and ongoing legal disputes. In 2003, Ukraine and Russia decided to treat the Azov Sea as ‘historic inland waters’ belonging equally to both sides, leaving it without demarcation lines. Now, some Ukrainian nationalists are calling on Petro Poroshenko to cancel the agreement and claim ownership of the territorial waters 12 miles offshore (22.2 km). However, this can lead to recognition of Russia’s right to control most of the Sea of Azov and leave Ukraine without access through the Kerch Strait, as it will not be able to impose its power on the territorial waters of Crimea. Ukraine has filed a complaint against Russia under the United Nations Convention on the Law of the Sea, alleging that Russian ships prevent the country from exercising its coastal state rights in the maritime zones belonging to the Crimea in the Black and Azov Seas and the Kerch Strait. The 2003 agreement did not create common check mode and it is ensure protection of the rights of specific countries. Ships traveling between Russian ports or to Rostov-on-Don, for example, are not stopped. Delays in shipping are associated with significant financial costs. Turkish vessels suffer the most from the crisis, but Bulgarian and Romanian crews, as well as other EU-flagged ships, also face prolonged and expensive unplanned shutdowns.

Russia’s goal is to repel international business from the region in long term.

Washington Post calls it ‘covert influence operation’; other use psychological operation; still another put another label. I will stick the term ‘disinformation campaign’ in the sense I described it in the chapter about toolkit of hybrid war.

Conclusion

The analysis of the concept of hybrid war in the context of foreign policy, national security concepts, and military doctrines of Russian

federation helps in many ways to understand why Russia converted hybrid war in a tool of its foreign policy more than any other country. Put in the explanatory framework of neoclassical realism, it contributes to realize processes and events that otherwise are difficult to be explained.

There is no doubt that systemic pressures in several occasions determined the reaction of Russia. In such occasions it recurred to hybrid war because of the next four reasons: 1. It had accumulated the needed experience and was convinced in its efficiency (as for example during war in Chechnya); 2. It disposed of needed resources (capabilities, experts, technology); 3. It understood the low price of hybrid operations; 4. Hybrid war arise difficulties to identify the aggressor. All this is completely explicable through the Taliaferro's resource extraction model, which points out which strategies are threatened stated likely to implement in order to enhance competitive advantage and probability of survival. Facing external threat, Russia had the choice among three balancing strategies: non change, emulation and innovation. It has chosen innovation, which requires creation of entirely new institutions, technologies, or governing practices. Russian's concept of hybrid war is a response to this perceived misbalance and an intention to shift balance of power in its favor. It is that innovation which gave Russia chance of balance of power without great economic resources it does not dispose with. It is also compatible with the norms of Russian strategic and military culture to wage successfully irregular warfare since Napoleonic war till today.

Secondly, not all choices of Russia to use hybrid war were dictated by international security environment, just as not all foreign political choices were determined by systemic influences. Several scholars consider that the West's actions were a factor but not the core driver- in Putin's foreign policy' (Bugayova, 2019). In the spirit of Soviet legacy, Putin blamed the West for all misfortunes of Russians, who didn't get more rights, jobs or money for the 3 terms of his government. The development of the political process in Russia illustrates the extent to which Russian foreign and defense policies are increasingly driven by domestic factors, specifically by the growing challenges to Putin's ability to maintain power.' (Goure, 21) Russian ruling elite used hybrid war to strength its control over Russian in Russia. Benjamin Fordham's model explains it while establishing relations between foreign and domestic policy.

Once again, actions of Russia can be explained by different points of view, but the cluster of realist views are, in my opinion, the most convenient.

REFERENCES

- [1] Doctrine of Information Security of the Russian Federation. 2016, December 5. http://www.scrf.gov.ru/security/information/DIB_eng/
- [2] Russia's national security strategy and military doctrine and their implications for The EU. Parliament, 2017. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/578016/EXPO_IDA%282017%29578016_EN.pdf
- [3] Cohen R., Radin A. Russia's Hostile Measures in Europe: Understanding the Threat. – Santa Monica: Rand Corporation, 2019.
- [4] Reynolds A. Social media as a tool of hybrid warfare. 21. NATO Strategic Communications Centre of Excellence. - Riga, 2016. – 49 p.
- [5] Aleksashenko S. For Ukraine, Moldova, and Georgia Free Trade with Europe and Russia Is Possible. 3.07. 2014. <https://carnegie.moscow.org/commentary/56074>
- [6] Gerasimov V. The Value of Science Is in the Foresight New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations General of the Army Valery Gerasimov, Chief of the General Staff of the Russian Federation Armed Forces // Military Review. – 2016. - January-February. - 7 p.
- [7] Galeotti M. (Mis)understanding (Mis)Understanding Russia's two 'hybrid wars'. 29 November 2018. <https://www.eurozine.com/misunderstanding-russias-two-hybrid-wars/>
- [8] Molly McKew. <https://www.cigionline.org/people/molly-mckew/>
- [9] Bērziņš J. The Theory and Practice of New Generation Warfare: The Case of Ukraine and Syria // The Journal of Slavic Military Studies. – 2020. – № 33:3. –P. 355-380, DOI:10.1080/13518046.2020.1824109.

РЕСЕЙ ФЕДЕРАЦИЯСЫНЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНЫҢ, ҰЛТТЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ТҰЖЫРЫМДАРЫНЫҢ ЖӘНЕ ӘСКЕРИ ДОКТРИНАЛАРЫНЫҢ МӘНМӘТІНДЕГІ ГИБРИДТІ СОҒЫС

*Райчев Явор¹

*¹PhD, София университеті 'St. Климент Охридски, Қазіргі саяси оқиғалардың талдаушысы, Болгария, e-mail: raychev@gmail.com

Аңдатпа: Мақалада Ресей Федерациясының сыртқы саясаты және гибридік соғыс жағдайы, жалпы саясат және ұлттық қауіпсіздік тұрғысынан егжей-тегжейлі талданған. Автор Ресей Федерациясының сыртқы саясаты мен гибридік соғысты жүргізудің практикалық нысандары туралы өзіндік көзқарасын береді.

Мақалада гибридік соғыс тұжырымдамасын сыртқы саясат контекстіндегі талдау, Ресей Федерациясының ұлттық қауіпсіздік

тұжырымдамалары мен әскери доктриналары басқа елдерге қарағанда, Ресейдің гибридік соғысты нәліктен басымырақ етіп жасағанын түсінуге көмектесетіні, сыртқы саясатының құралы атап өтілген.

Мақалада төрт себеп бойынша гибридік соғысты ашу үшін Ресей тарапынан қайталанатын жүйелі қысым егжей-тегжейлі сипатталған: қажетті тәжірибе жинақтау және оның жұмыс істейтініне көз жеткізу (мысалы, Шешенстандағы соғыс кезінде); қажетті ресурстарды (мүмкіндіктер, мамандар, технологиялар) пайдалану; гибридік операциялардың төмен құны; гибридік соғыста агрессорды анықтау қиынға соғады.

Мұның барлығы бәсекелестік артықшылықтар мен өмір сүру ықтималдығын арттыру үшін қандай стратегиялардың жүзеге асырылу қаупі бар екенін көрсететін Ч. Талиаферро ресурстарын өндіру моделімен толық түсіндіріледі.

Мақалада гибридік қоғамның мәселелеріне және олардың халықаралық соғыс заңдарымен қалай байланысатынына әртүрлі анықтамалар берілген. Ресей сыртқы қауіп-қатерлерге тап болған кезде теңдестірудің үш стратегиясының мүлде жаңа институттар, технологиялар немесе басқару әдістері бірін таңдағанын болжайды: өзгермейтіндік, еліктеу және құруды талап ететін инновация.

Тірек сөздер: гибридік соғыс, халықаралық, Ресей, өзгермеу, эмуляция, инновация, стратегия.

ГИБРИДНАЯ ВОЙНА В КОНТЕКСТЕ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ, КОНЦЕПЦИЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И ВОЕННЫХ ДОКТРИН РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

*Райчев Явор¹

¹доктор философии, Софийский университет «Св. Климент Охридски», аналитик современных политических событий, Болгария,
e-mail: raychev@gmail.com

Аннотация. В статье подробно анализируются внешняя политика Российской Федерации и состояние гибридной войны с точки зрения политики в целом и национальной безопасности. Автор дает собственный взгляд на внешнюю политику Российской Федерации и практические формы ведения гибридной войны.

В статье подчеркивается, что анализ концепции гибридной войны в контексте внешней политики, концепций национальной безопасности и военных доктрин Российской Федерации помогает понять, почему Россия в большей степени, чем другие страны, сделала гибридную войну инструментом своей внешней политики. В статье подробно

описывается неоднократное систематическое давление со стороны России, раскрывая гибридную войну по четырем причинам: получить необходимый опыт и убедиться в его эффективности (например, во время войны в Чечне); использование необходимых ресурсов (возможности, специалисты, технологии); низкая стоимость гибридных операций; гибридная война имеет трудности в идентификации агрессора.

Все это полностью объясняется моделью добычи ресурсов по Ч. Талиаферро, которая показывает, какие стратегии рискуют быть реализованными, чтобы повысить вероятность конкурентного преимущества и выживания.

В статье даны различные определения проблем гибридного общества и то, как они соотносятся с международными законами войны, предполагая, что Россия, столкнувшись с внешними угрозами, выбрала одну из трех стратегий балансирования: неизменность, подражание и новаторство, что требует создания совершенно новых институтов, технологий или методов управления.

Ключевые слова: гибридная война, международная, Россия, неизменность, эмуляция, инновации, стратегия.

Статья поступила 30.04.2023

UDC 009

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.005>

IRSTI 14.91

**ANALYSIS OF RESEARCH ON THE MODERNIZATION
OF HIGHER EDUCATION AS AN INDICATOR OF CHINA'S
REFORM**

AND OPENING POLICY

*** Sabigazina S.¹, Wu Airong²**

***¹ Ph.D. student of Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan,**

e-mail: ssabigazy@gmail.com

**² Ph.D, Associate Professor, Director of the Department of Central Asian
Languages, Shanghai International Studies University, Shanghai, China,**

e-mail: airongwu@126.com

Annotation. This introductory article aims to: provide an initial review of literature related to the topic of research work; clarify the approaches

employed by scholars for analyzing the phenomenon; explore the research gaps and possible ways ahead; outline the research work's structure and the key features of each chapter. The modernization of China's higher education today is the result of the reform and opening policy. The unique experience of the rapid expansion of Chinese higher education over the last decade has attracted increasing attention from academic scholars both in China and abroad.

We study the works published at different times and focus on their source value. The existing research in China and abroad mainly focuses on the background and conditions of higher education reform, existing problems and countermeasures, experience and reference of other countries' construction. We did this by systematizing and comparing a number of data according to our chosen topic.

The majority of Chinese scientists, acknowledging the principle of justice as one of the values of educational policy, believe that justice in education implies the unity of two components: equality of opportunities for obtaining high-quality basic education for all citizens of the country and ensuring state guarantees for continuing education in vocational educational institutions. The authors come to the conclusion that Chinese researchers propose to solve problems in the field of education by using the progressive experience of domestic and foreign education while maintaining the priority of China's national traditions with a close relationship to the solution of socio-economic, political, cultural and even moral and ethical problems in Chinese society.

Key words: China, higher education system, modernization, politics, the principle of justice, educational policy, international experience, reform

Basic provisions. From the perspective of history, this study takes the four major reform measures in the construction of higher education in China over the past four decades as the object. This study considers the implementation of these reform initiatives and construction effectiveness. On the basis of the literal examination, this paper concludes that the reformation of China's higher education has distinct characteristics of hierarchical, phased and dominant.

On the basis of reviewing and summarizing the four important reform measures, this study concludes that there are many problems that cannot be ignored in the reformation of China's higher education. These problems are mainly expressed in three aspects. First, the state domination and administrative power offside in the dislocation of the logic of university operation. Second, the university functions, which include personnel training, scientific research, social services, cultural heritage and innovation, are uncoordinated. Third, the universities lack their own characteristics,

specifically in university orientation, disciplinary development, and talent training model.

Introduction. Since the reform and opening up in 1978, China has taken the construction of building a strong nation of higher education as an important national strategic task. Since then, China has issued major reform measures such as “211 Project”, “985 Project”, “2011 Collaborative Innovation Program” and “First-class University and First-class Discipline Construction” [1, p.45]. These reform measures have led China’s higher education to transform from the extension to the connotation, from the scale to the quality [1, p.71]. It is a fact that China’s higher education has made great achievements in a short period of time. These achievements include a major shift in the university’s ideology, and the quality of higher education is constantly improving. However, due to the influence of the environment and other factors in China’s real system, the development of higher education has many practical problems. The implementation of these four reform initiatives, and the problems during the reform are worthy of in-depth study.

In view of the existing problems, this study puts forward the strategic thinking of the reformation of China’s higher education. First, we should follow the inherent logic of university development. We should adhere to the unity of academic power and administrative power as well as government control and university autonomy. Second, we should insist on the coordinated development of university functions, which include personnel training, scientific research, social services, cultural heritage and innovation. Third, we should build the university’s own characteristics in clearing their own positioning, developing the characteristics of disciplines and cultivating talented people.

Purpose and objectives of the research: The purpose of this research work is to study the progress, problems and results of the reforms of China in the development of higher education since 1978 and to look for opportunities to gain experience for the development of higher education in Kazakhstan.

Description of materials and methods

This research focuses on the core proposition of “Review and Reflection of China’s Higher Education Reform in the Past 40 Years”, and insists on the unity of history and logic. “211 Project”, “985 Project”, “2011 Collaborative Innovation Program” and “First-class University and First-class Discipline Construction” four strategic initiatives as clues, according to “why reform” (background analysis), “how to reform” (strategic measures), “what effect” (construction effect), “what is the problem” “(Insufficient reflection) The

logical path of “how to improve” (propose countermeasures), systematically sort out the major reforms of China’s higher education in the past 40 years. On this basis, we focus on reflecting on some of the deep-seated problems in China’s higher education reform, and based on reality, propose strategies and suggestions for further improving China’s higher education reform in the future, in order to provide a useful reference for the others.

This topic will adopt comprehensive research methods such as literature method, historical research method, statistical analysis, policy analysis method, description and induction method, content analysis, case-study etc.

Results

This dissertation research work is directly based on the “theory of modernization”, a wide range of sources. The monograph “Modernization of China and Kazakhstan” [2, p.103], written with the participation of P. Bekturganova, A. Serikkalieva, D. Dauen, M. Asyl, under the guidance of Professor of Chinese Studies Nurzhamal Aldabek, Al-Farabi Kazakh National University, has a high cognitive value.

This work studies the process of modernization of China. It analyzes Chinese modernization from the middle of the XIX century to the present in terms of historical retrospective. An analysis of the political, ideological and theoretical foundations of China’s modernization, the adopted strategic policy and the way of its implementation by historical periods. It also describes the changes in socioeconomic structures, development achievements, and accumulated social problems in the course of Chinese modernization. In particular, this work helped to understand the transition of China to cultural influence in the world process as a result of modernization of China in the field of education and culture.

Discussion

1980s, under the influence of modernization theory which was developed by Western scholars as a new research paradigm for interpreting and analyzing worldwide societal evolution, then broadly used by economists, socialists, and historians, and introduced into China in the early 1980s, most Chinese scholars who prefer to perceive the history of modern higher education in China as part of China’s modernization process, and believe that education not only has composed of but also facilitated China’s modernization since the 1840s. However, the establishment of modern higher education in China is a complex and slow process, full of different kinds of confusions such as the complex relationship between Chinese traditional education and its modern one. Chinese scholar Qu Zhenyuan is a representative of this concept [3, p.13].

China's post-1978 modernization plans include an internationally competitive higher education system. Central to this effort are researchers and professors capable of advancing China's technological capabilities and educating its ambitious, globally-minded youth [4, p.45]. National funding for scholars going abroad was designed to infuse the nation with sophisticated knowledge and to improve university quality. Research on 131 Chinese scholars who spent significant time abroad, mostly in the United States, shows little evidence that these funded experiences abroad were used deliberately to improve Chinese universities [4, p.55]. Results show that policies supporting scholarly exchange have not produced successful internationalization efforts on Chinese campuses. Scholars in STEM fields and those receiving national funding indicated significantly higher research focus and productivity, however did not indicate putting it to use at their home institutions [5, p.786].

Chinese scholars' research on higher education reform is mainly divided into three aspects:

-The first group of data: Research on the Background and Conditions of Higher Education Reform. The reform of higher education is carried out on the background of building a strong country with high quality education. Combining the existing research results, the most representative ones are Min Weifang, Chen Xuefei, and Li Wenli (2008) that China's implementation of the strategy of strengthening the country by higher education is based on the background that higher education is closely related to the country's social and economic development and countries around the world are beginning to focus on improving the quality of higher education [6]. Chen Xuefei and Shen Wenqin (2011) used quantitative analysis methods to analyze the seven realistic conditions for China to build a country with higher education [7, p.9].

Judging from the existing research results, scholars have mainly used qualitative and quantitative research methods to analyze the background and realistic conditions of China's building a strong higher education country. At the same time, they have concluded that building a strong higher education country must "increase investment and institutional reforms." The conclusion of "The two main points" [7, p.11] is very convincing for the construction of China's higher education power. However, its analysis is mainly to compare to the world's higher education powers in terms of indicators, and it lacks the excavation of building a strong higher education country with Chinese characteristics.

-The second group of data, Research on the Problems and Countermeasures of Higher Education Reform. Chinese higher education reform has gone through more than forty years. During these forty years, scholars believe that China's higher education reform has made great progress.

This is worthy of recognition. However, there are still a series of problems such as the low quality of higher education, the lack of autonomy and academic freedom in universities, the dislocation of administrative power and academic power in universities, and the low status of humanities in universities.

How to deal with these problems, scholars mainly put forward countermeasures and suggestions from five aspects. The first is from how universities themselves put forward the idea of building a strong country in higher education. Hong Chengwen (2012) emphasizes that universities should focus on the construction of internationalization, from domestic attention to the world, and from international learning to foreign promotion [8, p. 95]; Li Lu (2010) emphasized that universities should adhere to the scientific concept of development, scientific positioning, build their own distinctive brands, reform and innovate, and achieve harmonious development [9, p.8]; Wang Yiqiu (2010) believes that the key to university reform is to achieve diversification, that is, the diversification of organizers, Diversification of higher education types, diversification of levels, diversification of forms, diversification of disciplines, diversification of student sources, diversification of teaching models and evaluations, diversification of sources of teachers, diversification of scales and Diversification of management [10, p.5].

The second is to propose construction countermeasures from the two perspectives of the government and universities. Luo Xiangyang and Zhi Xizhe (2009) proposed that the government should increase investment in higher education and actively transform government functions, while universities themselves should expand their scale, improve their quality, optimize their structure, build faculty, deepen reforms, increase openness, exchanges and cooperation Level, innovative higher education concepts; Some scholars started from the “National Medium and Long-term Education Reform and Development Plan Outline (2010-2020)” and put forward many strategic suggestions. Liu Baocun (2012) pointed out that in addition to improving the quality of higher education, it is also necessary to optimize the structure, highlight the characteristics of running schools, accelerate the construction of first-class universities and first-class disciplines, strengthen international exchanges and cooperation, increase funding, and accelerate the reform of the higher education system [11, p.181].

In addition, some scholars have put forward countermeasures and suggestions for higher education reforms for different types of colleges and universities. For research universities, Gu Binglin (2008) believes that it is necessary to build and own a number of world-advanced high-level disciplines, to gather an overall outstanding high-level faculty, to train more top-notch innovative talents, and to form a university culture and academic environment conducive to education and innovation [12, p.10].

For high-level universities, Zhang Anfu and Tu Juanjuan (2008) believe that high-level universities should improve scientific research and innovation capabilities, improve school-running concepts, strengthen international cooperation, and build faculty; for local universities, Yang Tianping (2010)) It is believed that local higher education should clarify development goals, systematic planning, scientific decision-making, reform the school-running system and management system, and improve the ability to serve the local economy and society. Some scholars have used a certain function of universities as an entry point to discuss in-depth and specific issues of what universities should do. Hu Jianhua (2009) discussed from the perspective of talent training; Wang Aiping (2009) proposed the path choice for university reform from the perspective of higher education concept innovation; Zhang Maolin (2012) started from the perspective of cultural innovation, thinking Cultural innovation is the only way to build a strong country in higher education, and the reform of colleges and universities must pay attention to cultural innovation.

Analyzing the literature in this area, existing studies have put forward suggestions on the path selection of higher education reform from the macro and micro perspectives. The macro perspective mainly emphasizes the handling of the relationship between universities and the government, while the micro perspective focuses on how to carry out higher education reforms for schools of different levels or for a certain function of universities. However, generally speaking, the research in this area is mostly focused on the theoretical level, and lacks strong support from empirical research.

- The third group of data, Research on the experience of other countries for reference.

Almost all developed countries in the world promote the development of higher education through higher education reform, which ultimately drives the economic and social development of the entire country. Therefore, their experience in the development of higher education is worth learning from. Zhang Wenjing (2009), Zhu Shuhua (2011), Bie Dunrong, and Zhang Zheng (2013) summarized the experience of American higher education reform and believed that the experience of American higher education reform includes the importance of the quality of higher education and the establishment of a system of academic freedom. Environment, innovative education concepts, professional education and vocational education are simultaneously developed [13, p.46]. Feng Xiaoling and Wu Yiyang (2010), Wu Yue and Li Xiaobin (2013) summarized the experience of Japanese higher education reform, and believed that the experience of Japanese higher education from weak to strong mainly includes the development of higher education as a construction Strategic decision-making in a powerful country,

the establishment of a special policy consulting agency, adhere to the principle of hierarchical and classified development of state-owned and private higher education institutions, and adhere to a three-dimensional development model that combines educational concepts, educational policies, and educational practices [14, p.80]. Zhu Jiade (2009) studied the experience of the development of higher education in France and believes that the construction experience in France includes the construction of a higher education system with French characteristics, adherence to the diversification of higher education, emphasis on science education and research, and vigorously develop higher vocations Technical education, the establishment of a centralized education management system suitable for the national conditions of France, and the promotion of higher education reform in the form of legislation [20, p. 39]. Luo Siming (2009) studied the experience of the development of higher education in Germany. He believes that the experience of Germany includes advanced university concepts, a gradual university reform process, and emphasis on the relative independence of universities [15, p. 43]. Zhou Guangli (2009) studied Russia's experience in the development of higher education, and believes that Russia's experience includes implementing the ownership system of higher education management departments, vigorously developing postgraduate education, and creating professional education models [13, p.50].

Analyzing the existing literature in this area, scholars combed the development process of higher education in different countries, and then summarized their experience. Scholars did not give an explanation as to why this country was selected and where the representatives of this country were. Moreover, a comprehensive comparison of these countries shows that there are many similarities in their experiences, which shows that scholars do not dig deep into their experiences. In addition, the road to higher education reform in developed countries has not been smooth sailing, and the lessons and mistakes have been hardly covered by existing studies. Therefore, this aspect is worth continuing to study in depth.

In fact, combing through the history of the reform and development of higher education in the West, it is not difficult to find that in each specific historical period, the rise of a powerful country must be supported by a strong higher education. For example, the prosperity of Germany in the 19th century was largely due to the rise of the University of Berlin; the prosperity of the United States in the 20th century was due to the prosperity of high-level research universities. The rise of the University of Berlin benefited from Humboldt's reform of higher education teaching and scientific research; the prosperity of high-level research universities in the United States benefited from the reform of the social service functions of higher education, and so on.

Conclusion. A major modernization of Chinese higher education has taken place over the past decade with a rapid growth in the number of its graduates from less than 1 million a year in 2000 to stand now at 6.3 million a year. At the same time, record numbers of Chinese students still go abroad to study. It is expected that within the next five years China will have more PhD engineers and scientists than the USA. China is also attempting to make higher education available to many more of its citizens, while also continuing to develop the quality of its graduates. China is exceptional among lower income countries in using tertiary education as a development strategy on such a scale. But has China got its policies right? Can its universities move from quantity to quality? Can China achieve sustainable higher education development or even stand still? How will so many graduates find jobs with expectations? What are the implications of China's higher education development for international provision? What are the prospects of cooperation with universities in Kazakhstan? The author will answer these questions during the writing of the research work. The purpose of the research work is to provide research and analysis of these issues and to consider the prospects for Kazakh and foreign providers and other stakeholders regarding the future of China's higher education.

REFERENCES

- [1] Gu Shengnan. A review and reflection on the 20-year reform of higher education in China: Master's Thesis of Chongqing University. - Chongqing, 2017.- 155 p.
- [2] Modernization of China and Kazakhstan: monograph/N.A. Aldabek, P.E. Bekturganova, A.E. Serikkalieva, D. Dauen, M. Asyl, editor-in-chief. P. E. Bekturganova. - Almaty: Kazakh University, 2014. - 348 p.
- [3] Qu Zhenyuan. Higher Education Modernization: Reform, Quality and Responsibility. - Beijing, 1980. - 203 p.
- [4] Higher Education Reform in China / Ed. by W. John Morgan and Bin Wu. - London, 2011. – 306 p.
- [5] McKeown, Joshua S. Wasted Talents? China's Higher Education Reforms Experienced through Its Visiting Scholars Abroad // Journal of Contemporary China. – 2021. - Volume 30. - P. 785-802.
- [6] Min Weifang, Chen Xuefei, Li Wenli. The domestic and foreign background and realistic conditions for building a powerful country in higher education // Proceedings of the Forum “Building a Powerhouse in Higher Education”. Tsinghua University, Beijing Jiaotong University. - Beijing University of Technology, 2008.
- [7] Chen Xuefei, Shen Wenqin. Analysis of the background and conditions of building a powerful country in higher education // China Higher Education Research. - 2011. - № 11. – P. 8-12.

[8] Hong Chengwen. The connotation, characteristics and construction strategy of a powerful country in higher education // Journal of Xuzhou Institute of Engineering (Social Sciences Edition). - 2012. - № 05. – P.93-96.

[9] Li Lu. Scientific positioning, characteristic running of schools, and harmonious development. Thoughts on the ideas and strategies for the construction of a powerful higher education country // China Higher Education. - 2010. - № 09. – P.7-9.

[10] Wang Yiqiu. The key to building a powerhouse in higher education is diversification // China Higher Education Research. - 2010. - № 04. – P.3-7.

[11] Bai Qiang, Wang Yunlai. Examination of contradictions and policy resolution in the construction of a powerful higher education country // Journal of Chongqing University (Social Science Edition). - 2015. - № 04. – P.180-185.

[12] Gu Binglin. The mission and role of research universities in building a powerful country in higher education // China Higher Education. - 2008. - № 01. – P. 9-11.

[13] Zhang Wenjing. The history and experience of the United States as a powerhouse in higher education // Journal of Gannan Normal University. - 2009. - № 02. – P. 45-50.

[14] Feng Xiaoling, Wu Yiyang. The inspiration of the Japanese higher education development model on the construction of a powerful country in higher education in China // Education Academic Monthly. - 2010. - № 04. – P. 79-81.

[15] Zhu Jiade. France's journey and experience in becoming a powerhouse in higher education // Journal of Gannan Normal University. – 2009. - № 02. – P. 39-44.

**ҚЫТАЙДЫҢ РЕФОРМА ЖӘНЕ АШЫҚ ЕСІК
САЯСАТЫНЫҢ КӨРСЕТКІШІ РЕТІНДЕ ЖОҒАРЫ
БІЛІМ САЛАСЫН МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ ЖӨНІНДЕГІ
ЗЕРТТЕУЛЕРГЕ ТАЛДАУ ЖАСАУ**

*Сабигазина С.¹, У Айжонг ²

¹Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-нің PhD докторанты,
Алматы, Қазақстан,
e-mail: ssabigazy@gmail.com,

² PhD докторы, Шанхай халықаралық зерттеулер университетінің
доценті, Орталық Азия тілдері кафедрасының меңгерушісі,
Алматы, Қазақстан,
e-mail: airongwu@126.com

Аңдатпа: Мақалада Қытайдың жоғары білімін модернизациялау тақырыбына байланысты зерттеулерге алғашқы шолу жасалған.

Соңғы онжылдықтардағы білім және ғылым жүйесіндегі Қытай реформаларының бірегей тәжірибесі Қытайда да, шетелде де академиялық ғалымдардың назарын арттыруда. Бүгінгі Қытайдың жоғары білім беру жүйесінің даму үлгісі – реформалау және ашық есік саясатының жемісі. Бұл негізде Қытайдың жоғары білім беру жүйесінің даму және модернизациялау үлгісі өз еліміздегі жоғары білім беру жүйесін модернизациялауды жүргізуге, яғни реформаларды дайындауға көмегін тигізе алатын, баламалы үлгі ретінде пайдалы болуы ықтимал.

Зерттеу жұмысының мақсаты Қытайдың 1978 жылдан қазірге дейінгі жоғары білім беру жүйесін реформалаудың барысы мен іргелі жоспарлары мен жобаларын («211 жобасы» (100 үздік университет құру жобасы), «985 жобасы» және «Қос үздік стандарт») зерттеу және Қазақстанның жоғары білім беру жүйесін дамыту үшін тәжірибе алу мүмкіндіктерін анықтау.

Қытай ғалымдарының көпшілігі әділеттілік қағидатын білім беру саясатының құндылықтарының бірі ретінде мойындай отырып, білім берудегі әділеттілік екі құрамдас бөліктің бірлігін болжайды: елдің барлық азаматтары үшін сапалы негізгі білім алу мүмкіндіктерінің теңдігі және кәсіптік-техникалық оқу орындарында үздіксіз білім алуға мемлекеттік кепілдіктерді қамтамасыз ету. Авторлар қытай зерттеушілері Қытайдың ұлттық дәстүрлерін сақтай отырып, отандық және шетелдік білім берудің озық тәжірибесін пайдалану арқылы білім беру саласындағы мәселелерді және элеуметтік-экономикалық, саяси, мәдени, тіпті моральдық-этикалық мәселелерді шешуді ұсынып отыр.

Тірек сөздер: Қытай, жоғары білім беру жүйесі, модернизация, саясат, әділеттілік принципі, білім беру саясаты, халықаралық тәжірибе, реформа

АНАЛИЗ ИССЛЕДОВАНИЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ИНДИКАТОР ПОЛИТИКИ РЕФОРМ И ОТКРЫТОСТИ КИТАЯ

*Сабигазина С.¹, У Айжонг ²

^{*1} PhD докторант Казахского национального университета им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан, e-mail: ssabigazy@gmail.com

² PhD, доцент Шанхайского университета международных исследований, заведующий кафедрой языков Центральной Азии, Китай, e-mail: airongwu@126.com

Аннотация. В данной статье проведен анализ исследований модернизации высшего образования Китая. Современная модернизация

высшего образования Китая — это результат политики реформ и открытости. Уникальный опыт быстрого расширения китайского высшего образования за последнее десятилетие привлекает все большее внимание академических ученых как в Китае, так и за рубежом. В частности, очевидно, что любое изменение в истории Китая, который является стратегическим партнером нашей страны, окажет влияние и на нашу страну в том числе.

Мы изучаем произведения, опубликованные в разное время, и ориентируемся на их источниковую ценность. Существующие исследования в Китае и за рубежом в основном сосредоточены на предпосылках и условиях реформы высшего образования, существующих проблемах и контрмерах, опыте и рекомендациях строительства других стран. Мы сделали это путем систематизации и сравнения ряда данных в соответствии с выбранной темой.

Большинство китайских учёных, признавая принцип справедливости одной из ценностей образовательной политики, считают, что справедливость в образовании предполагает единство двух составляющих: равенства возможностей для получения качественного базового образования для всех граждан страны и обеспечение государственных гарантий для продолжения обучения в профессиональных учебных заведениях. Авторы приходят к выводу, что китайские исследователи предлагают решать проблемы в сфере образования путем использования прогрессивного опыта отечественного и зарубежного образования при сохранении приоритета национальных традиций Китая и в тесной взаимосвязи с решением социально-экономических, политических, культурных и даже нравственно-этических проблем в китайском обществе.

Ключевые слова: Китай, система высшего образования, модернизация, политика, принцип справедливости, образовательная политика, международный опыт, реформа

Статья поступила 25.04.2023

III БӨЛІМ.
ГЕОСАЯСАТ ЖӘНЕ АЙМАҚТАНУ
РАЗДЕЛ III.
ГЕОПОЛИТИКА И РЕГИОНОВЕДЕНИЕ
III PART.
GEOPOLITICS AND REGIONAL STUDIES

UDC 332

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.006>

IRSTI 11.25.40

**NEW TRENDS IN REGIONAL INTEGRATION AND THEIR
IMPACT ON THE COUNTRIES OF CENTRAL ASIA**

*Kukeyeva F.T.¹, Baisalbek O.A.², Ziyabekova A.Zh.³

¹Doctor of Historical Sciences, Professor, Al-Farabi Kazakh National
University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: fturar@mail.ru

²PhD student, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: baisalbekolzhas@gmail.com

³Master's student, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty,
Kazakhstan, e-mail: aruzhanziyabekova@gmail.com

Annotation. Integration is one of the most important aspects in contemporary international relations. In the context of constantly changing geopolitical and geoeconomic situations, new global and regional integration trends that affect the foreign policy strategies of states are emerging. Nowadays, regionalization can be considered one of the main trends in international relations due to a variety of socio-economic factors: the changing role of certain regions in global politics, the current regional labor division and the existing common cultural identity of regional ethnic communities. There is no question that the strengthening of regional cooperation and integration is crucial to the accomplishment of political, military, and environmental security as well as the long-term and sustainable economic prosperity of the area.

The authors of this article present their opinion on the impact of new cooperation/integration trends in Central Asia. The issues raised in the article are analyzed through the prism of theories that explain the nature of new integration trends. The possibility of the Central Asian states to adapt to the new conditions of integration is associated with the methodological

problems of interaction between states in the face of new opportunities. In order to attain the objectives of economic growth, modernisation, and country development, regional cooperation is objectively necessary for Central Asia. The development of regional unity among the Central Asian nations is the primary means of preventing disintegration of the area.

Key words: integration, region, Central Asia, cooperation, new trends, open economy, window of opportunity, economic diplomacy

Basic provisions

New trends influence the development of Central Asian integration and form modern systemic integration links that allow creating an open economy of the state, developing regional interaction, and integrating into global technological chains.

A new approach is now required to bring the countries of Central Asia together. First and foremost, this entails the acceptance by the region's nations of solutions to the most difficult issues that threaten regional peace and security that have been jointly agreed upon and accepted by all parties. The foundations of ties between the nations of Central Asia must be built through cooperative efforts. This strategy needs to be focused on creating a theoretical framework for regional relations, emphasizing the most important political and economic growth directions, and predicting how international and interstate interactions will evolve.

The political and economic realms are first and foremost responsible for finding solutions to these issues: in the political domain, this presents a chance to further regional integration efforts; in the economic sphere, this calls for the exploration of trade and economic cooperation arrangements that are mutually advantageous.

To overcome challenges that none of the Central Asian republics can handle alone, they must cooperate. The republics of Central Asia will only be able to attain intellectual and technical advances and social human development via cooperation. This necessitates political compromise, which calls for balancing regional interests with those of individual states.

Introduction

Integration is an essential part of contemporary international relations and involves the intensification of interstate interaction. Regional integration is especially effective because it is based not only on common economic interests, but also implies a new level of political, cultural and security cooperation.

Strengthening regional cooperation and striving for integration is of particular importance for Kazakhstan. The country's participation

in integration processes is considered as a condition for strengthening sovereignty and ensuring sustained economic growth. This implies deep modernization, the creation of a knowledge-intensive model of the economy, an increase in the level of investment, scientific developments, labor productivity, the development of small and medium-sized businesses, and an increase in the quality of life of the population. One of the fundamental mechanisms for the implementation of this ambitious goal is the deepening of the integration of the economy of Kazakhstan into the regional and global systems. It is important to mention that in the Concept of the Foreign Policy of the Republic of Kazakhstan for 2020-2030 “achieving a higher level of integration of Kazakhstan into the international community and world economic relations” is defined as one of the main goals [1].

Description of materials and methods

To analyze the problems discussed in the article, three main approaches were used that explain regional cooperation/integration: political and economic integration; realism and/or functionalism; interstate and/or supranational character.

The two main theories that were used to examine cooperation and possible integration are realism and functionalism. These theories examine integration from different points of view:

- Realists focus on the dominance of states in international relations and define the nature of regional integration as an interweaving of national and regional interests. According to an American academic Stephen Krasner, “sovereign states are rational actors, resolutely concerned with benefits...” [2].

- The theory of functionalism explains new forms of integration that create associations not only on a geographical, but also on a functional basis. Functionalists believe that integration is based on the normative regulation of international relations, without the use of force. They suggest considering integration as a two-stage process consisting of a low level (pragmatic goals: economic growth, social stability) and a high level (promotion of the country’s foreign policy interests) [3].

An analysis of integration processes is impossible without using the main provisions of the theories of federalism and pluralism that describe the need for the institutionalization of economic and, above all, political relations, which should result in the creation of supranational institutions of protection [4].

Particularly important is the thesis that as a result of building relations between states (“zero-sum game”), weaker and smaller countries adjoin stronger ones, which leads to a certain “balance of power” in the

international arena.

Functional-based regionalism has following characteristics: broad areas of cooperation (environment, terrorism, energy, etc.); multitasking (different levels); diversity of formats (summits, forums, programs, initiatives); diversity of vectors (the state can be a member of several integration associations, different both in terms of areas of activity and goals of creation – organizations can even represent competing players in the international arena) [5].

New integration trends can also be analyzed through the theory of constructivism, which implies that national interest alone does not explain the integration process and is not the only regulatory function. Modern realities of international relations create a common social world that interprets the meaning of international behavior [6].

Results

An analysis of theoretical and methodological approaches to the study of contemporary regional integration in general and in Central Asia in particular, demonstrated the following:

- The theories chosen by the authors of the article explain the new integration trends of a regional nature. Integration trends vary significantly in regions with different civilizational values, levels of economic development and cultural interaction. Therefore, the formation of the integration policy of the state largely depends on the trends that prevail in the region (emphasis on the economic, military or cultural components, the format of integration, its scale, etc.);

- In the context of the formation/change of integration spaces, the countries of Central Asia are faced with the problem of effectively using new trends in regional and global integration, which is a condition for creating the basis for sovereignty and ensuring the progressive economic growth of countries. This problem is relevant in the context of geopolitical and geoeconomic changes around the region.

- Modern trends show that the primary stages of integration are a free trade zone and a customs union, focused on optimizing trade relations between countries, which are gradually being replaced by a common economic market and then a political union [7]. Integration is not only a linear forward movement (for example, EU) but also a multi-dimensional and multi-layered process. In the context of the development of new regionalism, integration can develop not only within the framework of institutionalization, but also acquire other forms.

Discussion

Based on the analysis of the processes and models of modern integration, new trends in regional integration were identified, the main of which are the modern market, shared risks, the factor of democracy, the economization of diplomacy and the integration of countries into new technological chains.

Modern market. The market is transforming from national to regional and global, becoming a factor that largely contributes to the integration process. The states of Central Asia are integrated into the world market, where they occupy a niche of resource suppliers in the global division of labor. According to the Eurasian Development Bank, the main trading partners of the Central Asian countries are Russia (the share of trade turnover was 21.6% in 2021), China (20.4%) and Turkey (6%) [8].

Within the framework of the modern market and “new regionalism”, developing countries with natural resources have a chance to use the opportunities of integration to strengthen their positions in the world economic arena and protect their national interests in the context of globalization.

In the context of criticism of the raw material export model of economic development of the countries of Central Asia, it is necessary to study the capacities of the resource economy to adequately respond to the geopolitical challenges of our time. The term “resource curse” refers to a lack of economic diversification and a relatively weak level of economic development. However, there are many examples when natural resources served as a catalyst for the rapid development of the country. For instance, Norway has achieved significant economic success as a major raw material exporter. According to the latest data, the oil sector accounts for about 40% of Norway’s exports [9].

Thus, based on the fact that the resource orientation of the economies of the Central Asian countries is of a long-term nature, the countries should focus on their potential. These opportunities are connected with the formation of a new economic model of the country’s development. It is important to use new integration trends that strengthen the role of countries with rich natural resources in regional and global issues.

A free market economy implies the opening of the national market for the free movement of goods, capital, services and labor (WTO, EU), the openness of society for the free exchange of ideas, achievements of science, culture, art and language (EU). For developing countries, like the countries of Central Asia, the openness of economies means the process of entering the world economy. The role of developing countries in integration processes can be strengthened by the presence of rich natural resources,

primarily energy raw materials, which allows them to defend their national interests when interacting with industrialized states. The interdependence in the field of energy raw materials between countries is one of the most important factors of integration on a regional and global scale.

In the context of changing geopolitical conditions, the “*shared risks*” trend is becoming more relevant. An example is the Eurasian Economic Union, where “risk sharing” is associated with the increasing isolation of Russia and its economic shocks, social instability and residual military power. This may become a new threat not only for its allies and partners, but for all democratic countries.

One of the “shared risks” factors is Anti-Russian sanctions. Given the interdependence of the EAEU member states, it negatively affected the technological development of certain industries in Kazakhstan and Kyrgyzstan due to the fact that technological products, engineering goods, and components for agricultural machinery used to be imported from Russia.

Given the rising inflation, these problems will lead to a slowdown in GDP growth throughout the post-Soviet space. Kazakhstani business suffers greatly because its logistics are tied to Russia. Kazakhstan exports most of its oil products through Russian ports, including the port of Novorossiysk. Oil from Kazakhstan gets there through the Caspian oil pipeline: out of 1.5 million barrels, 91% of daily pumping through it is from Kazakhstan [10]. The Ministry of Trade of Kazakhstan confirmed that “due to the imposition of Anti-Russian sanctions and the absence of new mechanisms for determining the country of origin of goods, there are delays in a number of seaports of Kazakhstani cargo transiting through Russia to the markets of the EU countries” [11].

The *factor of democracy* is becoming increasingly important throughout the integration processes because politics and political regimes affect them. Democracy creates conditions for integration, as it gives new opportunities to the population of the country, provides economic freedoms, ensures freedom of labor and protects the interests of the individual. Non-democratic regimes can hinder integration processes. For example, Turkmenistan pursues a policy of neutrality and does not participate in regional integrations of a trade-economic, military-political, cultural-humanitarian nature, and it negatively affects its citizens.

Economization of diplomacy. In the conditions of economization of foreign policy and diplomacy, the economy acts as a fastening element for the countries participating in various integration projects. Regional integration does not undermine the role of states as the main actors of the IR system, since the degree of consolidation of the positions of participants, even in such an advanced integration association approaching a quasi-state

format, as the European Union, cannot yet be compared with that which is generated in the political structure of a sovereign state. Regional integration can aggregate the interests of states, embrace them with a common outline, but it does not make them completely identical.

Globalization and the latest technologies lead to the formation of a space that is associated with the desire and ability of national economies to integrate into global technological chains. This is manifested in the practice of cooperation, when research and development, production, sales and company management can each be conducted in different countries. The creation and promotion of new products to world markets now require the construction of global networks, including specialized suppliers, main producers and consumers connected by a technological chain. Developing countries are acting as outsourcing and offshoring zones in the automotive, ship and aircraft manufacturing, precision engineering, electronics and IT industries [12].

The Central Asian states are integrated into global technological chains mainly with the help of foreign companies. But the question of finding and developing their own sources of development of the national economy and niches of their application is becoming more and more relevant. This process has several stages:

- The first stage is characterized by the entry of large foreign companies into the domestic markets. These companies are suppliers of equipment, which usually seek to locate their service centers closer to the sales markets.

- At the next stage, with the growth of the market for the consumption of technologically complex products, the placement of high-tech industries that use domestic labor and foreign technological platforms in Kazakhstan as outsourcing should be expected.

- The most important stage is the opening of research centers that develop high-tech products. Kazakhstan already has such experience. For example, the Kazakh-French technology transfer center; and the Center for Digital Engineering created by the Fraunhofer Society (Germany) on the basis of the Caspian University of Technology and Mechanical Engineering in Aktau.

Given the new geopolitical conditions, the issue of regionalization of Central Asia is becoming extremely relevant. Relations between the Central Asian countries have long been characterized by a low level of cooperation and regular disputes, including trade wars, border disputes, and disagreements over the management and use of water and energy. Attempts to integrate within the framework of the Central Asian Union (1994-2004) turned out to be unsuccessful.

The meeting of Central Asian leaders in Astana in March 2018 and the initiative of the President of Uzbekistan Sh. Mirziyoyev encouraged the expert community to predict the launch of a process that can be described as “Central Asia 2.0”. There are a few factors behind the possibility of a new regionalization of Central Asia.

First, under the new President of Uzbekistan, Tashkent’s foreign policy began to take on regional characteristics. In the first year of his presidency, Mirziyoyev paid official visits to all the countries of Central Asia. During his travels, he resolved such issues, as territorial disputes and energy projects that threatened to create a water shortage for Uzbekistan. In 2018, for the first time since gaining independence, Uzbekistan took part in a meeting of the Cooperation Council of Turkic Speaking States, known as the Turkic Council, in Bishkek. Mirziyoyev also initiated the creation of the Consultative Meeting of the Heads of State of Central Asia, which was first held in March 2018 in the capital of Kazakhstan [13].

Secondly, in the context of changing geopolitics, the Central Asian countries are looking for their place in international and regional processes, as well as new opportunities for expanding cooperation, independently without the participation of Russia. Consultative meetings of the heads of state of Central Asia are a new format for interaction between the countries of the region. As a result of these meetings, “Treaty of Friendship, Good Neighborliness and Cooperation for the Development of Central Asia in the 21st Century” was signed in 2022. The agreement provides for the intensification of cooperation between the parties in military, trade, economic, logistics, cultural and humanitarian, civil defense, as well as energy and tourism fields [14]. However, the refusal of Tajikistan (the presence of border territorial disputes) and Turkmenistan (status of neutrality) to sign this agreement slowed down the integration process within the region and outside of the Eurasian Economic Union.

Thirdly, relations between the key Central Asian countries, Kazakhstan and Uzbekistan, are being strengthened. Based on the economic potential, trade partnership and legal framework, both countries can become the locomotives of Central Asian integration, as Germany and France are for the European Union. An important factor is mutual understanding on such issues as the regional agenda, the development of cooperation in the trade and economic sphere, investments and joint projects. For instance, the creation of the International Center for Trade and Economic Cooperation “Central Asia” [15].

Fourthly, the participation of the Central Asian countries in global supply chains makes it possible to develop regional trade transport links. The location of the Central Asian countries at the crossroads of transport

corridors creates opportunities for developing transit potential both in terms of transporting goods and for involving the countries of the region in cross-border production chains. The implementation of the transit potential of the states of the region is facilitated by two main factors: the development of full-fledged national infrastructure projects and intra-regional corridors, and the participation of the Central Asian countries in the trans-Eurasian corridors connecting China with Europe. Infrastructure development allows increasing the volume of transported goods and creates favorable conditions for trade, turning the region into an international multimodal transport corridor. Supply chain development in Central Asia is key to poverty reduction and economic diversification. This is especially relevant for a region that is landlocked because of its restrictions on overall socio-economic development and trade competitiveness. Close transport connectivity will allow the region to cover a significant share of world trade and accelerate the integration of domestic producers participating in global value and supply chains.

Conclusion

An analysis of the problems discussed in the article showed that the main effect of adaptation and use of the new opportunities in regional integration for the countries of Central Asia should be the deepening of cooperation and the transition to integration. Integration will solve the following tasks: moving away from the raw materials and export economy; increasing the competitiveness of national business and national goods; increasing investment attractiveness; implementation of transit potential and development of transport and logistics infrastructure; development of industrial cooperation; elimination of remaining barriers and restrictions on trade; and formation of the human resources potential for a common labor market. Modern trends in regionalization form a qualitatively new space, where Central Asia is part of the global integration space and is influenced by regional and global powers.

REFERENCES

- [1] Concept of the Foreign Policy of the Republic of Kazakhstan for 2020-2030: Official website of the President of the Republic of Kazakhstan. https://www.akorda.kz/en/legal_acts/decrees/on-the-concept-of-the-foreign-policy-of-the-republic-of-kazakhstan-for-2020-2030.
- [2] Krasner S. Realism, imperialism, and democracy: a response to Gilbert // *Political Theory*. – 1992. - № 20(1). – P. 38-52.
- [3] Haas E. *Beyond the nation state: Functionalism and international organization*. - ECPR Press, 2008.

[4] Rasler K., Thomson W. Puzzles of the Democratic Peace: Theory, Geopolitics and the Transformation of World Politics. - Palgrave MacMillan, 2005.

[5] Hurrell A. Explaining the resurgence of regionalism in world politics // Review of international Studies. – 1995. - № 21(4). – P. 331-358.

[6] Eder K. A theory of collective identity making sense of the debate on a 'European identity' // European journal of social theory. - 2009. - № 12(4). – P. 427-447.

[7] Massaro D., Friedman D. Models of integration given multiple sources of information // Psychological review. - 1990. - № 97(2).

[8] Economy of Central Asia: a new look // Report of the Eurasian Development Bank. <https://eabr.org/analytics/special-reports/ekonomika-tsentralnoy-azii-novyy-vzglyad/> 10.04.2023.

[9] Norway's oil and gas sector will not be dismantled, new government says: BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-europe-58896850>. 11.04.2023.

[10] How the sanctions against Russia affected the allied countries: RBC news. <https://www.rbc.ru/newspaper/2022/03/24/62385ac29a794759afbb00c3>. 12.04.2023.

[11] Cargo from Kazakhstan delayed in ports due to sanctions against Russia. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/gruzyi-kazahstanazaderjivayutsya-portah-iz-za-sanktsiy-463356/ 12.04.2023.

[12] Ambos B., Brandl K., Perri A., Scalera V., & Van Assche A.). The nature of innovation in global value chains // Journal of World Business. - 2021. - № 56(4).

[13] Astana hosted the first consultative meeting of the heads of state of Central Asia. <https://cis.minsk.by/news/8979/v-astane-prosla-pervaa-konsultativnaa-vstreca-glav-gosudarstv-centralnoj-azii> 12.04.2023.

[14] On the signing of the Treaty between the Republic of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic, the Republic of Tajikistan, Turkmenistan and the Republic of Uzbekistan on friendship, good neighborliness and cooperation for the development of Central Asia in the XXI century. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000507> 13.04.2023.

[15] Kazakhstan and Uzbekistan begin construction of a cross-border cooperation center. <https://ru.sputnik.kz/20210410/kazakhstan-uzbekistan-nachinayut-stroitelstvo-tsentra-prigranichnogo-sotrudnichestva-16760180.html> 13.04.2023.

АЙМАҚТЫҚ ИНТЕГРАЦИЯНЫҢ ЖАҢА ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІНЕ ӘСЕРІ

*Кукеева Ф.Т.¹, Байсалбек О.А.², Зиябекова А.Ж.³

¹тарих ғылымдарының докторы, профессор, Әл-Фараби атындағы
Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: fturar@mail.ru

²1 курс докторанты, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан,
e-mail: baisalbekolzhas@gmail.com

³2 курс магистранты, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық
университеті, Алматы, Қазақстан,
e-mail: aruzhanziyabekova@gmail.com

Аңдатпа. Интеграция қазіргі халықаралық қатынастардың маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Халықаралық қатынастардағы қазіргі геосаяси және геэкономикалық үрдістер мемлекеттердің сыртқы саяси стратегияларына әсер етеді. Қазіргі уақытта аймақтандыруды көптеген әлеуметтік-экономикалық факторларға байланысты халықаралық қатынастардағы негізгі тенденциялардың бірі ретінде қарастыруға болады: әлемдік саясаттағы жекелеген аймақтардың рөлінің өзгеруі, қазіргі аймақтық еңбек бөлінісі, аймақтық этникалық қауымдастықтардың қалыптасқан жалпы мәдени бірегейлігі. Аймақтық ынтымақтастық пен интеграцияны нығайту саяси, әскери және экологиялық қауіпсіздікке қол жеткізу үшін, сондай-ақ аймақтардың ұзақ мерзімді және тұрақты экономикалық өркендеуіне маңызды рөл атқаратыны сөзсіз.

Осы мақаланың авторлары Орталық Азиядағы жаңа ынтымақтастық/интеграциялық үрдістердің әсері туралы өз пікірлерін ұсынады. Мақалада көтерілген мәселелер жаңа интеграциялық тенденциялардың табиғатын түсіндіретін теориялар призмасы арқылы талданады. Орталық Азия мемлекеттерінің интеграцияның жаңа жағдайларына бейімделу қабілеті жаңа геосаяси жағдайдағы мемлекеттердің өзара әрекеттесуінің әдіснамалық мәселелерімен байланысты. Экономикалық өсу, елді жаңғырту және дамыту мақсаттарына қол жеткізу үшін Орталық Азия үшін аймақтық ынтымақтастық объективті түрде қажет. Орталық Азия халықтары арасындағы аймақтық бірлікті дамыту аймақтың ыдырауын болдырмаудың негізгі құралы болып табылады.

Тірек сөздер: интеграция, аймақ, Орталық Азия, ынтымақтастық, жаңа үрдістер, ашық экономика, мүмкіндіктер терезесі, экономикалық дипломатия

НОВЫЕ ТРЕНДЫ РЕГИОНАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СТРАНЫ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

*Кукеева Ф.Т.¹, Байсалбек О.А.², Зиябекова А.Ж.³

*¹доктор исторических наук, профессор, Казахский
национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан,
e-mail: fturar@mail.ru

²докторант 1 курса, Казахский национальный университет им.
аль-Фараби, Алматы, Казахстан, e-mail: baisalbekolzhas@gmail.com

³магистрант 2 курса, Казахский национальный университет им.
аль-Фараби, Алматы, Казахстан,
e-mail: aruzhanziyabekova@gmail.com

Аннотация. Интеграция является одним из важнейших аспектов современных международных отношений. Актуальные геополитические и геоэкономические тенденции международных отношений влияют на формирование новых глобальных и региональных объединений, воздействующих на внешнеполитические стратегии государств. В настоящее время регионализация может считаться одним из основных трендов международных отношений в силу множества социально-экономических факторов: меняющейся роли отдельных регионов в мировой политике, современного регионального разделения труда и сложившейся общекультурной идентичности региональных этнических общностей. Нет никаких сомнений в том, что укрепление регионального сотрудничества и интеграции имеет решающее значение для достижения политической, военной и экологической безопасности, а также для долгосрочного и устойчивого экономического процветания регионов.

Авторы данной статьи представляют свое мнение о влиянии новых тенденций сотрудничества/интеграции в Центральной Азии. Поднятые в статье вопросы анализируются через призму теорий, объясняющих природу новых интеграционных тенденций. Возможность государств Центральной Азии адаптироваться к новым условиям интеграции связана с методологическими проблемами взаимодействия государств в условиях новой геополитической обстановки. Для достижения целей экономического роста, модернизации и развития государств региональное сотрудничество объективно необходимо для Центральной Азии. Развитие регионального единства среди народов Центральной Азии является основным средством предотвращения распада региона.

Ключевые слова: интеграция, регион, Центральная Азия, сотрудничество, новые тенденции, открытая экономика, окно возможностей, экономическая дипломатия.

Статья поступила 17.04.2023

ӘОЖ 327.8(100)

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.007>

FTAMP 12

ОҢТҮСТІК КОРЕЯ МЕН ҚАЗАҚСТАН АРАСЫНДАҒЫ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ДАМУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ КОРЕЙ ТОЛҚЫНЫ

*Байчигашева Д.Д.¹, Сауданбекова Ш.Т.²

¹магистрант, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: dinarabejsen@gmail.com

²доцент м.а., PhD, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: saudanbekova.shynar@gmail.com

Аңдатпа. Әлем бойынша «Корей толқынының» құбылысы бүгінде ерекше танымалдылыққа ие. Халлюдің дүниеге келуімен Корея өмірінің жаңа кезеңіне аяқ басты. Елдің мәдени дамуы саласында жүргізілген зерттеулер «Корей толқынының» ел экономикасына даусыз әсерін көрсетті.

1998 жылы орын алған тоқырауға қарамастан, Оңтүстік Корея экономикалық дағдарыстан жылдам шығудың жолын таба алды. «Soft power» механизмін тиімді қолдана отырып, өзінің мәдениетіне деген қызығушылықты арттыра түсті. Нәтижесінде Кореяның бюджеті сәтті толықтырыла бастады. «Жұмсақ күш» механизмінің арқасында Оңтүстік Корея жаһандық танымалдыққа ие. Сонымен қатар, экономикасы жоғары қатарлы елдердің бірі болып табылады.

Мақаланың мақсаты «Халлю» құбылысын және оның еліміздің әлеуметтік-экономикалық өміріне әсерін зерттеу болды. Зерттеу барысында «Корей толқынының» пайда болуының ерекшеліктерімен, даму үрдістері талдау жасалынды. «Жұмсақ күш» механизмінің Оңтүстік Корея экономикасына деген ықпалы анықталды.

Жұмыстың зерттеу әдістері ретінде талдау, дедукция, синтез, салыстырмалы және аналитикалық тәсілдерді пайдалана отырып жүргізілді. Сондай-ақ, зерттеу тақырыбына байланысты түрлі ғылыми еңбектер мен мақалалар қарастырылып, БАҚ пен интернет желісінде жарияланған соңғы қолжетімді материалдармен ақпараттар сараланды. Эмпирикалық талдаулар арқылы «Корей толқынының» негізгі бағыттарымен Корея өміріндегі өзгерістер мен оның экономикасының мүлде жаңа деңгейге шығуы арасындағы үздіксіз байланысы зерттелді. Зерттеу жұмысында «Корей толқыны» феноменінің мақсаты Оңтүстік Кореяның ұлттық брендін дамыту және тарату үшін пайдаланылатын жұмсақ күш саясаты ретінде талданды. Сонымен қатар, мысал ретінде,

Қазақстандағы корейлық «soft power» механизмінің ықпалының әсері қарастырылды.

«Халлю» құбылысының Қазақстанмен Оңтүстік Корея мемлекетінің арасындағы қарым-қатынасқа тигізген әсері сипатталды.

Тірек сөздер: Оңтүстік Корея, Қазақстан, «жұмсақ күш», корей мәдениеті, Халлю, «Корей толқыны», Халлю құбылысы, халықаралық қатынастар

Негізгі ережелер

Мемлекеттің сыртқы саяси стратегиясы – мемлекеттің өмірлік маңызды ұлттық мүдделерін және оларды сыртқы әлеммен өзара әрекеттесу арқылы қамтамасыз ету құралдарын анықтайтын тұжырымдамалық тәсілдер жүйесі.

Мемлекеттің сыртқы саяси стратегиясы – бұл жалпы ұзақ мерзімді мақсаттарға, ауқымды міндеттерге бағдарланумен, сондай-ақ тиісті ресурстарды пайдаланумен сипатталатын мемлекеттің, саяси институттардың сыртқы саяси қызметін жүзеге асырудың бағыты мен тәсілі.

Кіріспе. Сыртқы саяси стратегия ұзақ мерзімді даму мақсаттарын, принциптері мен басымдықтарын, ресурстарды жұмылдыру құралдарын анықтайды.

Ол теорияларда, саяси доктринада, сыртқы саясат концепциясында, бағдарламада бағытталған және бекітілген саяси курста бейнеленген. Сыртқы саясаттың тартымдылығы көп жағдайда оның мақсаттарының мемлекетаралық байланыстардың барлық қатысушылары үшін қаншалықты жан-жақты және перспективалы болуына, олардың құндылық бағдарларының қаншалықты сәйкес келетініне байланысты.

Оңтүстік Корея туралы айтқанда, соңғы жылдары әлемнің жетекші мемлекеттерінің біріне айналғанын айта кету керек. Сонымен қатар, басқа елдерге қолдау жасайтын және экономика мен дамудағы елеулі прогрестің үлгісін көрсетеді. Оңтүстік Корея маңызды донорға айналған халықаралық даму көмегін ірі алушылар арасында бірінші ел.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Корея Республикасы жаһандану кеңістігіндегі ең ірі экономикалық державалардың бірі. G20 және Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының белсенді мүшесі болып табылады. Кореяның әлемдік және отандық кеңістіктегі табысының маңызды элементтерінің бірі дәл «жұмсақ күш» болды.

Тыйымдардың жойылуымен бір мезгілде Азия 1997-1998 жылдары ауыр қаржылық дағдарысты бастан өткерді. Азиялық қаржы дағдарысы үмітсіз қарыздың, кредиторлар арасындағы дүрбелеңнің және аймақтық экономикалық проблемалардың әдемі дауылына айналды [1].

1997 жылы желтоқсанда Корея үкіметі ХВҚ-дан (Халықаралық валюта қоры) 97 млрд. доллар несие алды. Соңында бар болғаны 19,5 млрд. доллар пайдаланылды. Ал несие дәл 2001 жылы, яғни мерзімінен үш жыл бұрын қайтарылды. Себебі, «корей толқынының» таралуынан түскен пайда тынымсыз өсіп, мемлекеттік бюджетті бір жылдан кейін толықтырды [2].

Оңтүстік Корея Тайвань, Гонконг және Сингапурды қамтитын «Азия жолбарыстары» деп аталатын экономикалық топтың бір бөлігі болды [3].

Бұл елдер экономикалық өсімі жоғары (соңғы 30 жылда 8%+) экономикаларымен сипатталады.

Сондай-ақ, дамушы елдерден дамыған елдерге жылдам жылжиды. Оңтүстік Корея экономикасы елді соғыстан кейінгі кедейлік пен экономикалық күйреуден алып шығып, экономикасы тұрақты дамыған елге айналдырған секіріс жасады.

Әдебиетке шолу. Джозеф Най стратегияның екі түрін анықтады: дәстүрлі және заманауи біріншісіне АҚШ пен ЕО стратегияларын жатқызуға болады. Олар үш компонентке негізделген: танымал мәдениет, сыртқы саясат және политикалық идеология. Екіншісіне-Қытай, Жапония стратегиялары жатады. Бүгінгі заманауи стратегиялардың ерекшелігі – «жұмсақ күштердің» шығу көздерін құру болып табылады.

Оңтүстік Кореяның стратегиясы да заманауи, сондықтан оның дамуы салыстырмалы түрде жақында ғана байқала бастады.

XX ғасырдың ортасынан бергі қайғылы тағдырға қарамастан Корея Республикасы өзінің экономикалық әлеуетін ғана емес, мәдени әлеуетін де арттыра отырып, жандана бастады.

Оңтүстік Корея өзінің дәстүрлі өнерін, қолөнерін, тағамдарын ғана емес, сонымен қатар, поп-мәдениеттерін де экспорттай отырып, «жұмсақ күш» қолдануда айтарлықтай серпіліс жасай алды. Оңтүстік Кореяның өсіп келе жатқан «жұмсақ күші» туралы белгілі профессор, саясаттанушы Дж. Най өз зерттеулерінде жағымды жағынан атап өткен болатын [4].

Бұл кестеде Үкімет институты мен «Monocle» журналы жүргізген зерттеулер аясында жекелеген елдердің «жұмсақ күшін» «өлшеу» нәтижелері туралы есептерде жарияланған Оңтүстік

Кореяның «жұмсақ күш» рейтингі туралы деректер берілген (Monocle Magazine, The New Persuaders III. A 2012 Global Ranking of Soft Power, Ұлыбритания [5], сондай-ақ Портленд агенттігі (THE SOFT POWER 30 by Portland Agency (2015 ж)) [6].

Салыстыру үшін Шығыс Азия аймағындағы және одан тыс жерлерде ықпал ету үшін негізгі бәсекелестердің бірі Қытайдың ұстанымдары туралы да ақпарат берілген.

Айта кету керек, рейтингтердің негізгі көрсеткіштері мәдениет, сыртқы саясат, мемлекеттің саяси құндылықтары, білім беру жүйесінің даму деңгейі және бизнес-климат болып табылады.

Атап айтқанда, Портленд агенттігінің индексі «жұмсақ күштің» үш тірегі – мәдениет, сыртқы саясат және саяси құндылықтарға негізделген халықаралық дауыс беру нәтижелеріне негізделген (1-кестеде көрсетілген).

Үкімет институты мен «Monocle» және The Soft Power 30by Портленд агенттігінің «жұмсақ күш» аясындағы зерттеу нәтижелері.

Рейтинг атауы	The New Persuaders III. A 2012 Global Ranking of Soft Power	THE SOFT POWER 30by Portland Agency, 2015
Елдер саны	40	30
Көшбасшы елдер	Ұлыбритания, Германия, АҚШ	Ұлыбритания, Германия, АҚШ
Оңтүстік Корея	11	20
Қытай	22	30

6 кіші индекс бойынша 65 көрсеткіш:

- елдің дипломатиялық желісінің беріктігі және оның жаһандық өзара іс-қимыл мен дамуға қосқан үлесі;
- поп-мәдениет пен жоғары мәдениет сияқты ұлттың мәдени қызметін жаһандық қамту және тарту;
- бостандық, адам құқығы және демократия сақталып жатыр ма, саяси институттардың сапасы да бағаланды;
- елдегі адами капиталдың деңгейі, ғылымға қосқан үлесі, шетелдік студенттер үшін тартымдылығы;
- еліміздің цифрлық инфрақұрылымы қаншалықты дамыған және оның цифрлық технологиялар саласындағы мүмкіндіктері;
- елдің тартымды экономикалық моделі, іскерлік достық және инновацияға қабілеттілік

Корея Республикасында «жұмсақ күшті» ілгерілетудің қуатты

құралдары қалыптасты. Оның құрамына тек мемлекеттік ұйымдар мен бағдарламалар ғана емес. Сонымен қатар, жартылай мемлекеттік ұйымдар мен ҰЕҰ, интернет ресурстары, баспасөз, диаспоралық ұйымдар кіреді. Корея Республикасының ұлттық мәртебесі мен беделін көтеру мақсатында Президент жанындағы Ұлттық брендинг комитеті құрылды [7].

Корейлік «жұмсақ күш» құбылысы Сингапурда, Вьетнамда, Жапонияда, Қытайда корей сериалдары мен поп-музыкасының күтпеген танымалдығының арқасында (алғашқылардың бірі – «Тэ Джанг Гым», орысша аудармасында «Сарайдың інжу-маржаны») стихиялық түрде көрінді.

Демек, корейлер тек ақпараттық технологияның ғана емес, мәдени технологияның да маңыздылығын айта бастады. Оңтүстік корейлік ғалымдардың бірі атап өткендей, «біз дамушы ел болған кезде өнеркәсіптік өндіріс есебінен өмір сүрдік. Енді біз алға жылжып, мәдениет саласының есебінен өмір сүруіміз керек».

2009 жылдың қаңтарында Корея Республикасының ұлттық мәртебесі мен беделін арттыру мақсатында Президент жанындағы Ұлттық брендинг комитеті құрылды. Оның мақсаты – Кореяның «барлығы жақсы көретін жауапты ұлт» бейнесін жасау. Комитет Кореяның оңимиджін ілгерілетуге байланысты барлық бағдарламаларда буын рөлін атқаруға, «ұлттық беделді басқару» жоспарын іске асыруға және серіктес елдердегі қоғамдық пікірді есепке алуға шақырылады.

2009 жылы жаһандық қаржылық дағдарыстың басталуына қарамастан, бағдарламаны жүзеге асыруға Ұлттық брендтердің жаһандық индексіне 15-ші орынға жету үшін жылына 74 млн. доллар қаражат бөлінді [8].

Дегенменде, 2019 жылдың қорытындысы бойынша, Оңтүстік Корея SP30 индексіне 19-шы орында тұр (2- кесте). Бұл индекс 2015 жылы іске қосылғаннан бергі ең жақсы жалпы рейтинг.

2- кесте. SP30 индексі

Елдер	2017	2018	2019
Оңтүстік Корея	21 (58.40)	20 (62.75)	19 (63.00)
Жапония	6(751.66)	5 (76.22)	8 (75.71)
Ақш	3 (75.02)	4 (77.80)	5 (77.40)
Ұлыбритания	2 (75.72)	1 (80.55)	2 (79.47)

Оңтүстік Кореяның көрсеткіштерінің жақсаруы оның бүгінгі таңдағы ең жоғары дауыс беру көрсеткішімен негізделді. Сонымен

қатар, үкіметтің субиндексі мемлекеттік тиімділік пен жеке бостандықтардың жоғары көрсеткіштерімен жыл сайын жақсара берді. Халықаралық танымал К-рор жұлдыздары жетекшілік ететін ауқымды туристік науқанмен бірге Оңтүстік Корея келушілерді өзінің ерекше мәдениетін сезінуге және жергілікті тұрғындармен байланысуға белсенді түрде шақырады - бұл халық деңгейінде жаһандық байланыстарды нығайтуға бағытталған нақты күш. Сыртқы саясат тұрғысында өткен жылы өткен тарихи Трамп-Ким саммиті және Корея аралық саммит Оңтүстік Кореяның сыртқы саясатына қатысты оңтайлы көзқарастарды тудыруы мүмкін. Дегенмен, қазір ілгерілеушілік азайып бара жатқан сияқты.

Сонымен қатар, Жапониямен дипломатиялық қақтығыс екі елдің жұмсақ күші мен беделіне нұқсан келтіру қаупін тудырады, бұл болашақта алаңдаушылық тудыруы керек.

Корей толқыны құпталатын елдерде корейлік өмір салты, корейлік тұтыну және қызмет көрсету түрі таралып, корей брендтері мен атақты адамдар танымал бола бастады. Бүгінгі күні Оңтүстік Корея, АҚШ және Жапония елдерімен бәсекеге түсуде. Мысал ретінде, анимация, компьютерлік ойындар және IT-технологиялар сияқты жұмсақ қуат ресурстарын әлемдік нарықтарға ілгерілетуін келтіруге болады.

Нәтижелері

Сандық оңтүстік Кореяның ең үлкен күші болып қала береді, себебі ол әлемдік деңгейдегі цифрлық инфрақұрылымының арқасында Digital қосалқы индексіде бесінші орынға ие болып отыр. Оңтүстік Кореяның электрондық қатысу индексі бойынша тамаша балы үкіметтің барған сайын цифрлық әлемде ақпарат пен мемлекеттік қызметтерге қолжетімділікті жақсарту арқылы азаматтардың қатысуына белсенді ықпал ететінін көрсетеді. Кәсіпорынның қосалқы индексі бойынша бір орынның сырғанауына қарамастан, Оңтүстік Корея өз экономикасының көлеміне қатысты берілген жаһандық патенттер саны бойынша барлық басқа елдерді басып озып келеді. Ал оның RD-ге жұмсалуды оның ЖІӨ-ге пайыздық қатынасымен байланысты.

Мәдениет Оңтүстік Корея үшін әлсіздік болып табылмаса да, ойын-сауық индустриясы 2019 жылы жанжалға толы болғандықтан көп зардап шекті. Бұл Оңтүстік Кореяның «Мәдениет» кіші индексінің төмендеуінен көрінеді. «Burning Sun» жанжалына Көптеген жоғары мәртебелі К-рор жұлдыздары қатысты. Олар Кореяның музыка индустриясының жарқырағанын өте биік жолмен алып шықты. Кері шегіну үшін Оңтүстік Корея корейдің бүкіл әлемге мәдени ұсынысының ауқымы мен алуан түрлілігін көрсететін басқа мәдени

активтерге көбірек инвестиция салуы тиіс. Мұны қазіргі заманғы және тарихи мәдениетті теңестіре отырып, буддалық Халлю киноиндустриясы мен Кореяның ЮНЕСКО-ның бүкіләлемдік мұра нысандарын үлкен пайдалану арқылы жасауға болар еді.

Қазіргі жаһандық әлемде түрлі коммуникациялардың қарқынды дамуын ескере отырып, әртүрлі әлеуметтік, этникалық, жас топтары тартылатын мәдениетаралық алмасу процестері үнемі жүреді. Әлемнің түкпір-түкпірінен келген жастар қазіргі заманғы мәдениет өнімдерінің, оның ішінде, дәстүрлер мен инновациялардың өзіндік синтезін тарататын Корея Республикасында пайда болатын өнімдердің тұтынушысы болады. Бұл құбылысты Қазақстанның жастары да айналып өткен жоқ.

2007 жылы Алматыда өткізілген «корей телехикаялары мен қазақстандық көрермендер» пилоттық әлеуметтік сауалнамасының нәтижелері Қазақстанда «халлю» қарқынды түрде белең алып келе жатқанын айғақтады. Ал 2011 жылы SM Entertainment продюсерлік орталығы ТМД елдерінде, оның ішінде Қазақстанда жаһандық кастинг өткізді.

Түрлі жағдайларға байланысты ол елді қуатты толқынмен басып тастамай, бірте-бірте бұқаралық мәдениеттің, ең алдымен, телехабар тарату нарығындағы тауашаларды толтыруда.

Корея қорының 2018 жылғы желтоқсандағы есебіне сәйкес, бүкіл әлемде шамамен 90 миллион Халлю жанкүйерлері, сондай-ақ Оңтүстік Кореяны қоспағанда 113 елде 1843 фан-клуб бар.

Халлюдің пайда болуы 1999 жылы Солтүстік Кореямен Оңтүстік Корея арасындағы тыңшылық туралы «Свири» фильмі теледидарда көрсетілген кезде басталды. Одан кейін 2000 жылы «Жүрегімдегі күз» атты сериал болды. Ол алдыңғы фильмнен туындаған резонансты сейілтті. Қазақстандағы корей толқынының «Boom-ын» көрсеткен бастапқы нүкте – «Жидектерден кейінгі гүлдер» және «Ханзада Джумонг» телехикаяларының көрсетілімі. Ал 2001 жылы «Менің ерке қызым» және 2004 жылы «Қысқы соната» фильмдері шықты. Олардың барлығы Кореяда ғана емес, Сингапур, Жапония, Тайвань, Гонконг, Қытай және Вьетнамда да өте танымал болды.

2000 жылдардың басында Қазақстандық телеарналар оңтүстіккореялық сериалдар көрсете бастады. «Хабар» және «Қазақстан» телерадиокомпанияларының басшылығы оңтүстіккореялық телехикаяларды сатып алу туралы келіссөздер жүргізді.

Оңтүстік Корея телехикаяларымен алғашқы танысу барлық корей тіліне деген қызығушылықты тудырды. Осы тұрғыдан алғанда

«Халлю» даму механизмі Оңтүстік-Шығыс Азия, Қиыр Шығыс және Орталық Азия елдеріне, соның ішінде Қазақстанға да тән болып шықты.

Қазақстандағы көптеген сериал жанкүйерлері Оңтүстік Кореялық телесериалдар екі корей мен қазақ халқының менталитеті мен мәдени дәстүрлерінің ортақтығын көрсетеді деп санайды.

Сериал шығыс мәдениетіне тән, мұнда үлкендерге құрмет, бір шаңырақ астында туыстардың бірнеше буын өкілдерінің өмірі бар. Сондықтан олар қазақстандық көрермендердің жүрегіне жақын деп көрсетеді.

Корей фильмдері мен сериалдарының танымал болуының себебі көп қырлы. Кинематография мен телевидение мамандары бұл ретте өз тәжірибесін жинақтау, шетелдік әріптестердің жетістіктерін зерделеу және сіңіру маңызды рөл атқарды деп есептейді. «Кореялық экономикалық керемет» және әлемге әйгілі оңтүстік корейлік компаниялардың брендтік тауарлары маңызды рөл атқарды. Жоғарыда аталған себептерден басқа, сауалнама корей дорамаларында «ашық» көріністердің болмауы маңызды фактор ретінде қарастырылып, отбасылық көру үшін қолайлы жағдай туғызатынын көрсетті. Қазақ көрермендерінің аға буыны мен жас буыны қазіргі кино мен телеөндірістің басқа үлгілеріндегідей бір-бірінің алдында ұятқа қалмайды.

Дегенменде, «Корей толқыны» көбінесе «Gangnam style» хитімен әлемдік музыкалық чарттардың көшбасшысы болған рэпер PSY-мен танымал болды.

Адамдар интернетті тек бір мақсатта пайдалана бермейді. Интернет желісінің мүмкіндігі күн санап артуда. Бүгінгі таңда ақпаратты қарапайым іздеу мен таратудан ерекшеленетін жаңа функциялар қосылған. Мысалы, коммуникациялық, экономикалық, саяси, әлеуметтік және тіпті ойын-сауық түріндегі жаңа қызмет түрлері.

Қазақстанның әлеуметтік желілері Батыс елдерінде де қолданылатын желілер болып табылады. Қазақстанда ақпарат көздері Whatsapp, Telegram, Instagram, TikTok сияқты әлеуметтік желілер арқылы көпшілікке таратылады.

Әлеуметтік желілер – қарым-қатынас жасаумен қатар, әрі алға жылжыту құралы. Бүгінгі күні жастар әлеуметтік желілердің ең белсенді пайдаланушылары екені ешкімге құпия емес. Дәл осы желілерде жас ұрпақ белсенді тұтынатын Корей толқынының мазмұны орналастырылған.

Халлю дамуында музыкалық бағыттың да орны зор. Мысалы, BTS - Billboard 200 альбом диаграммасында бірінші орын алған және

YouTube-те 10 миллион қаралымға ең жылдам жеткен корей тобы.

Сеулдегі Hyundai ғылыми-зерттеу институтының мәліметі бойынша, топтың бүкіл әлемде өсіп келе жатқан танымалдығы мен экономикалық әсері орта компаниялардың орташа жылдық табысынан 26 есе көп.

2019 жылдың басында сәуір айына жоспарланған 11 концерттің барлық билеттері сатылды. Бірақ топтың экономикаға әсері әлдеқашан концерттерден асып түсті.

Олардың еңбегіне киім-кешек пен косметика тарату кіреді. Шетелдік қызығушылық топ өзінің әлеуметтік желідегі бейнелерінде жарнамалайтын өнімдердің экспортын арттыруда. Осылайша, тауар экспорты жалпы экспорттың 1,7% құрайды, 2017 жылы ол 65,2 млрд долларды құрады.

Hyundai компаниясының зерттеуі бұл топтың жыл сайын 796 000 туристі тартатынын көрсетті. Бұл 2018 жылғы жағдай бойынша, Оңтүстік Кореядағы жалпы туристер санының шамамен 10%. 2018 жылы институт елге әр 13 туристің бірі әртістердің арқасында келген деп есептеді.

Маңызды факторды атап өткім келеді, BTS корей тілінің таралуына әсер етеді. Фан-клубқа қосылу және топтың ресми жанкүйері болу үшін сізге корей тілінде арнайы емтихан тапсыру керек.

Forbes мәліметтері бойынша, 2019 жылғы рейтингте BTS әлемдегі ең көп жалақы алатын әртістер тізімінде 43-ші орында [6].

Желіде «мукбанг» деп аталатын бейнеде көрсетілген жалпыға бірдей тағамға деген құмарлықпен қызығушылық ерекше. Адамдар камераға тән дыбыстар шығару арқылы тамақтанады. Бұл адамдарға стресске қарсы әрекет ретінде қабылданады. Аталған жанр Оңтүстік Кореядан шықты. Бүгінгі күні елең алған үрдіс Қазақстанға да келіп жеткен. Youtube желісіндегі Пазл Лайф арнасындағы екі ағайынды жігіттердің, камера алдында ашты қытырлақты жеп түсірген мукпанг челленджін Қазақстаннан 1,3 миллион адам бақылаған.

2016 жылы Оңтүстік Корея үкіметі «K-Culture valley» - Халлға арналған тақырыптық саябақ салуды бастады. Бұл «алқаптың» бағасы 1,2 миллиард долларды құрады.

Саябақта бүкіл әлемде қызығушылық тудыратын барлық нәрсені, атап айтқанда ұлттық тағамдары бар мейрамханаларды, атақты адамдар жарнамалайтын киім-кешек пен косметика өнімдері бар сауда орталықтарын, концерттік алаңдарды және т.б. орналастыру жоспарланған болатын [8].

Туризмнен басқа, бұқаралық ақпарат құралдарында жарнамаланатын әртүрлі тауарлардың, атап айтқанда тұрмыстық

техника, косметика және медицинаның экспорты да жоғары табыс әкеледі.

Samsung-әлемдегі ең ірі смартфон сатушысы. Осылайша, 2018 жылдың үшінші тоқсанының соңында 72,2 миллион смартфон сатылды.

Талқылау

Бүгінгі таңда Samsung және LG Electronics электроникасы корей экспортының басшысы болып табылады және жылына 163 млрд.

Оңтүстік Кореяның жиынтық экспорты 2021 жылы 644 миллиард долларды құрады. Құндық мәнде Оңтүстік Кореядан жеткізілген тауарлардың өсімі 2020 жылмен салыстырғанда 25%-ды құрады: Тауар экспорты 131 млрд долларға өсті (2020 жылы Оңтүстік Кореядан 512 млрд доллардың тауары жеткізілді).

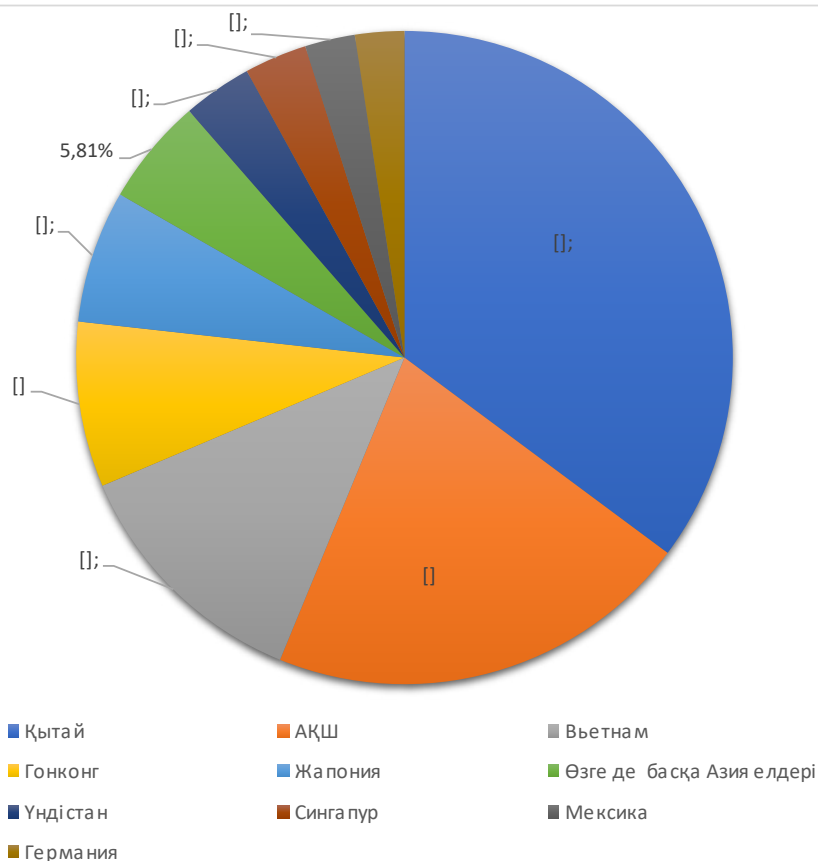

Рисунок 1 - 2021 жылы Оңтүстік Кореядан ең көп экспортталатын тауарлар

Қытай 162 млрд. АҚШ доллары
АҚШ 96 млрд АҚШ доллары
Вьетнам 56 млрд АҚШ доллары
Гонконг үлесі 37 млрд АҚШ доллары
Жапония үлесі 30 млрд АҚШ доллары
басқа Азия елдері 24 млрд АҚШ доллары
Үндістан 15,6 млрд АҚШ доллары
Сингапур 14,1 млрд АҚШ доллары
Мексика 11,2 млрд АҚШ доллары
Германия 11,1 млрд АҚШ доллары [9].

«2016 жылы бизнесті жүргізу» Әлемдік Банкінің баяндамасына сәйкес Оңтүстік Корея бизнес жүргізуге қолайлы көрсеткіш бойынша әлемдік рейтингте 4-ші орында. Тәуелсіздікті алған сәттен бастап Қазақстан үшін маңызды инвестор Оңтүстік Корея болды. Ол сенімді серіктес қана емес, сонымен қатар, қазақстандық нарықтарға жоғары техникалық логикалық өнімдерді жеткізуші болып табылады.

XX ғасырдың 90-жылдарынан бастап Қазақстанға Оңтүстік Кореяның ірі ТҰК-лары келді. Мысалы, LG, Samsung, Daewoo, Hyundai және т.б.

2014 жылдың соңындағы жағдай бойынша Қазақстанда 300-ден астам бірлескен қазақстандық-кореялық кәсіпорын жұмыс істейді. Қазір оңтүстіккореялық инвесторлар жоғары технологияларды (менеджмент пен қызмет көрсетуге заманауи әзірлемелерді енгізу тұрғысынан), телекоммуникация, құрылыс, ауыл шаруашылығы, машина жасау және энергетика салаларына айрықша көңіл бөлуде.

Қазақстанда табысты дамып келе жатқан корейлік компаниялардың қатарында Samsung, LG Electronics, LG International, SK Corp., NTC, Ritex, Yurim, SungWon және Hanjin құрылыс компаниялары бар. Сондай-ақ, KNOC, Lotte, Posco т.б. компаниялар соңғы жылдары 2,5 млрд АҚШ доллары көлеміндегі 24 жобаны жүзеге асырды.

Қазақстанда екінші деңгейдегі оңтүстік корейлік банктер де бар: Kookmin Bank, Shinhan Bank және Woori Bank. Сонымен қатар, 2014 жылы Корея Республикасы мен Қазақстан Республикасы мемлекет басшыларының кездесуінде Президент Нұрсұлтан Назарбаев.

Сонымен қатар, 2014 жылы Корея Республикасы мен Қазақстан Республикасы мемлекет басшыларының кездесуінде Президент Нұрсұлтан Назарбаев «Қазақстанның Даму стратегиясы-2050» және «Қазақстанның Үдемелі индустриялық-инновациялық дамуы 2015-2019 жылдар» мемлекеттік бағдарламасын іске асыру процесінде Қазақстан Республикасының Корея Республикасымен

ынтымақтастығының маңыздылығын атап өтті [10].

Қазақстан Президенті жиынға қатысушыларға Президент Мун Чжэ Инмен өткен мемлекетаралық келіссөздердің негізгі қорытындылары туралы айтып берді. Қасым-Жомарт Тоқаев Оңтүстік Кореяның Қазақстан үшін аса маңызды стратегиялық әріптес екеніне тоқталды.

2021 жылы тамыз айында Астана қаласында өткен қазақ-корей іскер топтарының дөңгелек үстелі барысында Қасым-Жомарт Тоқаев Оңтүстік Кореяның аса маңызды стратегиялық серіктес екені туралы айтқан болатын. Корей мемлекетінің соңғы жылдары жасаған инвестиция көлемінің мөлшері 6 млрд. АҚШ долларынан асады [11].

Оңтүстік Кореяның Қазақстанның негізгі сауда серіктестерінің бірі болып табылады. 2021 жылдың статистикасы бойынша 192,5 млн АҚШ доллары (4,3%) көлеміндегі импорттық тауарлар келді [12].

Корей Республикасының өз мәдениетін – асханадан бастап К-POP музыкасына дейін экспорттаудағы күш-жігерін атап өтпеу мүмкін емес. Кинодағы «корей толқыны» жаһандық құбылысқа айналған аймақтағы жұмсақ күштің ең үлкен табыс тарихы. Бұған поп-мәдениет экспортын – музыканы, телехикаяларды, дәстүрлі тағамдарды, компьютерлік ойындарды қосу керек.

Корея Республикасының үкіметі қазір дүние жүзінде корей орталықтары әртүрлі бағытта жұмыс жасауда. Оңтүстік Кореяның қалаларында тегін білім беру, корей тілін үйрену және тағылымдамадан өту арқылы жастарға олардың мәдениетімен таныстыра отырып, белсенді түрде қызмет етуде [13].

Ел мәдениетін жақсы тану үшін және оның түсінігін жетілдірудің негізгі құралдарының бірі - сол елдің тілін зерттеу.

Сонымен бірге, кез келген елдің тілін танымал ету «жұмсақ күш» саясатының тиімділігінің белгісі бола алады. Мысалы, егер елге, оның мәдениетіне қызығушылық болса, онда тіл үйренушілердің саны біртіндеп артады [14].

Оңтүстік Корея шетелде корейтанудың дамуына үлкен қолдау көрсетеді.

Қазақстанның оннан астам жоғары оқу орындарында корей тілін оқытылуда. Білім беру қызметін Корея Республикасы елшілігінің жанындағы Корей ағарту орталығы жүргізеді.

2014 жыл ұлттық білім беру жүйесінің тиімділігі рейтингінде ол Ұлыбритания, АҚШ, Жапония, Германия сияқты елдерден оза отырып, 1 орын алды.

Кореяның жоғары оқу орындары Азияның үздік университеттерінің рейтингісіне кіреді.

Бірақ қазақстандық студенттер арасында корей білімінің танымалдылығын арттырудың негізгі факторы, ең алдымен, шетелдік студенттерді тартуға бағытталған мемлекеттің қызметі болып табылады. Корея Республикасының Үкіметі шетелдіктерге арналған стипендиялық бағдарламалар ұйымдастырады және шақырылған студенттердің санын біртіндеп көбейтеді.

Қазақстандық университеттер қол қойылған ынтымақтастық туралы шарттар шеңберінде оңтүстік корейлік әріптестермен тығыз байланыс орнатуда. Дегу, Каннам, Корей университеттерімен екіжақты және біржақты алмасу бағдарламалары жүзеге асырылуды. Мысалы, Шет тілдер университеті (HUFs), Кенгхи Университеті және т. б.

Сондай-ақ, 2007 жылы Король Седжон институты ашылды. 2021 жылдың маусым айында әлемнің 82 елінде 234 институт ашылды.

2017 жылы КОССА Король Седжон институтымен ілгерілету мақсатында корей тілі сабақтарында Халлю мазмұнын пайдалану туралы өзара түсіністік туралы меморандумға қол қойды [15].

Корейлік серіктестердің қолдауымен Республикалық олимпиадалар мен эссе байқаулары өткізілді. Сонымен бірге, Korea Foundation, Korea Foundation for Advanced Studies, корейтану академиясының гранттық қаржыландыруы аясында көптенген жобалар қолдау табуда.

Бұл «корей толқынының» таралуына ғана емес, халықтың күнделікті тыныс-тіршілігімен толық және егжей-тегжейлі танысуға жақсы әсер ететіні сөзсіз.

Қорытынды.

Бүгінгі таңда қазақстандық жастарды корейлік өмір салты қызықтырады. Корей өндірісінің киіміне, косметикасына және техникасына артықшылық беріледі.

Қорытындылай келе, Оңтүстік Кореяның «жұмсақ күшінің» бәсекелестік артықшылықтарын атап өттік.

Олардың ішінде:

– «Soft power» ресурстарының кең спектрі және елеулі мемлекеттік субсидиялау;

– Қазіргі корей мәдениетінің тартымдылығы («한류» құбылысы);

– Экспортты арттыруы;

– Дәстүрлі мәдениетке және жалпы елге деген қызығушылықтың артуы;

– Туристік ағындарды ұлғайту және т. б.

– Дамушы елдер үшін қызықты Оңтүстік Кореяның жылдам демократияландыру тәжірибесі және модераторы.

– Шетелдік студенттерге арналған Global Korea Scholarship үкіметтік стипендиясын құру (студенттерге арналған 400-ге жуық стипендия) және басқалар.

Елде де, шетелде де «күш жұмсау» саясатын іске асыруға арналған қорлар желісі:

– Корей Қоры

– Шетелдік корейлер қоры

– Кореяның ұлттық зерттеу қоры және басқалары

– Корея Республикасының елшіліктері жанындағы ағарту орталықтары мен мәдени орталықтар.

Осылайша, Оңтүстік Корея Жапония, АҚШ, Қазақстан сияқты державалардың «жұмсақ күшімен» бәсекелесуге қабілетті «жұмсақ қуат» ұлттық моделін құра алды.

Елде смартфондардан бастап машиналарға дейін жоғары технологиялық өнімдер шығаратын корпорациялардың болуы Оңтүстік Корея брендин бұрын-соңды болмаған биіктерге көтерді.

Заманауи технологиялар мен инновацияларды енгізе отырып, Корея дәстүрлі колоритті, мәдениет пен әдет-ғұрыпты сақтай алды.

Осылайша, Қазақстан экономикасын әртарапандыру қажеттілігі және Қазақстанның шетелде танылуын арттыру жөніндегі қолданыстағы бағдарламаның тиімсіздігі тұрғысынан Оңтүстік Кореяның «soft power» жеке моделін құру тәжірибесін зерттеу орынды болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Ситалиева К. А. Влияние «Корейской волны» на экономику Южной Кореи // Казанский вестник молодых учёных. - 2020. - № 2. - С. 124–128.

[2] Кадосина А.В., Филиппова Я.Д. Корейская волна в контексте развития экономики Южной Кореи // Казанский вестник. - 2019. - Том 3. № 1 (9). - С. 128–134.

[3] Portal Santander Trade. Corea del sur: política y economía. 2018. <https://es.portal.santandertrade.com/analizar-mercados/corea-del-sur/politica-y-economia> 20.01.2023.

[4] Кудайбергенова Р.Е., Бейсенбаева А.Б. Действие «мягкой силы» Южной Кореи в Казахстане // Вестник КазНУ. Серия востоковедения. - 2016. - №2 (77). - С. 74–81.

[5] Clory J. The New Persuaders III. A 2012 Global Ranking of Soft Power . http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders%20III_0.pdf. 29.01.2023.

[6] The soft power 30 by Portland Agency. <http://softpower30>.

portland-communications.com/ranking. 29.01.2023.

[7] Kozhahmetova D. Soft power of Korean popular culture in Japan: K-Pop avid fandom in Tokio. Lind University. 2012. <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=3460120&fileOId=3910984>. 29.01.2023.

[8] Ким Г.Н. Сотрудничество Казахстана и Южной Кореи в сфере культуры, образования и науки // Известия корееведения в Центральной Азии. – 2012. - № 19. - С.150-210.

[9] Южная Корея. Экспорт. Весь мир. 2021. <https://trendeconomy.ru/data/h2/Korea/8904>. 27.01.2023.

[10] Лишь улучшения правовой базы для Казахстана – недостаточно. <http://www.zakon.kz/4647871-juzhnaja-koreja-odin-iz-kljuchevykh.html>. 29.01.2023.

[11] Қасым-Жомарт Тоқаев қазақ-корея іскер топтарының дөңгелек үстеліне қатысты. 2021. <https://www.akorda.kz/kz/kasym-zhomart-tokaev-kazak-korey-isker-toptarynyn-dongelek-usteline-katysty-1772610>. 17.01.2023.

[12] Қазақстанның 2022 жылдың қаңтар-ақпан айларындағы сыртқы саудасы. 2022. <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/press/news/details/355674?lang=kk>. 29.01.2023.

[13] Actividades económicas de Corea del Sur. 2018. <https://www.actividadeseconomicas.org/2017/11/actividades-economicas-de-corea-del-sur.html> 19.01.2023.

[14] elEconomista.es. El milagro de Corea del Sur: de ser más pobre que Ghana a superar a España. 2018. <https://www.economista.es/economia/noticias/8817530/12/17/El-milagro-de-Corea-del-Sur-de-ser-mas-pobre-que-Ghana-a-superar-a-Espana.htm>. 22.01.2023.

[15] Спрос казахстанцев на медицинские услуги в Южной Кореи вырос почти в 24 раза за пять лет. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/spros-kazahstantsev-meditsinskie-uslugi-yujnoy-koree-vyiros-263525/. 27.01.2023.

REFERENCES

[1] Sitalieva K. A. Vliyanie «Korejskoj volny» na ekonomiku Yuzhnoj Korei [The influence of the «Korean wave» on the economy of South Korea], Kazanskij vestnik molodyh uchyonyh, 2020, No 2, pp. 124–128 [in Rus.].

[2] Kadosina A.V., Filippova Ya.D. Korejskaya volna v kontekste razvitiya ekonomiki Yuzhnoj Korei [The Korean wave in the context of the economic development of South Korea], Kazanskij vestnik, 2019, Tom 3, No. 1 (9), pp. 128–134 [in Rus.].

[3] Portal Santander Trade. Corea del sur: politica y economia 2018, <https://es.portal.santandertrade.com/analizar-mercados/corea-del-sur/politica-y-economia>. 20.01.2023.

[4] Kudajbergenova R.E., Bejsenbaeva A.B. Dejstvie «myagkoj sily» Yuzhnoj Korei v Kazahstane [Action of “soft power” in South Korea in Kazakhstan], Vestnik KazNU, Seriya vostokovedeniya, 2016, No. 2 (77), pp. 74–81 [in Rus.].

[5] Clory J. The New Persuaders III. A 2012 Global Ranking of Soft Power. http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders%20III_0.pdf. 29.01.2023.

[6] THE SOFT POWER 30by Portland Agency. <http://softpower30.portland-communications.com/rankin>. 29.01.2023.

[7] Kozhahmetova D. Soft power of Korean popular culture in Japan: K-Pop avid fandom in Tokio. Lind University, 2012, <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=3460120&fileOid=3910984> 29.01.2023.

[8] Kim G.N. Sotrudnichestvo Kazahstana i Yuzhnoj Korei v sfere kultury, obrazovaniya i nauki [Cooperation between Kazakhstan and South Korea in the sphere of culture, education and science. News of Korean Studies in Central Asia]. Izvestiya koreyevedeniyav Tsentral’noy Azii? 2012? N 19, p. 150-210.

[9] Yuzhnaya Koreya.Eksport.Ves mir [South Korea. Export. World], 2021. <https://trendeconomy.ru/data/h2/Korea/8904/> 27.01.2023/

[10] Lish uluchsheniya pravovoj bazy dlya Kazahstana – nedostatochno [Only improvement of the legal base for Kazakhstan is insufficient]. <http://www.zakon.kz/4647871-juzhnaja-koreja-odin-iz-kljuchevykh.html>. 29.01.2023.

[11] Kasym-Zhomart Tokaev kazak-korej isker toptarynyn dongelek usteline katysty[Kassym-Jomart Tokayev participated in the round table of Kazakh-Korean business groups], 2021. <https://www.akorda.kz/kz/kasym-zhomart-tokaev-kazak-korey-isker-toptarynyn-dongelek-usteline-katysty-1772610>. 17.01.2023.

[12] Kazakstannyn 2022 zhyldyn kantar-akpan ajlaryndagy syrtyky saudasy[Foreign trade of Kazakhstan in January-February 2022], 2022, <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/press/news/details/355674?lang=kk>. 29.01.2023.

[13] Actividades economicas de Coreadel Sur, 2018, <https://www.actividadeseconomicas.org/2017/11/actividades-economicas-de-corea-del-sur.html>. 19.01.2023.

[14] elEconomista.es. El milagro de Corea del Sur: de sermaspobreque Ghana a superar a Espana [The miracle of South Korea: from being poorer

than Ghana to surpassing Spain], 2018, <https://www.economista.es/economia/noticias/8817530/12/17/El-milagro-de-Corea-del-Sur-de-ser-mas-pobre-que-Ghana-a-superar-a-Espana.htm>. 22.01.2023.

[15] Spros kazahstancsev na medicinskie usluzhi v Yuzhnoj Koree vyros pochti v 24 raza za pyat let [The demand of Kazakhs for medical services in South Korea grew almost 24 times in five years] https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/spros-kazahstancsev-meditsinskie-usluzhi-yujnoy-koree-vyiros-263525/. 27.01.2023.

КОРЕЙСКАЯ ВОЛНА В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ОТНОШЕНИИ МЕЖДУ ЮЖНОЙ КОРЕЕЙ И КАЗАХСТАНОМ

*Байчигашева Д.Д.¹, Сауданбекова Ш.Т.²

*¹магистрант, Казахский Национальный Университет
имени аль-Фараби,

г. Алматы, Казахстан, e-mail: dinarabejsen@gmail.com

²и.о. доцента, PhD, Казахский Национальный Университет
имени аль-Фараби,

г. Алматы, Казахстан, e-mail: saudanbekova.shynar@gmail.com

Аннотация. Феномен «Корейской волны» сегодня очень популярен. С рождением Халлю Корея вступила в новую фазу своей жизни. Исследования, проведенные в области культурного развития страны, показали неоспоримое влияние «Корейской волны» на экономику страны. Несмотря на стагнацию, наступившую в 1998 году, Южной Корее удалось быстро найти выход из экономического кризиса. Эффективно используя механизм «мягкой силы», он повысил интерес к своей культуре. В результате бюджет Кореи стал успешно пополняться. Благодаря механизму «мягкой силы» Южная Корея пользуется мировой популярностью. Кроме того, это одна из стран с самой высокой экономикой.

Целью статьи было изучение феномена «Халлю» и его влияния на социально-экономическую жизнь страны. В ходе исследования были проанализированы особенности возникновения «Корейской волны» и тенденции развития. Определено влияние механизма «мягкой силы» на экономику Южной Кореи.

В качестве методов исследования использовались анализ, дедукция, синтез, сравнительный и аналитический методы. Также были рассмотрены различные научные работы и статьи, относящиеся к теме исследования, и информация была дифференцирована с последними доступными материалами, опубликованными в СМИ и в Интернете. Путем эмпирического анализа изучены основные направления

«Корейской волны» и непрерывная связь между изменениями в корейской жизни и подъемом ее экономики на совершенно новый уровень. В исследовании анализируется цель феномена «Корейской волны» как политики мягкой силы, используемой для развития и распространения национального бренда Южной Кореи. Кроме того, в качестве примера было рассмотрено влияние корейского механизма «мягкой силы» на Казахстан.

Также было исследована влияние феномена «Халлю» на отношения между Казахстаном и Южной Кореей.

Ключевые слова. Южная Корея, Казахстан, «мягкая сила», корейская культура, халлю, «корейская волна», феномен халлю, международные отношения

KOREAN WAVE IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF RELATIONS BETWEEN SOUTH KOREA AND KAZAKHSTAN

*Baichigasheva D.D.¹, Saudanbekova Sh.T.²

^{*1}Master's student Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan,

E-mail: dinarabejsen@gmail.com

²PhD, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan,
E-mail: saudanbekova.shynar@gmail.com

Annotation. The phenomenon of the “Korean wave” is very popular today. With the birth of Hallyu, Korea entered a new phase of its life. Research conducted in the field of cultural development of the country showed the undeniable impact of the “Korean wave” on the country’s economy.

Despite the stagnation that occurred in 1998, South Korea managed to find a way out of the economic crisis quickly. By effectively using the “soft power” mechanism, he increased interest in his culture. As a result, Korea’s budget began to be replenished successfully. Due to the “soft power” mechanism, South Korea has global popularity. In addition, it is one of the countries with the highest economy.

The purpose of the article was to study the phenomenon of “Hallyu” and its impact on the socio-economic life of the country. In the course of the study, the features of the emergence of the “Korean wave” and the development trends were analyzed. The impact of the “soft power” mechanism on the economy of South Korea was determined.

Analysis, deduction, synthesis, comparative and analytical methods were used as research methods. Also, various scientific works and articles related to the research topic were considered, and information was differentiated with the latest available materials published in the media

and on the Internet. Through empirical analysis, the main directions of the “Korean wave” and the continuous connection between the changes in Korean life and the rise of its economy to a completely new level have been studied. The study analyzed the purpose of the “Korean wave” phenomenon as a soft power policy used to develop and spread South Korea’s national brand. In addition, as an example, the influence of the Korean “soft power” mechanism in Kazakhstan was considered.

The impact of the “Hallyu” phenomenon on the relations between Kazakhstan and South Korea was described.

Key words: South Korea, Kazakhstan, «soft power», Korean culture, hallyu, «Korean wave», hallyu phenomenon, international relations

Статья поступила 17.04.2023

ӘОЖ 394

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.008>

FTAMP 12.1

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АРЕНАДА ЖАҒАНДАНУ ҮРДІСІНДЕГІ КОРЕЯНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ӨЗГЕРУІ

**Тазабекова Г.Б.¹, Рабилова А.С.²*

**¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қиыр Шығыс
кафедрасының аға оқытушысы, магистр*

Алматы, Қазақстан, e-mail: tazabekova.gulmira@kaznu.kz

²Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің

2 курс магистранты

Алматы, Қазақстан, e-mail: ara96550@gmail.com

Андатпа. Қазақстанға тарихи депортация кезінде қоныс аударған коре сарам корейлері бүгінде өзіндік тарихи-мәдени мұраға бай, халықтық элементтері мен сан ғасырлық ұлттық салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпын өз дәрежесінде сақтап қалған, ата салтының мол қазынасын дәріптей білген ұлт ретінде қадірлі екенін білеміз. Жалпы Қазақстанда қоныс ететін ұлт өкілдерінің бірі болып табылатын корей халқының тарихы мен ділін, қазіргі Оңтүстік Кореяның қоғамы мен әлеуметтік ерекшеліктерін зерделеп, зерттеу отандық корейтану ғылымын дамыту үшін аса маңызды. Осыған байланысты зерттеудің мақсаты болып ғаламдық аренадағы жаһандану үрдісі барысындағы Оңтүстік Корея халқының әлеуметтік – мәдени тұрғыда өзгеру ерекшеліктерін

қарастыру табылады. Жаңа корей қоғамы әлемдік модернизация сатыларына сәйкес өзінің салт-санасының, әдет-ғұрыптарының және ұлттық болмысының сақталуына үлкен мән бере отырып, жаһандану заманында өз мәдени мұрасын дүниежүзіне паш етіп, сан алуан әлеуметтік өзгерістерді басынан кешіргені анық.

Осыған орай берілген мақалада Оңтүстік Корея мемлекетінің жаһандану үдерісіне қарамастан өзінің дәстүрлі төл мәдениеті, ұлттық құндылықтары және рухани ұстанымдарын барынша сақтап қалуы, аталған мәдениеттің халықаралық сахнада маңызды орын алып, жер жүзіне кең таралуы, сонымен қатар, тәуелсіздік алғаннан кейін және модернизация кезеңіндегі корей қоғамында орын алған әлеуметтік өзгерістер сияқты мәселелер жан-жақты қамтылады. Зерттеу жұмысының ғылыми және тәжірибелік маңыздылығын айтар болсақ, Оңтүстік Кореяның ірі әлемдік үдерістер шеңберіндегі мәдени және әлеуметтік тұрғыда өзіндік даму үлгісін зерделеу қазіргі жаһандану заманында қазақ қоғамына тиімді болатын сапалы қоғамдық-мәдени даму стратегияларын қалыптастыру барысында ерекше мәнге ие.

Мақаланы жазу барысында тақырыпқа сәйкес ресми құжаттар мен дереккөздер пайдаланылып, корей, орыс және шетелдік ғалымдардың ғылыми көзқарастарына талдау жасалды. Жұмыстың әдіснамасына келер болсақ, зерттеуді жүзеге асыру кезінде жүйелеу, жалпылау және тарихи-этнографиялық әдістер қолданылды.

Ғылыми жұмысты жүргізу нәтижесінде корей ұлттық діліне тән дәстүршілдік қазіргі кезде де корей қоғамының маңызды тұсы болып табылатындығы айқындалды. Корейлердің өз дәстүрлі мәдениетіне ерекше құрметпен қарап, өздерінің құнды рухани мұрасын ұқыпты сақтай отырып, жаңа заманда ұлттық, әлеуметтік және тұрмыстық элементтерді нығайтатын қоғамдық өмірдегі сабақтастық идеясын қолдайтындықтары анықталды.

Тірек сөздер: Оңтүстік Корея, ұлт, қоғам, мәдениет, салт-дәстүрлер, халықаралық арена, жаһандану, әлемдік модернизация.

Негізгі ережелер

Оңтүстік Корея экономикалық жағынан артта қалған, аграрлық және оның үстіне соғыстан зардап шеккен қоғамнан қарқынды және көбінесе жеделдетілген индустрияландыру арқылы дамыған постиндустриалды қоғамға өтуі жаһанданудың айқын теориясының ережелерін растайтын тамаша мысал болып көрінеді. 1960 жылдары Президент Пак Чон Хи-дің әскери қолдауымен үкіметі «туған елді жаңғырту» бағдарламасын жариялады [1] және қоғамға экономикалық белсенділікті арттыратын және дәстүрлі әлеуметтік құрылымдар мен

мәдени үлгілерді ығыстыратын жаңа батыстық үлгідегі институттарды іс жүзінде таңды.

Кіріспе

Түбегейлі және өктемшіл жаңғыру әлеуметтік теңсіздіктің өсуіне, дәстүрлі әлеуметтік топтардың күйреуіне, мемлекеттік төрешілдіктің кәсіпкерлерге, жұмысшыларға, зиялы қауымға қысым жасауына себеп болды. Жаңғыртуды қуып жетудің ауыр зардаптарына серпіліс Оңтүстік Корея қоғамында өктемшіл мемлекет қолдаған институттарға (заңмен бекітілген қоғам салты, дәстүрі, заңы) балама құрайтын жаңа дәстүршілдік құрылымдар мен қозғалыстардың пайда болуы әсер етті. Ыдыраған рулық байланыстардың орнына өнеркәсіптік корпорацияларды, мемлекеттік мекемелер мен университеттерді қауымдастыққа айналдыратын, басшылығы мен мүшелерінің көпшілігі шығу тегі бойынша бір рудан, аймақтан, оқу орнынан, әскери бөлімнен біріктірілген ынтымақ нысандары пайда болды. Бұл рекрутинг (қызметкерлерді таңдау) және мансаптық өсу құрылымдары жаңғыртудың өте оңды түріне қайшы, қазіргі корей қоғамына тән қасиетке айналды және зерттеушілер тарапынан «жаңа фамилистік» деп аталды [2, 130 б.]. Тағы бір тән негізгі ой батысшыл жаңартуларға балама іздеудегі нанымдар мен рәсімдер корей «сырттан келген» мәдениетінің жойылуына және қарапайым халықты езіп-жаншуына қарсы шыққан, дәстүрлі өнерге, дінге бет бұрған зиялы қауым өкілдерін, студенттерді, кәсіподақтарды және діни белсенділерді біріктірген әлеуметтік-мәдени және саяси қозғалыстың пайда болуы еді. Этнографиялық зерттеулер мен фольклорлық (халық даналығы) қойылымдардан бастап ереуілдер мен азаматтық бағынбаушылыққа дейінгі ауқымды бұл қозғалыс 1970-1980 жылдардағы жаңғырту дегдарына (элитасына) күрделі сынақ болды және минчжун (корей тілінде «халық», «бұқаралық») деп аталды [2, 131 б.].

1980 жылдардың соңы мен 1990 жылдардың басындағы әскери диктатураның жойылуы және одан кейінгі саяси өмірдің демократиялануы мен экономиканың ырықтандырылуы Оңтүстік Корея қоғамын жаңғыртудың негізгі кезеңі болып саналады [2, 132 б.]. Дегенмен, авторитаризмнен (билік жүргізудің, басқарудың демократияға, құқыққа қарсы тұжырымдамасы) либерализмге (парламенттік құрылысты, саяси бостандықты және жеке кәсіпкерлікті жақтаушыларды біріктіретін саяси ағым) бұл ауысу классикалық жаңғырту теориялары шеңберінде антижаңғырту және жаңа дәстүршілдік(жаңа дәстүршілдік) деп белгіленуі тиіс сол қоғамдық қозғалыстардың сәтті күресінің нәтижесі болды. Бұл қайшылықты

Ш. Эйзенштадттың көпжақты жаңғырту (жан-жақты, заманауилық) тұжырымдамасына сілтей отырып теріске шығаруға болады [3]. Көпжақты жаңашылдық тұжырымдамасы Оңтүстік Кореяға тән жаңғырту жолы «дәстүрлілік-жаңғырту» қосарлы сызбасымен байланысты оғаштықтардан арылуға және жаңа фамилизм мен минчжун қозғалысын әлеуметтік ескішілдік пен мәдени фундаментализмнің көріністері ретінде емес, оның ерекше заңдылықтары ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Жаһандану категориясы ондаған жылдар бойы ғылыми және қоғамдық- саяси дискурста маңызды орынға ие болды. Қол жетімді анықтамалардың барлық алуандығымен бұл категорияға екі негізгі көзқарас бар. Біріншісі – абсолютті түрде қоғамның даму сатысы ретінде сипаттай отырып, модернизацияны абсолютті түрде анықтау. Бұл тәсіл бірқатар проблемаларды тудырады. Егер критерийлер абстракцияның жоғары деңгейінде таңдалса, онда санаттың пайдалылығы айтарлықтай шектеледі, өйткені оның көмегімен тек «дәстүрлі» және «заманауи» қоғамдар арасында шекараны салуға болады. Сонымен қатар, соңғыларының сипаттамалары оларға арналған монографиялар жазылып, жарияланғанға қарағанда тезірек ескіреді. «Қазіргі заманғы қоғамдарды» анықтау үшін нақты категориялар керек болғандықтан, бұл ұғымның тарих философиясынан тыс эвристикалық мағынасы күмән тудырады. Көпшілік үшін дәстүрлі және қазіргі қоғамға бөліну дәуірлер ауқымындағы таза тарихи зерттеу тақырыбы болып табылады.

Классикалық жаңғырту теорияларының қатаң үлгілері де, бірнеше жаңғырту теорияларының икемді үлгілері де 1990 жылдардың соңы мен 2000 жылдардың басындағы негізгі ойларды сипаттау мен түсіндіруде тиімсіз болып шықты. Осы кезеңде «корейлік ғажайыпты» қамтамасыз еткен экономикалық құрылымдар дағдарыс жағдайына түсіп, ұлттық шекарадан өтетін қаржыландырудың, технологиялардың, адамдардың, ақпараттың және тауарлардың қарқынды ағыны Оңтүстік Корея қоғамын айтарлықтай өзгертті. Экономикалық әлауқат пен азаматтық бостандықтарды қабылдайтын тұтынушылық үлгілердің пікір алуандығы және өсіп келе жатқан жаңа ұрпақтардың космополитизмі (әлемді сүюшілік) сол әлеуметтік институттардың жұмыс істеуіне және индустрияландыру және индустрияландыру кезеңдерінде демократияландыру қалыптасқан мәдени тәжірибелерді жаңғыртуға қолдау көрсетпейді. Экономика мен қоғамдағы ашық, ұтымды және желілік құрылымдар жаһандану және виртуализация теориялары ұсынған жаңа тұжырымдамалық құралдарды қолдану арқылы жақсырақ сипатталған деп түсіндіріледі [4].

Қоғамды қайта құрудың жаңғыртушылық үлгісінің шектелуі

оның әлеуметтік өзгерістердің бірегей бағытталған және үздіксіз траекториясын қабылдауымен байланысты. Оңтүстік Кореяда соңғы елу жылда дерлік әрбір онжылдықта қоғамдық өмірдің барлық салаларында күрт бетбұрыстар мен ымырасыз жаңа үрдістер болды. Сондықтан Оңтүстік Кореядағы әлеуметтік өзгерістердің тұжырымдамалауы мен теориялық түсіндірмесі экономикадағы, саясаттағы және мәдениеттегі өзгерістердің дәйекті өзгеретін траекторияларын эмпирикалық (адам баласының тәжірибесіне ғана негізделген) қайта құруға негізделуі керек.

Жаңа конфуцийшілдік иерархияның, салт-дәстүрдің, зияткерлік ізденістердің, қауымдастыққа жатқаны үшін ғана өзін-өзі жетілдірудің құндылығын көрсететін этикалық ілім ретінде [5], индустрияландыру және құрылып жатқан зауыттарға тиімді жұмысшыларды тағайындау үшін алғашқы кезеңде дәстүрлі қауымдастықтардың мүшелерін тартуға ықпал еткен жоқ. Сондықтан, 1980-жылдарда жаңа конфуцийлік көзқарастар ірі корпорациялар мен мемлекеттік органдардың кеңселерінде, мектептер мен университеттердің аудиторияларында өзара іс-шараларды ұйымдастыру ережелеріне толық сәйкес болып шықты.

Оңтүстік Корея қоғамының жалпы мәдени өзгерісі соңғы жарты ғасырда орын алған экономикалық және саяси өзгерістерге сәйкес кезеңдер мен бұрылыстардан өтті.

1960 жылдары жапон отаршылдық режимі мен Корей соғысы ыдыраған дәстүрлі мәдени ортаға жаңашылдық мәдени үлгілердің енгізілуін көрді. Президент Пак Чон Хи жариялаған «Туған жерді жаңғырту» доктринасы мәдениет саласында дамуға кедергі келтіретін артта қалудың белгісі деп жарияланған дәстүрлі ғұрыптар мен рәсімдердің батыстық үлгідегі алмастырушы ретінде жүзеге асырылды. Әміршіл жаңғыртудың мәдени саясатының маңызды құралы 1969 жылы енгізілген, үйлену тойы, жерлеу, ата- бабаларды құрметтеу, 60 жылдық мерейтойын тойлау сияқты кәрістердің өміріндегі негізгі оқиғаларды реттейтін отбасылық рәсімдер кодексі болды [6, 558–559 б.]. Сол кездегі Оңтүстік Корея мәдениетін батыстандырудың тағы бір тенденциясы протестантизмге (XVI ғасырда католик дінінен бөлінген христиан дінінің бір ағымы) жаппай бет бұру болды, оған саяси және іскерлік дегдар оң көзқарас танытты, ел үшін дәстүрлі емес дінді ұтымды және ілгерінді құндылықтардың, мекемелердің және үлгілердің тасымалдаушысы ретінде қабылдайды.

1970 жылдары Оңтүстік Корея мәдениетінде өктемшіл жаңғыртудың қарқынын үзген үрдіс пайда болды. Мемлекеттің модернистік идеологиясын қолдайтын нормативтік тәртіп пен екі

көзқарастан туындаған жаңа ұлтшылдық арасында шиеленіс күшейе бастады: қала жұмысы мен тұрмысының элементтері, салт-жоралары мен минчжун қозғалысы белсенділерінің идеологиялық құрылымдары конфуцийлік рәсімдер элементтерімен және шаманистік бағытта біріктіретін көптеген корейлердің күнделікті тәжірибесіне айналды. Пак Чон Хи режимі «озықтық пен білім беру» дискурсын дамытуды жалғастырды, ал дегдардың белсенді жаңғырту саясатына жауап ретінде қарсы шыққан зиялылар дәстүрлі рәсімдерге, музыка, би, театрландырылған қойылымдар, танымал басылымдар және сол сияқты басқа да құндылықтарға назар аударып дамыта бастады. Халық мәдениетінің дәстүрлі жанрларының көмегімен бір-бірімен қиылысатын тақырып дамыды, яғни қарапайым корейлердің әділетсіздікке және шетелдік басқыншылықтарға қарсы күресі сипатталады. Бұл әлеуметтік-мәдени қозғалыс бастапқыда басқарушы дегдар тарапынан жүйелі түрде бұзылған Чолла аймағынан басталып, олардың көпшілігі қаржыландырудың басым бөлігі бағытталған Йоннам аймағынан пайда болды. Жаңа қозғалыстың ой өзегі ретіндегі кемшілік сезімі оны бүкіл елге танымал етті. Минчжун қозғалысының жетекшілері Кореяны кедейлік пен артта қалудың, оның басты белестері тарихи ауыртпалығына ұшыраған ел ретіндегі ресми көзқарасына қарсы тұрып, корей тарихын қайта құруды халықтың езгіге қарсы үздіксіз күресі ретінде қолға алды. 1894 жылғы көтеріліс, 1919 жылғы Жапонияға қарсы наразылық білдірулер, 1945–46 жылдардағы басқыншылыққа қарсы қозғалыс, 1979-1980 жылдардағы диктатураға қарсы қозғалыс болды.

1980 жылдары қарама-қарсы күштер жасаған элементтер – жаңғырту дегдары мен жаңа ұлтшылдар – экономикалық ұлтшылдықты жаңа конфуцийшілдікпен және жаңа фамилизммен біріктіретін салыстырмалы түрде біртекті ұлттық мәдениетті қалыптастырды. Ел дамуының ресми дискурсында мәдениетті «ескі немесе жаңа» қарсылық тұрғысынан түсінуден «батыс немесе өзіндік» айырмашылыққа негізделген жаңа көзқарасқа бетбұрыс болды. Ұлттық мәдениеттің батыстық «темір» ұғымынан тұратын конфуцийлік «бағдарлама арқылы қамтамасыз ету» ұғымы сәнге айналды [2, 139 б.].

Технологиялық және экономикалық дамуға кедергі жаңа ілім негізінде мәдени мұраны сақтау және ілгерілету саясаты белсенді түрде жүргізіле бастады [7, 560 б.], бұл постиндустриализмге көшу көрінісінде дегдар тарапынан емес, оның ресурсы мәдени мұра ретінде қабылданған. Оңтүстік Кореяда әртүрлі діндердің институцияландырудың жалпы үдерісінде әртүрлі әлеуметтік міндеттері бар көптеген діни ұйымдар пайда болған кезде жаңа

конфуцийлік академияларды құру мемлекет тарапынан ресми қолдау алды. Жаңа фамилизм жұмысшыларды туыстық, достық және жерлестік байланыстар негізінде жұмысқа алу және олардың мансаптық өсу тәжірибесі ретінде әлеуметтік топтардың қалыптасу үрдістерін және әлеуметтік даму мазмұндылығын өнеркәсіптік кезеңдегі бұқаралық қоғамға тән нормалардан алшақтады. Алайда жаңа фамилизм бұқаралық ұйымдардан постиндустриалды қоғамның желілік құрылымдарына көшумен құрылымдық сипатқа ие болады, себебі ол әлеуметтік желілерді құруға және қолдауға ықпал етеді [8].

1990 жылдары Оңтүстік Кореяда ұлттық мәдениетті шоғырландыру үрдісі өзіне тән тұтынушылық, әлемді сүюшілік және эклектизммен (түрлі идеяларды дәйексіз пайдалану) постмодерндік мәдениетті тарату үрдісімен ауыстырылды. Өткен онжылдықтарда бұқаралық санада үстемдік еткен құндылық бағдарлары - экономикалық әл-ауқат пен қоғамдық қауіпсіздік — құндылық иерархиясында адам құқықтарына, өзін-өзі көрсетуге және қоршаған ортаны сақтауға бағытталған постматериализмге жол бере бастады [6, 869-896 б.].

Тұтынушыларға импорттың шектеулерінің жойылуы Оңтүстік Кореяның бұқаралық мәдениет нарығының америкаландыруының күшеюіне әкелді, ал жарты ғасырда жапондандыру үрдісі де пайда болды: жапондық кітаптарды, журналдарды, фильмдерді, телехикаяларды және т.б. импорттауға идеологиялық негізделген шектеулер жойылғаннан кейін күшінде болды.

Оңтүстік Кореяның танымал мәдениетіндегі конфуцийлік рухтан шетелдік үлгілер мен бейнелердің үстемдігі және тұтынушылардың көпшілігінің сән ережелеріне мойынсұнуға дайындығын бірқатар сарапшылар постмодерндік жолмен өзінің жаңа үлгілерін сақтайтын тәжірибелерінің жаңа құралдарының дамуы ретінде түсіндірді [9].

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Жалпы Оңтүстік Кореяның тарихы, корей халқының қоғамдық ұйымдасуы, әлеуметтік және мәдени ерекшеліктерінің теориялық негізін зерттеген ресей ғалымдарының ішінен В.И. Иванов, А.Н. Хохлов, Т.М. Симбирцева, Н.Ф. Бугай, Ю.В. Банин, В.Б. Воронцов, В.И. Денисов, С.С. Суслина, А.Ф. Троцевич т.б. есімдерін атауға болады. Шетел ғалымдарының зерттеулеріне келер болсақ, Дж.С. Гэйл, Г. Хендерсон, С. Палмер, М. Робинсон, А. Кларк корей қоғамының ұйымдасуы мен діни, мәдени және әлеуметтік сипатын егжей-тегжейлі қарастырады. Сонымен бірге, бұл салада И. Хан, Н. Лин, С. Ча, Т. Ким, Е. Ли сияқты корей ғалымдарының еңбектері де аса құнды деуге болады. Берілген зерттеу жұмысының теориялық

және практикалық материалы ретінде жоғарыдағы корейтанушы авторлардың еңбектері кеңінен қолданылды.

Зерттеу барысында ресми құжаттар мен ғылыми дереккөздерді пайдалана отырып, корей, орыс және шетелдік авторлардың ғылыми көздеріне талдау жасалды. Сондай-ақ, жұмыстың зерттеу әдістері ретінде жүйелеу және жалпылау сияқты тарихи-этнографиялық әдістер қолданылды. Аталған әдістер негізінде жаһандану заманында Оңтүстік Корея қоғамының халықаралық кеңістіктегі орны, оның әлеуметтік және мәдени тұрғыда өзгеруі және болашақтағы моделіне қатысты жан-жақты талдау жасалып, толыққанды зерттеу жүргізілді.

Нәтижелері

XXI ғасырдың бірінші онжылдығында Оңтүстік Корея мәдениетінің өзгеруінде жаңа бетбұрыс болды: жаңғырту мен дәстүрлілік арасындағы тепе- теңдікті сақтайтын реципиент (заңды құқық негізінде төлем не табыс алушы) мәдениеттен ол жаһандық ағындар (материалдық және символдық) және желілерді тудыратын мәдениетке айналады. Корейлердің жаңа ұрпағы үшін өмір сүрудің жоғары деңгейі мен күшті ұлттық бірегейлік берілген, ал жаңа құндылық бағдар ретінде ілгерілеу күн тәртібінде тұр. Мақалада бұл бағыт адалдық пен өмір бойы жұмыс істеу мәдениетін ығыстырып, жеке жетістіктер мен мансап мәдениетіне әкелді. Тұтытуда талғампаздық бағдарламасы беделді әлемдік брендтерге құмарлықтан және қарқынды косметикалық процедуралар арқылы имиджді өзгертуден, сандық электрондық құрылғыларға тәуелділіктен, виртуалды қауымдастықтарға қатысудан және спорттың бір түрі ретінде компьютерлік ойындарды дамытудан көрінеді. Дегенмен, мәдениеттің жаңа күйі мен ілгерілеуге бағытталған құндылық бағдарының ең жарқын көрінісі Оңтүстік Кореяда жасалған үлгілер фильмдердің, телехикаялардың, поп-музыканың, анимацияның, компьютерлік ойындардың және жастар сәнінің жаһандық таралуы деп аталатын «корей толқыны» (халлю) болды [10].

Қазақ халқының ұлттық бірегейлігіндегі салт дәстүрлердің сақталу сипаты. Біздің өмір сүріп отырған кезеңіміз жалпы мәдениетке қауіп-қатер төндіріп отыр, соның ішінде, біздің ата-бабамыздың дәстүрлі көшпелі мәдениетіне қауіп-қатер төндіріп отыр. Шындығына келгенде, қазіргі уақытта ұлттың көп бөлігі дәстүрлі мәдениеттен тыс тіршілік етіп отыр. Егер біз дамыған әлемнің қалған-құтқан және қоқыстары жиналған орынға - ұлтқа айналғымыз келмесе, онда біз өзіміздің еркіндігімізді және рух еркіндігін сақтап, әлпештеп қана қоймай, дамытуымыз қажет [11, 123 б.].

Ұрпақтар сабақтастығын сақтап қалудың бірден-бір жолы мәдени дәстүрлер мен ұлттық бірегейлікті қалпына келтіріп барынша

жандандыру болып табылады, өйткені, мәдени дәстүрлер қандай да болмасын халықтың көпғасырлық рухани тәжірибесін жинақтап, ұлттың дүниетанымдық және рухани ерекшеліктерін айқындайды. Осы ретте, жалпы күнделікті мәдени тәжірибе аясында орын алатын мәдени дәстүрлер мен оның құрамдас бөліктері болып табылатын ұлттық салт-дәстүрлер мен наным-сенімдер кешенін кросс-мәдениетті тұрғыдан талдау әр халықтың ұлттық құндылықтары мен дүниетанымдық ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік береді.

Мәдени дәстүрлер жапон халқы үшін де, қазақ халқы үшін де ерекше маңызды әлеуметтік мәдени ұғым болып табылады. Олар күнделікті өмірде арнайы салт-дәстүрлер, ұлттық нанымдар мен сенімдер, әдет-ғұрыптар, символдар арқылы көрініс табады. Мәдени дәстүрлерді әлеуметтік мәдени феномен ретінде талдау жалпы қазіргі заманғы қоғамның тұрақты дамуына қажетті мәдени ресурстарды табуға мүмкіндік береді [11, 3 б.]. Дәл сол сияқты корей халқы үшін де мәдени дәстүрлер аса маңызды құндылық болып табылады.

Қазіргі жаһандану заманында әлеуметтік-мәдени салада ұлттық мәдениетке, кез келген елдің мәдениетіне әсер етпей қоймайтын айтарлықтай өзгерістер орын алуда. Жапон қоғамында Шығыс дәстүрлері мен Батыстың жаңашылдықтары үйлесімді біріктірілген [11, 99 б.]. Өз тарихи кезеңдерінде Корея Жапонияның аймақтық ықпалында болып, жапон мәдениеті корей қоғамының көптеген салаларын қамтыды. Оған қоса, Кореядағы оқшауланудың ұзақ кезеңдері жапон халқынан енген мәдениеттің өзгеріске түсінуіне және оның одан әрі жетілуіне ықпал етті. Нәтижесінде, Корея дәстүрлі мен жаңғырған уақыт арасындағы ұлттық мәдениет айырмашылығы байқалатын бірегей мәдени дәстүрді құра алды. Корей халқының дәстүршілдігі – әр түрлі өзгеріске ұшырағанымен, өз тарихи дәстүрлі мәдениетін сақтап қалуы.

Дәстүршілдік корей ұлтының менталитетіне еніп, оның сипатының маңызды бейнесіне айналды. Жаңа заманда корей қоғамында қалыптасқан дәстүрлер ұлттық, мәдени және тұрмыстық элементтерді нығайтатын қоғамдық өмірдегі сабақтастық идеясын ерекше айқын көрсетеді. Бес мыңжылдық тарихы бар оңтүстік және солтүстік корей халықтарының бөлініп кеткені болмаса, тарихы бір екі халық та өз ұлттық дәстүріне ерекше құрметпен қарайды. Нәзік лотос және баланың өрнегі бар Селадон құмырасы, каллиграфия, музыка, кескіндеме және құмыра өнерлері әлі күнге дейін танымал [12]. Күні бүгінге дейін корей елі дәстүрлерге, өткен тарихына, ежелгі ескерткіштеріне құрметпен қарайды.

Корейлер құнды мәдени мұраны ұқыпты сақтап отыр, ал бұл мұралардың басым бөлігі болашақ ұрпаққа өнеге ретінде әлемдік мұра тізіміне ЮНЕСКО-ға (Біріккен Ұлттар Ұйымының Білім, Ғылым және Мәдениет жөніндегі Ұйымы) енген [13].

Қорытынды

Осылайша, корейлер мінез-құлық нормалары мен мәдениеттің формаларын сақтап қалуға тырысты. Саяси ойлау жүйесіне келетін болсақ, корейлер әлеуметтік мінез-құлқындағы дәстүрлері тарихи түрде конфуциандық әдеп пен дәстүрлердің әсерінен туындаған. Атап айтқанда, үлкенді-кішіні сыйлау, тәрбиелі өнегелі отбасының әдептерін білдіру, ілтипат көрсету, жауапкершілік таныту корейлер үшін әрдайым маңызды болып келеді. Бала кезінен бастап корейлер конфуцийшілдік ілім алу нәтижесінде білім және тәрбиеге назар аударған. Корейлердің ойынша, үлкендерді құрметтеу және оларға бағыну адамның ең маңызды міндеті болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Han Y.W. The History of Korea: a new look. – Moscow: Oriental Literature, 2010. – P. 758.

[2] Иванов Д.В. Траектории социальных изменений в Южной Корее: от догоняющей модернизации к виртуализации и глэм-капитализму // Вестник Санкт-Петербургского университета. – Санкт-Петербург. 2012. – № 4. – С.49.

[3] Eisenstadt S. Multiple Modernities // Daedalus. – 2000. – №1 29. – P. 1–29.

[4] Иванов Д. В. Виртуализация общества. – Санкт-Петербург: Петербургское востоковедение, 2000. – 96 с.

[5] Cha S.H. Korean civil religion and modernity // Social Compass. – 2000. – № 47. – P. 467-485.

[6] Kern T. Translating Global Values into National Contexts. The Rise of Environmentalism in South Korea // International Sociology. – 2010. - № 25. - P. 869–896.

[7] König M. Religion and the Nation-State in South Korea: A Case of Changing Interpretation of Modernity in a Global Context // Social Compass. – 2000. – № 47. – P. 551–570.

[8] Ha Y.C. Late Industrialization, the State, and Social Changes. The Emergence of Neofamilism in South Korea // Comparative Political Studies. – 2007. – № 40. – P. 363–382.

[9] Kim T. Neo-Confucian Body Techniques: Women's Bodies in Korea's Consumer Society // Body & Society. – 2003. – №9. – P. 97–113.

[10] Lie J., Park M. South Korea in 2005: Economic Dynamism, Generational Conflicts, and Social Transformations // *Asian Survey*. – 2006. – № 46. – p. 56–62.

[11] Сауданбекова Ш.Т. Қазақтар мен жапондардың ғұрыптық мәдениетіндегі ұқсастықтар мен ерекшеліктер: семиотикалық аспект // *Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ хабаршысы*. – 2020. – №3. – 99 б.

[12] Lin N. 5000 Years of Korean Art // *Journal of the History of Collections*. – 2016. – № 28 (3). – P. 383–400. doi:10.1093/jhc/fhv047.

[13] Загорюлько А.В. Охрана археологического наследия в Республике Корея // *Культурологический журнал*. – 2017. – № 1 – С.87.

REFERENCES

[1] Han Y.W. *The History of Korea: a new look*. Moscow: Oriental Literature, 2010, p. 758.

[2] Ivanov D.V. *Traektorii sotsial'nykh izmenenii v Yuzhnoi Koree: ot dogonyayushchei modernizatsii k virtualizatsii i glem-kapitalizmu* [Trajectories of social change in South Korea: from catch-up modernization to virtualization and glam capitalism], *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta*. Sankt-Peterburg. 2012, No. 4, p. 49 [In Russ].

[3] Eisenstadt S. *Multiple Modernities*. *Daedalus*, 2000, No. 129, pp. 1–29.

[4] Ivanov D.V. *Virtualizatsiya obshchestva* [Society virtualization]. Sankt-Peterburg: *Peterburgskoe vostokovedenie*, 2000, p. 96 [In Russ].

[5] Cha S.H. *Korean civil religion and modernity*. *Social Compass*, 2000. No. 47, p. 467–485.

[6] Kern T. *Translating Global Values into National Contexts. The Rise of Environmentalism in South Korea*. *International Sociology*, 2010. No. 25, p. 869–896.

[7] Köning M. *Religion and the Nation-State in South Korea: A Case of Changing Interpretation of Modernity in a Global Context*. *Social Compass*, 2000, No. 47, p. 551–570.

[8] Ha Y.C. *Late Industrialization, the State, and Social Changes. The Emergence of Neofamilism in South Korea*. *Comparative Political Studies*, 2007. No. 40, p. 363–382.

[9] Kim T. *Neo-Confucian Body Techniques: Women's Bodies in Korea's Consumer Society*. *Body & Society*, 2003, No. 9, p. 97–113.

[10] Lie J., Park M. *South Korea in 2005: Economic Dynamism, Generational Conflicts, and Social Transformations*. *Asian Survey*, 2006, No. 46, p. 56–62.

[11] Saudanbekova Ş.T. *Qazaqtar men japon dardyñ ğuryptyq mädenietindegi úqsastyqtar men erekşelikter: semiotikalıyq aspekt*

[Similarities and differences in the ritual culture of Kazakhs and Japanese: semiotic aspect]. Äl- Farabi atyndağy QazŪU habarşysy, 2020, No. 3, p. 99 [in Kaz].

[12] Lin N. “5000 Years of Korean Art”. Journal of the History of Collections, 2016. No. 28 (3): 383–400. doi:10.1093/jhc/fhv047.

[13] Zagorul’ko A.B. Okhrana arkheologicheskogo naslediya v Respublike Koreya [Protection of archaeological heritage in the Republic of Korea]. Kul’turologicheskii zhurnal, 2017, No.1, p.87 [in Russ].

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ КОРЕИ С МОМЕНТА ОБРЕТЕНИЯ НЕЗАВИСИМОСТИ И В ПЕРИОД МОДЕРНИЗАЦИИ

*Тазабекова Г.Б.¹, Рабилова А.С.²

* ¹Казахский национальный университет имени аль-Фараби, старший преподаватель кафедры Дальнего Востока, магистр Алматы, Казахстан, e-mail: tazabekova.gulmira@kaznu.kz

² Магистрант 2 курса Казахского национального университета имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан, e-mail: ara96550@gmail.com

Аннотация: Общеизвестно, что корейцы переселившиеся в Казахстан в период исторической депортации, богаты собственным историко-культурным наследием. Они сумели прославить богатое историческое достояние своих предков и сохранить многовековые национальные традиции и обычаи, а также фольклорные элементы корейской культуры. Изучение истории и менталитета корейского народа, как одного из этнических групп, проживающих в Казахстане, а также устоев общества и социальных особенностей современной Южной Кореи имеет большое значение для развития отечественной корееведческой науки. В связи с этим, целью данного исследования является рассмотрение специфики социальных и культурных трансформаций южно-корейского общества в ходе процесса интернационализации в международном пространстве.

Как известно, новое корейское общество пережило различные социокультурные изменения в эпоху глобализации, придавая большое значение сохранению традиций, обычаев и национальной идентичности в соответствии с этапами мировой модернизации. В связи с этим, в данной исследовательской работе, будут освещены такие важные вопросы, как сохранение корейцами своих исконных национальных ценностей в условиях международной интеграции, распространение традиционной культуры и укрепление прочных позиций на мировой арене, а также социальные изменения, произошедшие в Корею с

момента обретения независимости и в период модернизации. Что касается научной и практической значимости исследовательской работы, то изучение и освоение уникального опыта духовной и социальной эволюции Южной Кореи в рамках крупных мировых процессов имеет большое значение для формирования качественных стратегий социокультурного развития, которые будут эффективны для казахстанского общества в современную эпоху глобализации.

В ходе написания статьи использовались официальные документы и источники по предложенной теме, анализировались научные взгляды корейских, российских и зарубежных ученых. Касательно методологии работы, в ходе исследования использовались историко-этнографический метод, а также методы систематизации и обобщения.

В результате проведения научной работы было определено, что традиционализм, свойственный корейскому национальному менталитету, и сейчас является важной частью корейского общества. Выявлено, что корейцы с особым уважением относятся к своей традиционной культуре и бережно сохраняют свое ценное духовное наследие, поддерживают идею преемственности в общественной жизни, укрепляющую национальные и бытовые особенности этноса в современную эпоху.

Ключевые слова: Южная Корея, нация, общество, культура, традиции, международная арена, глобализация, мировая модернизация

SOCIO-CULTURAL CHANGES IN KOREA SINCE INDEPENDENCE AND DURING THE PERIOD OF MODERNIZATION

*Tazabekova G.B.¹, Rabilova A.S.²

* ¹Al-Farabi Kazakh National University,

Senior Lecturer of Department of the Far East, Master

Almaty, Kazakhstan, e-mail: tazabekova.gulmira@kaznu.kz

²2nd year Master's student of Al-Farabi Kazakh National University,

Almaty, Kazakhstan, e-mail: ara96550@gmail.com

Annotation. It is well known that the Koreans who moved to Kazakhstan during the period of historical deportation are rich in their own historical and cultural heritage. They managed to glorify the rich historical heritage of their ancestors and preserve the centuries-old national traditions and customs, as well as folklore elements of Korean culture. The study of the history and mentality of the Korean people, as one of the ethnic groups living in Kazakhstan, as well as the foundations of society and the social characteristics of modern South Korea, is of great importance for the

development of domestic Korean studies. In this regard, the purpose of this study is to consider the specifics of the social and cultural transformations of South Korean society during the process of internationalization in the international space.

As is known, the new Korean society has experienced various socio-cultural changes in the era of globalization, attaching great importance to the preservation of traditions, customs and national identity in accordance with the stages of world modernization. In this regard, this research work will highlight such important issues as the preservation by Koreans of their original national values in the context of international integration, the spread of traditional culture and the strengthening of strong positions on the world stage, as well as the social changes that have taken place in Korea since gaining independence and during the period of modernization. As for the scientific and practical significance of the research work, the study and development of the unique experience of the spiritual and social evolution of South Korea in the framework of major world processes is of great importance for the formation of high-quality socio-cultural development strategies that will be effective for Kazakhstani society in the modern era of globalization.

In the course of writing the article, official documents and sources on the proposed topic were used, the scientific views of Korean, Russian and foreign scientists were analyzed. Regarding the methodology of the work, the historical and ethnographic method, as well as methods of systematization and generalization, were used in the course of the study.

As a result of the scientific work, it was determined that the traditionalism inherent in the Korean national mentality is now an important part of Korean society. It was revealed that Koreans treat their traditional culture with special respect and carefully preserve their valuable spiritual heritage, support the idea of continuity in public life, which strengthens the national and everyday characteristics of the ethnic group in the modern era.

Key words: South Korea, nation, society, culture, traditions, international arena, globalization, world modernization.

Статья поступила 17.04.2023

UDC 327.8

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.009>

IRSTI 11.25.67

DIGITAL TRANSFORMATION OF THE COUNTRIES OF THE CENTRAL ASIAN REGION: THE PATH TO REGIONAL INTEGRATION?

*Maltabarov A.A.¹, Sarybaev M.S.²

*¹2nd year doctoral student, Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan, email: maltabarov.arsen1@gmail.com

²PhD, Associate Professor, Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan, email: smeiram81@gmail.com

Annotation. The practice of integrated application of digital technologies and platform solutions is most clearly reflected in the digital transformation of economic and political spheres in the country. The study of the issue of digital transformation in the Central Asian Region (CAR) countries allows us to assess the effect of changes and prospects for further transformations. In this regard, the article aims to assess the development of such a phenomenon as digital transformation in international relations.

The scientific significance of this article is to determine the impact of digital technologies on various international political and economic processes in the region. Finally, the article analyzes the process of transformation of the integration idea of the CAR countries under the influence of digitalization. In this study, an attempt is made to retrospectively assess the prerequisites for the use of electronic network tools.

The practical significance of the work is to analyze the degree of penetration of digital transformation in the CAR countries. Special emphasis is placed on foreign experience in regulating and using the political dimension of digital technologies. The research team of authors seeks to contribute to the literature on comparative regionalism. Since modern authors have little studied the issue of the practice of using digital technologies, especially in the political discourse of the CAR countries. Theoretical and methodological analysis of scientific literature provided an opportunity for scientific understanding of digital transformation.

The methodological basis of the study allowed us to determine the features of the digital environment and formulate its main prospects. The emergence of new hotbeds of instability and tension in different parts of the post-Soviet space increases interest in the topics of crisis resolution. We believe that the search for answers to the questions posed in the

framework of the study leads to an increase in the relevance of the topic of digital transformation of the region.

Key words: regional relations, CAR countries, digital transformation, digital platform, digital diplomacy, digital democracy

Basic provisions. It is indisputable that modern technical means are needed to deepen cooperation. In almost all meetings of the heads of state of the CAR countries, as well as their governments, the importance of the use of global digital technologies is noted. The analysis of international relations in the field of digital interaction shows that all countries of the world agree that digital transformation is a decisive factor in solving many socio-economic problems.

Already today, an attempt at regional cooperation, including in the field of digital development of Central Asian countries, is systematically turning them (at least Kazakhstan and Uzbekistan) into developed centers of Eurasia. However, at the same time, competition for influence in the region is also intensifying. Russia, China, European countries, the USA, Turkey, and a number of countries of the Islamic world, with varying degrees of success, do not give up trying to influence Central Asia. In this series, the republics of Central Asia occupy an important place as a zone of special interests of world political actors.

Taking into account the above facts, firstly, we consider it necessary to verify the positive impact of technological initiatives and projects of countries on the digital transformation of the Central Asian region. Secondly, to put forward the assumption of deep regional cooperation of the CAR countries under the influence of digital transformation.

Introduction. After the collapse of the USSR on the territory of the former «Central Asia and Kazakhstan», the Republic of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic, the Republic of Tajikistan, Turkmenistan and the Republic of Uzbekistan began the process of building their national states. In the post-Soviet period, in most countries, the now newly formed independent «states of Central Asia» built their own narrative. There was a noticeable rise in the national consciousness of peoples and their desire for self-realization in the course of democratic transformations of public relations.

At the same time, in the foreign policy of the CAR countries, a strategy for entering world markets was being formed. It is known that the countries of Central Asia are isolated from world markets due to their special territorial location far from the World Ocean. Therefore, the countries of the region were interested in deepening political and economic cooperation within the region. For example, a «historic» agreement on the delimitation of state borders between Kazakhstan, Turkmenistan and Uzbekistan was

signed. After a 25-year break, Tashkent and Dushanbe were able to find an opportunity to open air communication. Relations between Bishkek and Tashkent have rebooted, border negotiations have resumed, and the Dostyk checkpoint has been opened. In early August 2021, Turkmenistan held a summit of Central Asian countries. The third consultative meeting of the leaders of the Central Asian countries in Turkmenistan was historically important. In this regard, the works of experts and scientists who raise the issue of possible regional integration of Central Asia are increasingly appearing.

The countries of the region are striving for cooperation in the field of regional security, cybersecurity, especially now, when problems at the borders are intensifying. It should be noted that since the collapse of the USSR, the countries of the region have been trying to overcome the consequences of the collapse of the centralized system. For the CAR countries, it turned out to be more difficult due to the low level of technological development. Although relative economic growth was observed in the Central Asian countries during Soviet rule, the countries of the region remained essentially raw materials appendages of the huge economic system of the USSR.

Although more than 30 years have passed since the collapse of the USSR, the interests of Russia, which, as is known, is the legal successor of the USSR, still remain in the region. Threats of international terrorism, religious extremism, and the drug industry continue to dominate the territory of Central Asia, which makes the Central Asian direction an integral part of Russia's foreign policy [1]. At the same time, problematic points are being expressed regarding the future development of integration ties with Russia in the Eurasian space. In particular, in a recent speech, the President of Tajikistan Emomali Rahmon at the CIS summit focused on the problem of old approaches in building cooperation with the countries of the CAR and Russia [2].

As for relations with China, the CAR countries have legitimate concerns about creating conditions for equal status and close partnership. As it is known from official speeches, China gives the Central Asian countries a sense of equality. It is obvious that for China, along with its integral role in transport, communications and trade, the comprehensive role of digital infrastructure is increasing. All this testifies to the attempts of «the Celestial Empir»e to increase its technological influence within the framework of the «One Belt, One Road» initiative [3].

All these circumstances in general force the countries of the region to continue to look for alternative ways of cooperation, including in the field of digital technologies. The countries of the region are forced to look for new formats of cooperation with each other and within the framework

of the formats: the «Central Asian Five» with external players according to the formula EU +5, USA +5, Japan +5 and others [4]. In addition, since gaining independence, the countries of the region have officially declared the creation of political systems like Western democracies as their key task. Presidential elections were held in each of the countries, a parliament was elected, and a judicial system was formed. In general, the attempt to build an integration association leads to a Eurocentric narrative.

Nevertheless, geographical remoteness, different historical retrospect of development probably lead to the fact that the CAR countries still cannot have deep ties with other centers of economic, political and technological development. In this case, we are talking about the developed countries of the West and, above all, the United States. Of course, to help overcome regional difficulties, the World Bank has proposed an intersectoral approach to regional cooperation, initiating a program known today as the «Central Asian Knowledge Exchange Network». However, it does not cover the level of government interaction. The Central Asian Regional Economic Cooperation (CAREC) program has prepared a strategy to promote digitalization in the member countries. As a result, in 2021, the ministers of the CAREC member countries approved the Digital Strategy of CAREC 2030, which identifies areas of possible cooperation to expand digitalization in the region [5].

It is obvious that the CAR countries receive comprehensive assistance, but it is provided within the framework of narrow projects and not on a permanent basis. Western countries are clearly aware of the limits and boundaries of their immediate geopolitical interests [6]. The presence of countries in close geopolitical proximity with two powers like Russia and China is precisely this factor. In this regard, a number of basic questions arise, the answers to which must be found within the framework of this study. What is the role of democratic institutions in the development of the digital transformation of the CAR countries? Will the countries of the region be able to establish their own technological chain of digital transformation independent of geopolitical factors? And finally, in this regard, we consider it important to determine the degree of digital transformation both within the countries themselves and at the level of relations between the republics of the CAR.

Description of materials and methods. The methods of comparative, statistical and SWOT analysis are used as the main methods in the work. The analysis of texts of various media sources covering the attitude of the leaders of the countries to the topic of digital development of the countries of the region is also used. We believe that thanks to this combination of methods, it is possible to analyze and compare various cases of implementing digital

strategies in Central Asian countries. The model of interaction between the parties both within the countries of the region and between them was chosen as a working one in the framework of the analysis. For a comparative analysis of different types of digital transformation, regions that are ahead of the development of the Central Asian region were selected. In order to verify the main provisions put forward, data was taken from the Internet resources of such international organizations as the UN and the World Bank. The resource of the democratic research website and electronic platforms of the governments of the CAR countries were used as auxiliary bases for the methodology of data analysis.

Results. In the course of the conducted research, we came to the following result. As our analysis has shown, the world community is divided into digital democratic and transitional systems. Thus, the first model serves to solve social problems associated with digitalization. This model optimizes the development of the digital space in practice. The second one is aimed at turning the digital space into a tool for promoting the socio-economic policy of the state.

As the analysis carried out in the framework of the study on the developed regions of the world has shown, at this stage of digital development, it is extremely important for the CAR countries to move to the following forms of digital transformation. This conclusion follows from the fact that, based on the results of a quantitative analysis of the research, we have recorded the stagnation of the dynamics of digital transformation in the Central Asia region. Also, according to the conducted research, the CAR countries at this stage of development have limited themselves only to technological transformation (automation and digitalization). The implemented projects do not demonstrate a complete transition to digital transformation. Thus, the main provisions put forward by us at the beginning of the article were confirmed.

Discussions. By the beginning of the new millennium, access to the Internet in the world has become not just a necessity, but a human right [7]. Although the availability of digital technologies by that time did not solve all the issues, but tens of millions of Central Asians missed many opportunities due to the poor quality of the Internet connection. While the prospects for work, education, civic participation, international cooperation and innovation have shown growth in the developed countries of the world.

In the early 2000s, development strategies and almost all policy documents of the CAR countries began to note [8] that the future belongs to digitalization. At the same time, the Governments of the Central Asian countries began to develop their national digital strategies, simultaneously establishing a digital agenda with an appropriate ICT infrastructure. And over

the years of active implementation of ICT in the CAR countries, the level of implementation of these digital services, ICT infrastructure, including coverage, speed and power of the Internet connection has really increased. In general, it is impossible not to note the widespread use of information and communication technologies. Thus, according to open data, as of 2022, Kazakhstan has the highest Internet coverage in the region – 85.9% (the country has the highest Telecommunications Infrastructure Index (0.7520) among all countries in the region). In Uzbekistan, more than 70% of the population has access to an Internet connection, in Kyrgyzstan, Internet penetration is lower (51.1%). Among the countries of the region, Tajikistan and Turkmenistan have similarly low levels of Internet penetration (40.1% and 38.1, respectively) [9].

Taking into account the available facts, international organizations (the World Bank, the UN) nevertheless identified problematic aspects of regional digital transformation [10]. Moreover, such reviews noted the weak positions of the development of the digital transformation of the CAR countries. These conclusions are largely explained by the fact that there is a huge number of studies in which digital technologies are positioned as powerful political tools that empower the broad masses of citizens [11]. The opposition of democracy and autocracy has long been laid down in the Western political science tradition. In this sense, the CAR countries were among those countries where there was no political pluralism and competitiveness, gender equality in political rights. In addition, the authors deduce an indirect link between the influence of democracy on economic growth [12]. Consequently, according to the recommendations of international structures, the CAR countries needed to move to the next stage on the way to digital transformation. It was supposed to be the creation of a digital platform for collecting information in the assistance of citizens. Digital systems were supposed to act as platforms for the formulation of political issues, acceptance of citizens' wishes, their analysis and application in work.

In the policy documents of the governments of the CAR countries of the early 2010s, an optimistic view prevailed on how information technologies would affect the development of democratic principles of governance. The result of all this was the decision of the governments of most of the CAR countries to create structures for the use of information technologies and the development of electronic platforms. The concept of «electronic portal of the state» has come into use in the CAR countries. But the application of the comparative analysis method helped to detect some discrepancies, the specifics and uniqueness of the development of electronic portals of the state in the CAR countries.

According to the study, Kazakhstan was the first among the countries of the region in initiating the launch of e-government services. By the time it was launched in 2008, the country had already adopted laws on public services and new technologies to legalize electronic status. So, in the recently published review of the E-Government Development Index (EGDI) UN, Kazakhstan is on the 28th place, having significantly risen in the ranking [13]. Uzbekistan ranks 69th in the EGDI ranking with average indicators of electronic participation and open government data. In this regard, the decree of President Sh. Mirziyoyev of 2020 provides for the integration of most services into the electronic system.

Table 1. Comparison of the dynamics of the development of the Central Asian countries by the e-Government Development Index (EGDI)

LINK TO THE WEBSITE	A COUNTRY	INDEX FOR 2022	2012	DYNAMICS OVER 10 YEARS, IN %	PLACE IN THE RATING	RANK CHANGES
HTTP://WWW.GOVERNMENT.KZ/	Kazakhstan	0.8628	0.6844	26,1	28	+10
HTTPS://MY.GOV.UZ/RU	Uzbekistan	0.7265	0.5099	42,4	69	+22
HTTPS://WWW.GOV.KG/KY	Kyrgyzstan	0.6977	0.4879	11,2	81	+18
HTTP://PRESIDENT.TJ/	Tadjikistan	0.5039	0.4069	6,2	129	-7
HTTPS://TURKMENISTAN.GOV.TM/RU	Turkmenistan	0.4808	0.3813	2,9	137	-11

Note: the table is compiled by the authors according to the source [13]

Kyrgyzstan is in the third position in the ranking of the Central Asian countries developing this direction of digital transformation. It is worth noting that, unlike Kazakhstan, Kyrgyzstan has problems with providing basic Internet connections due to limited coverage and high prices. At the moment, in the EGDI rating, Kyrgyzstan ranks 81st with a high EGDI [13] and a high e-participation index, while the open government data index is rated as average.

Although Tajikistan presented its «Concept of e-Government Formation» back in 2011, the country is still significantly behind schedule

in providing e-government services. There is still low Internet access in the country due to the inability to own electronic devices and the high cost of connection. Accordingly, Tajikistan is ranked 129 in the EGDI ranking with a low EGDI index [13] and electronic participation, as well as a low index of open government data.

Turkmenistan is among the countries of the world with a low level of ICT infrastructure and problems in providing connectivity. As the data show, Internet penetration in the country remains significantly low. It is worth noting that the country's authorities announced their «Concept of Digital Economy Development» and the relevant laws on electronic document management and digital services only in 2019. As a result, among the 193 UN member states included in the EGDI, Turkmenistan ranks 137th [13] with a low level of electronic participation and open government data. As a result, the average indicators of the region, due to individual country indicators, still have average positions, or below average (on average at the level of 0.4).

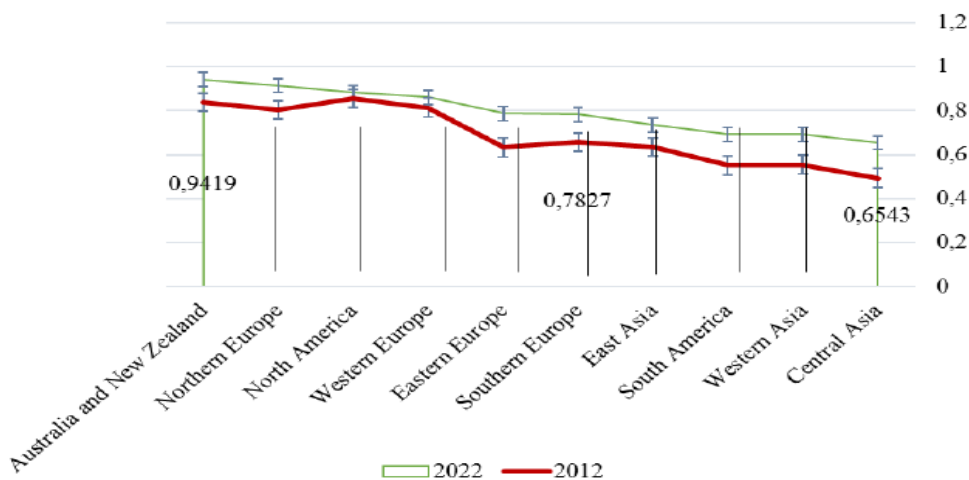

Figure 1 - Rating of regions of the world by EGDI

Note - the figure is compiled by the authors according to the source [13]

The figure (above the text) shows the degree of digital development of electronic platforms through the indication of the regions that are ahead in the digital development of the electronic platforms of the CAR countries. During the analysis of the UN rating, it was found that in the context of the regions of the CAR, they are in average positions in terms of indicators.

In general, it is important to note that over the years of digital reforms,

conditions for direct interaction with the state have been created in the CAR countries. Moreover, national digital strategies, digital implementation of public services and e-government have become prerequisites for responding to unforeseen events. In this regard, the most eloquent period is the spread of the COVID-19 pandemic, which once again reminded of the importance of digital technologies for the CAR countries. Then most of almost all basic services (education, business or public services) became available only on the Internet. Governments have taken various measures to combat the disease, introducing remote work, distance learning, government online services and automated chatbots.

In a way, the possibilities of the global spread of the virus have made the governments of the CAR countries more open and receptive to the problems of the population. It has become easier for citizens to communicate their demands to the authorities through various Internet portals. Nevertheless, is it possible to talk about a full-fledged digital transformation in the CAR countries based on the formation of state platforms?

The analysis of data obtained also from the websites of government agencies showed that each of the countries in the region has its own parameters for measuring the success of digital transformation. And one of the biggest problems is the difference in understanding success in digital transformation. In this regard, we consider it important to analyze existing examples of solutions to the issue of the introduction of digital democracy and, based on them, determine the reasons for the formation of the specifics of the development of digital transformation.

We believe that the main reason for this is that by now a special management mechanism has been formed in the countries of the region. A model of the informal nature of relations has been formed both within the countries of the region and in the relations of countries in the region. We are talking about the fact that there are many significant political and diplomatic relations in the CAR, which are informal in nature. It is accepted that the existence of at least some form of cooperation requires the presence of bureaucracy and physical buildings. In the case of Central Asia, the process of informal regionalism continues due to the deepening of cooperation. This is an order of relations that does not necessarily reflect the integration dynamics that are inherent in Europe and other parts of the world.

There are certain general norms, rules and principles in Central Asia that are understandable in the region. Their implementation takes place through informal mechanisms, meetings of leaders of countries, as well as among other representatives of the country. Therefore, the question of the relevance of digital platforms that require data analysis, data exchange and their application in management remains open.

The next wave of new technical improvements of the majority of state and collective organizations of the CAR countries forced the introduction of new digital technologies within the framework of regional cooperation. At the same time, each department in the general management mechanism used various systems for analysis, project management, prototyping, as well as other digital tools in its industry. And this caused significant complications. Many systems are layered on top of each other, unwittingly reducing productivity. Monitoring and switching between systems to perform individual functions overload employees.

Digital tools, as a rule, differ in interface, functions and methods of their use. It cannot be assumed that employees will be able to independently use the necessary skills from their previous experience working with similar platforms. Training and ongoing support is an important and integral part of digital implementation. Therefore, as the data show, the learning process is ongoing. Nevertheless, the assessment of the quality of training and the level of professionalism of employees causes some difficulty. Moreover, managers were required not just to enter data into the database, but their in-depth analysis and application in practice.

Table 2. SWOT analysis of internal and external factors influencing the development of digital transformation in the CAR

Strengths	Weaknesses
<ul style="list-style-type: none"> - the growing level of the culture of lawmaking in society in connection with the accumulating practice of interaction with the authorities; - the increasing level of confidence of citizens in the ability to really influence decisions and ongoing processes. 	<ul style="list-style-type: none"> - the desire of the initiators to ensure the speedy adoption of projects in the right edition without unnecessary questions and suggestions; - the initiators lack a common concept and a common understanding of the tasks of the «open government»; - ignorance of the majority of the population in the possibilities of portals.
Opportunities	Threats
<ul style="list-style-type: none"> - Lack of bureaucratization of voting processes; - the constantly growing level of Internet access among the population of certain regions of countries. 	<ul style="list-style-type: none"> - formal attitude of developers to the content of electronic platforms; - insufficient elaboration of portals in terms of taking into account the opinions of citizens, and their analysis.

Note - the table is compiled by the authors

The analysis of reviews, reports and recommendations on the regions of the world (such organizations as the UN, the World Bank) showed that there were deviations from the principles of digital transformation to varying degrees. In particular, it was noted that in the process of active technology adoption, the importance of data collection and analysis through open digital platforms was overlooked. The problem is that the authorities and private businesses view digital transformation as a well-defined change management exercise, and not as a fundamental shift in how the organization as a whole functions. Many organizations mistakenly consider digital transformation primarily as the introduction of IT systems, and not as a new way of working, which is facilitated by advances in technology. Through the definition of interrelations and the unification of various elements into a single whole, it is established that the problem lies in the lack of transformation of models of interaction between the state and society. Namely, in the issue of digital development of electronic platforms, the CAR countries have not yet passed some stages. The analysis of digital portals shows relatively low efficiency in this direction. Although portals are the only legitimate form of public participation that exists today, there is a formal approach to filling the Internet portal (comments are given in the SWOT analysis). So, for example, there is no mechanism for real consideration of comments and suggestions, as well as their quantitative and qualitative analysis. The heads of government of the countries of the region, in particular, noted the existing problems [14].

As a result, as international practice shows, there is an open clash of the interests of the conditional two parties. In this case, the analysis of the simulated conflict situation is of particular scientific interest. So, we have a model of a conflict situation between two parties (the government and the active part of the population or country No. 1 and country No. 2). Classically, the situation remains the same: the authorities prefer the already created «electronic portals of citizens' appeals», the active part of the population conditionally requires «digital voting and data processing systems». If they have different desires, then the situation remains the same in political terms. It is obvious that officials who have implemented existing platforms are pessimistic about complicated versions of platforms and, in general, innovations. Research by other authors confirms that digital innovations in the state context are fraught with ambiguity and disagreements between various stakeholders [15]. Thus, an official in his argumentation can focus on the negative consequences of further «excessive digitalization»: cybercrime, dehumanization of society, alienation of a person. Often, the “digitalization of interaction” (built on the principles of maximum transparency, accessibility and mass participation, as well as direct contact

between society and the authorities) is considered premature by officials. Nevertheless, it is much more important for both sides to come to a common decision than their own methods of communication (although preferred). After all, the adoption of digital tools and the intensity of communication will result in the establishment of close cooperation between citizens and the government.

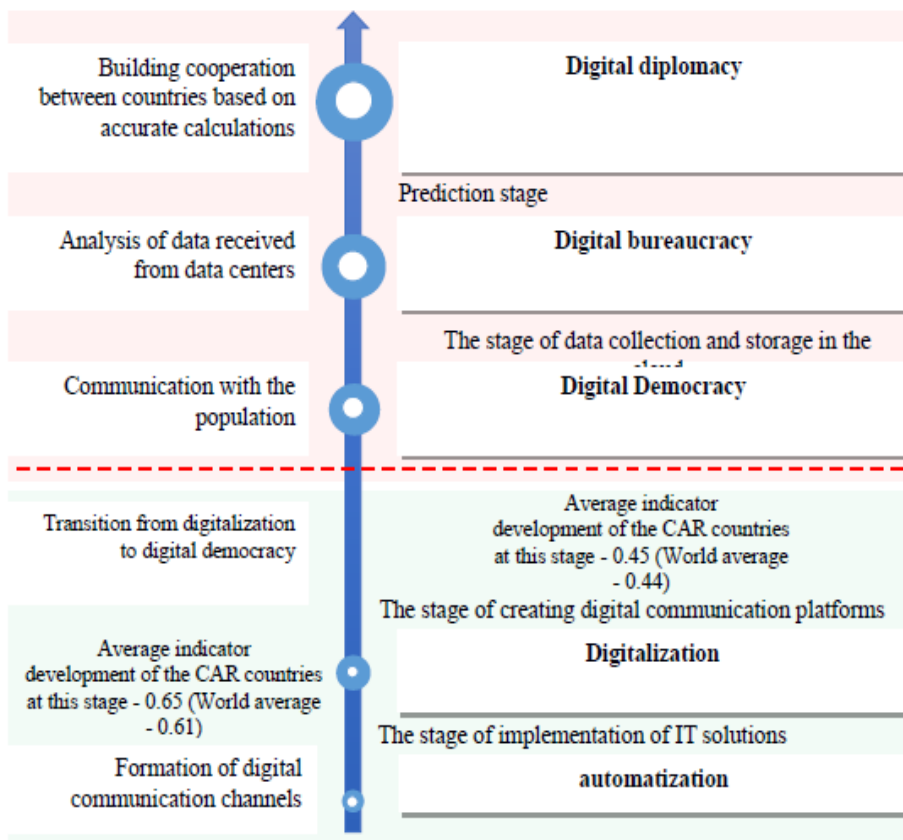

Figure 2 - Stages of digital transformation of the CAR countries

Note – the drawing is compiled by the authors

Thus, the result of using the synthesis method, by generalizing the individual parts, was the conclusion that the CAR countries have formed their own «digital climate» (Figure above the text). Based on the consideration of the relevant data, we have identified three significant facets (directions) of considering the digitalization of political relations: digital democracy, digital bureaucracy (improving the competencies of the authorities and the formation of technocratic platforms based on new versions of «electronic government»), as well as digital diplomacy (using the possibility of new technologies to solve political problems at the international, supranational level).

The above-mentioned situation in the CAR countries refers us to one of the main stages in the digital transformation - digital democracy. It is worth recalling that O. Toffler wrote about the possible appearance of another form of democracy back in 1970. The essence of digital democracy is that the government, when making political decisions, should listen to the opinion of people regarding the possible consequences of the proposed changes. At the same time, citizens themselves, through interested groups, can proactively apply with proposals and projects for the development of the country or any initial institution to state bodies. Initially, this form of democracy relied on traditional media, but with the advent of new technologies, its capabilities have grown significantly.

The issue of the real development of digital platforms returned to the agenda after criticism from the population or after harsh criticism of the head of state. For example, the President of the Republic of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev has repeatedly criticized the weak development of digital platforms. As a result, it led to the disbandment of the Zerde holding. This topic is of particular relevance in connection with the President's message about a hearing and fair Kazakhstan. After criticism from the public, the heads of the highest state structures, international organizations in the CAR countries, attempts were actively made to introduce digital systems of public control over the alleged decisions of the parliament and the government. Relatively speaking, this practice lasts more than ten years. This is an online discussion of draft laws, electronic voting systems, and voting platforms. Using the example of the Republic of Kazakhstan, it can be noted that ICT demonstrates the accountability of the government and there are proposals for citizens to have an additional opportunity to participate in political processes. These steps were well aligned with the United Nations agenda aimed at promoting the use of digital tools to ensure direct democracy based on data.

In general, it should be noted that for many years the governments of the Central Asian countries have been implementing issues with digital transformation quite successfully and without significant problems. And according to the model presented by us, it is clear that a compromise has been worked out both within the CAR countries and at the inter-country level. Being at the crossroads of the interests of international actors, the five countries inevitably fall into various force majeure situations. But so far there has been no open confrontation either within or between countries. Nevertheless, we consider it important to answer a number of questions: which of the equilibrium situations can be accepted as satisfactory to all parties (the principle of optimality)? What is necessary for the CAR countries in promoting regional cooperation through digital transformation?

Now digitalization is understood as a labor market that liberates professions, replaces people with robots, which, perhaps, also implies its next stage. Digital evolution is fraught with reformatting not only the labor market, but also the political world, including the profession of a politician and even the institution of political parties itself. As one of the sides of the relationship, officials always ask the question, “will the digitalization of society displace the traditional representations of society?” They are known to include political parties and politicians.

The public of the CAR today perceives the state platforms of appeals to the authorities as samples of new digital opportunities being probed by the creators of state programs. Indeed, research shows that open government platforms, while offering many advantages of effective governance, also run the risk of abuse in matters of regulation of these systems. In this regard, the practice of functioning of the portal shows low activity of the population when discussing various kinds of projects. According to the data on public engagement, the CAR countries (with the exception of Kazakhstan) are on average in very low positions.

Table 3. Comparison of the dynamics of the development of the countries of the world and the CAR on the index of electronic participation

PLACE IN THE RATING	A COUNTRY	INDEX FOR 2022	INDEX FOR 2012	DYNAMICS OVER 10 YEARS, IN %	RANK CHANGES SINCE 2012
1	Japan	1.0000	0,7368	35,7	+10
2	Australia	0,9886	0,7632	29,5	+6
3	Estonia	0,9773	0,7632	28,1	+5
4	Singapore	0,9773	0,9474	3,1	
5	Netherlands	0,9659	1.0000	-3,4	-4
6	New Zealand	0,9545	0,5789	64,8	+19
7	Finland	0,9545	0,7368	29,5	+5
8	United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland	0,9545	0,9211	3,6	-1
9	Republic of Korea	0,9432	1.0000	-5,6	-8
10	United States of America	0,9091	0,9211	-1,3	-5
11	Brazil	0,8977	0,5000	79,5	+20
12	Denmark	0,8864	0,5526	60,4	+16
13	China	0,8636	0,2105	310,2	+53
14	Canada	0,8295	0,6842	21,2	+1
15	Kazakhstan	0,8068	0,9474	-14,8	-12
55	Uzbekistan	0,6136	0,2368	159,1	+5

79	Kyrgyzstan	0,5000	0,2895	72,7	-26
135	Tadjikistan	0,2500	0,0000		+26
180	Turkmenistan	0,1023	0,0000		-19

Note - the table is compiled by the authors according to the source [13]

Thus, according to the UN report, for 2022, the governments of the CAR countries provide their voters with basic information leading to a second, bilateral form, when people are invited to contribute to governments. However, as the data show, at the level of «partnership» during which citizens become the main actors, a low level of involvement in the management of the state policy development process is noticeable. As can be determined by the overall dynamics according to the available UN data, for example, Kazakhstan dropped by 12 positions (in 2012 it was in 3rd place). While the rest of the region’s countries continued to occupy lagging positions.

As events have shown, as a result of the formation of such contacts in the CAR countries, a stage has come for the formation of new communication links on virtual communication platforms (Twitter, Facebook, Whats app, Telegram). An active part of the public began to express their opinion more actively on official platforms. There was an addiction to express their opinions more and more actively on social networks. There was another part of social network users (like Chinese online censorship) prefer to forward rather than directly comment on posts.

In social networks, there was an acute discussion about raising the retirement age, raising energy and fuel prices, and as a result, the rise in food prices. During the protest days, the public learned about what was happening in the country not through traditional media – television, newspapers and radio – but through publications in social networks. It should be noted that there have always been users actively distributing data on the problems of their city on the Network. It is obvious that they are doing an important job in principle, since they draw public attention to the shortcomings of the work of the city administration. The problem is different: they transfer local problems to the whole country. In fact, this is not even fake news, but a fake interpretation of real news. As a result, the growth of digital platforms and their active use has posed a number of problems for the authorities.

The amount of misinformation spread over the Internet. Unreliable information at such moments grew so fast that fake news began to displace the real ones. The population hardly distinguished fake news from real news. The public then clearly showed a tendency to believe information from social networks, because they trust friends and relatives who distribute it. It is known from world experience that influential media personalities are able to influence stock prices or prices on commodity exchanges of the

world with their messages on Twitter. A lot of works have been devoted to the fact that the level of disinformation and fake news has sharply increased in the world recently.

The analysis used in this study just reveals the situation in the CAR countries when citizens, using electronic communication systems, show their distrust of the decisions of the authorities. As a result of distrust, the heads of departments are immediately removed. As was demonstrated on the basis of the method, such decisions occur only when the situation escalates and reaches an open conflict. When it comes to the boiling point and the authorities make concessions. The analysis of the press suggests that often the state structures of the Central Asian countries strengthen the general sense of legitimate expectations about what is happening in their country and abroad. As a consequence, all of the above factors have recently led to conflict situations within the CAR countries. Consequently, if the use of digital technologies in the official electronic system was not very successful, then they proved to be effective in the communication of the population for organizing and coordinating protests.

From the point of view of comparative analysis, the experience of the countries at the top of the rankings is of practical interest. The countries of such regions as Western Europe, North America also had experience in regulating the issue of uncontrolled platforms of the will of society. For example, the first significant success of using social networks to consolidate protests was the Occupy movement in the United States during the economic crisis of 2007-2008. But the most famous example, of course, is the series of revolutions in the countries of North Africa, known as the «Arab Spring», when social communications of citizens played a decisive role in the confrontation with political regimes. In France and Hong Kong, where a special application notified protesters about safe places to hide, about where the police are. Social communications then played an important role in organizing protest moods.

But as the analysis shows, digital communications in advanced countries today are already perceived not only as a tool for organizing protest. Social networks and messengers have long been a channel for transmitting information and an effective forecasting tool. In this sense, it is important to explore the possibility of integrating the base of government platforms with social networks. There is a well-known practice when data about Internet users in digital spaces is transferred to companies for analytics, personalization and advertising. In other words, digital platforms act as a data set that includes commercial surveillance of objects on the network.

We believe that the sad experience of other countries has been well

learned by China. The country today actively applies advanced foreign experience and a modern approach. So, for example, the Chinese approach combines both big data and algorithm models that create a new form of governance for the Chinese government. The system combines data received from various government departments in order to monitor Chinese citizens. In fact, this is the most ambitious project in the world in the field of using digital technologies to work with the population. It is worth noting that China is making a historic leap forward in modernizing the national management system and management capacity by taking advantage of the historic opportunity provided by digital technologies. Analysis of human behavior in social networks is actively used by businesses in other countries for targeted advertising and for making decisions about lending or hiring. But the Chinese model in this case for the formation of a full-fledged digital transformation is useful from the point of view of data collection and analysis. In this case, we are not talking about changing the behavior of citizens in accordance with the government's agenda. In this regard, the question arises about the readiness of managers at different levels of the CAR countries to manage changes, to carry out a full-fledged digital transformation.

Conclusion. Thus, it should be noted that during the years of independence, the heads of the five republics of the CAR have repeatedly made attempts to deepen regional cooperation, but real integration has not happened. We believe that in the development of regional cooperation, especially in the digital sphere, between the CAR countries, it is important to highlight the specifics of relations between the countries, leaders. Indeed, there have always been individual preferences and decision-making processes in relations between neighboring countries. So, the scenario of problems when choosing a Russian, Chinese, European or other platform is not excluded.

According to the data, after more than 30 years, the mechanism of multilateral cooperation with the participation of all the republics of the region still needs to be developed in the region. The process of rapprochement, including in matters of digital development, in the region is rather declarative. Thus, there is a need for clear plans for the implementation of projects, experts often note the unwillingness of the leaders of the republics to transfer part of their powers to supranational bodies. Differences in economic indicators, weak opportunities for the implementation of regional projects have become the main obstacles to the full development of a unified digital agenda.

In this regard, the question of expanding the competencies of the CAR countries in technological niches, the ability to analyze the amount of information received remains open. We believe that in order to develop deep

regional cooperation, countries in successful regions of the world did not have to strive for identity or sameness. A similar situation in political science is called «isomorphism». So, for example, within the EU, it is difficult to compare Poland with Germany, and also in East Asia - South Korea with Vietnam. Nevertheless, these countries have a common understanding, common norms or a sense of belonging to the same regional order. Which ultimately helps to avoid conflicts. As practice shows, regional construction is the practice of forming a common and unified approach.

REFERENCES

- [1] Jeanne L. Wilson Russia and China in Central Asia: Deepening Tensions in the Relationship // *Acta Via Serica*. – 2021. - Vol. 6, No. 1, P. 55–90.
- [2] Рахмон попросил Путина не относиться к Центральной Азии так, как это было в СССР. <https://www.gazeta.uz/ru/2022/10/14/tajikistan-russia/#!> 20.02.2023.
- [3] Инициатива «Один пояс и один путь»: важнейший фактор выстраивания современных международных отношений. – Алматы: Исследовательский институт международного и регионального сотрудничества Казахстанско-Немецкого университета, 2019. – 176 с.
- [4] Казанцев А., Каженова А. Новый этап центральноазиатской интеграции. <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/povu-eta-p-tsentralnoaziatskoj-integratsii>. 20.02.2023.
- [5] Digitalization in these Six Sectors can Boost Regional Cooperation in Central Asia. <https://www.adb.org/news/features/digitalization-six-sectors-can-boost-regional-cooperation-central-asia>. 10.03.2023.
- [6] Ukraine: Background, Conflict with Russia, and U.S. Policy // Congressional Research Service. 2021. <https://sgp.fas.org/crs/row/R45008.pdf>. 20.02.2023.
- [7] Mhlungu G. Why Internet Access Needs to Be Considered a Basic Human Right. <https://www.globalcitizen.org/en/content/internet-access-basic-human-right/>. 10.03.2023.
- [8] Об утверждении Государственной программы «Цифровой Казахстан». <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827/links#to>. 16.02.2023.
- [9] База данных по цифровизации стран ЦАР. <https://datareportal.com/reports/digital-2022>. 21.01.2023.
- [10] Данные, цифровизация и государственное управление: доклад об экономике региона Европы и Центральной Азии, 2021 г. / Всемирный банк. - Вашингтон, 2022.
- [11] Последствия использования цифровых технологий. <https://www.un.org/ru/un75/impact-digital-technologies>. d 21.01.2023.
- [12] Fayad G., Bates R.H., Hoeffler A. I ncome and Democracy:

Lipset's Law Revisited IMF Working Paper Middle East and Central Asia Department. December 2012. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12295.pdf>. 27.01.2023.

[13] Данные ООН по цифровизации государственных структур. <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data-Center>. 21.01.2023.

[14] Смаилов А. Нет пользы от цифровых платформ, если качество интернета плохое. https://baigenews.kz/net-polzy-ot-tsifrovyyh-platform-esli-kachestvo-interneta-plohoe-smailov_138443/ 11.01.2023.

[15] Addo A. (2022). Orchestrating a digital platform ecosystem to address societal challenges: A robust action perspective // Journal of Information Technology. – 2022. - № 37(4). – С. 359–386. <https://doi.org/10.1177/02683962221088333>

REFERENCES

[1] Jeanne L. Wilson Russia and China in Central Asia: Deepening Tensions in the Relationship. Acta Via Serica, 2021, Vol. 6, No. 1, p. 55–90.

[2] Rahmon poprosil Putina ne odnosit'sya k Central'noj Azii tak, kak eto bylo v SSSR [Rahmon asked Putin not to treat Central Asia the way it was in the USSR]. <https://www.gazeta.uz/ru/2022/10/14/tajikistan-russia/#!> 20.02.2023[in Russ].

[3] Iniciativa «Odin poyas i odin put'»: vazhnejshij faktor vystraivaniya sovremennyh mezhdunarodnyh otnoshenij [One Belt and One Road Initiative: the most important factor in building modern international relations]. Almaty: Issledovatel'skij institut mezhdunarodnogo i regional'nogo sotrudnichestva Kazahstansko-Nemeckogo universiteta, 2019, p. 176. [in Russ].

[4] Kazancev A., Kazhenova A. Novyj etap central'noaziatskoj integracii [A new stage of Central Asian integration]. <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/novyj-etap-tsentralnoaziatskoj-integratsii/>. 20.02.2023.

[5] Digitalization in these Six Sectors can Boost Regional Cooperation in Central Asia. <https://www.adb.org/news/features/digitalization-six-sectors-can-boost-regional-cooperation-central-asia>. 10.03.2023.

[6] Ukraine: Background, Conflict with Russia, and U.S. Policy. Congressional Research Service. 2021. <https://sgp.fas.org/crs/row/R45008.pdf>. 20.02.2023.

[7] Mhlungu G. Why Internet Access Needs to Be Considered a Basic Human Right. <https://www.globalcitizen.org/en/content/internet-access-basic-human-right/>. 10.03.2023.

[8] Ob utverzhdanii Gosudarstvennoj programmy “Cifrovoy Kazahstan” [On the approval of the State Program “Digital Kazakhstan”]. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827/links#to> 16.02.2023 [in Russ].

[9] Baza dannyh po cifrovizacii stran TsAR [Database on digitalization of the CAR countries]. <https://datareportal.com/reports/digital-2022.21.01.2023>.

[10] Dannye, cifrovizaciya i gosudarstvennoe upravlenie. Doklad ob ekonomike regiona Evropy i Central'noj Azii, 2021 goda [Data, digitalization and public administration. Report on the economy of the Europe and Central Asia region, 2021]. Vsemirnyj bank. Vashington, 2022 [in Russ].

[11] Posledstviya ispol'zovaniya cifrovyyh tekhnologij [Consequences of the use of digital technologies]. <https://www.un.org/ru/un75/impact-digital-technologies>. 21.01.2023.

[12] Fayad G., Bates R.H., Hoeffler A. Income and Democracy: Lipset's Law Revisited IMF Working Paper Middle East and Central Asia Department. December 2012. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12295.pdf>. 27.01.2023.

[13] Dannye OON po cifrovizacii gosudarstvennyh struktur [UN data on digitalization of state structures]. <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data-Center>. 21.01.2023 [in Russ].

[14] Smailov A. Net pol'zy ot cifrovyyh platform, esli kachestvo interneta plohoe [There is no benefit from digital platforms if the quality of the Internet is poor]. https://baigenews.kz/net-polzy-ot-tsifrovyyh-platform-esli-kachestvo-interneta-plohoe-smailov_138443. 11.01.2023 [in Russ].

[15] Addo A. Orchestrating a digital platform ecosystem to address societal challenges: A robust action perspective. Journal of Information Technology, 2022, № 37(4), p. 359–386. <https://doi.org/10.1177/02683962221088333>.

ОРТАЛЫҚ АЗИЯ АЙМАҒЫ ЕЛДЕРІНІҢ ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ: ӨНІРЛІК ИНТЕГРАЦИЯҒА АПАРАР ЖОЛ МА?

*Малтабаров А.А.¹, Сарыбаев М. С.²

*¹2 курс докторанты, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық
университеті, Алматы, Қазақстан,
e-mail: maltabarov.arsen1@gmail.com

² PhD докторы, доцент, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық
университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: smeiram81@gmail.com

Аңдатпа. Цифрлық технологиялар мен платформалық шешімдерді кешенді қолдану тәжірибесі елдегі экономикалық және саяси салалардың цифрлық трансформациясында айқын көрінеді. ОАА елдеріндегі цифрлық трансформация мәселесін зерттеу өзгерістердің әсерін және одан әрі қайта құрудың перспективаларын

бағалауға мүмкіндік береді. Осыған байланысты мақала аясында халықаралық қатынастардағы цифрлық трансформация сияқты құбылыстың дамуын бағалау мақсаты қойылды. Бұл мақаланың ғылыми маңыздылығы цифрлық технологиялардың аймақтағы әртүрлі халықаралық саяси және экономикалық процестерге әсерін анықтау болып табылады. Соңында, мақалада цифрландырудың әсерінен ОАА елдерінің интеграциялық идеясын трансформациялау процесі талданады. Бұл зерттеу электронды-желілік құралдарды қолданудың алғышарттарын ретроспективті түрде бағалауға тырысады. Жұмыстың практикалық маңыздылығы ОАА елдерінде цифрлық трансформацияның ену дәрежесіне талдау жүргізу болып табылады. Цифрлық технологиялардың саяси өлшемін реттеу мен пайдаланудың шетелдік тәжірибесіне ерекше назар аударылады. Қазіргі авторлар цифрлық технологияларды, әсіресе ОАА елдерінің саяси дискурсында қолдану практикасы мәселесін аз зерттегендіктен бұл мақала авторлары зерттеу салыстырмалы регионализм бойынша әдебиетке үлес қосуға тырысты. Ғылыми әдебиеттерді теориялық және әдіснамалық талдау цифрлық трансформацияны ғылыми тұрғыдан түсінуге мүмкіндік берді. Зерттеудің әдіснамалық негізі цифрлық ортаның ерекшеліктерін анықтауға және оның негізгі перспективаларын тұжырымдауға мүмкіндік берді. Посткеңестік кеңістіктің әртүрлі бөліктеріндегі тұрақсыздықтың, шиеленістің кезекті ошақтарының пайда болуы дағдарыстарды шешу тақырыптарына қызығушылықты арттырады. Зерттеу аясында қойылған сұрақтарға жауап іздеу аймақтың цифрлық трансформациясы тақырыбының өзектілігін арттыруға әкеледі деп санаймыз.

Тірек сөздер: өңірлік қатынастар, ОАА елдері, цифрлық трансформация, цифрлық платформа, цифрлық дипломатия, цифрлық демократия

ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНО-АЗИАТСКОГО РЕГИОНА: ПУТЬ К РЕГИОНАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ?

*Малтабаров А.А.¹, Сарыбаев М.С.²

¹ докторант 2 курса, Казахский национальный университет им. Аль-Фараби, Алматы, Казахстан, e-mail: maltabarov.arsen1@gmail.com

² доктор PhD, доцент, Казахский национальный университет им. Аль-Фараби, Алматы, Казахстан, e-mail: smeiram81@gmail.com

Аннотация. Практика комплексного применения цифровых технологий и платформенных решений наиболее ярко отражается

в цифровой трансформации экономических и политических сфер в стране. Исследование вопроса цифровой трансформации в странах ЦАР позволяет оценить эффект изменений и перспектив дальнейших преобразований. В связи с этим в рамках статьи поставлена цель оценить развитие такого явления как цифровая трансформация в международных отношениях. Научная значимость данной статьи заключается в определении влияния цифровых технологий на различные международные политические и экономические процессы в регионе. Наконец, в статье анализируется процесс трансформации интеграционной идеи стран ЦАР под воздействием цифровизации. В данном исследовании делается попытка ретроспективно оценить предпосылки задействования электронно-сетевых инструментов. Практическая значимость работы заключается в проведении анализа степени проникновения цифровой трансформации в странах ЦАР. Особый акцент делается на зарубежном опыте регулирования и использования политического измерения цифровых технологий. Исследование коллектива авторов стремится внести свой вклад в литературу по сравнительному регионализму. Так как современными авторами мало изучен вопрос практики использования цифровых технологий, в особенности в политическом дискурсе стран ЦАР. Теоретико-методологический анализ научной литературы предоставил возможность научного осмысления цифровой трансформации. Методологическая основа исследования позволило определить особенности цифровой среды и сформулировать ее основные перспективы. Появление очередных очагов нестабильности, напряжённости в разных частях постсоветского пространства усиливает интерес к темам разрешения кризисов. Считаем, что поиск ответов на поставленные в рамках исследования вопросы приводит к повышению актуальности темы цифровой трансформации региона.

Ключевые слова: региональные отношения, страны ЦАР, цифровая трансформация, цифровая платформа, цифровая дипломатия, цифровая демократия

Статья поступила 17.05.2023

УДК 339.9

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.010>

МРНТИ 06.51.51

ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ШЕЛКОВЫЙ ПУТЬ: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ НЕФТЕГАЗОВОГО СОТРУДНИЧЕСТВА КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ И РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Жакай А.К.¹, Уранхаева Г.Т.², *Сериккалиева А.Е.³

¹Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан, e-mail: zaurbekovaaya@gmail.com

²Медицинский университет Семей, Семей, Казахстан, e-mail: gulmira63@mail.ru

*³Алматы Менеджмент Университет, Алматы, Казахстан e-mail: serikkaliyeva@gmail.com

Аннотация. После обретения независимости, Казахстан и Китай достигли значительных результатов в развитии сотрудничества в нефтегазовой сфере. В данном исследовании анализируется энергетическая составляющая инициативы «Один пояс-один путь» (ОПОП) и перспективы развития сотрудничества двух стран в нефтегазовой отрасли, а также прослеживается ее конфигурация и динамика после провозглашения ОПОП, с целью изучения мотивов инвестиции Китая в Казахстан, а также перспектив развития отношений двух стран. Целью данной статьи является анализ динамики развития нефтегазового сотрудничества между Казахстаном и Китаем в рамках Энергетического Шелкового пути. Для того, чтобы определить, насколько провозглашение ОПОП повлияло на отношения двух стран в энергетической сфере было изучено с помощью сравнительного анализа двух периодов: 1991–2013 гг., 2013 г. - настоящее время. Научная и практическая значимость исследования определяется попыткой анализа значения Энергетического шелкового пути в динамике нефтегазового сотрудничества Китая и Казахстана.

Данное исследование является вкладом в научно-аналитическую литературу в области китаеведения, международных экономических отношений, инвестирования в нефтегазовый сектор. Статья имеет практическое значение для молодых ученых: востоковедов, исследователей-международников, а также экономистов, государственных служащих в области дипломатии, сотрудников в сфере нефтегазового сотрудничества Китая и Казахстана.

Ключевые слова: Казахстан, Китай, Энергетический Шелковый путь, «Один пояс-один путь», нефтегазовое сотрудничество, нефтепровод, инфраструктура, инвестиции

Основные положения. Нефтегазовая отрасль является стратегически важным звеном экономической системы Республики Казахстан. Инвестиции Китая в казахстанский нефтяной сектор могут обеспечить значительные финансовые ресурсы для развития инфраструктуры, технологического обновления и повышения эффективности нефтедобывающих предприятий.

Инвестиции Китая могут способствовать развитию нефтяной инфраструктуры Казахстана, включая строительство нефтепроводов, рафинерий и терминалов. Это позволит эффективно использовать и транспортировать нефтепродукты и повысить логистическую доступность. Интенсивное влияние инвестиций Китая в нефтяной сектор Казахстана может создать зависимость от китайского рынка и интересов. Это может ограничить гибкость в выборе партнеров и рынков сбыта для казахстанской нефти. Развитие нефтяной индустрии с привлечением иностранных инвестиций, включая Китай, может повлечь за собой риск экологического вреда, связанного с добычей и переработкой нефти. Внедрение китайских инвестиций может повлечь за собой социальные изменения, включая перемещение рабочей силы, изменение социальной структуры и неравенство в доступе к ресурсам. Необходимо проводить анализ и принимать меры для уменьшения отрицательных социально-экономических последствий.

Анализ показал, что провозглашение Китаем инициативы ОПОП в 2013 году, а также последующее формирование в ее рамках формирование концепции Энергетического Шелкового пути, не принесла значительных изменений в динамику нефтегазового сотрудничества Казахстана и Китая. Основные финансовые вливания в двустороннее нефтегазовую отрасль Казахстана, в особенности ее инфраструктуру, были произведены до провозглашения концепции Энергетического Шелкового пути. Однако, инвестиционная политика КНР в нефтяной сектор Казахстана сталкивается с определенными проблемами. Тем не менее, инвестиции КНР в нефтяную промышленность Казахстана имеют огромный потенциал. Китайская сторона может предоставить финансирование и технологии, которые помогут развить нефтяную промышленность Казахстана.

Введение. Китай является одним из крупнейших и самых динамично развивающихся экономических государств в мире. Инвестиционная политика Китая играет ключевую роль в развитии

экономики страны и укреплении ее позиций на мировом рынке. В последние годы Китай активно инвестирует в нефтяную промышленность Казахстана. Это связано с тем, что КНР имеет огромный спрос на нефть и газ, а Казахстан является одним из крупнейших производителей этих ресурсов в Центральной Азии. Роль региона Центральной Азии в целом для Китая заключается в том, что развитие торговли нефтью и газом влечет за собой расширение взаимодействия в таких отраслях, как поставки китайского оборудования за рубеж, а также расширение географии зарубежного нефтегазового сервиса китайских компаний. Поиск энергоресурсов Китая в регионе имеет большое значение. Они обусловлены быстрорастущими потребностями Китая в энергетических ресурсах и импорте нефти. В результате, с точки зрения энергетической безопасности Казахстан стал важным источником энергетических ресурсов для Китая. Кроме того, китайские компании могут стать важными партнерами для казахстанских компаний, что поможет укрепить экономические связи между двумя странами. Для того чтобы решить проблемы, связанные с инвестиционной политикой КНР в нефтяной сектор Казахстана, необходимо установить четкие правила и стандарты для китайских компаний. Кроме того, местные власти должны более эффективно контролировать деятельность китайских компаний и защищать интересы местного населения. Наконец, необходимо укреплять партнерские отношения между КНР и Казахстаном, чтобы обеспечить взаимную выгоду и устойчивое развитие.

Наращивание потенциала сотрудничества в данной области является важной составляющей инициативы ОПОП. Нефтегазовая сфера является ключевым направлением вложений капитала, ей отводится важное место в структуре двусторонней торговли Китая со странами Инициативы. Более 50 нефтегазовых проектов реализуются в рамках инициативы ОПОП. Несомненно, благодаря своему удачному географическому расположению Казахстан занимает особую роль в нефтегазовом сотрудничестве среди стран Центральной Азии. Присутствие Китая в Центральной Азии, в особенности Казахстана, всегда определялось взаимодействием энергетики и дипломатии. Таким образом, учитывая, что иностранные инвестиции являются очень важным активом для стран с переходной экономикой, цель этой статьи состоит в том, чтобы дать общее представление о роли иностранных инвестиций и проанализировать инвестиционную политику Китая в нефтяной сектор Казахстана.

Описание материалов и методов. Прежде всего, в рамках данной статьи используется концепция инвестиционной стратегии, которая предполагает изучение и анализ стратегических решений, приоритетов и действий государства, в данном случае КНР, в сфере вложений в нефтяной сектор Казахстана. Такой подход помогает понять основные цели, интересы и механизмы действий КНР в данной сфере и их влияние на развитие нефтяной промышленности в Казахстане. Для достижения цели были использованы разнообразные информационные источники, включая официальные документы МИД КНР, сборники научных трудов РУДН, академические исследования и публикации следующих китайских авторов: Аршнигуль Елкин, Бай Ю, Ли Фубин, Фань Далеи, Шэнь Сюэ, Ли Лунфэй, У Чен. Англоязычная историография представлена следующими авторами: Битабарова Асель, Стеген Смит, Юлия Кушнир, Елена Калюжнова, Джулиан Ли. При исследовании поставленных задач предполагается использование следующих методов исследования: методы анализа и синтеза, эмпирических исследований. Основные направления поиска – систематизация основных факторов, процессов и явлений, влияющих на современное состояние энергетической безопасности Казахстана, изучение основных современных тенденций. В качестве основных результатов и анализа в данной статье представлены выводы проведенной исследовательской работы, обоснованные на кабинетных исследованиях.

Обсуждение.

Данная часть делится на два хронологических периода: сотрудничество Казахстана и Китая в нефтегазовом секторе до провозглашения ОПОП (1991-2013 гг.), энергетическое сотрудничество после провозглашения ОПОП (2013-настоящее время).

После обретения независимости Республика Казахстан посвятила себя развитию национальной экономики, повышение уровня жизни населения, сформулировала ряд мер для привлечения иностранных инвестиций и содействия экономическому развитию. Нефтяная деятельность Китая в Казахстане, одном из 20 крупнейших производителей нефти в мире, привлекла особое внимание внешнего мира. По сравнению с их работой в других богатых нефтью регионах, разработка Китая в Казахстане за последние несколько лет была в значительной степени успешной, о чем свидетельствуют два основных достижения. Один из них - строительство нефтепровода через границу между Китаем и Казахстаном; другой - успешное «приобретение» Китаем компании PetroKazakhstan. Тем не менее, ни один из проектов

не был безболезненным из-за внутренней политики обеих стран и создание препятствий со стороны других международных нефтяных компаний, работающих в Казахстане.

С момента установления дипломатических отношений между двумя странами в 1992 году, сотрудничество и политические решения в области экономики, торговли транспорта, энергетики и безопасности активно развивались, заложив основу для всестороннего углубления двусторонних отношений стратегического взаимодействия. Сотрудничество в нефтегазовой сфере, являясь важной составляющей торгово-экономического сотрудничества между Китаем и Казахстаном, имеет большое значение для общего развития обеих стран.

Интерес Китая в Казахстане возрос в 1997 году, тогда КННК приняла участие в двух проектах по разработке нефтяных месторождений — Кенкияк и Жанажол, позже она стала крупнейшим акционером АктөбеМунайГаз на сумму свыше 4 миллиарда долларов. В 2005 году КННК купила 100 акций у компании «ПетроКазахстан», свой основной зарубежный актив, за 4–4,5 миллиарда долларов. Тем не менее правительство Республики Казахстан обратилось к КННК с просьбой продать треть пакета акций компании АО НК «КазМунайГаз», таким образом в настоящее время соотношение акции составляет 33% и 67%. В конце 2006 года китайский конгломерат CITIC приобрел 100% акций компании Nations Energy Company Limited, также зарегистрированной в Канаде, за 1,9 миллиарда долларов. Аналогично к первому случаю, часть акций должна быть передана НК «КазМунайГаз» [1].

CNPC - самый известный и один из старейших китайских игроков в Казахстане, имеющий долю в местных энергетических компаниях и участвующий в различных проектах по добыче и развитию инфраструктуры. Как и говорилось ранее, в 1997 году она купила 60%, а позже еще 25% акций казахстанской корпорации «Актөбемунайгаз», дочерней компании национальной энергетической компании «КазМунайГаз» (КМГ). КМГ и КННК совместно построили Нефтепровод Казахстан-Китай мощностью 12,5 млн тонн в год. В 2013 году CNPC приобрела 8,33% акций морского проекта Кашаган. Это был первый китайский офшор и крупнейшее приобретение в бассейне Каспийского моря [2].

Китайско-казахстанское сотрудничество не ограничивалось разведкой и добычей. После отказа России от строительства трубопровода Ангарск (Россия) – Дацин (Китай) в 2004 году во время официального визита Нурсултана Назарбаева в Пекин было подписано соглашение о сооружении китайско-казахстанского нефтепровода.

Его оператором является совместное предприятие Китайская национальная компания по разведке и разработке нефти и газа, а также казахстанская компания «КазТрансОйла». Строительство первой фазы нефтепровода с первоначальной пропускной способностью 200 тыс. барр. /день было завершено в декабре 2005 года. В настоящее время, протяженность нефтепровода составляет 965 км., а пропускная способность увеличена до 10 млн. тонны в год. По текущим данным 2022 года, ведется работа по увеличению пропускной способности нефтепровода Казахстан-Китай до 20 млн т/г. На сегодняшний день ККТ является собственником двух магистральных нефтепроводов:

1. «Атасу – Алашанькоу»- введен в эксплуатацию в 2006 году, протяженностью 965,1 км (из которых 2,2 км на территории КНР), диаметром 813 мм, с изначальной пропускной способностью 10 млн т/год.

2. «Кенкияк – Кумколь»- введен в эксплуатацию в 2009 году, протяженностью 794,263 км, диаметром 813 мм, с изначальной пропускной способностью 10 млн т/г.

Данный проект является частью крупномасштабного плана Китая по максимальному использованию казахстанских нефтяных активов. Его цель: соединить несколько инфраструктур (некоторые построены в советское время, некоторые позже построены китайцами). Трубопровод, проходящий практически через весь Казахстан, спроектирован не только для экспорта в Китай, более того он обеспечивает природным газом и нефтью регионы Казахстана. Строительство было профинансировано китайской стороной, поскольку Казахстан не желал или был не способен выделить на это средства. Стремление Китая обеспечить энергетическую безопасность является основной причиной расширения отношений с Казахстаном.

Энергетическое сотрудничество после провозглашения ОПОП 2013-настоящее время

За последние два десятилетия Китай превратился из страны, обладающей достаточными энергоресурсами, в чистого импортера нефти и газа. На долю крупнейшей экономики мира в настоящее время приходится 20% общего потребления энергии в мире, и она импортирует более 60% своей сырой нефти, обогнав Соединенные Штаты как крупнейшего импортера сырой нефти. Все больше беспокоясь о своей энергетической безопасности, Китай сосредоточил внимание на обеспечении безопасности различных цепочек поставок энергии и альтернативных транспортных маршрутов. Неудивительно, что основными экспортными товарами Казахстана в Китай являются

природные ресурсы, включая сырую нефть, природный газ и металлы. По разным оценкам, доля китайских компаний в нефтяном секторе Казахстана колеблется от 25% до 40%. В 2013 году Forbes.kz сообщил, что в нефтегазовом секторе Казахстана действовали по меньшей мере 22 китайские энергетические компании, десять из которых полностью принадлежали Китаю, а восемь - более 50% китайской собственности. Крупнейшими инвесторами являются государственная Китайская национальная нефтяная корпорация (CNPC), Китайская нефтехимическая корпорация (SINOPEC), Китайская национальная оффшорная нефтяная корпорация (CNOOC) и PetroChina вместе со своими дочерними компаниями, внесшие свой вклад в развитие двухсторонних отношений между КНР и РК. В сентябре 2013 года президент Китая Си Цзиньпин объявил о запуске инициативы ОПОП во время своего визита в Казахстан. Грандиозный план стоимостью 1 триллион долларов соединяет Азию, Африку и Европу различными транспортными коридорами и проектами наземной и морской инфраструктуры. Си отметил, что данный проект был создан для того, чтобы открыть дверь в дружеские отношения между Востоком и Западом, Китаем и странами, расположенными вдоль Шелкового пути.

Но стратегическое значение Казахстана выходит за рамки его роли на Шелковом пути. Расположенная посреди сухопутных маршрутов из Западного Китая в Европу, Казахстан можно назвать «мостом» Экономического пояса Шелкового пути (ЭПШП), одного из двух столпов ОПОП [3]. Как самая сильная экономика в регионе, она имеет потенциал стать крупным транс-евразийским транспортным и логистическим узлом.

В рамках торгово-экономического пояса Шелкового пути, страны-участницы могут поставлять сырье на большой и перспективный рынок Китая, а Китай, в свою очередь, приобретает такое преимущество, как доступ к природным ресурсам стран, что дает достаточный потенциал для продвижения двухстороннего и многостороннего сотрудничества. Следовательно, Центральная Азия – играет значительное амплуа в китайской концепции Энергетического Шелкового пути. Данный проект предполагает собой реконструкцию и строительство новых железнодорожных линий, автомагистралей, нефте и газо – трубопроводов, различных платформ и механизмов, благоприятствующих развитию международной и региональной торговли. При изучении энергетического сотрудничества стран-участниц инициативы «один пояс-один путь» следует понимать, что в этом регионе сталкиваются

в узел геополитические и экономические интересы крупнейших мировых стран-держав.

Как и говорилось ранее, Энергетический Шелковый путь - построенная система трубопроводных коммуникаций. «Говоря об энергетическом Шелковом пути, мы говорим о сотрудничестве стран ЦА с Китаем. С подписания исторических соглашений по сотрудничеству в области нефти и газа в отношениях между Казахстаном, странами Центральной Азии и Китаем началась эпоха сотрудничества. Если посмотреть зарубежную политическую аналитику, то тема нефтегазового взаимодействия между странами Центральной Азии и Китая очень популярна. Когда обсуждаются вопросы сотрудничества Китая с нашим регионом, то многие задаются вопросом, чего в этих отношениях больше: геополитики или экономики, зависимости или выгоды. Ответ здесь, на мой взгляд таков – больше дипломатии и прагматизма» – сказал заместитель председателя правления Института внешнеполитических исследований при МИД РК Манарбек Кабазиев. Важность сотрудничества в области энергетики неоднократно подчеркивается в официальных документах Китая, адресованных ОПОП с момента объявления об Инициативе в 2015 году. Впервые это было упомянуто в Концепции и действиях по совместному созданию экономического пояса Шелкового пути и Морского Шелкового пути 21-го века, которые определяют энергию сотрудничества как важный аспект достижения целей ОПОП [4]. В 13-м пятилетнем плане экономического и социального развития, опубликованном в 2016 году, рассматривается роль международного сотрудничества в области энергетики в экономических коридорах ОПОП и говорится, что Китай «укрепит международное сотрудничество в области энергетики, ресурсов и производственных цепочек, а также увеличит местную переработку и конверсию [5]. В том же году 13-й пятилетний план развития энергетики дополнительно подтвердил важность энергетического сотрудничества, и указал, что с помощью энергетических проектов BRI Китай улучшит взаимосвязанность энергетической инфраструктуры в Евразии и свое участие в ней, как глобальное управление энергией.

Дорожный экономический пояс и Морской Шелковый путь 21 века определили объем и принципы сотрудничества в области энергетики, сделав упор на интеграции региональных рынков и продвижении универсального, основанного на правилах, открытого, неприкосновенного -дискриминационная и справедливая многосторонняя торговая система. Правительство Китая заявило, что Китай ищет «более открытую и эффективную платформу для

международного сотрудничества; более тесная и прочная партнерская сеть; и продвигать более справедливую, разумную и сбалансированную систему международного управления».

Казахстан отреагировал на ЭПШП, интегрировав свою государственную программу развития инфраструктуры «Нурлы жол» в ОПОП. Программа также является частью стратегии модернизации «Казахстан-2050», инициированной первым президентом Нурсултаном Назарбаевым. Стратегия должна вывести страну в число 30 наиболее развитых стран к 2050 году. По мнению экспертов, это было вызвано необходимостью справиться с внешним шоком для нефтезависимой экономики Казахстана из-за резкого падения цен на нефть с 2014 года [3]. В результате, в сентябре 2016 года Китай и Казахстан подписали совместный план, который официально связывает ЭПШП и Нурлы жол [6].

Будучи одним из лидеров нефтегазового мира, КННК инициативно строит перспективную экономическую площадку с целью сотрудничества со странами, расположенными по маршрутам «Один пояс – один путь». КНР при реализации данного проекта опирается на главную идею – «совместная работа». Вот немного статистики: В настоящее время Китай имеет 53 проекта нефтегазового сотрудничества в 20 странах, включая РК. Благодаря совместным проектам было организовано в общей сложности 80 000 рабочих мест. КННК получает награды по всему миру, включая награды за выдающиеся достижения в экологических программах и научных и прикладных исследованиях. По состоянию на конец 2018 года КННК добыла за рубежом 81,8 млн тонн нефти и газа (в нефтяном эквиваленте). Сотрудничество напрямую влияют на стабильность глобальной энергетической системы. Например, в 2018 году объем международной торговли CNPC по нефти и газу составил 480 млн тонн, а годовой оборот всех видов нефтегазовых отношений со странами-партнерами - 236,7 млрд долларов США. Сегодня CNPC занимает 3-е место среди 50 крупнейших нефтегазовых компаний мира и является одним из ведущих мировых поставщиков и подрядчиков [7].

Пример Казахстана демонстрирует важность международной деятельности КННК всего производственного оборота, от инвестиций в сферу разведки месторождений и торговли на мировом рынке до сотрудничества в сфере научных инноваций и передового производства. С момента запуска Актюбинского проекта в 1997 году китайские компании предоставили Казахстану комплексные нефтегазовые проекты, включая разведку углеводородов, разработку нефтяных месторождений, строительство сети нефте- и газопроводов

и передовое проектирование. Для достижения прорывных результатов КННК использует свои уникальные технологические и управленческие преимущества, а также беспрецедентный международный опыт. Агентства кредитного рейтинга во всем мире подтвердили, что КННК значительно увеличила свое влияние и региональные возможности в трех основных нефтегазовых центрах в Центральной Азии, Европе и Америке.

Для реализации инициативы «Один пояс, один путь» КННК работает с китайскими и международными финансовыми и страховыми учреждениями для эффективной интеграции энергетики и финансов в регионах-партнерах, так как финансовая устойчивость корпорации обеспечивает реализацию новых заслуживающих внимания проектов.

Как и говорилось ранее, самым первым совместным проектом китайской нефтегазовой корпорации в Казахстане стало АО «СНПС-Актобемунайгаз», стоимостью не менее \$4 миллиарда долларов. В конечном итоге, сумма накопленных до 2019 года вложений достигла более 10 миллиарда долларов. Учитывая нестабильное положение в международной обстановке и с ситуацией с ковид-вирусом, на текущий момент, CNPC сталкивается с немаловажной задачей преодоления влияния кризиса на нефтегазовую отрасль за счет минимизации затрат и снижения неблагоприятного воздействия на связи партнерских проектов на производственно-экономическую деятельность. Несомненно, что КННК за 30 лет стала для Казахстана стратегически важным партнером в энергетической отрасли, Китайская нефтегазовая компания является участником в многих известных проектах как: «ПетроКазахстан Кумколь Ресорсиз», «Петро-Казахстан Петролеум Продактс», «Мангистау МунайГаз» и «Бузачи Оперейтинг Лтд». «Куатамлонмунай» «КМК Мунай» и так далее; Немаловажным фактом является то, что КННК вносит свой вклад в проект по добыче нефтяного месторождения Кашаган совместно с Консорциума «North Caspian Operating Company» (NCOC). КННК также сотрудничает с крупной казахстанской нефтегазовой компанией «Казмунайгаз» в целях усовершенствования и улучшения работы ШНПЗ, благодаря чему качество продукции ШНПЗ соответствует стандартам Euro-4 и Euro-5, а производство соответствует требованиям переработки нефтепродукт. Система «Интеллектуальное месторождение» реализуется СП «Казгермнай» в Кызылординской области. Данная система предполагает автоматизацию управления операциями по добыче нефти, благодаря чему способствует сокращению потери сырой нефти, контролирует работу скважин, оказывает воздействие

на неисправности скважин и т.д. Модернизация наблюдается и других нефтедобывающих компаниях. За период своего присутствия в Казахстане, КННК инвестировала более 45 миллиардов долларов США в развитие казахстанской нефтегазовой отрасли. По результатам 2019 года казахстанские нефтяные компании добыли 29,5%, американские аналогично казахстанским 29,5%, а китайские 17,7% от общего объема добычи нефти, составляющий более 64 миллиона тонн нефти. В 2020 году Казахстан добыл на 6 процентов меньше, чем в 2019, добыча нефти совместно с КННК составила 10,5 млн. тонн нефти. При этом будет важным подчеркнуть, что до 85 процентов нефти, добываемой китайскими компаниями в Казахстане, перерабатывается в стране и реализуется по установленным ценам министерством энергетики нашей страны, что обеспечивает спрос на внутреннем рынке Казахстана. Таким образом, китайские компании совместно с казахстанскими вносят весомый вклад в развитие экономики Казахстана и участвуют в обеспечении отечественных потребителей нефтепродуктов.

Большинство экспертов по Центральной Азии согласны с тем, что через ОПОП Китай останется крупнейшим инвестором в регионе. Страна может мобилизовать больше инвестиций, чем предлагают Россия и западные страны. Участие в ОПОП является поворотным моментом в постсоветской истории региона и важным фактором его социально-экономического развития. Тем не менее, инвестиции в инфраструктуру и энергетику сами по себе не обязательно приводят к экономическому росту. Для этого соответствующие правительства должны оценить долгосрочную устойчивость проектов.

Согласовав свою инвестиционную программу «Нурлы жол» с ЭПШП, Казахстан доказал свою готовность повлиять на ход «игры» Китая [8]. Но для обеспечения устойчивого экономического роста в стране и подлинного «беспроектного» сотрудничества казахстанское правительство должно использовать зарубежные инвестиции для развития собственного производства и сектора услуг, для передачи знаний и создания рабочих мест на местном уровне. В период с 2014 по 2022 год правительство Казахстана на собственном опыте убедилось, что нефтегазозависимые экономики чрезвычайно уязвимы для внешних ценовых шоков.

Решающим шагом, который поможет Казахстану и Китаю заручиться общественной поддержкой их двустороннего сотрудничества, станет обеспечение прозрачности и публичный доступ к информации о совместных соглашениях и китайских займах. Рассмотрение запланированных проектов гражданским обществом и

через общественные слушания также обеспечит необходимую систему сдержек и противовесов [9].

Ближний сосед и крупный торговый партнер Китая, Казахстан играет ключевую роль в сохранении стабильности стратегического источника природных ресурсов для Китая. Страна является лидером по привлечению китайских инвестиций в Центральную Азию. Общий объем инвестиций превысил 70 миллиардов долларов и составил 80 процентов китайских инвестиций в регионе ЦА.

Результаты

В настоящее время на КНР приходится около 24% казахстанской добычи нефти и около 13% добычи газа. По активам Китаю принадлежит менее 6% нефти. Казахстанский рынок потребления и экспорта нефти также быстро растет. Современный нефтепромисел позволяет поставлять нефть через черноморский порт Новороссийск в Европу и порты Персидского залива, что конечно делает рынок несколько зависимым от России. Нефть также поставляется в Россию по трубопроводу Атырау-Самара и по железной дороге [10].

В случае Казахстана, китайские трубопроводы могут послужить решением и дать своего рода гарантию того, что региональные державы не смогут стратегически контролировать энергетические маршруты или международные отношения с западными и партнерами ЦА. Географическое положение Казахстана требует создания сети экспортных трубопроводов через территории соседних стран. Трубопровод КТК является основным маршрутом экспорта нефти Казахстана, что делает его зависимым от внешнеполитической стабильности у стран-соседей. КТК устанавливает взаимную зависимость нефтедобывающих предприятий Казахстана с российским портом Новороссийск для транспортировки нефти через Черное море в Европу танкерами.

В связи с напряженной геополитической ситуацией в мире, на фоне войны между Российской Федерацией и Украиной, влияющей на функционирование нефтепровода КТК, министерство энергетики и правительство Республики Казахстан рассматривают вопрос о диверсификации логистических путей. Рассматривается вопрос возможно ли с помощью присоединения РК к нефтепроводу Баку-Тбилиси-Джейхан и увеличения пропускной способности нефтепровода Казахстан-Китай [11]. Соответственно, необходимость диверсифицировать трубопроводную логистику для Казахстана все более растет. Международные энергетические компании приветствуют расширение сети трубопроводов как гарантию безопасного доступа

к рынкам и торгового режима (включая прекращение завышенных монопольных тарифов за транзит, устанавливаемых одним оператором трубопровода, и геополитических рисков). КНР и РК вместе работают над созданием и развитием нефте, газо-трубопроводной системы между материковым Китаем и Каспийским морем, что даст Китаю прямой доступ к нефтяным месторождениям, а Казахстану альтернативный путь экспорта нефти [12].

Скорее, интересы Китая к Казахстану станут частью мер энергетической безопасности двух стран. Компания КННК не только успешно сделала инвестиции и заявила о намерении стать стратегически деловым партнером в развитии нефтегазового сектора республики, но и имеет конкретные инициативы в этом направлении в долгосрочной перспективе (например, по предлагаемой трубопроводной системе «Энергетический Шелковый путь»), способствующей КНР диверсифицировать источники импорта и приблизить их к «своему дому» в геополитическом аспекте [13].

Таблица 1. Производители нефти и газа Казахстана 2019 г., млн. тонн

Заключение. Еще до ОПОП Китай приступил к развитию энергетической инфраструктуры в Центральной Азии и Казахстане. Два типичных крупномасштабных проекта энергетической инфраструктуры, нефтепровод Казахстан-Китай и газопровод Центральная Азия-Китай, которые были построены Китаем в 2000-х годах, оказывают большое влияние на региональное энергоснабжение

и геополитику в Центральной Азии. Проекты мегаэнергетической инфраструктуры не только изменили картину спроса и предложения энергии, но и существенно повлияли на геополитику в регионе.

Во-первых, участие Китая в регионе было усилено за счет энергетической инфраструктуры. Нефте- и газопроводы значительно увеличили торговлю энергоресурсами между Китаем и странами Центральной Азии.

Во-вторых, с крупномасштабной энергетической инфраструктурой Китай постепенно стал доминировать в поставках энергоресурсов в регионе, что сделало страны Центральной Азии все более и более зависимыми от Китая.

Наконец, на региональную геополитическую конкуренцию между Китаем и Россией за энергоресурсы также повлияла энергетическая инфраструктура, построенная Китаем. Традиционная энергетическая инфраструктура, созданная Россией, уступила место энергетической инфраструктуре китайского производства. Доминирующее влияние России в регионе также сменилось Китаем.

Однако существует также много опасений и рисков по поводу растущего присутствия Китая в энергетическом секторе региона. В рамках ОПОП страны Центральной Азии зависят от Китая больше, чем когда-либо прежде. Странам Центральной Азии, возможно, придется переосмыслить свою чрезмерную зависимость от Китая и ловушку энергетического экспорта, без развития отраслей с добавленной стоимостью. В дополнение к традиционным энергетическим ресурсам, таким как нефть и газ, они также должны полагаться на возобновляемые источники энергии и другой важный сектор экономики для обеспечения устойчивой и всеобъемлющей стратегии экономического развития.

В краткосрочной и среднесрочной перспективе характер и размер китайских компаний и их долевого участия в нефтегазовой отрасли Казахстана значительно не изменится. В долгосрочной перспективе китайские компании скорее будут полагаться на проекты на Северном Каспии для добычи «крупной нефти» и «большого газа» на шельфе. Если «большая нефть» / «большой газ» будет продана и Китай будет активно участвовать в шельфовых проектах, это приведет к увеличению масштабов нефтегазовой отрасли Казахстана и всех ее секторов. В свою очередь, сила и стратегическое значение Казахстана для Китайской Народной Республики возрастут.

Это исследование профинансировано Комитетом науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан (грант № AP14972668)

ЛИТЕРАТУРА

[1] Актуальные проблемы глобальной экономики: материалы XX научной конференции молодых ученых экономического факультета / отв. ред. В. Н. Пинчук, И. Н. Белова. Москва, РУДН, 20 апреля 2018 г. – Москва: РУДН, 2018. – 152 с.

[2] China-Kazakhstan Energy Cooperation within the Belt and Road Initiative. <https://d-nb.info/1221371495/34>. 10.04.2023.

[3] Один пояс, один путь: открыть дорогу взаимному выигрышу. <https://www.mfa.gov.cn/ce/cerus//rus/zgxw/t1846717.htm>. 10.04.2023.

[4] Прекрасные перспективы и практические действия по совместному созданию Экономического пояса Шёлкового пути и Морского Шёлкового пути XX века. <http://www.mofcom.gov.cn/article/i/dxfw/jlyd/201601/20160101243342.shtml>. 10.04.2023.

[5] Стратегия «Нурлы жол - Путь в будущее». <http://info-iae.ru/ru/strategiya-nurly-zhol-put-v-budushhee/>. 10.04.2023.

[6] Bitabarova A. Unpacking Sino-Central Asian engagement along the New Silk Road: a case study of Kazakhstan // *Journal of Contemporary East Asia Studies*,. – 2019. - № 7(2). – P. 149–173.

[7] CNPC реализует эффективное сотрудничество в рамках продвижения инициативы «Один пояс-один путь». http://www.cnpc-amg.kz/?p=nov_138. 10.04.2023.

[8] Stegen S., Kuzsnir K.J. Outcomes and strategies in the ‘New Great Game’: China and the Caspian states emerge as winners // *Journal of Eurasian Studies*. – 2015. - № 6. – P. 91–106.

[9] Как Казахстан зарабатывает на проекте «Один пояс-один путь» https://forbes.kz//finances/markets/ostaetsya_li_proekt_odin_poyas_odin_put_po-prejnemu_perspektivnyim/ 10.01.2023.

[10] 阿尔什尼古丽 叶尔肯. “一带一路”视域下加强中国-哈萨克斯坦油气合作研究. *工程科技 I 辑; 经济与管理科学*. 2020年第07期网. DOI: 10.27644/d.cnki.gsydu.2018.001081 [Аршнигули Е. Усиление исследований китайско-казахстанского нефтегазового сотрудничества в перспективе «Пояса и пути» // *Экономика и наука управления*. – 2020. - № 7]

[11] 白羽, 李富兵, 樊大磊, 申雪, 李龙飞. 哈萨克斯坦局势动荡引发“一带一路”能源合作的思考. *中国矿业*. 第31卷第3期 2022年3月. DOI: 10.12075/j.issn.1004-4051.2022.03.024. [Бай Ю, Ли Фубин, Фань Далий, Шэнь Сюэ, Ли Лунфэй. Мысли об энергетическом сотрудничестве в рамках «Пояса и пути», вызванные беспорядками в Казахстане // *China Mining*. – 2022. - № 31(3)].

[12] Kalyuzhnova Ye., Lee Ju. “China and Kazakhstan’s Oil and Gas Partnership at the Start of the Twenty-First Century” // *Emerging*

Markets Finance & Trade. – 2014. - № 50(5). – P. 206–21. <http://www.jstor.org/stable/24475779>. 17.01.2023.

[13] 吴晨. 中国与哈萨克斯坦发展战略对接风险研究[J]. 社会科学前沿, 2021, № 10(3), p. 583-590. DOI: 10.12677/ass.2021.103084 [У Чен. Исследование риска стыковки стратегий развития между Китаем и Казахстаном // Границы социальных наук. – 2021. - № 10(3). – С. 583-590].

REFERENCES

[1] Aktual'nye problemy global'noj jekonomiki: materialy XX nauchnoj konferencii molodyh uchenyh jekonomicheskogo fakul'teta [Actual problems of the global economy: materials of the XX scientific conference of young scientists of the Faculty of Economics] / otv. red. V. N. Pinchuk, I. N. Belova. Moskva, RUDN, 20 aprelja 2018 g. – Moskva: RUDN, 2018, p. 152.[In Russ].

[2] China-Kazakhstan Energy Cooperation within the Belt and Road Initiative. <https://d-nb.info/1221371495/34>. 10.04.2023.

[3] Odin pojas, odin put': otkryt' dorogu vzaimnomu vyigryshu [One belt, one road: open the way for mutual gain] <https://www.mfa.gov.cn/ce/ceerus//rus/zgwxw/t1846717.htm>-. 10.04.2023.

[4] Prekrasnye perspektivy i prakticheskie dejstvija po sovmestnomu sozdaniju Jekonomicheskogo pojasa Shjolkovogo puti i Morskogo Shjolkovogo puti XX veka. [Excellent prospects and practical actions for the joint creation of the Silk Road Economic Belt and the Maritime Silk Road of the 20th century]. <http://www.mofcom.gov.cn/article/i/dxfw/jlyd/201601/20160101243342.shtml>. 10.04.2023 №.[In Russ].

[5] Strategija «Nurly zhol-Put' v budushhee» [Strategy “Nurly Zhol-The Way to the Future”] <http://info-iae.ru/ru/strategiya-nurly-zhol-put-v-budushhee>. 10.04.2023.

[6] Bitabarova A. Unpacking Sino-Central Asian engagement along the New Silk Road: a case study of Kazakhstan // Journal of Contemporary East Asia Studies. – 2019. - № 7(2). – P. 149–173.

[7] SNPC realizuet jeffektivnoe sotrudnichestvo v ramkah prodvizhenija iniciativy «Odin pojas-odin put'» [CNPC implements effective cooperation in promoting the initiative One Belt, One Road] http://www.cnpc-amg.kz/?p=nov_138. 10.04.2023.

[8] Stegen S., K. Kuzsnir J. Outcomes and strategies in the ‘New Great Game’: China and the Caspian states emerge as winners // Journal of Eurasian Studies, 2015, № 6, p.91–106.

[9] Kak Kazahstan zarabatyvaet na proekte «Odin pojas - odin put'» [How Kazakhstan makes money on the One Belt - One Road project]

https://forbes.kz//finances/markets/ostaetsya_li_proekt_odin_poyas_-_odin_put_po-prejnému_perspektivnyim/ 10.01.2023. .[In Russ]..

[10] 阿尔什尼古丽·叶尔肯. “一带一路”视域下加强中国-哈萨克斯坦油气合作研究. 工程科技 I 辑; 经济与管理科学. 2020年第07期网. DOI: 10.27644/d.cnki.gsydu.2018.001081 [Arshniguli E. Usilenie issledovaniy kitajsko-kazahstanskogo neftegazovogo sotrudnichestva v perspektive «Pojasa i puti». Strengthening research on Sino-Kazakhstan oil and gas cooperation in the perspective of the “Belt and Road”]. - Ekonomika i nauka upravlenija,. – 2020. - № 7.

[11] 白羽,李富兵,樊大磊,申雪,李龙飞. 哈萨克斯坦局势动荡引发“一带一路”能源合作的思考. 中国矿业. 第31卷第3期 2022年3月. DOI: 10.12075/j.issn.1004-4051.2022.03.024 [Baj Ju, Li Fubin, Fan’ Dalej, Shjen’ Sjuje, Li Lunfjej. Mysli ob jenergeticheskom sotrudnichestve v ramkah «Pojasa i puti», vyzvannye besporjadkami v Kazahstane / Thoughts on energy cooperation within the framework of the “Belt and Road” caused by unrest in Kazakhstan // China Mining. – 2022. - № 31(3)

[12] Kalyuzhnova Ye., Lee Ju. “China and Kazakhstan’s Oil and Gas Partnership at the Start of the Twenty-First Century” // Emerging Markets Finance & Trade, № 50(5), 2014, pp. 206–21. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/24475779>. (data obrashhenija 17.01.2023).

[13] 吴晨. 中国与哈萨克斯坦发展战略对接风险研究[J]. 社会科学前沿, 2021, № 10(3), p. 583-590. DOI: 10.12677/ass.2021.103084 [U Chen, Issledovanie riska stykovki strategij razvitija mezhdou Kitaem i Kazahstanom / Research on the risk of docking development strategies between China and Kazakhstan] // Granicy social’nyh nauk / Borders of social sciences, 2021, № 10(3), p.583-590]. .[In Russ]..

ENERGY SILK ROAD: PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF OIL AND GAS COOPERATION OF THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA AND THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Zhakay A.K.¹, Urankhayeva G.T.², *Serikkaliyeva A.E.³

¹Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: zaurbekovaaya@gmail.com

²Semey Medical University, Semey, Kazakhstan,
e-mail: gulmira63@mail.ru

*³Almaty Management University, Almaty, Kazakhstan
e-mail: serikkaliyeva@gmail.com

Annotation. After gaining independence, Kazakhstan and China have achieved significant results in the development of cooperation in

the oil and gas sector. This study analyzes the energy component of the Belt and Road Initiative (BRI) and the prospects for the development of cooperation between the two countries in the oil and gas industry, and also traces its configuration and dynamics after the proclamation of the BRI, in order to study the motives for China's investment in Kazakhstan, as well as prospects development of relations between the two countries. The purpose of this article is to analyze the dynamics of development of oil and gas cooperation between Kazakhstan and China within the framework of the Energy Silk Road. In order to determine how much the proclamation of the BRI has affected the relations between the two countries in the energy sector, it was studied using a comparative analysis of two periods: 1991-2013, 2013 - present. The scientific and practical significance of the study is determined by an attempt to analyze the significance of the Energy Silk Road in the dynamics of oil and gas cooperation between China and Kazakhstan.

This study is a contribution to the scientific and analytical literature in the field of Sinology, international economic relations, investment in the oil and gas sector. The article is of practical importance for young scientists: orientalists, international researchers, as well as economists, government officials in the field of diplomacy, employees in the field of oil and gas cooperation between China and Kazakhstan.

Key words: Kazakhstan, China, Energy Silk Road, Belt and Road Initiative, oil and gas cooperation, oil pipeline, infrastructure, investments

**ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ЖІБЕК ЖОЛЫ: ҚЫТАЙ ХАЛЫҚ
РЕСПУБЛИКАСЫ МЕН ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АРАСЫНДАҒЫ МҰНАЙ-ГАЗ ЫНТЫМАҚТАС-ТЫҒЫН
ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ**

Жақай А.Қ.¹, Уранхаева Г.Т.², * Серікқалиева А.Е.³

¹ Өл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: zaurbekovaaya@gmail.com

² Семей медицина университеті, Семей қ., Қазақстан,
e-mail: gulmira63@mail.ru

*³ Almaty Management University, Алматы, Қазақстан
e-mail: serikkaliyeva@gmail.com

Аңдатпа. Тәуелсіздік алғаннан кейін Қазақстан мен Қытай мұнай-газ саласындағы ынтымақтастықты дамытуда айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізді. Бұл зерттеу «Белдеу және жол» бастамасының энергетикалық құрамдас бөлігін және екі ел

арасындағы мұнай-газ саласындағы ынтымақтастықты дамыту перспективаларын талдайды, сондай-ақ оның конфигурациясы мен динамикасын бастама жарияланғаннан кейін қадағалайды. Қытайдың Қазақстанға инвестиция құю мотивтерін, сондай-ақ екі ел арасындағы қарым-қатынастарды дамыту перспективаларын зерттеу. Бұл мақаланың мақсаты – Энергетикалық Жібек жолы аясындағы Қазақстан мен Қытай арасындағы мұнай-газ ынтымақтастығының даму динамикасын талдау. «Белдеу және жол» бастамасының жариялануы екі елдің энергетика саласындағы қарым-қатынастарына қаншалықты әсер еткенін анықтау үшін екі кезеңнің салыстырмалы талдауы арқылы зерттелді: 1991-2013, 2013 – қазіргі. Зерттеудің ғылыми-практикалық маңыздылығы Қытай мен Қазақстан арасындағы мұнай-газ ынтымақтастығы динамикасындағы Энергетикалық Жібек жолының маңыздылығын талдау әрекетімен анықталады.

Бұл зерттеу синология, халықаралық экономикалық байланыстар, мұнай-газ секторындағы инвестиция саласындағы ғылыми-аналитикалық әдебиеттерге қосылған үлес болып табылады. Мақала жас ғалымдарға: шығыстанушыларға, халықаралық зерттеушілерге, сондай-ақ экономистерге, дипломатия саласындағы мемлекеттік қызметкерлерге, Қытай мен Қазақстан арасындағы мұнай-газ ынтымақтастығы саласындағы қызметкерлерге тәжірибелік маңызы зор.

Тірек сөздер: Қазақстан, Қытай, Энергетикалық Жібек жолы, «Белдеу және жол» бастамасы, мұнай-газ кооперациясы, мұнай құбыры, инфрақұрылым, инвестициялар

Статья поступила 10.04.2023

УДК 314.7

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.011>

МРНТИ 11.2

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ РОССИИ И КАЗАХСТАНА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СФЕРЕ

Мовкебаева Г.А.,¹ Аужанова А.Р.,² *Садид А.³

¹Профессор, Казахский Национальный Университет
имени Аль-Фараби,

Алматы, Казахстан, e-mail: gmovkebaewa@mail.ru

²Ассоциированный профессор, Astana IT University,
Астана, Казахстан,

e-mail: Assel.Auzhanova@astanait.edu.kz¹

*³Магистрант, Казахский Национальный Университет
имени Аль-Фараби,

Алматы, Казахстан, e-mail: Aliya.sadeed@gmail.com

Аннотация. В данной статье рассматривается влияние взаимодействия России и Казахстана в образовательной сфере на перспективу дальнейшего развития казахстанской системы высшего образования. Основной целью статьи является выделение существующих внутренних и внешних причин оттока казахстанских студентов на обучение в ведущие ВУЗы Российской Федерации и условия их возвращения в Республику Казахстан для организации профессиональной деятельности на ее территории. Кроме того, в рамках статьи приводится краткая характеристика нормативно-правой базы регулирования сотрудничества между РФ и РК в сфере получения образования, отражающаяся в нескольких международных соглашениях. Приводится обоснование необходимости дальнейшего взаимодействия России и Казахстана в образовательной сфере, заключающаяся в получении знаний по специальностям, обучение которым не предусматривается в учебных программах ВУЗов Республики Казахстан, но эти специалисты востребованы на казахстанском рынке труда. В связи с этим сотрудничество в области образования должно быть направлено на обмен знаниями и опытом в тех областях, которые наиболее важны для развития страны. Кроме того, в статье указывается, что необходимо усилить юридическую базу для регулирования сотрудничества в области образования между Россией и Казахстаном. Существующие международные соглашения должны быть дополнены новыми, которые учитывают современные тенденции в развитии образования и удовлетворяют потребности

обеих стран. В целом, сотрудничество между Россией и Казахстаном в образовательной сфере имеет большое значение для обеих стран. Обмен знаниями и опытом, а также создание условий для привлечения талантливых студентов и удержания их на родине, позволят обеспечить будущее развитие казахстанской системы высшего образования и повысить уровень квалификации казахстанских специалистов.

Ключевые слова: образование, Республика Казахстан, Российская Федерация, международное сотрудничество, система образования, ВУЗ, подготовка специалистов, студенты

Основные положения. В современных условиях глобализации развитие образовательной сферы является основной движущей силой развития государств и вывода их основных отраслей экономики на новый уровень. Международное сотрудничество в сфере образования позволяет обмениваться опытом и подготавливать конкурентоспособных специалистов, обучение которых не предусмотрено учебными заведениями Республике Казахстан (информационная безопасность, лингвокриминалистика, электронная коммерция и др.) [1]. Сотрудничество России Казахстана имеет многовековую историю и к настоящему моменту продолжает набирать обороты преимущественно в области профессионального получения знаний.

Введение. РФ является надежным партнером РК практически во всех стратегических направлениях, включая систему образования.

Сотрудничество в сфере образования между государствами началось в конце марта 1994 года, после подписания Соглашения между Российской Федерацией и Республикой Казахстан в области культуры, науки и образования [2]. Позднее этот список расширился другими международными соглашениями, где фигурировали РФ и РК (Таблица 1).

Таблица 1. Международные соглашения о сотрудничестве в образовательной сфере РК и РФ

Соглашение	Дата подписания
Решение Высшего Евразийского экономического совета «О стратегических направлениях развития евразийской экономической интеграции до 2025 года» [3]	11 декабря 2020 года

Меморандум о взаимопонимании по созданию Евразийского сетевого университета (ЕСУ) [4]	11 октября 2022 год
<i>Примечание: таблица составлена авторами на основе анализа нормативно-правовых документов по теме исследования</i>	

В современных условиях Казахстан испытывает острую нехватку кадров в сфере IT технологий и промышленности, в то время как Республика способна в полной мере обеспечить подготовку высококвалифицированных специалистов в гуманитарной сфере образования. Таким образом наблюдается перегруженность рынка труда выпускниками гуманитарных высших учебных заведений, в то время как научно-техническая и IT сфера остается свободной нишей.

Как заявил Глава государства Касым-Жомарт Токаев во время встречи с Президентом РФ Владимиром Путиным на неформальном саммите СНГ, где обсуждались вопросы стратегического сотрудничества между государствами: «Очень важный момент – это соглашение в области образования. Филиалы ведущих российских вузов – знаменитые МФТИ, Московский государственный технический университет им. Баумана, нам нужно там готовить специалистов» [5].

Однако, между успешной подготовки кадров за границей и их возвращении в РК стоит противоречие: не все подготовленные специалисты стремятся вернуться на Родину, потому что во многих ВУЗах РФ, аналогично казахстанским, существует система трудоустройства выпускников и прочая поддержка молодых специалистов. По этой причине возникает «отток умов» из РК. Соответственно, сотрудничество Российской Федерации и Республики Казахстан может иметь как определенные достоинства, так и недостатки. К недостатка можно отнести то, что стремясь к увеличению числа высококвалифицированных специалистов, Казахстан вовсе теряет талантливые кадры, в силу того, что образовательные программы не предусматривают подготовку по востребованным направлениям.

Как отмечается в исследовании Э.Р. Бурангулова сотрудничество России и Казахстана в области образования должно базироваться на «наполнении «отечественным содержанием» высшей школы с целью сохранения и преумножения накопленного интеллектуального, научно-технического, культурного потенциала и устойчивого социально-

политического развития двух стран» [6, с. 619].

Таким образом, актуальность заключается в том, чтобы определить и проанализировать особенности казахстанского и российского образования, с целью остановки утечки талантливой молодежи из страны. Тем не менее, образовательная миграция не является негативным фактором, ведь при правильном устройстве системы образования в государстве, возрастает процент возвратной миграции выпускников ведущих мировых ВУЗов.

Как отмечает Г.А. Мовкебаева: «Международную образовательную миграцию можно рассматривать и как адаптацию студентов к меняющимся нормам рынка труда, образовательных услуг, изменениям в экономике, социальных и культурных процессах» [7]. Потому стоит обращать внимание на некоторые важные факторы:

Во-первых, принимающая страна должна быть легкодоступной для получения визы, оформления документов в ВУЗ;

Во-вторых, наличие грантов и бюджетных мест для обучения по выбранной специальности;

В-третьих, выбранная специальность должна обладать международным признанием квалификации.

По той причине, что РФ и РК являются стратегическими партнерами на протяжении долгих лет, переезд казахстанских студентов в пределы РФ на время обучения не является чем-то новым. Одним из основных направлений сотрудничества является обмен студентами и преподавателями между университетами и научными центрами обеих стран. Также существует множество двусторонних программ, направленных на развитие научных исследований, обмен опытом и передачу знаний.

Кроме того, в последние годы Россия и Казахстан активно развивают сотрудничество в области цифрового образования, внедряя новые технологии и инновации в учебный процесс. Это позволяет студентам и преподавателям обеих стран получать доступ к новым знаниям и опыту, что, в свою очередь, способствует развитию национальных экономик и укреплению культурных связей между Россией и Казахстаном.

В целом, можно сказать, что взаимодействие России и Казахстана в образовательной сфере является очень важным и перспективным направлением, которое продолжит развиваться и дальше.

Описание материалов и методов. Данная статья базируется на теоретическом и сравнительном анализе нормативно-правовой базы регулирования сотрудничества в образовательной сфере РК и

РФ и материалов научных исследований казахстанских и российских авторов по теме текущего исследования, а также на систематизации и обобщении полученных результатов. Ивент-анализ используется для структурирования публичной информации касательно заключения договоров в рамках ЕАЭС. Метод прогнозирования используется для оценки текущей ситуации в образовательной сфере РФ и РК и ее дальнейшего развития.

Кроме того, были использованы методы статистической обработки данных в ходе обсуждения положительных и негативных сторон взаимодействия России и Казахстана в образовательной сфере.

Обсуждение.

Взаимовыгодное сотрудничество РК и РФ в сфере образования строится на нескольких основных сходствах:

Во-первых, приверженность Болонской системе высшего образования. Несмотря на то, что в 2022 году РФ заявила о том, что в стране будет разработана собственная система образования [7], к настоящему периоду это остается только на уровне планирования.

Во-вторых, в условиях тесного сотрудничества между двумя государствами студентам легче поступить на обучение:

- не требуется дополнительных документов и виз для въезда;
- не требуется специального перевода документов, потому что в

РК допускается выдача документов на русском и казахском языках.

В-третьих, общие цели в поисках выгодного взаимодействия России и Казахстана в образовательной сфере являются стимулом для обеих сторон в поиске и разработке более привлекательных учебных программ для повышения качества образования.

Тем не менее, в силу разницы в развитии РФ и РК, возникают проблемы при обмене студентов, и наблюдается отток молодых людей из Казахстана в Россию сначала в поисках подходящей и более перспективной образовательной программы, а затем в поисках более выгодных условий труда и карьерного роста.

В последние годы наблюдается тенденция, выражающаяся в стремлении казахстанской молодежи обучаться в ведущих ВУЗах соседнего государства – Российской Федерации. Для того есть ряд определенных причин, делающих эту страну привлекательной для студентов (см. Таблицу 2):

Таблица 2. Причины выбора казахстанскими студентами российских ВУЗов

№	Причина	Описание
1	Большое количество бюджетных мест для казахстанцев	Выпускники Казахстана при выборе будущего альма-матер во многих случаях опираются на более выгодное обучение, которое подразумевает наличие бюджетного места, а в лучшем случае стипендии и социальных квот. Цена годового обучения в казахстанских ВУЗах ежегодно становится выше и большинство граждан не могут себе позволить обучение в престижных ВУЗах РК.
2	Престижные ВУЗы	Многие российские высшие учебные заведения имеют многовековую историю и успели закрепить свое имя на международном уровне.
3	Знание русского языка	На постсоветском пространстве русский язык всё еще играет большое значение и используется в условиях мультикультуризма повседневной и профессиональной жизни казахстанского общества. Поэтому многим выпускникам легче обучаться в более привычной языковой среде.
4	Простой процесс поступления	Для поступления в ВУЗы РК выпускник обязан предоставить результаты ЕНТ, в которых должен набрать проходной балл. При этом некоторые учебные заведения проводят дополнительные экзамены для абитуриентов. В то время, как для поступления в российский ВУЗ достаточно сдать вступительные экзамены в конкретное учебное заведение, список вопросов которых оглашается заранее. (Здесь стоит отметить, что при поступлении студента из РФ, процедура сдачи ЕНТ также остается обязательной и для иностранных граждан, что является усложняющим фактором)
5	Активный рекламный менеджмент российских ВУЗов	Российские ВУЗы стремятся привлечь как можно большее количество талантливой молодежи из разных стран. С этой целью они разрабатывают эффективные рекламные программы, обещающие активную студенческую жизнь, проводят олимпиады, дающие дополнительные баллы при поступлении и т.д.
<i>Примечание: таблица составлена авторами на основе анализа теоретического материала по теме исследования</i>		

По причинам, описанным выше, на сегодняшний момент количество казахстанских студентов в российских ВУЗах насчитывает 61 тыс. человек на период 2022 года. При этом большая их часть (около 31 тыс. человек) обучается на бюджетной основе, получая стипендию [8].

При учете того, что на процесс значительно повлияло возникновение СВО России на территории Украины и на фоне этой ситуации многие казахстанские студенты отказались от поездки на обучение в РФ по соображениям безопасности. При этом, несмотря на потребность Казахстана в специалистах инженерно-технических и естественно-научных специальностей, абитуриенты, по данным статистики 2022 года, выбирают в большинстве случаев гуманитарные специальности (см. Рисунок 1) [9].

Рисунок 1 – Направления обучения казахстанских студентов в ВУЗах Российской Федерации

Результаты. В результате анализа нами было выявлено, что в основном взаимодействие между Россией и Казахстаном в сфере образования ведется на обмене студентами высшего и среднего специального образования.

Интерес Казахстана в данном случае заключается в том, чтобы подготовить высококвалифицированных специалистов недостающих профилей и осуществить обмен опытом с ведущими университетами Российской Федерации.

В свою очередь привлечение казахстанских студентов для РФ сулит повышение привлекательности образования и соответствующие экономические выгоды. При условии привлечения подготовленных молодых и перспективных специалистов на российский рынок труда.

Таким образом, для реализации успешного и взаимовыгодного сотрудничества РК и РФ в сфере образования, МОН РК:

- необходимо пересмотреть процесс приема иностранных граждан на обучение: сделать его более доступным;

- создавать более благоприятные трудовые условия для начинающих специалистов, создать положительную мотивацию для возвращения на Родину;

- подготовить площадки для обмена международным опытом получения образования для дальнейшего внедрения передовых учебных подходов и технологий в процесс подготовки специалистов широко спектра профессий.

Заключение. В результате проведенного исследования мы пришли к выводу, что системы образования РФ и РК во многом схожи между собой, однако в силу определенных причин ВУЗы РФ являются более привлекательными для казахстанских студентов. Во многом, это может являться положительной стороной взаимоотношений двух государств, если бы при подготовке кадров, подавляющее их большинство стремилось возвратиться в РК и служить во благо государства. Отток знаний из Казахстана, во многом обусловлен тесным сотрудничеством с ВУЗами Российской Федерации и более выгодных условий обучения в последней.

По этой причине, Республике Казахстан необходимо пересмотреть существующие принципы организации профессионального обучения в государстве и сделать его более привлекательным не только для собственных, но и иностранных студентов. Во многом этому процессу поможет опыт сотрудничества с РФ в сфере образования и перенятый международный опыт.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Калиаскарова Т. Каким профессиям не учат в казахстанских вузах. https://vlast.kz/amp/obsshestvo/kakim_professijam_ne_uchat_v_kazahstanskih_vuzah-6570.html

[2] Об утверждении Соглашения между Правительством Республики Казахстан и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в области культуры, науки и образования. — Текст: электронный // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. https://adilet.zan.kz/rus/docs/P980001160_

[3] Стратегические направления развития евразийской экономической интеграции до 2025 года // ЕЭК. Евразийский сетевой университет. Esuniversity. [http:// esuniversity.ru/o-nas/](http://esuniversity.ru/o-nas/)

[5] Глава государства провел встречу с Президентом России Владимиром Путиным // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан [сайт]. <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-london/press/news/details/309101?lang=ru>

[6] Бурангулов Э.Р. Особенности сотрудничества России и Казахстана в сфере высшего образования на современном этапе // Вестник РУДН. Серия: Международные отношения. - 2017. - №3.

[7] Мовкебаева Г.А. Евразийская интеграция в сфере высшего образования в контексте миграционных процессов // Сб. матер. междунар.науч. конф.»Мигранты и вопросы их инклюзии в государствах евразийского пространства». Алматы, 23 мая 2017 г. - Алматы, 2017. – С. 131.

[8] Ливень Г., Пак Ю. Казахстанская Высшая школа и Болонский процесс // Высшее образование в России. - 2005. - № 9.

[9] Сколько казахстанцев учится в российских вузах. <https://ism.kz/skol-ko-kazahstancev-postupilo-v>

[10] Ракишева Б.И. Полетаев Д.В. Учебная миграция из Казахстана в Россию как один из аспектов стратегического сотрудничества в рамках развития Таможенного союза // Евразийская Экономическая Интеграция. - 2011. - № 3 (12).

REFERENCES

[1] Kaliaskarova T. Kakim professiyam ne uchat v kazahstanskih vuzah [What professions are not taught in Kazakh universities] https://vlast.kz/amp/obsshestvo/kakim_professijam_ne_uchat_v_kazahstanskih_vuzah-6570 [In Rus.].

[2] Ob utverzhdenii Soglasheniya mezhdu Pravitel'stvom Respubliki Kazahstan i Pravitel'stvom Rossijskoj Federacii o sotrudnichestve v oblasti kul'tury, nauki i obrazovaniya [On approval of the Agreement between the Government of the Republic of Kazakhstan and the Government of the Russian Federation on cooperation in the field of culture, science and education]. https://adilet.zan.kz/rus/docs/P980001160_ [in Russ.]

[3] Strategicheskie napravleniya razvitiya evrazijskoj ekonomicheskoy integracii do 2025 goda [Strategic directions for the development of the Eurasian economic integration until 2025]. https://eec.eaeunion.org/comission/department/dep_razv_integr/strategicheskie-napravleniya-razvitiya.php [in Russ.].

[4] Evrazijskij setevoy universitet [Eurasian Network University]. <http://esuniversity.ru/o-nas/> [in Rus.].

[5] Glava gosudarstva provel vstrechu s Prezidentom Rossii Vladimirom Putinyim [The Head of State held a meeting with Russian President Vladimir Putin]. <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-ondon/press/news/details/309101?lang=ru> [in Russ.].

[6] Burangulov E.R. Osobennosti sotrudnichestva Rossii i Kazahstana v sfere vysshego obrazovaniya na sovremennom etape [Features of cooperation between Russia and Kazakhstan in the field of higher education at the present stage] // Vestnik RUDN. Seriya «Mezhdunarodnye otnosheniya». - 2017. - № 3 [in Russ.].

[7] Movkebaeva G.A. Evrazijskaya integraciya v sfere vysshego obrazovaniya v kontekste migracionnyh processov [Eurasian integration in higher education in the context of migration processes] // Sb. mater. mezhdunar. nauch. konf. "Migranty i voprosy ih inklyuzii v gosudarstvah evrazijskogo prostranstva". Almaty, 23 maya 2017 g. - Almaty, 201. - P 131 [in Russ.].

[8] Liven' G., Pak Yu. Kazahstanskaya Vysshaya shkola i Bolonskij process [Kazakhstan Higher School and the Bologna Process] // Vysshее obrazovanie v Rossii. - 2005. - № 9 [in Russ.].

[9] Skol'ko kazahstancev uchitsya v rossijskih vuzah [How many Kazakhstanis study at Russian universities]. <https://lsm.kz/skol-ko-kazahstancev-postupilo-v> [in Russ.].

[10] Rakisheva B.I., Poletaev D. V. Uchebnaya migraciya iz Kazahstana v Rossiyu kak odin iz aspektov strategicheskogo sotrudnichestva v ramkah razvitiya Tamozhennogo soyuza [Educational migration from Kazakhstan to Russia as one of the aspects of strategic cooperation within the framework of the development of the Customs Union] // Evrazijskaya Ekonomicheskaya Integraciya. - 2011. - № 3 (12). [in Russ.].

COOPERATION BETWEEN RUSSIA AND KAZAKHSTAN IN THE EDUCATIONAL FIELD

Movkebaeva G.A.,¹ Auzhanova A.R.,² *Sadid A.³

¹ Professor, Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: gmovkebaewa@mail.ru

² Associate Professor, Astana IT University, Astana, Kazakhstan,
e-mail: Assel.Auzhanova@astanait.edu.kz

*³ Master's student, Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: Aliya.sadeed@gmail.com

Annotation. This article examines the impact of the interaction between Russia and Kazakhstan in the educational field on the prospect of further development of Kazakhstan's higher educational system.

The main purpose of the article is to highlight the existing internal and external reasons for the outflow of Kazakhstani students to study at leading universities of the Russian Federation and the conditions for their return to the Republic of Kazakhstan for the organization of professional activities. In addition, the article provides a brief description of the legal framework for regulating cooperation between the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan in the field of education, reflected in several international agreements. The substantiation of the need for further cooperation between Russia and Kazakhstan in the educational sphere is given. It is focused on obtaining knowledge in majors that are not provided by the curricula of universities of the Republic of Kazakhstan, but these specialists are in demand in the Kazakh labor market. Therefore, cooperation in the field of education should be aimed at the exchange of knowledge and experience in those areas that are most important for the development of the country. In addition, it is necessary to strengthen the legal framework for regulating cooperation in the field of education between Russia and Kazakhstan. Existing international agreements should be supplemented with new ones that take into account current trends in the development of education and meet the needs of both countries. In general, cooperation between Russia and Kazakhstan in the educational sphere is of great importance for both countries. The exchange of knowledge and experience, as well as the creation of conditions for attracting talented students and keeping them at home, will ensure the future development of Kazakhstan's higher education system and improve the qualification level of Kazakhstani specialists.

Key words: education, Republic of Kazakhstan, Russian Federation, international cooperation, education system, university, training of specialists, students

РЕСЕЙ МЕН ҚАЗАҚСТАН АРАСЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

Мовкебаева Г.А.,¹ Аужанова А.Р.,² *Садид А.³

¹ Профессор, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: gmovkebaewa@mail.ru

² Қауымдастырылған профессор, Astana IT University,
Астана, Қазақстан,

e-mail: Assel.Auzhanova@astanait.edu.kz1

*³ Магистрант, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: Aliya.sadeed@gmail.com

Андатпа. Бұл мақалада Ресей мен Қазақстанның білім беру саласындағы өзара іс-қимылының қазақстандық жоғары білім беру жүйесін одан әрі дамыту перспективасына әсері қарастырылады.

Мақаланың негізгі мақсаты қазақстандық студенттердің Ресей Федерациясының жетекші жоғары оқу орындарына оқуға кетуінің қолданыстағы ішкі және сыртқы себептерін және олардың аумағында кәсіби қызметті ұйымдастыру үшін Қазақстан Республикасына оралу шарттарын бөлу болып табылады. Сонымен қатар, мақала аясында бірнеше халықаралық келісімдерде көрсетілген Ресей Федерациясы мен ҚР арасындағы білім беру саласындағы ынтымақтастықты реттеудің нормативтік-құқықтық базасының қысқаша сипаттамасы келтірілген. Қазақстан Республикасы Жоғары оқу орындарының оқу бағдарламаларында оқыту көзделмеген, бірақ бұл мамандар қазақстандық еңбек нарығында сұранысқа ие мамандықтар бойынша білім алудан тұратын Ресей мен Қазақстанның білім беру саласындағы одан әрі өзара іс-қимылының қажеттілігінің негіздемесі келтіріледі. Сондықтан білім беру саласындағы ынтымақтастық елдің дамуы үшін аса маңызды салаларда білім мен тәжірибе алмасуға бағытталуы тиіс. Бұдан басқа, Ресей мен Қазақстан арасындағы білім беру саласындағы ынтымақтастықты реттеу үшін заңдық базаны күшейту қажет. Қолданыстағы халықаралық келісімдер білім беруді дамытудағы заманауи үрдістерді ескеретін және екі елдің де қажеттіліктерін қанағаттандыратын жаңаларымен толықтырылуы тиіс. Жалпы, Ресей мен Қазақстан арасындағы білім беру саласындағы ынтымақтастықтың екі ел үшін де маңызы зор. Білім мен тәжірибе алмасу, сондай-ақ талантты студенттерді тарту және оларды Отанда ұстау үшін жағдай жасау қазақстандық жоғары білім беру жүйесінің болашақтағы дамуын қамтамасыз етуге және қазақстандық мамандардың біліктілік деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: білім беру, Қазақстан Республикасы, Ресей Федерациясы, халықаралық ынтымақтастық, білім беру жүйесі, университет, мамандар даярлау, студенттер

Статья поступила 31.05.2023

ЭОЖ 327.7:327

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.012>

FTAХР 11.1

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ПРОБЛЕМАЛАРДЫ ЗЕРТТЕУДЕГІ ЖАҢА ТӘСІЛДЕР

*Асхат Г.¹, Даулетбаев А.К.²

¹PhD докторы, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ халықаралық қатынастар, Алматы, Қазақстан, e-mail: askhat.g@gmail.com

²Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ халықаралық қатынастар факультетінің магистранты, Алматы, Қазақстан, e-mail: almatdauletbaev@gmail.com

Андатпа. XX ғасырдың аяғында адамзат өзінің әлеуметтік-экономикалық дамуының өткір экологиялық проблемаларының орталығында болды.

Әр түрлі қарқында орын алып жатқан экологиялық проблемалар әлемнің барлық елдері, индустриалды және дамушы елдерге де тән. Бұл дәреже экономиканың даму деңгейіне және қоршаған ортаны қорғауға және оны ұтымды пайдалануға жұмсалатын шығындардың мөлшеріне байланысты.

Бұл мақалада экологиялық инновациялар елдің тұрақты даму факторы, экологияға қатысты өзекті мәселелері қарастырылған. Өмір сүру сапасын арттыру үшін экологиялық жаңа тәсілдерді енгізу қажеттілігі туындады. Біз су тасқыны, құрғақшылық, өрт, температураның ауытқуы, дауыл түріндегі ауқымды табиғи ауытқулар, қоғамға қажетті өмірлік маңызды табиғи ресурстардың азаюы, сондай-ақ озон қабаты, атмосфераның газ құрамы, радиациялық ластану және т.б. сияқты адам өмірі үшін маңызды көрсеткіштердің өзгеруі сияқты жаһандық құбылыстар мен процестердің куәсі болудамыз. Эко-инновациялар, экологиялық және тиімді энергия технологияларын пайдалану аймақтың экономикалық даму деңгейіне, сонымен қатар инвестициялық тартымдылығы мен оның бәсекеге қабілеттілігіне оң әсері туыдыратынын ашып көрсетті. Болашақтың саяси күн тәртібі мен дипломатиялық тәжірибесінде экологиялық дағдарыс, оның салдары мен онымен күресу әдістері жайлы мәселелер ең маңызды орындардың бірін алады. Соңғы онжылдықтарда халықаралық қауымдастық экологиялық проблемаларды шешуге бағытталған көптеген шаралары қабылданды. Көптеген көпжақты құжаттарға қол қойылды. Жылдан жылға халықаралық қатынастар жүйесіндегі

экологиялық проблемаларды зерттеудің және шешудің жаңа тәсілдері шығарылуда. Мақалада осы аталған мәселелерге тереңірек зерттеу жасалынды.

Тірек сөздер: эко-инновация, жасыл теория, халықаралық қатынастар, экожүйе, экология, инновация, экономика, жасыл экономика, технологиялар, энергия

Негізгі ережелер

Экологиялық инновация-бұл экологиялық тұрақты жаңа өнімдер, қызметтер мен технологияларды жасауға бағытталған адам инновациясының мәселесін шешудің заманауи тәсілі. Ол қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыра отырып, адам қызметінің қоршаған ортаға әсерін азайтудағы жаңа шешімдерді әзірлеу және енгізуді қамтиды.

Экологиялық инновациялар жаңартылатын энергия көздерін пайдалану технологияларын әзірлеу, қалдықтарды басқарудың тиімдірек жүйелерін енгізу және тұрақты көлік жүйелерін құру сияқты көптеген әртүрлі нысандарды қабылдауы мүмкін. Бұл инновациялар адам әрекетінің қоршаған ортаға теріс әсерін азайтуға және тұрақты болашаққа көшуге көмектесуге арналған.

Экологиялық инновацияның басты артықшылықтарының бірі-бұл климаттың өзгеруі, ауаның ластануы және судың жетіспеушілігі сияқты біздің планетамыздың алдында тұрған кейбір маңызды экологиялық мәселелерді шешуге көмектеседі. Қоршаған ортаға әсерімізді төмендететін жаңа технологиялар мен шешімдерді әзірлеу және енгізу арқылы біз табиғи ресурстарды қорғауға және планетаны болашақ ұрпақ үшін сақтауға көмектесе аламыз.

Сонымен қатар, экологиялық инновациялар жаңа нарықтар мен бизнес мүмкіндіктерін құру арқылы экономикалық пайда әкелуі мүмкін. Экологиялық тұрақты өнімдер мен қызметтерге сұраныс артқан сайын, экологиялық инновацияларға инвестиция салатын компаниялар бәсекелестік артықшылыққа ие бола алады және өздерін өз салаларында көшбасшы ретінде көрсете алады.

Жаһандық экологиялық дағдарыс қоршаған ортаға деструктивті антропогендік және технологиялық әсердің күшеюімен байланысты. Экологиялық апаттардың негізінде адамдардың ойластырылмаған қызметтері, оның басқаларға, қоршаған ортаға, денсаулығына және т.б. қатынасы жатыр. Табиғат заңдарын түсініп, табиғат күштерін игере отырып, адам бұл заңдарды өзгерте алмайды немесе оларды әлеуметтік заңдылықтарға бағындыра алмайды. Қазіргі экологиялық жағдайдың ерекшелігі-белгілі бір экожүйемен өзара байланысты әлеуметтік жүйе

жағдайында осы гетерогенді заңдылықтардың қиылысуы және өзара әрекеттесуі. Сондықтан, бүгінде экологиялық проблеманың пайда болуында да, оны шешуде де әлеуметтік факторларды ескеруге бет бұру барған сайын байқалады.

Тұтастай алғанда, экологиялық инновациялар экологиялық тұрақты және әлеуметтік жауапты шешімдерді жасауға бағытталған адам инновациялары жаһандық мәселелерді шешудің заманауи тәсілін білдіреді. Адамның тапқырлығы мен шығармашылығының күшін пайдалана отырып, біз барлығына тұрақты болашақ құруға көмектесетін жаңа технологиялар мен шешімдерді жасай аламыз.

Кіріспе

Экологиялық мәселелерді зерттеу жаңа құбылыс емес. Адамзат тарихы әрқашан қоршаған ортамен тығыз байланысты болды. Индустрияландырудың басталуымен оған келтірілген залалдың көлемі де өсе бастады, бұл уақыт өте келе ғылыми зерттеулерде көрініс тапты. XX ғасырдың екінші жартысында әлемдік экономикалық өсудің бұрын-соңды болмаған қарқыны жаһандық ауқымда адам мен табиғат арасындағы қарым-қатынас тепе-теңдігінің сапалы өзгеруіне әкелді. Нәтижесінде ғылым экология мәселелеріне мұқият назар аудара бастады және оның басымдықтарын өзгертуді көздейтін дамудың басқа моделін жасауға тырысты. Бұл 1980 жылдары БҰҰ шеңберінде әзірленген және экономикалық, экологиялық және әлеуметтік мәселелерді келісілген шешуді көздейтін тұрақты даму тұжырымдамасын айтуға болады. Тұжырымдама 1992 жылы Рио-де-Жанейродағы конференцияда ұсынылды, бірақ оны жүзеге асыруға әлемдік экономика мен халықаралық қатынастардың өзгеруіне байланысты көптеген мәселелер кедергі болды.

Экология саласындағы зерттеулердің жаңа кезеңі БҰҰ мен басқа да халықаралық ұйымдардың Жасыл экономика тұжырымдамасын әзірлеу жөніндегі бастамаларымен байланысты. БҰҰ-ның экология саласындағы негізгі органы-БҰҰ-ның Қоршаған ортаны қорғау бағдарламасы (ЮНЕП) 2008 жылы әлемдік экономиканы дағдарыстан шығару мақсатында экологиялық таза өндірістерге инвестициялау мүмкіндіктерін талдау үшін «жасыл экономикалық бастама» ұсынды. ЮНЕП тапсырысы бойынша «жаңа жаһандық жасыл келісім» баяндамасы дайындалды, онда әлемдік экономиканың экологиялық тұрақтылығын арттыру кезінде экономикалық өсуді ынталандыру бойынша ұсыныстар бар. Бұл мәселе ғылыми талдау кілтінің біріне айналды.

Қазіргі уақытта қоршаған ортаны қорғау мәселелері бойынша көптеген зерттеулер дәл жасыл экономиканың дамуы аясында

қарастырылуда. Тіпті кеңейтілген ұдайы өндірістің пайда болуымен экономикалық өсу тенденциялары тұрақтанды. Өндіріс процесінде және одан тыс уақытта жетілдіру қажеттілігі барған сайын артып келеді. Жақсарту процестері жаңа енгізу процестері, содан кейін инновациялық процестер деп аталды. Инновация сөзінің өзіне берілген анықтамаға сүйенсек, инновация - бұл өнім немесе технология сапалы жаңа сипаттамаларға, қызметтерге немесе құндылықтарға ие болатын инновация деп қорытынды жасауға болады. Осыған ұқсас жаңалық өндірістік процестердің тиімділігін арттыру процесінде пайда болады [1].

Жаһандық ауқымдағы экономикалық қиыншылықтар кезінде инновация қиындықтарды жеңу, экономикалық өсуді қамтамасыз ету және қолдау, әлеуметтік мәселелерді шешу тәсілі ретінде қабылданады. Климаттың өзгеруі, азық-түлік қауіпсіздігі, ауыз суға қолжетімділік және денсаулықты қорғау сияқты жаһандық мәселелер әлемдік қауымдастықтың назарынан тыс қалмайды. Осыған байланысты инновация өмір сүру сапасын жақсарту үдерісінде негізгі фактор рөлін атқара бастады.

Тұтынушылардың қошаған ортаға және оның барлық ресурстарына деген жалпы әлемдік тенденциясының нәтижесінде біз көптеген жағымсыз салдарларға ие боламыз (ласталған су, ауа және топырақ, көптеген алмастырылмайтын табиғи ресурстардың сарқылуы, жаһандық климаттың өзгеруі, биоәртүрліліктің жоғалуы). Қазіргі экологиялық жағдайға байланысты жаңа экономикалық модельге көшудің болмай қоймайтыны анық. Жағдайды бақылап, саралап, көптеген дамыған елдер дәл жоғарыда айтылған «экологиялық инновация» бағытында дамып, «жасыл экономика» жолына түсуде [2]. Жасыл теоретиктер халықаралық қатынастардың нормативтік теориясы аясындағы негізгі пікірталастарда, әсіресе адам құқықтарына, демократияға, трансұлттық азаматтық қоғамға және жаһандық қоғамдық салаларға қатысты белсенді пікірталастарға ылғи қатысады. Олар жаһандық экологиялық әділеттілік мәселесін басты орынға қояды. Жасыл теорияға сәйкес, экологиялық әділетсіздік жауапсыз субъектілер өз шешімдерінің экологиялық шығындарын үшінші тараптарға, әсіресе оңтүстіктегі осал елдерге, зардап шеккен тараптар (немесе олардың өкілдері) білмеген немесе қатыспаған жағдайда, ықтимал экологиялық тәуекелдерге қатысты шешім қабылдауда орын алады.

Сайып келгенде, экологиялық әділеттілік барлық зардап шеккен тараптардың пікірін ескеретін демократиялық процестер арқылы тәуекелдерді әділ бөлуді, экологиялық проблемалардың зардаптарынан

залал шеккендердің орнын толтыруды және өтеуді талап етеді.

Яғни, экологиялық инновация елдің экологиялық мәселелерін шешудің негізгі экономикалық белсенділігін төмендетпей шешудің маңызды құралы ретінде қарастырыла бастады деп айтуға дәлел бола алады. Нәтижесінде үкіметтер экологиялық инновацияларды әзірлеуге, енгізуге және дамытуға көбірек қолдау көрсетуде.

Соңғы жылдары әртүрлі ұйымдардың, соның ішінде бизнестің экологиялық мекемелермен аналитикалық материалдарды дайындаудағы ынтымақтастығы кеңейіп келеді. Мысалы, жаһандық сақтандыру индустриясы ЮНЕП-пен бірлесіп болашақ жасыл экономикадағы осы саланың ықтимал рөлі туралы есеп береді.

Әр түрлі елдердің ғалымдары жасыл экономиканың жекелеген салаларының даму перспективаларын талдайды: өнеркәсіп, құрылыс, көлік, ауыл шаруашылығы, су және орман шаруашылығы, балық аулау, сондай-ақ туризм, олардың құрылымы қазіргі уақытта оларда жасыл сегменттердің жедел қалыптасуына байланысты түбегейлі өзгерістерге ұшырауда. Энергетикаға ерекше назар аударылады, оны қайта құру климаттық өзгерістерді әлсіретуде шешуші рөл атқаруы мүмкін. Соңғы жылдардағы баяндамалар экология саласындағы мемлекеттік және жеке инвестициялық қызметті кеңейтуге ерекше назар аударады. Энергетикаға салынған инвестициялар, онда жобаларға салынған сәттен бастап оларды іске асыруға дейін айтарлықтай уақыт өтеді, бұл әлемдік экономиканың жаңа құрылымын құруға және анықтауға ықпал ететін сияқты. Сондықтан жасыл төңкеріске жетудің орталық буыны ретінде қарастырылатын экологиялық инновацияларға инвестицияларды зерттеу маңызды орын алады.

Көптеген зерттеулер дамудың экологиялық жолына көшу осы процесті мәжбүрлеу, сондай-ақ кедейсіздік және теңсіздікпен күресу үшін қажетті буын болып саналатын білім беру саласына көбірек назар аударуды қажет ететінін атап көрсетеді. Қоғамды өзгертудің басқа маңызды буындары мәдениет және ақпараттық компонент болып табылады.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Мақаланың теориялық негізін экосаясат саласындағы отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері, халықаралық қатынастар теориясы, халықаралық экологиялық қауіпсіздік, халықаралық үкіметтік емес ұйымдар мен жетекші әлемдік субъектілердің экологиялық саясатының ерекшеліктері, экологиялық саясатты құрайды. Зерттеудің жалпы ғылыми әдістері, оның ішінде жүйелік, салыстырмалы, тарихи талдау, статистикалық талдау әдістері, зерделенетін мәселе бойынша

материалдарды қорытындылау барысында, халықаралық қатынастар жүйесіндегі экологиялық проблемаларды зерттеудегі жаңа тәсілдердің бірі «экоинновация», – экономиканы дамытудағы салыстырмалы түрде жаңа, бірақ өте перспективалы бағыты мен «жасыл теорияны» атап өткен жөн. Инновациялардың басқа түрлерімен салыстырғанда олардың маңызды ерекшеліктері бар. Біріншіден, эко-инновациялар - бұл олардың негізгі функциясы болып табылатынына қарамастан, қоршаған ортаға тәсерді азайтуға әкелетін инновациялар. Екіншіден, экоинновация ұйымдық инновацияның дәстүрлі ұйымдық шекарасынан шығып, қолданыстағы әлеуметтік-мәдени нормалардың, институционалдық құрылымдардың өзгерістерін тудыратын кеңірек әлеуметтік механизмдерді қамтуы жайлы жоғарыда атап көрсетілді.

Экологиялық инновацияларды енгізу және таратуды бизнес көбінесе өндіріс процесіне жаңа технологиялар мен әзірлемелерді енгізу ретінде қабылдайды. Бұл көбінесе әртүрлі экономикалық кедергілерді жеңумен байланысты және әлеуметтік-экономикалық жүйенің дамуына үлес қоса отырып, әлеуетті сатып алушылардың ықыласына ие болуға мүмкіндік береді. Эко-инновация – компанияларға шығындарды қысқартуға және жаңа нарықтарға шығуға мүмкіндік беретін заманауи құрал. Микродеңгейде ресурстарды үнемдейтін жасыл инновацияларды енгізу тұрақты дамуға құрылымдық ауысуға ықпал ете алады.

Біріккен Ұлттар Ұйымының мәліметі бойынша, 2025 жылға қарай 2,9 миллиард адам су тапшылығын сезінеді. Әлемдік энергияға деген сұраныс 2030 жылға қарай 60 пайызға дейін өседі. Қалыптасқан жағдайда табиғи ресурстарды пайдаланудың нарықтық қатынастарының дамуын қазіргі жағдайын ескере отырып, әр түрлі салалардағы кәсіпорындардың инновациялық қызметін жасылдандыру мәселесі бүгінгі күннің маңызды мәселелерінің бірі болып табылады [2].

Әлемдік аренадағы көптеген сын-қатерлер мен жаһандық проблемалар экологиялық призма және қоршаған ортаны қорғау қажеттілігі арқылы қарастырыла бастағаны баршаммызға мәлім. Ғалымдар болашақ ұрпақтың өмір сүру жағдайына кері әсерін тигізуі мүмкін экологиялық қауіптердің үздіксіз өсуін зерттей отырып, жаһандық деңгейде экология мен экономиканың өзара сыни байланысы мен өзара тәуелділігін шешуге кірісті. Мысалы, тұрақты даму тұжырымдамасы қазіргі заманғы «жасыл ойлаудың» негізгі идеясы болған әлемнің әлеуметтік-экономикалық дамуының жаңа векторының кілті болды [3].

«Жасыл» теоретиктер өз жұмыстарында қоршаған орта мен экономикалық өсу арасындағы тепе-теңдікті табуға бағытталған. Соның нәтижесінде «жасыл» теория аясында түрлі бағыттар пайда болды. Радикалды жасыл теоретиктер қоршаған экожүйемен қарым-қатынасты өзгерту үшін әлеуметтік өзгерістер қажет деген идеяны қолдайды. Экосоциалистер капиталистік экономикалық жүйені сынауды күшейтті. Экофеминистер табиғатты бақылау патриархаттың әйелдерді бақылауының кеңеюі деп мәлімдейді. Экологтар фундаменталистер мәселенің тұтас шешімін іздейді – олар қоршаған ортаның деградациясының алдын алу үшін даму парадигмасын толығымен өзгертуді талап етеді [4].

Жаңа жаһандық проблемалар халықаралық қатынастар мен әлемдік саясатты зерттеуге жаңа теориялық көзқарастарды талап етті [5]. Халықаралық қатынастар теориясында «жасыл теория» пайда болды. Халықаралық қатынастардағы экологиялық концепцияларды жақтаушылар құрылымдық реализм және неолиберализм сияқты дәстүрлі теорияларды сынға алды, сонымен қатар халықаралық саяси экономияның неомаркстік нұсқасын және космополиттік перспективаның негізінде жатқан халықаралық қатынастардың нормативтік теорияларын өзгертуге және бейімдеуге ұмтылды [6].

Соңғы ғылыми жұмыстар мен пікірталастарға сүйене отырып, бұл тәсіл жаһандық саясаттың негізгі концепцияларына жаңаша көзқараспен қарауға, экологиялық қауіпсіздік, тұрақты даму және экологиялық әділеттілік проблемалары туралы жаңа түсінік қалыптастыруға мүмкіндік берді. Жаһандық жылыну перспективасы халықаралық қатынастарды теориялық түсіну арқылы экологиялық проблемалардың қалай шешілетінін көрсететін мысал болды [7].

Неолибералдар, керісінше, жаһандық экологиялық проблемаларды шешуде мемлекетаралық ынтымақтастықты дамыту үшін климаттың өзгеруінің халықаралық режимін қалыптастыру үшін қандай ынталандырулар қажет екендігі туралы кеңес беруге көбірек бейім.

Сондықтан, экологиялық мәселелер бүгінгі таңда жаһандық саяси дискурс пен тәжірибенің жаңа негізгі күн тәртібінің бірі болып табылады.

Әдеби шолу

Көптеген ғалымдар мен зерттеушілер экологиялық инновациялар тақырыбын және олардың адамзат алдында тұрған экологиялық мәселелерді шешудегі әлеуетті рөлін зерттеді. Кейбір танымал зерттеушілер мен олардың пікірлеріне тоқталатын болсақ:

Тимоти Девинни: Девинни-Ұлыбританиядағы Лидс университетінің Халықаралық бизнес профессоры. Оның пікірінше,

экологиялық инновациялар климаттың өзгеруі және ластану сияқты жаһандық экологиялық мәселелерді шешуде шешуші рөл атқаруы мүмкін және экономикалық пайда мен өсуге әкелуі мүмкін дейді [8].

Ұлыбританиядағы Уорвик университетінің корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік профессоры Люц Прейстің мәлімдеуінше экологиялық инновациялар және фирмалардың тұрақты инновацияларды ілгерілетудегі рөлі басым. Ол эоинновация фирмалар үшін айтарлықтай экономикалық пайда әкелуі мүмкін, сонымен қатар экологиялық мәселелерді шешуге көмектесетін алға тартады [9].

Ал, Хеккерт-Нидерланды, Утрехт университетінің инновациялық зерттеулер профессоры Хан Марко Хеккерт тұрақты инновациялар мен эоинновациялар бойынша зерттеулер жүргізген. Ол эоинновация экологиялық мәселелерді шешудің тиімді құралы бола алатынын, бірақ оны алға жылжыту үшін саяси шаралар қажет болуы мүмкін дейді [10].

Аннерстедт-Швецияның Стокгольм қаласындағы Корольдік технологиялық институттың өндірістік экология профессоры Ян Аннерстедт экологиялық инновациялар және фирмалардың тұрақты дамуды ілгерілетудегі рөлі туралы зерттеулер жүргізді. Ол эоинновация тұрақты дамудың маңызды қозғаушы күші болуы мүмкін, бірақ оны саяси шаралар мен іскерлік тәжірибедегі өзгерістер қолдауы керек дейді [11].

Тұтастай алғанда, осы және басқа зерттеушілер экологиялық инновациялар экологиялық мәселелерді шешудің және тұрақты дамуға ықпал етудің маңызды құралы болуы мүмкін, бірақ оларды саяси шаралар мен іскерлік тәжірибедегі өзгерістер қолдауы керек деп болжайды.

Нәтижелері

Жылдан жылға халықаралық қатынастар жүйесіндегі экологиялық проблемаларды зерттеудің және шешудің жаңа тәсілдері шығарылуда. Көптеген жағдайларда инновациялар экологиялық қауіпсіздігі мәселелерін шешуге бағытталған. Халықаралық қатынастардағы зерттеулердегі экологиялық бағыт жаңа теориялық деңгейде қауіпсіздік, тұрақты даму және әділеттіліктің дәстүрлі тұжырымдамаларына жаңа мағына берді. Соның нәтижесінде халықаралық қатынастарда күрделі экологиялық мәселелерді шешуге бағытталған сыни, пәнаралық концепция. Әлемнің бір бөлігіндегі экологиялық қауіптер жер шарының екінші жағындағы халықтар мен елдер үшін проблема болуы мүмкін болған жағдайда, ол бүкіл халықаралық қауымдастықтың ынтымақтастығы қажеттілігіне негізделген экологиялық келісім мен әділеттілікке ықпал етеді.

Сондықтан халықаралық қатынастардағы «экоинновация», «жасыл теория» өте маңызды, перспективалы зерттеу бағыты болып табылады, оның маңыздылығын халықаралық саясаттың дәстүрлі теорияларымен қатар мойындау қажет. Адамзаттың экологиялық тұрақты дамуы қазіргі уақытта адамдардың қажеттіліктерін қанағаттандыруды қамтамасыз ететін, бірақ болашақ ұрпақтың өз қажеттіліктерін қанағаттандыру мүмкіндігіне қауіп төндірмейтін даму болып табылады. Адамзаттың қауіпсіздігін қамтамасыз ету одан әрі технологиялық прогрестен де маңыздырақ болатын даму кезеңіне жетті. Өндірісті одан әрі ұлғайту емес, оның экологиялық таза болуын қамтамасыз ету, оны жүзеге асырудың экологиялық салдарын ескере отырып қайта құру басым бағыт болып табылады [12]. Жоғарыда аталған факторлардың барлығы қоршаған орта мәселелеріне көбірек көңіл бөлуге және жаһандық экономиканы экологиялық бағдарланған даму моделіне қайта құруға ықпал етті.

Талқылау

Халықаралық қауымдастық климаттық проблеманы адамзаттың болашақтағы дамуына басты қауіп деп санайды. Оны шешудегі мүмкіндіктер мен кедергілерді көптеген халықаралық ұйымдар, институттар және жеке ғалымдар зерттеуде.

Американдық ғалымдар жаһандық климаттың өзгеруін енді тоқтата алмайтынын анықтады.

Жер климатының өзгеруі және экологиялық проблемалар жақын арада миллиондаған босқындардың пайда болуына әкеледі. Бүгінгі таңда БҰҰ мәліметтері бойынша әлемде экологиялық апаттар салдарынан босқын болған 25 миллион адам бар және олардың саны артып келеді. БҰҰ болжамына сәйкес, 2050 жылға қарай 200 миллион адамға дейін үйлерін тастап кетуге мәжбүр болады. Олар теңіз деңгейінің көтерілуінен, су тасқынынан және құрғақшылықтан құтқарудың жолын іздеуіне тура келеді. Біріккен Ұлттар Ұйымының мәліметінше, су тапшылығы осы ғасырдың ортасына қарай миллиардтаған адамға әсер етеді [12].

Ғылымда экожүйелік тәсіл, сонымен қатар «жасыл әлем» тәуелсіз бағыт ретінде ерекшеленеді. Экожүйелік тәсілдің мәні субъективті тәжірибенің белсенді тасымалдаушысы ретінде даралықты, бірегейлікті, өзін-өзі бағалауын дамыту арқылы адамның табысты әлеуметтік-экологиялық қызметін қамтамасыз ету болып табылады. Бұл тәсілдегі іс - әрекеттің құралы өзара әрекеттесу болып табылады-өмір процесінде пайда болатын байланыстар, олардың көмегімен адам қоршаған ортаны қалыптастырады және оның әсерінен өзі өзгереді. Экожүйелік тәсіл шеңберінде мынадай міндеттер шешіледі:

- этникалық, мәдени, діни, әлеуметтік-экономикалық қалауларға сәйкес әлеуметтік-экологиялық проблемаларды шешудің жеке траекториясын құру;

- білім алушының жасына және жеке ерекшеліктеріне байланысты баламалы нысандарда әлеуметтік-экологиялық білім беруді дамыту;

- әлеуметтік-экологиялық мәселені шешу процесіне әртүрлі қатынастар жүйелеріндегі өзара әрекеттесудің жаңа формаларын қосу арқылы ресурстық кеңістікті кеңейту және т. б.

Сайып келгенде, ғылымдағы жаңа тәсілдер қоғамның адам өмірінің әртүрлі салаларындағы ілгерілеуіне ықпал етеді. Біз экологиялық проблемаларды білудің тұтастығын қамтамасыз ететін әлеуметтік-экологиялық білім беруді дамытуға ерекше мән береміз. Осылайша, экологиялық мәселелерді шешуде ғылыми тәсілдерді қолдану адамның табиғи және әлеуметтік ортада болып жатқан оқиғалар туралы хабардар болуына ықпал етеді. Нәтижесінде ғылым экология мәселелеріне мұқият назар аудара бастады және оның ба сымдықтарын өзгертуді көздейтін дамудың басқа моделін жасауға тырысты. Ол өз кезегінде халықаралық деңгейде экологиялық қауіпсіздік проблемаларын шешу барлық тараптардың келісімін талап етті. 2009 жылы дамыған елдер климаттың өзгеруіне қарсы іс-шараларды қаржыландыру және бейімделу үшін дамушы елдерге жыл сайын 2020 жылға қарай 100 миллиард доллар бөлуге міндеттеме алынғанмен, бұл міндеттеме орындалмады.

Дегенмен, жетекші әлемдік акторлардың экологиялық саясатын салыстыра отырып, елдердің саяси мәдениеті мен олардың халықаралық экологиялық қауіпсіздікке қатынасы арасындағы байланысты атап өтуге болады.

Ал, «жасыл теория» біздің әлеміміздің балама сипаттамасын ғана емес, сонымен қатар оны түсінудің басқа логикасын - оны өзгерту үшін қалай әрекет ете алатынымызды ұсына алады.

Халықаралық қатынастардың теоретиктері біздің планетамыздағы тұрақты даму мен өмір қаншалықты болуы керектігі туралы дәйекті түсініктеме беруге міндетті болады. Бұл экологиялық проблемалар мен проблемаларды тек бүкіл халықаралық қауымдастық бірлесіп шеше алатынын білдіреді.

Қорытынды

Қорыта келгенде, экологиялық проблемалар кейінге қалдыруға болмайтын мәселелерге жатады. ХХІ-ғасырдың экологиялық компоненті халықаралық қатынастардың ажырамас бөлігіне айналды. Экологиялық проблемалар адамзат дамуының бүкіл парадигмасының

өзгеруіне әкелді. Жылдан жылға халықаралық қатынастар жүйесіндегі экологиялық проблемаларды зерттеудің және шешудің жаңа тәсілдері шығарылуда. Дегенмен, жасалып жатқан шараларға қарамастан, экологиялық проблемалар халықаралық деңгейдегі мәселе болып қалуда. Экологиялық мәселелерді шешуде бүкіл адамзаттың күш-жігерін біріктіру қажет. Экологиялық апат қазірдің өзінде сөзсіз, жер бетіндегі әрбір саналы адам жаһандық экологиялық проблемаларды шешуге жауапкершілікпен қарауы керек. Қазіргі уақытта экологиялық саясат халықаралық деңгейдегі және мемлекеттің ішіндегі әлеуметтік-экономикалық және саяси процестермен тығыз байланысты мемлекеттік қызметтің маңызды, тәуелсіз, құрылымдық ресімделген бағыты ретінде әрекет етеді. Сонымен қатар, экосаясаттың мәні туралы көзқарастар айтарлықтай ерекшеленеді. Кейбіреулер экологиялық саясатты қоршаған ортаны қорғау шаралары жүйесі деп санаса, басқалары табиғи ресурстарды ұтымды пайдалануға баса назар аударады. Яғни, экосаясат, біріншіден, экологиялық сарқылуға (сандық нашарлау), екіншіден, экологиялық ластануға (сапалық нашарлау) қарсы тұруға бағытталған екі негізгі бағытты қамтиды.

Осылайша, «экоинновация», «жасыл теория» біздің әлеміміздің балама сипаттамасын ғана емес, сонымен қатар оны түсінудің басқа логикасын - оны өзгерту үшін қалай әрекет ете алатынымызды ұсына алады. Халықаралық қатынастардың теоретиктері біздің планетамыздағы тұрақты даму мен өмір қаншалықты болуы керектігі туралы дәйекті түсініктеме беруге міндетті болады. Бұл экологиялық проблемалар мен проблемаларды тек бүкіл халықаралық қауымдастық бірлесіп шеше алатынын білдіреді.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Дорофеев В.Д., Дресвянников В.А. Инновационный менеджмент: Учебное. пособие. – Пенза 2003.
- [2] Одум Ю. Экология. – М.: Мир, 1986. – Т. I. – 328 с., Т. 11. – 376 с.
- [3] Хлопов О.А. «Зеленая теория» как экологический подход в исследованиях международных отношений// Общество: политика, экономика, право. - 2022. - № 10. - С. 31–35.
- [4] Heywood A. Global Politics. - Bloomsbury Publishing, 2014. - 615 p.
- [5] Paterson M. Green Politics // Theories of International Relations / S. Burchill, A. Linklater.- London, 2005. - P. 235–257.
- [6] Stoett P.J., Laferrière E. International Ecopolitical Theory: Critical Approaches. - Vancouver, 2006. - 41 p.

[7] Newell P. *Global Green Politics*. - Cambridge University Press, 2020. - 268 p. <https://doi.org/10.1017/9781108767224>.

[8] Timothy M. Devinney. Employees as a vector of strategic intent: an examination of corporate, social and environmental strategic intent recognition by employees // *Journal of Strategy and Management*. - 2021. - 25 November.

[9] Lutz Zwillenberg-Preis. *Alternsforchungspreis ... dissertation (Ecology & Evolution)*. – Bern, 2023.

[10] Han M., Li H., Wan J., Wan Y., Jiang W. Turning corporate environmental ethics into firm performance: The role of green marketing programs // *Business Strategy and the Environment*. – 2019. - 28 (6). - P. 929–938.

[11] Jamison A. *The Making of Green Engineers: Sustainable Development and the Hybrid Imagination*. - London: Macmillan, 2013. - 154 p.

[12] Колонтаевская И. Экологические инновации как фактор повышения качества жизни // *Инновации в науке: сб. ст. по матер. XXVIII междунар. науч.-практ. конф.* – Новосибирск, 2013.

REFERENCES

[1] Dorofeev V.D., Dresvyannikov V.A. *Innovatsionnyi menedzhment [Innovation management]: учебное пособие*. Penza, 2003. [in russ].

[2] Odum Yu. *Ekologiya [Ecology]*. M.: Mir, 1986. Т. I. – 328 p., Т. II. – 376 p. [in russ].

[3] Khlopov O.A. «Zelenaya teoriya» kak ekologicheskiy podkhod v issledovaniyakh mezhdunarodnykh otnosheniy // *Obshchestvo: politika, ekonomika, pravo*. 2022. № 10. S. 31–35 [“Green theory” as an ecological approach in the study of international relations // *Society: politics, economics, law*]. [in russ].

[4] Heywood A. *Global Politics*. Bloomsbury Publishing, 2014. 615 p.

[5] Paterson M. *Green Politics//Theories of International Relations / S. Burchill, A. Linklater*. London, 2005. P. 235–257.

[6] Stoett P.J., Laferrière E. *International Ecopolitical Theory: Critical Approaches*. Vancouver, 2006. 41 p.

[7] Newell P. *Global Green Politics*. Cambridge University Press, 2020. 268 p. <https://doi.org/10.1017/9781108767224>.

[8] Timothy M Devinney. Employees as a vector of strategic intent: an examination of corporate, social and environmental strategic intent recognition by employees // *Journal of Strategy and Management*, 2021. 25 November.

[9] Lutz Zwillenberg-Preis. Altnersforschungspreis ... Dissertation (Ecology & Evolution). Bern, 2023.

[10] Han M., Lin H., Wang J., Wang Y., Jiang W. Turning corporate environmental ethics into firm performance: The role of green marketing programs // Business Strategy and the Environment. 2019, 28(6), 929–938.

[11] Jamison A. The Making of Green Engineers: Sustainable Development and the Hybrid Imagination. - London: Macmillan, 2013. - 154 p.

[12] Kolontaevskaya I. F. Ekologicheskie innovatsii kak faktor povysheniya kachestva zhizni [Ecological innovations as a factor of improving the quality of life] // Innovatsii v nauke: sb. st. po mater. XXVIII mezhdunar. nauch.-prakt. konf. Novosibirsk, 2013.[in russ].

НОВЫЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

*Асхат Г.¹, Даулетбаев А.К.,²

*¹Доктор PhD., КазУМОиМЯ

им. Абылай хана Алматы, Казахстан, e-mail: gulnash_a@mail.ru

²Магистрант факультета международных отношений КазУМОиМЯ

им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,

e-mail: Almatdauletbaev@gmail.com

Аннотация. В конце XX века человечество находилось в центре острых экологических проблем своего социально-экономического развития.

Экологические проблемы, возникающие в различных темпах, характерны и для всех стран мира, и для промышленно развитых, и для развивающихся стран. Эта степень зависит от уровня развития экономики и размера затрат на охрану окружающей среды и рациональное природопользование.

В данной статье рассматриваются экологические инновации как фактор устойчивого развития страны, актуальные вопросы экологизации экономики. Для повышения качества жизни открывается необходимость внедрения новых экологических подходов. Мы являемся свидетелями глобальных явлений и процессов, таких как наводнения, засухи, пожары, колебания температуры, крупномасштабные природные аномалии в виде ураганов, сокращение жизненно важных природных ресурсов, необходимых обществу, а также изменение показателей, важных для жизни человека, таких как озоновый слой, газовый состав атмосферы, радиационное загрязнение и т. д. Об этом свидетельствует положительное влияние на уровень экономического развития, инвестиционную привлекательность и конкурентоспособность региона

при использовании Эко-инноваций, экологических и эффективных энерготехнологий. В политической повестке и дипломатической практике будущего экологический кризис, его последствия и методы борьбы с ним занимают одно из важнейших мест. За последние десятилетия международное сообщество приняло множество мер, направленных на решение экологических проблем. Подписано много многосторонних документов. Из года в год разрабатываются новые подходы к изучению и решению экологических проблем в системе международных отношений. В статье было проведено более глубокое исследование этих проблем.

Ключевые слова: экоинновация, зеленая теория, международные отношения, экосистема, экология, инновации, экономика, зеленая экономика, технологии, энергетика.

NEW APPROACHES TO STUDYING ENVIRONMENTAL PROBLEMS IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS

* Askhat G.¹, Dauletbaev A.²,

^{*1}Ph. D, Ablai Khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan, e-mail: gulnash_a@mail.ru

² master of Ablai Khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan, e-mail: Almatdauletbaev@gmail.com

Annotation. At the end of the twentieth century, humanity was at the center of acute environmental problems of its socio-economic development. Environmental problems arising at different rates are characteristic of all countries of the world, both industrialized and developing countries. This degree depends on the level of economic development and the amount of costs for environmental protection and rational use of natural resources.

This article discusses environmental innovations as a factor of sustainable development of the country, topical issues of greening the economy. To improve the quality of life, there is a need to introduce new environmental approaches. We are witnessing global phenomena and processes, such as floods, droughts, fires, temperature fluctuations, large-scale natural anomalies in the form of hurricanes, the reduction of vital natural resources needed by society, as well as changes in indicators important for human life, such as the ozone layer, atmospheric gas composition, radiation pollution, etc. This is evidenced by the positive impact on the level of economic development, investment attractiveness and competitiveness of the region when using Eco-innovations, environmental and efficient energy technologies. The environmental crisis, its consequences and methods of

combating it occupy one of the most important places on the political agenda and diplomatic practice of the future. Over the past decades, the international community has taken many measures aimed at solving environmental problems. Many multilateral documents have been signed. From year to year, new approaches to the study and solution of environmental problems in the system of international relations are being developed. The article conducted a more in-depth study of these problems.

Key words: eco-innovation, green theory, international relations, ecosystem, ecology, innovation, economy, green economy, technologies, energy.

Статья поступила 31.05.2023

UDC 327

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2023.52.2.013>

IRSTI 11.25.33

WORLD SECURITY IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF A MULTIPOLAR SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS

**Biali M.¹, Sembayeva Zh.S.²*

**¹1st year master's degree, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages, Kazakhstan, Almaty
e-mail: adiyarbiali2000@mail.ru*

*² PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages, Kazakhstan, Almaty
e-mail: saya.sembayeva@mail.ru*

Annotation: This article analyzes the problems of world security in the context of the formation of a multipolar system of international relations taking place on the basis of changes in geopolitical conditions in the modern world. The Covid-19 pandemic has led to some global changes. One of them is the tendency of the multipolar system in international relations. In accordance with the changes taking place, political reality takes on a different look, faces new threats and leads to systemic instability. One of them is the issue of international security. One of the most important features of the multipolar system is its unpredictability, which is due to the fact that it takes place not only in world, but also in regional competition. The article shows that ensuring international security in a multipolar world is a long and complex process, where, in addition to measures to establish mutual understanding and cooperation between the main actors, it

is also necessary to improve international institutions and mechanisms for resolving international conflicts. This article is based on the emergence and direction of the multipolar system, its close connection with the issue of security in international conflicts.

Key words: multipolar system, international relations, world security, world powers, new world order, political reality, tendency, institutions

Basic provisions

The modern world is experiencing an era of global change. The current political reality is increasingly determined by global political instability. The formation of a new model of the world order is becoming not just a reality, but a defining institutional basis for confrontation or interaction within the framework of a common model of ensuring collective security.

International relations and world security are interrelated concepts concerning the preservation of peace and stability in the world through cooperation and dialogue between different States in various fields. If the sphere of international relations is a complex of interaction between States, international organizations and other subjects of international politics that relate to human rights issues, global development and many other aspects, then world security includes protection from military, terrorist, economic, environmental and cyber threats, as well as the creation of conditions for economic, social and political development of countries [1].

However, world security and international relations still face many problems, such as terrorism, international crime, human rights violations, etc. They require joint efforts of States and international organizations to solve them and maintain peace and stability in the world.

World security is one of the key aspects of the formation of a multipolar system of international relations. In the zone of multipolarity, political and economic power is distributed among several powers, which leads to an increase in opportunities for competition and various forms of confrontation. In this situation, world security becomes especially relevant, since it directly affects the stability and stability of international relations.

Evidence, facts and developments in global arena confirm that the conflict between the United States and the European Union countries on one hand, and both China and Russia on the other hand, revolves around something that no longer exists, which is the world order that Washington wants to strengthen, and Beijing and Moscow are working to change it [2].

Within the framework of a multipolar system, world security should be considered at the regional and global levels. The actions of one Power can have an impact on other States and on the global political and economic system as a whole. Therefore, there is a need to develop and take joint measures to ensure global security.

Introduction

National security requires, ideally, autonomy from the global world system - that is, at the same time being embedded in it and so observing a certain set of basic rules and principles that give integrity to the global order and are equally binding for all participants [3].

The political, economic and military aspects of ensuring world security should also be considered. Countries should look for new ways of cooperation and rapprochement, especially in the field of discussion and conflict resolution. To achieve this goal, States can use multilateral regional institutions and international organizations.

Some experts believe that multipolarity can become a factor in increasing global security and reducing the risks of conflict. However, it is necessary to take measures to ensure effective management of world resources and prevent geopolitical instability. As a result, ensuring global security is a task that requires global cooperation and interaction, as well as constant attention from all participants of the international community.

The multipolar system of the world order is a geopolitical imperative of global security, since political, economic and military relations between states depend on the distribution of power and influence in the world [4]. In the modern world, there is no major superpower that would dominate international relations, which makes it necessary to seek compromises and cooperation in a new way.

Despite the global struggle for power, influence and critical resources, the most important players still depend on each other. Moreover, there is another key difference between the multipolar environment of the late XIX century and the multipolar environment that has emerged today: the presence of nuclear weapons. A conflict like the Russian-Japanese War of 1904-1905 is less likely in the current conditions, because nuclear weapons have changed the cost-benefit ratio of unleashing a war. It is not enough to be able to defeat the enemy with conventional weapons: the great powers, cornered, have a geopolitical equalizer that can be used in case of defeat, which further reduces the likelihood of direct conflict between the great powers in this multipolar era [5].

The multipolarity of the world is a situation where there are several centers of political power and economic development. Such a situation can serve as the basis of global security, since it presupposes a balance of interests and reduces the likelihood of conflicts.

In a multipolar system of the world order, each state may have its own interests, but they must be compatible with the interests of other participants. Thus, the multipolar system of the world order contributes to the expansion of diplomatic and economic ties between countries, the

creation of conditions for limiting international conflict and improving security. Traditionally, issues of ensuring collective security relate primarily to the neutralization of armed conflicts. But as modern practice shows, threats to disrupt the balance of collective security are becoming more and more hybrid. The combination of not only military-political factors, but also socio-economic ones determine the contours of the very essence of security as the basis of human development.

In addition, in a multipolar system of the world order, global decisions are taken collectively, which increases the legitimacy of their adoption and reduces the possibility of introducing unilateral measures. This is especially important in the context of building the power of new global players, such as China and India.

In general, the multipolar system of the world order is a dynamic balance of global power, which ensures the security of historically competing forces in the world, and promotes the development of interaction between peoples.

Each of the poles of multipolarity has its own interests, but at the same time they are forced to seek compromises and cooperate with each other. This helps to prevent possible conflicts, since all parties are interested in maintaining stability and peace.

Besides, the multipolarity of the world contributes to the development of economic and cultural ties between different regions and countries, which increases the overall standard of living and well-being in the world. Nevertheless, the multipolarity of the world can also become a source of conflict, especially if one of the poles begins to aggressively dominate the others. Therefore, it is important that there is always a balance of forces and that the sides of multipolarity work to strengthen peace and security in the world [6].

Description of materials and methods

The article used the work of scientists and professors who make a significant contribution to the study of the multipolar system in World International Relations. It can be divided into two groups. First of all, the works of researchers from the CIS countries, and secondly, foreign scientists. Including Chaillot Paper, Oleg Karpovich, Mikhail Troyansky and others. The work also used articles and interviews, interviews from open internet networks. The main goal is to identify the problems arising on the given topic, that is, the current state of the multipolar system and its influence. In addition, this article used the main research methods: the method of consistency, the method of comparison and methods of analysis using existing information.

Results

We can say that the world as a whole is on the threshold of a new changing time. That is, the transition from the old to the new order. Like any period of change, today it is completely justified by uncertainties. This uncertainty is multidirectional: problems of global governance and climate, globalization or reglobalization, economic problems, the energy crisis, the split of the world into various kinds of blocks, etc. In our opinion, the threats of the potential use of weapons of mass destruction remain, the possibilities of the collapse of states are increasing, intrastate conflicts are intensifying, etc.

On the one hand, multilateralism as the key to the solution is to cite that the problems of global governance have great and new perspectives. And, on the other hand, the new uncertainty of interstate relations and the rivalry between the United States and China threatens multilateralism.

The rivalry of 2 states will continue, none of the two states will concede. And it will strengthen in many areas, one of which is the development of digital technologies, which today represent the transformative force of world politics, international relations, human life and human nature itself. Modern technological developments have an impact on international relations as a source of empowerment of power and concentration of wealth, becoming a tool for the use of wealth and power in the XXI century.

Discussions

In a multipolar world, ensuring international security is a complex and multidimensional task. In such a world, the main importance is maintaining a balance between super states and regions, as well as establishing mutual understanding and cooperation between them. In order to achieve international security in a multipolar world, it is important to avoid the use of force and provocations by hegemon. It is important that each hegemon fulfills its obligations in accordance with the accepted international agreements.

Among other things, it is important to form international institutions and mechanisms for resolving international conflicts, such as the United Nations, the International Court of Justice, the Organization for Security and Co-operation in Europe etc. Today's conflicts are less numerous but deeply rooted. For example, the Democratic Republic of the Congo, Darfur, and South Sudan today, are in a second or third wave of conflict. And many are complicated by regional dimensions that are key to their solution [7]. Today, new active participants in this process have appeared on the world stage, in particular China. The intensification of their interaction or confrontation in the system of international relations is directly related to the realization of their own national interests. Whether it is trade opposition

to the norms determined by the United States, or positioning its interests in the Arctic.

The weakening of the unipolar system did not lead to its automatic transformation into a multipolar one – this obviously required enough time for the most actively developing actors, who had been in the shadow of the USSR and the USA throughout the Cold War, to gain independence, strengthen financial and economic opportunities, realize their increasing role in the transformation of the political system of the modern world and they would have grown to the level of new poles [8].

A new stage of world development leads to changes in the policies of major states of the world. For example, China has announced a policy of double circulation, the essence of which is to focus on domestic development, reducing dependence on foreign trade.

The ideological basis of the concept of multipolarity is the right to create economically and politically independent blocs of States, currency zones and customs unions in order to organize cooperation in areas of mutual interest. Civilizational and geo-economic factors of multipolarity determine the illiberal nature of the economic agenda. The concept of multipolarity corresponds to a conservative ideology. The emerging poles of a multipolar world have an economic and/or military character.

In human history, the factor of international relations and what system they will develop has always been present. For the last three hundred years, the dynamics in this aspect have been significant until the 90s, which opened the possibility for the first time that the world would be under the control of a hegemonic idea. However, the political practice of the 21st century shows that globalization is facing problems and some countries are looking for an alternative path. As we mentioned before the traditions and values resulting from them unite different peoples, nations, and countries in the idea of civilizational cooperation [9]. That is, it is determined by the fact that humanity in modern times faces other critical attitudes and new threats. New situations require new solutions and new actions.

The world is currently in a period of transition towards multipolarity. Multilateral developments as well as challenges of multilateralism require cooperation, compromise, and collective action from the international community to promote global cooperation. Achieving such cooperation requires coordination between the G20 and G7. Finding a common ground and a coordinated approach may be a significant challenge because members of both groups may have different goals and priorities that may not always align [10].

Conclusion

In general, ensuring international security in a multipolar world is

a long and complex process, where, in addition to measures to establish mutual understanding and cooperation between the main actors, it is also necessary to improve international institutions and mechanisms for resolving international conflicts.

The main factor in ensuring international security in a multipolar world can be considered cooperation between the main political actors in solving global problems, such as the fight against terrorism, nuclear arms control, the fight against international crime, poverty and hunger. Nevertheless, the most important of the key tasks of world security and international relations is the prevention of conflicts and the resolution of disputes between States in a peaceful manner, which is achieved through diplomatic efforts, cooperation and consensus between States. And in this context, the role of the state, international relations and diplomacy are increasing with a set of elements that form the world community: common values and institutions.

REFERENCES

- [1] International Security. <https://internationalrelations.org/international-security/> 19.04.23.
- [2] Do we still live in a multipolar world? <https://moderndiplomacy.eu/2022/10/01/do-we-still-live-in-a-multipolar-world/> 19.04.23.
- [3] Global Conflict and the Countours of a New World Order // World Economy and International Relations. - 2023. - Vol. 67, No 1. P. 122-127.
- [4] Chaillot Paper. 2009. Global security in a multipolar world. <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp118.pdf>. 20.04.23.
- [5] Shapiro J. Multipolarity and its impact on US-Russia Relations. <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/mnogopolyarnost-i-eye-vliyanie/> 20.05.23.
- [6] Who Wants a Multipolar World Order? Part I. <https://www.ukcolumn.org/article/who-wants-a-multipolar-world-order-part-i> 21.04.23.
- [7] Peace, dignity and equality on a healthy planet. <https://www.un.org/en/global-issues/peace-and-security>. 22.04.23.
- [8] Karpovich O., Troyansky M. Multipolarity is being formed in the real world // The International Affaires. - 2020. - № 8.
- [9] Mohamad Fikri Sulthan. Multipolar International System and the Place of Indonesia: Prospect and Opportunities // Journal of Advance in Social Sciences and Policy (JASSP). – 2023. - Volume 3, Number 1.
- [10] Prasad J., Khasru S. M., Jaskólska A., Tourangbam M. Building G7-G20 Synergy for a Multipolar World // Policy Brief. - 2023. – May.

МИРОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ МНОГОПОЛЯРНОЙ СИСТЕМЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

*Биәлі М.,¹ Сембаева Ж.С.²

*¹ магистрант 1 курса, Казахского университета международных
отношений и мировых языков имени Абылай хана,
Казахстан, Алматы

e-mail: madiyarbiali2000@mail.ru

² PhD, Казахский университет международных отношений и мировых
языков имени Абылай хана, Казахстан, Алматы

e-mail: saya.sembayeva@mail.ru

Аннотация. В статье анализируются проблемы мировой безопасности в контексте формирования многополярной системы международных отношений, происходящей на фоне изменений геополитических условий в современном мире. Пандемия COVID-19 привела к некоторым глобальным изменениям. Одна из них - тенденция формирования многополярной системы в международных отношениях. В соответствии с происходящими изменениями политическая реальность приобретает иной облик, сталкивается с новыми угрозами и приводит к системной нестабильности. Одним из них является вопрос международной безопасности. Одной из важнейших особенностей многополярной системы является ее непредсказуемость, которая обусловлена тем, что она имеет место не только в мировой, но и в региональной конкуренции. В статье показано, что обеспечение международной безопасности в многополярном мире является длительным и сложным процессом, где, помимо мер по установлению взаимопонимания и сотрудничества между основными действующими лицами, необходимо также совершенствовать международные институты и механизмы разрешения международных конфликтов. Эта статья основана на возникновении и направленности многополярной системы, ее тесной связи с проблемой безопасности в международных конфликтах.

Ключевые слова: многополярная система, международные отношения, мировая безопасность, мировые державы, новый мировой порядок, политическая реальность, тенденция, институты

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ КӨППОЛЯРЛЫ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ КОНТЕКСТІНДЕГІ ӘЛЕМДІК ҚАУІПСІЗДІК

*Биәлі М.¹, Сембаева Ж.С.²

^{*1} Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетінің 1 курс магистранты, Қазақстан, Алматы
e-mail: madiyarbiali2000@mail.ru

² PhD, Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті, Қазақстан, Алматы
e-mail: saya.sembayeva@mail.ru

Андатпа. Бұл мақалада қазіргі таңдағы әлемдегі геосаяси жағдайларының өзгеруі негізінде болып жатқан халықаралық қатынастардың көпполярлы жүйесін қалыптастыру контекстіндегі әлемдік қауіпсіздік мәселелері талдауға алынған. Covid-19 пандемиясы біршама әлемдік өзгерістерге әкелді. Оның бірі халықаралық қатынастардағы көпполярлы жүйенің тенденциясы деп атап өтсек болады. Болып жатқан өзгерістерге сәйкес саяси шындық басқа кейіпке енуде, жаңа қауіп-қатерлерге бетпе бет келіп, жүйелік тұрақсыздыққа әкеледі. Оның бірі халықаралық қауіпсіздік мәселесі. Көпполярлы жүйедегі аса маңыздың бірі, оның әртүрлі алдын ала болжамсыз болуы, осыған орай тек әлемдік қана емес аймақтық бәсекелестіктің орын алуы шартты. Осы мақалада көпполярлы жүйенің орын алуы мен бағыты, оның халықаралық қатынастардағы қауіпсіздік мәселесімен тығыз байланысын анықтауға негізделген.

Тірек сөздер: көпполярлы жүйе, халықаралық қатынастар, әлемдік қауіпсіздік, әлемдік державалар, жаңа әлемдік тәртіп, саяси шындық, тенденция, институттар

Статья поступила 15.06.2023

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ
ХАБАРШЫСЫ
«ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР және АЙМАҚТАНУ» сериясы
ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия «МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ и РЕГИОНОВЕДЕНИЕ»
BULLETIN
of Ablai Khan KazUIRandWL
series «INTERNATIONAL RELATIONS and REGIONAL STUDIES»
2 (52) 2023
ISSN 2411-8753 (Print)
ISSN 2710-3633 (Online)
moregion.bulletin@ablaikhan.kz

Отпечатано в издательстве “Полилингва”
«Издательство не несет ответственности за содержание авторских материалов
и не предоставляет гарантий в связи с публикацией фактов,
данных результатов и другой информации»

Директор издательства:
Есенгалиева Б.А.

Компьютерная верстка:
Ахметова Р.С.

Подписано в печать 23.06.2023 г.
Формат 70х90 1/8. Объем 25.0 п.л. Заказ № 3306. Тираж 300 экз.
Отпечатано в издательстве «Полилингва»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Издательство «Полилингва» КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Мурағбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 21-19
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru